T Ü R K T A R İ H K U R U M U

BELLETEN

ÜÇ AYDA BİR ÇIKAR

Cilt: XXXV No: 139

Temmuz 1971

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA

1 9 7 1

Sahibi : TÜRK TARİH KURUMU
Yazı işlerini yöneten sorumlu müdür : ULUĞ İĞDEMİR

İ Ç İ N D E K İ L E R

Makaleler, İncelemeler : **Sayfa**

UÇANKUŞ, HASAN, T. : Emirdağı'nda yeni bulunan bir Hitit Kabartması (2 harita ve 25 resimle birlikte) 359
BAKIRER, ÖMÜR : Ürgüp'ün Damsa köyündeki Taşkın Paşa Camii'nin Ahşap Mihrabı (11 resimle birlikte) 367
——— : İngilizce özeti 379
MACIU, VASILE : Les Relations Roumano-Turques pendant la Révolution de 1848 383
——— : Türkçe özeti 403
UZUNÇARŞILI, ORD. PROF. İ. H. : Nizam-ı Cedid Ricalinden Kadı Abdurrahman Paşa, II 409
DEMİRCİOĞLU, HALİL : Tarih, Biz ve Atatürk 453

Bibliyografya :

ORANSAY, BEKİR SITKI : Shikogoroff, *Ethnological and Linguistical Aspects of the Ural - Altaic Hypothesis and Materials* 457
1970 yılının İkinci yarısında Kitaplığımıza gelen kitap ve Dergiler 467

Kapaktaki resim : T. T. K. Kültepe kazısında bulunmuş pişmiş topraktan heykelcik başı. M. ö. üçüncübin'in son çeyreği.

T Ü R K T A R İ H K U R U M U

BELLETEN

Cilt: XXXV TEMMUZ 1971 Sayı: 139

EMİRDAĞI'NDA YENİ BULUNAN BİR HİTİT KABARTMASI*

HASAN T. UÇANKUŞ
Afyon Müzesi Müdürü

Kabartmanın bulunuşu ve yeri:

Afyon Müzesi'ne bir "Hitit Kabartması"nın gelmesi ilginç olmayabilir. Ama bu kabartmanın Emirdağ'ın Daydalı Köyü'nde bulunmuş olması ilginç sayılır ve üzerinde durulmağa değer. İşte ben burada bu önemli buluntuyu tanıtmağa ve yorumlamağa çalışacağım.

Afyon Müzesi'nin 7222 Envanter Numarasında kayıtlı olan söz konusu eser, 1967 yılında Hüseyin Uçak'tan 250 liraya satın alınmıştır. Hüseyin Uçak, Eskişehir'in Çifteler İlçesi'nde oturur ve hurda demir ticareti yapar. Hurda toplamak üzere bütün köyleri dolaştığı için, eski eserle de ilgilenmiş, isteğimiz üzerine, müzeye birçok eser getirmiş, birçok eserin de yerini bildirmiştir. Yine böyle bir gelişinde, Emirdağ'ın Daydalı Köyü'nde bir evin samanlığındaki direğin altında kara taştan insan vücutlu, hayvan başlı, kanatlı bir cin kabartması bulunduğunu haber verdi. Hemen getirmesi istendi. Kısa bir süre sonra kabartmamız geldi ve müzemizde lâyık olduğu yeri aldı.

* Bu makale 25-29 Eylül 1970 tarihinde toplanan VII. Türk Tarih Kongresine tebliğ olarak sunulmuştur. Bu olanağı veren kongre yöneticilerine olan minnet ve teşekkür borcumu burada belirtmek isterim..

Kabartmamızın buluntu yeri olan Daydalı Köyü Emirdağ'ın 20 km. kuzey-doğusundadır. Bu köyün ayni zamanda ünlü Amorion' (Hisar Köy) a uzaklığı sadece 5 km. dir. Daydalı Köyü 60 haneli, 300 nüfuslu küçük bir çiftçi ve hayvancı köyüdür. Emirdağ-Hisar Köy-Davulga yolunun kuzeyinde kalır. Sapa bir yerdedir. Yabancı da, yerli de, hattâ görevli de pek uğramamış. Bakımsız, terkedilmiş bir görünüşü vardır. Ve biz bu eserin, 20 yıl süreyle burada, önce dışarıda kapı önünde, sonra samanlıkta direk altında durup kaybolmayışını, biraz da, buna borçluyoz.

Bu taş, Daydalı Köyü'nün 200 m. Doğusundaki "Ören Yeri" nde, ayni Köy'den, Battal Dur tarafından 1950 yılında bulunmuştur. Köy çevresinde dağ ve taş yoktur. Köylü inşaat için gerekli olan taşı tarlaları kazarak çıkarıyor. Söz konusu "Ören Yeri" de bu nedenle devamlı olarak kazılmıştır. İşte kabartmamız burada, böyle bir taş sökümü sırasında bulunmuş, fakat Battal Dur onu kırmaya ve duvarda kullanmaya kıyamamış, kapısı önüne koyarak, uzun süre, süs diye kullanmış, sonradan inşa ettiği samanlığın bir direğinin altına kaide olarak yerleştirmiştir.

Eserin bulunduğu "Ören Yeri" küçük bir dere kenarında düz, susuz bir tarladır. Bu tarlada hafif bir tümsek vardır. Bunun yüksekliği 2-3 m.yi geçmez. Çok yayvan olduğu için genişliği hakkında kesin bir ölçü vermek güçtür. Burası zaman zaman ve yer yer kazılmıştır. Kazıdan, toplama ve kırma taşlardan yapılmış, kireç harçlı, basit duvarlar çıkmaktadır. Açığa çıkan duvarlar tamamen söküldüğü için, inşa tekniğini anlamak, plânını yapmak mümkün olamamıştır. Ödenek yokluğu ve zaman darlığı nedeniyle, tarafımızdan da yeni bir kazı yapılamamıştır. Ancak, yüzeyden topladığımız cam ve keramik parçalarının çoğu Roma ve Bizans çağlarını temsil etmektedir. Düz gri renkli birkaç keramik parçası da yöresel Geç Phrygia keramiğini hatırlatmaktadır[1]. Hisar Köy (5km.) ve Davulga'daki (10 km.) iki hüyükten başka, daha yakında, başkaca bir hüyük, bir yerleşme yeri de yoktur. Ancak, Battal Dur ve diğer birkaç köylü, bizim buluntumuzdan 5-6 yıl sonra, aynı yörede, bizim buluntu yerinin 100 m. kadar doğusunda, derenin karşı yamacında, başsız bir

[1] Bu konuda bana yardımcı olan sayın hocam Prof. Dr. Nimet ve Tahsin Özgüç ile Prof. Dr. Kenan Erim'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca diapozitif ve fotoğrafların yapımında, kaynak kitap sağlanmasında bana yakın ilgi gösteren dostum Doçent Dr. Hayri Ertem'e de teşekkür borcumu ödemek isterim.

mermer heykel bulunduğunu, ağır olduğu için yerinde parçalan dığını, parçalarının köye götürülüp inşaatlarda kullanıldığını, bulanlardan birinin öldüğünü, birinin de Almanya'ya gittiğini anlatmışlardır. Bize gösterilen duvarlarda heykel parçalarına değil, basit stel parçalarına rasladık. Kırılan eserin bulunbuğu yerde hiç bir inşaat, mezar ve yerleşme izi de yoktur. Verilen bilgiler de değişik olduğu için, kırılan bu eserin bir heykel mi, kabartmalı bir stel mi olduğunu kesinlikle öğrenemedik. Bu iki yerde, buluntularla ilgili, küçük bir kazı yapılması gereğine inanıyoruz. Bu çalışma yapılıncaya kadar, biz buluntumuzu şimdilik (in Situ) olarak kabul etmiyor, bir başka yerden buraya geldiğini, ikinci defa, belki de üçüncü defa burada kullanıldığını düşünüyoruz.

Kabartmanın tanıtılması:

Kabartmamız dört köşeli, kare prizma biçimlidir. Yüksekliği 64, alt ve üst kenar genişlikleri 32, orta kısım genişliği de 30 cm. dir. Taşı koyu-kahve renkli, ince gözenekli bazalttır. Taşın üst tarafı düzensiz kırılmıştır. Bu kırık yerleri, kabartmalı yüzlere göre, daha yeni gibi görünüyor. Kazma izleri belli oluyor. Bu durum, onun üst kısmında, heykel veya sütun gibi bir şeyler bulunduğunu, bulunmadan önce, ya da bulunup çıkarılırken kırıldığını, koparıldığını hatırlatıyor. Ancak bu kısmın dış hatları belli değildir ve hiç bir ayırım çizgisine (registere) raslanmamıştır. Taşın alt tarafı da iyice düzeltilmemiştir. Fakat buradaki kırık izleri, işlenmiş kabartmalı yüzlerle çağdaş gibi görünüyor.

Kabartmamızın üç yüzü işlemeli, bir yüzü boştur. Bu durum, onun bir yere dayalı durduğunu öğretiyor. Figürler yüzeyleri dolduracak biçimde işlenmiş ve hiç bir çizgiyle sınırlanmamıştır. Figürlerin en kabarık yerleri bacak ve ayak kısımlarıdır ki, bunlar da yarım santimetreyi geçmiyor.

Ön yüzde, karşıdan tasvir edilen çift başlı, kanatlı bir "Kuş-Adam" kabartması vardır. (Levha I, Resim 1; Levha VII, Resim 1; Levha X, Resim 1). Profilden tasvir edilen her iki başın üst tarafı kırılmıştır. Alın, gözler tamamen, kulaklar kısmen kayıptır. Simetrik iki saç buklesi (volüt) omuzlara kadar iniyor ve uçları dışa doğru kıvrılmıştır. Fazla açık ve köşeli olan ağzı, genel olarak, Arslanı hatırlatıyor. Üst dudak kalın ve içe, alt dudak ise ince bir çengel gibi

dışa, geriye kıvrılmıştır. Dili ince, uzun, dışa taşkın, ucu sivri ve yukarıya kalkıktır. Bize göre sağdaki başın üst ve alt çenesinde dört dişin ayrıntıları iyice belli olmaktadır. Başları biribirinden ayıran çizgilerle, boyun çizgileri belirsizdir. Omuzdan beldeki kemere kadar olan kısım dikdörtgen görünüşlüdür. Paralel inen kollar içe bükülü, eller göğüs ortasında, hafif yukarıda, karşılıklı duruyor. Her iki elde birer çiçek veya çiçek demeti vardır. Parmaklar ve çiçekler iyice seçilemiyor. İki yapraklı olduğu sanılan çiçeğin cinsini anlamak güçtür. Belinde dar ve düz bir kemer vardır. Kemerin alt kısmı daha kabarık ve yanlara doğru sarkmıştır. Bu bir kuşak olmalıdır. Kuşağın ortasından iki yuvarlak kanadın uçları çıkıp yanlara doğru bükülüyor. Omuz arkasında birleştiği sanılan kanatlar, üst üste gelecek biçimde üç tabakalıdır. Bu tabakalar birer çizgiyle belirtilmiştir. Bacak ve ayakların inişi simetrik ve mütenasip sayılır. Çıplak olan bacak ve ayaklar yandan tasvir olunmuştur. Baldır kasları birer çizgiyle belirtilmiştir. Parmaklar ve ayakların diğer ayrıntıları hiç belli değildir. Figürümüz kısa kollu, diz üstünden kısa etekli, çizgili veya pilili bir elbise giymiştir. Uçları bastırılan eteğin ortasında, püskül diyeceğimiz, kabarık bir düğüm vardır.

Taşın bize göre sol yüzünde, yine, tek başlı bir "Kuş-Adam" tasvir olunmuştur (Levha II, Resim 1; Levha IV, Resim 2; Levha X, Resim 2). Buradaki tasvirin çizgileri daha derin, ayrıntıları daha da bellidir. Bu figür ön tarafa bakmakta ve sol bacağını ileriye dağru uzatmış, yürümektedir. Baş ve bacak kısımları profilden, göğüs ve kanatlar karşıdan gösterilmiştir. Başın üst çizgileri belli olmayacak şekilde zedelenmiştir. Badem biçimli göz bebeği ile başa göre iri olan gözün alt çizgisi iyice seçilebiliyor. Köşeli olan ağzı açık, üst ve alt dudakları (yani gagası) aşağıya sarkıktır. Ağız dış kenarı kabarık görünüşü ile bir hilâli hatırlatmaktadır. Belli belirsiz dili dışarıya taşmış ve sivri ucu havaya kalkmıştır. Ucu sivri, içi oyuk küçük bir kulağı vardır. Derin bir çizgiyle ayrılan bir saç lülesi (volüt) kulak önünden çıkıp omuza kadar inmektedir. Bunun, baş üstünde bulunması gereken öteki ucu da güçlükle seçilebilmektedir. Oldukça kabarık ve burma biçimi örgülü olan yelesi de, kulakla kanadın üst ucu arasında, boynu süslemektedir. Baş kısmında başkaca ve fazlaca ayrıntı yoktur. Karşıdan görünen omuzlar dik, göğüs dar ve köşelidir. Sağ kolu aşağıya dik olarak inmekte ve dirsekten ön ileriye bükülmektedir. Ön yüzdeki gibi, bir çiçek tutan bu elin

parmakları iyice belirtilmiştir. Sol eli de dar bir açıyla dirsekten yukarıya doğru bükülmekte ve kanadın üst tarafını tutmaktadır. Bu elin de beş parmağı görünüyor. Sağ elin hemen altında, ona paralel görünen sıkı kemeri, belini ince göstermektedir. Kemer altından omuz başlarına birleşen, iç içe üç tabakalı hilâl biçimli kanatlar da karşıdan gösterilmiştir. Bu figürümüz de kısa kollu, sağ bacağı örten ve aşağıya doğru daralan, derin çizgili, pilili uzun bir manto giymektedir. Açıkta kalan sol bacağın dizi üstünden yine çizgili olan iç elbisenin etek ucu görünmektedir. Açıktaki sol ayağın topuğu, örtülü sağ ayağın tabanı kırıktır. Her iki ayaktaki parmaklar belli olmuyor. Sadece sol baldırın kasları bir çizgiyle belirtilmiştir.

Taşımızın sağ yüzündeki kabartma da soldakinin benzeridir (Levha III, Resim 1; Levha IV, Resim 1; Levha X, Resim 3). Ancak, bu taraftaki figürün baş kısmı daha da siliktir. Örneğin göz tamamen kırılmıştır. Kulak çok zedelenmiştir. Saç lülesinin üst tarafı ve yele örgüleri güç seçilebiliyor. Yine, çiçek tutan el çok hırpalanmıştır. Sol kanat belirsizdir. Örtülü olan sol ayak bilekten kırılmıştır. Açıkta kalan bacağın kasları burada gösterilmemiştir. Burada ağız kısmı daha kabarık, üst dudak veya gaga ucu daha kalın, dişlerle dudak arası çizgi daha belirli ve alt çenenin dışa olan çengeli daha da sivridir. Dil yine dışa taşkın, sivri ve kalkık uçludur. Karşıdan gösterilen sağ kanat iç içe üç dilimli tam bir hilâl biçimindedir. Buradaki en önemli fark, alt çene ile kanat üst kenarı arasında görülen işarettir. Biz bunu, baş parmağı ile diğer bitişik parmakları biribirine paralel biçimde ileriye uzatılan sağ el olarak değerlendirmek istiyoruz. Kabartmamızın başkaca görünür bir işareti, önemli bir ayrıntısı yoktur.

Kabartmanın Benzerleri:

Kabartmamız ne bir kaya kabartması parçası, ne de Hitit, Geç Hitit saray ve tapınaklarında pek çok kullanılan, bir yüzü kabartmalı bir Ortostattır. Bu bir duvar dibinde dayalı duran, bir heykel kaidesi, bir sütun kaidesi, ya da bir sunak kaidesi olabilir. Bu bakıma, çağdaş ve öncesi sanatlarda benzeri az bulunan bir eserdir. Ama konusu bakımından yine bir saray veya bir tapınağa ait (architectonique) bir eserdir. Eserin taşı, Geç Hitit kabartma sanatında pek çok kullanılan, koyu kahve renkli, ince gözenekli, bazalttır.

Kabartmamızın her üç yüzündeki figürler, arslan çeneli, arslan yeleli, kuş gagalı, kuş saçlı ve kanatlı bir adamı, "Kuş-Adamı" tasvir

etmektedir. Kuş-adam, arslan-adam ve grifon motifleri, Hitit sanatçıları tarafından yaratılan, pek çok kullanılan ve onlardan Urartu, Phryg, Etrüsk ve Yunan sanatlarına geçen motiflerdir[2]. "Hitit kabartmalarındaki grifonların en önemli özelliği, başın arslanla kuş arası bir biçim göstermesidir. Alt çene bir arslan çenesidir. Boyun ve yeleleri ile gözaltı buruşuğu ve kaş stilizasyonları da arslan tasvirlerinden alınmadır. Buna karşın gaga biçimindeki üst çene ve boynu süsleyen iki ucu helezon gibi tüy (volüt) kuş özellikleridir. Kulak ise bir at kulağını andırmaktadır"[3]. Kabartmamızın her üç yüzündeki "Kuş-Adam" figürleri, yukarıdaki tanıma tamamiyle uymaktadır (Bak. Levha I-IV, X). Ancak ön yüzdeki kabartma çift başlıdır. Hitit sanatında; Alaca Hüyük ve Yazılıkaya'da çift başlı kartal ve arslan motifi olduğu halde[4], çift başlı "Kuş-Adam" motifi hemen hemen yoktur. Bu yönüyle de eserimiz değişik bir özellik taşımaktadır. Bu motifin bir benzerini, çift başlı bir "Arslan-Adam" kabartmasını Megiddo fildişi plaketinde[5], birini de Tel Halafta "Kapara Sarayı"nda bulunup Berlin'e götürülen Ortostatlar arasında görüyoruz[6]. Fakat figürümüz başının, kanatlarının, elbise, kemer ve elindeki çiçek motiflerinin değişik oluşuyla onlardan ayrılmaktadır. Bizim eseri yapan sanatçı bu eserlerden, diğer Hitit eserlerinden etkilenmiş de olabilir, onları hiç görmeden, etkilenmeden eserini yapmış da olabilir.

Kabartmamız, ön yüzündeki çizgili, ortası püsküllü kısa eteği, yan yüzlerdeki bir bacağı açıkta bırakan, diğer bacağı topuğa kadar örten çizgili, uzun mantosu ve diz üstünde kalan iç donu ile Phryg eserlerini değil[7], daha çok Geç Hitit eserlerini hatırlatmaktadır[8]. Kabartmamızın figürleri, ellerinde tuttukları iki yapraklı bir çiçek,

[2] Ekrem Akurgal, Urartu Medeniyeti (Urartäische Kunst), Anatolia IV, 1959, Sayfa 73.

[3] Ekrem Akurgal, aynı eser, Sayfa 73 v.d.

[4] Ekrem Akurgal, L'Arte Degli İttiti, G. C. Sansoni Editore, 1962, Firenze/Italıa; Res. 76/A, 77/B, Yazılıkaya'da Hepat'ın arkasındaki tanrıçaların ayakları altındaki kartal; 82, 83, 84, Yazılıkaya Kılıç Tanrı kabartması; 88A, Alaca Hüyük çift başlı kartalı.

[5] Riemschneider, Die Welt Der Hethiter, tafel 96.

[6] Oppenheim; Tell Halaf III, tafel 93 a (A3, 162).

[7] Bak. Levha VII, Res. 3; Levha VIII. Res. 2, 3.

[8] Ekrem Akurgal, L'Arte Degli İttiti, Fig. 111 Kargamış Kuş-Adamları; 121 Kargamış Araras ve oğlu kabartması; 128 Sam'al Fırtına Tanrısı kabartması; 150 Karatepe çocuğunu emziren kadın kabartması v.b.

ya da üç çiçekli bir demet motifiyle de Hitit ve Geç Hitit geleneğini sürdürüyorlar[9]. Sağ taraftaki kabartmanın alt çene hizasında görülen eli, bu duruşuyla, Sakçagözü Kuş-Adamları'nın, yuvarlak bir şey tutan ellerini hatırlatmaktadır (Bak. Levha III, Resim 1; Levha V, Resim 1, 3).

Emirdağı kabartmasının en değişik, en önemli özelliği kanat yapısında görülmektedir. Omuzlar gibi kanatlar da cepheden tasvir edilmişlerdir. Bu kanatlar iç içe çizilen yarım daireler, ya da üç dilimli hilâller gibidir. Ortadaki kabartmanın kanatlarının alt uçları kuşakkemer altından çıkıp, paralel çizgiler halinde, omuz arkalarına birleşiyorlar. Yan kabartmaların daha çok hilâle benziyen kanatların alt uçları kemerle, üst uçları da omuz başlarıyla birleşmektedir. Kabarık olan bu kanatlar, bize göre, figürlerle çağdaştır, ve sonradan eklenmesi olanağı yoktur. Tanıdığımız, inceliyebildiğimiz Hitit, Urartu, Phrygia, Lydia, Asur ve Arami eserlerinde bu kanatların benzerlerini bulamıyoruz. Bundan ötürüdür ki bu eserin, çözümlenmesi, yorumlanması en güç yanı bu kanatlarıdır. Nitekim bu eserin VII. Türk Tarih Kongresi'ndeki tebliği sırasında yapılan tartışma ve yorumlarda hiç kimse bu kanat biçimi üzerinde durmamıştır[10]. Biz bunu, şimdilik, eserimizin bağlı olduğu okulun bilmediğimiz yeni bir özelliği, bölgesel bir özelliği olarak değerlendirmek istiyoruz.

Kabartmanın Yapım Yeri ve Çağı:

Bu Emirdağı Daydalı Köyü kabartmasının bağlı bulunduğu sanat okulunu ve tarihini tesbite yarayan en güzel yanı baş kısmıdır. Her üç "Kuş-Adam" figürü de kalın ve sarkık üst gagası, dışa çengel gibi bükülen alt çenesi, açık ağzı, dışarıya sarkan ince uclu uzun dili, göz-kaş stilizasyonu, içi oyuk, dik ve sivri kulağı, alt ucu kıvrık çift saç lülesi (volüt), ve enseyi süsleyen örgü biçimli yelesi ile en çok Sakçagözü kuş-adamları'yla (Bak. Levha V, Res. 1, 3; Levha

[9] Ekrem Akurgal, aynı eser; Fig. 115 Kargamışta Tanrıça Kubaba; 129 Sam'alda Prens Kilamuwa ve hizmetçisi; 130 bir prenses ve hizmetçisi; 131 Kıral Barrekub ve kâtibi; 140 İvrizde kıral Warpalawas Kabartmaları... gibi.

[10] Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal mukayese örneklerimizi ve tarihlememizi kabul ederek bize yol göstermişler; Prof. Dr. Th. H. Gütterbock ise bu eserin bir Phryg eseri olabileceğini savunmuşlardır. Her iki degerli bilgine de uyarıcı ve yapıcı eleştirilerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

IX, Res. 1A, B), bu eserlerin kuvvetli tesirini taşıyan[11] Ankara fidanlık grifonu (Bak. Levha VI, Rec. 2, 3; Levha IX, Res 1C)'na benzemektedir. Ancak bizim figürler ağız açıklığı, alt ve üst çenelerdeki dişlerin dizilişi ile biraz daha değişik, daha itinasız ve bölgesel görünmektedir. Sakçagözü, Karatepe ve Ankara'da bulunan Geç Hitit kabartmaları Asur, fakat daha çok Aram tesiri taşımaktadırlar. Emirdağı Daydalı kabartması, konusu ve sitili ile bu okulun, bu geleneğin en son, en geç temsilcisidir.

Ekrem Akurgal'a göre, "Yunanistan'da ve Etruria'da bulunmuş olup grifon ve arslan protomlariyle süslü olan Geç Hitit-Aram tarzı kazanlar Yunanistan mamulâtı değil, Hitit mamulâtıdır ve tarihi 7. yüzyılın başına raslamaktadır[12]. Böyle olduğuna göre, bu eserler Geç Hitit merkezlerinin Assurlular tarafından zaptından sonra imal edilmişlerdir. Bu durumda Geç Hitit atelyelerinin Assur idaresinde de çalışmış olmalarını kabul etmek mümkün olduğu gibi, onların Urartu ülkesine geçip orada yerleşmiş olmalarını düşünmek de mümkündür. Nitekim Geç Hitit heykeltraşlık atelyelerinden biri Ankara'ya kadar gelmiş ve 700 tarihlerinde Phrygia prenslerinin binalarını süsleyen kabartmaları meydana getirmiştir". Buna benzer bir durumu Phrygia-Lydia ve Girit-Miken sanatlarında da görüyoruz. Bunu bir atelyenin, bir okulun Ankara'ya taşınmasından ziyade, Geç Hitit heykeltraşlık atelyelerinden birine mensup bazı sanatçıların Phrygia ülkesine çağrılışı veya gönüllü gelişi ve burada çalışıp eser vermesi şeklinde yorumlamak doğru olur.

Böylece biz, Emirdağı Daydalı Köyü'nde yeni bulunan bu kabartmayı Ankara'daki Geç Hitit atelyesinin, bölgesel özellikler taşıyan, Phrygia tesirlerine açılmış, önemli bir eseri sayıyoruz.

[11] Ekrem Akurgal, Urartu Medeniyeti (Urartäische Kunst), Anatolia IV, 1959, Sayfa 73. v.d.

[12] Ekrem Akurgal, aynı eser, sayfa 74, 75.

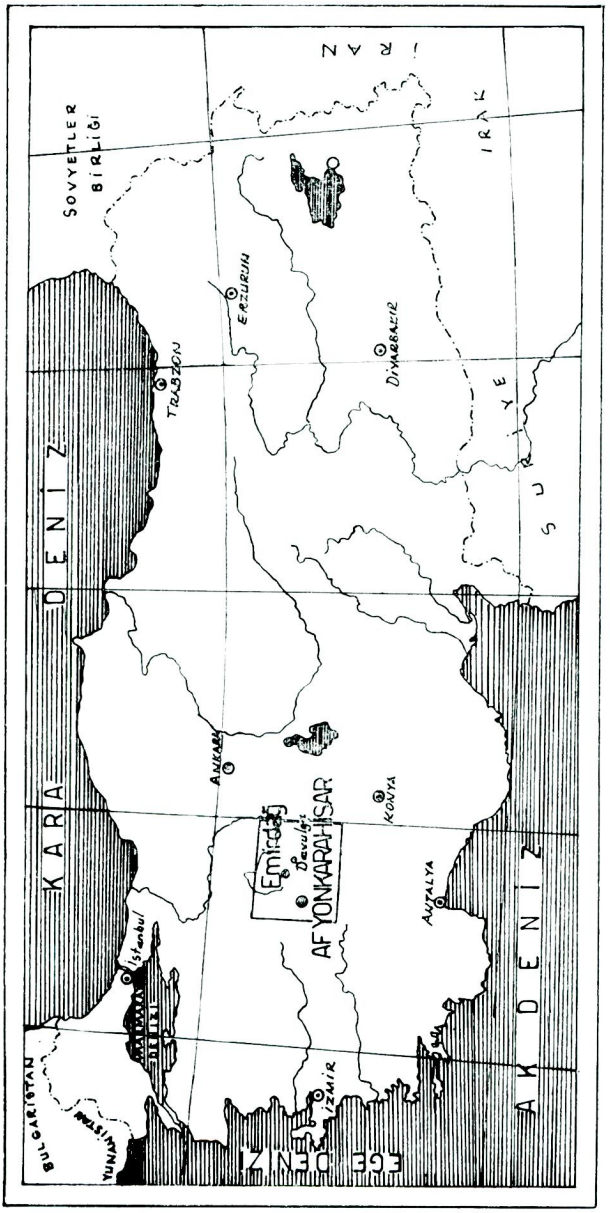

Harita 1 — Afyon – Emirdağ.

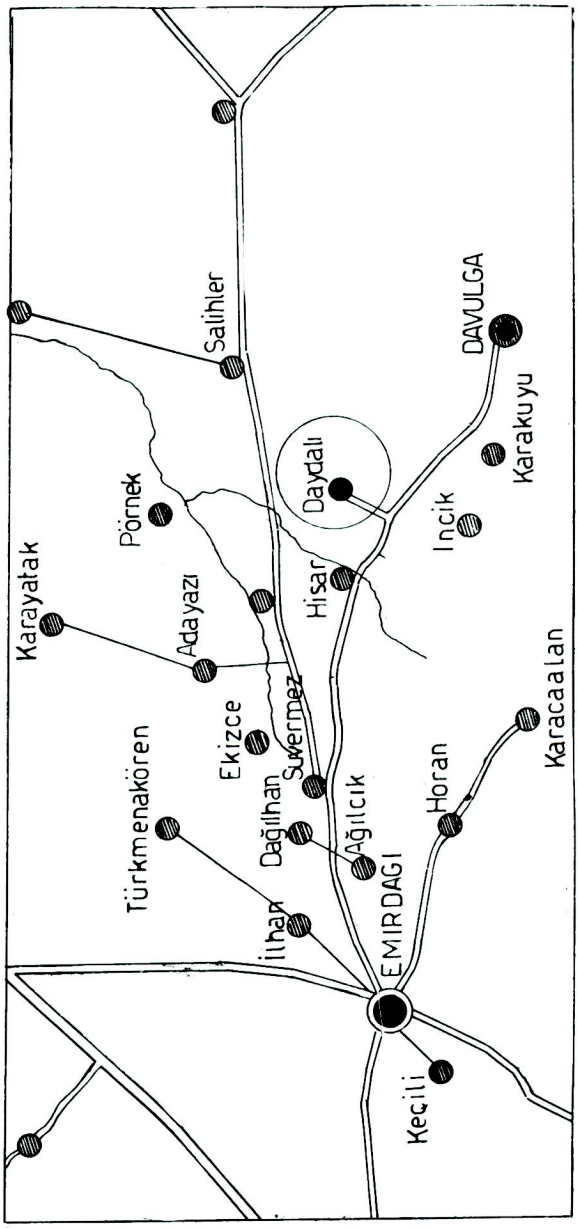

Harita 2 — Emirdağ – Hisar – Daydalı.

Res. 1 — Emirdağ kabartması (Ön yüz).

Res. 1 — Emirdağ kabartması (Sol yüz).

Res. 1 — Emirdağ kabartması (Sağ yüz).

Res. 3 — Sağ yüz.

Res. 2 — Ön yüz.

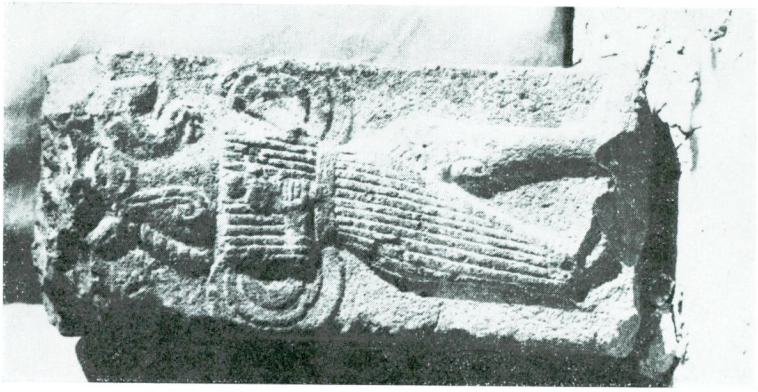

Res. 1 — Sol yüz.

Res. 3 — Sakçagözü.

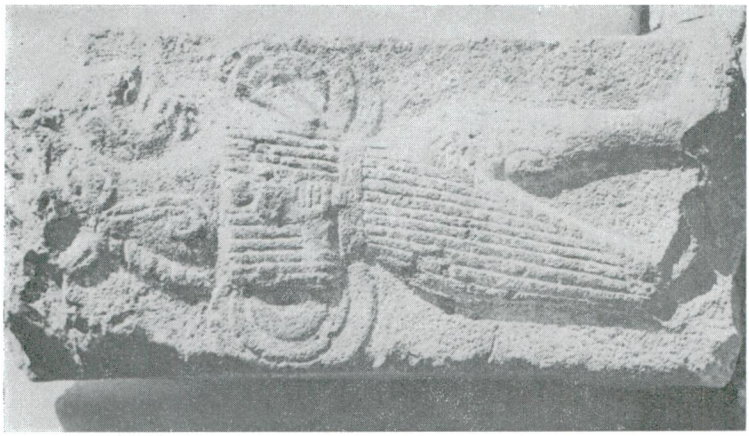

Res. 2 — Emirdağ.

Res. 1 — Sakçagözü.

Res. 4 — Emirdağ.

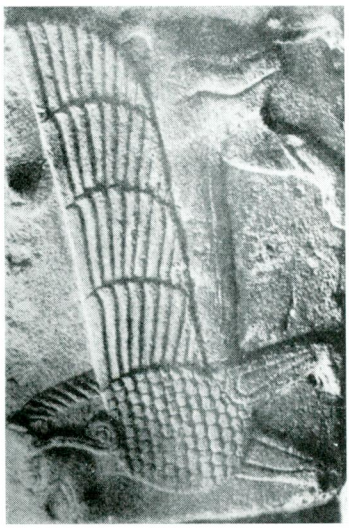

Res. 2 — Fidanlık.

Res. 3 — Fidanlık (Detay).

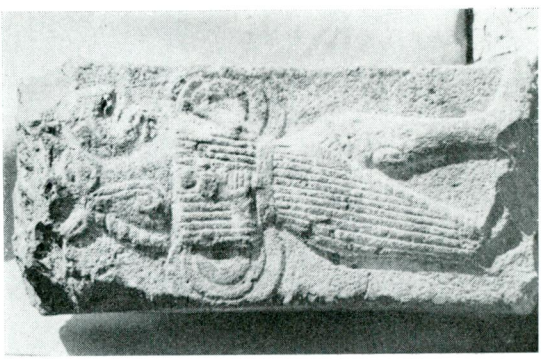

Res. 1 — Emirdağ.

Res. 3 — Arslantaş.

Res. 2 — Emirdağ.

Res. 1 — Tel-Halef.

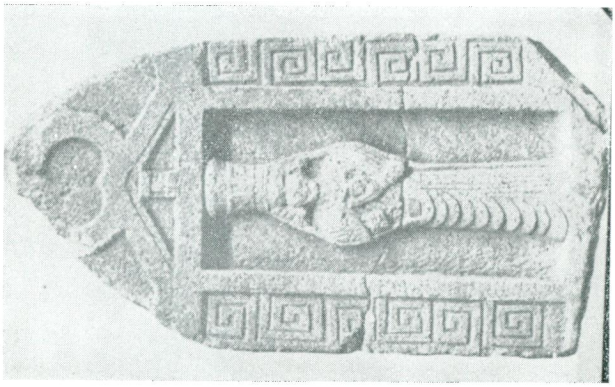

Res. 3 — Çiftlik.

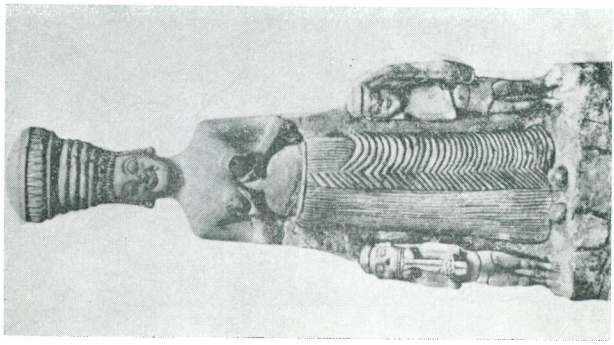

Res. 2 — Boğazköy.

Res. 1 — Karatepe.

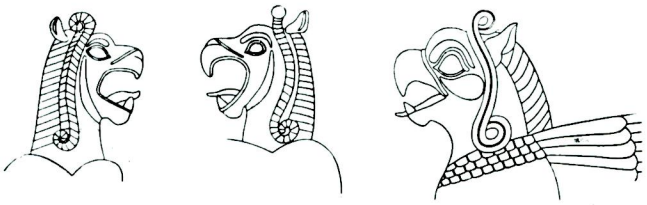

A B C

Res. 1 — Sakçagözü (A.B.) Fidanlık (C)

Reş. 2 — Kargamış.

A B

Res. 3 — Kargamış.

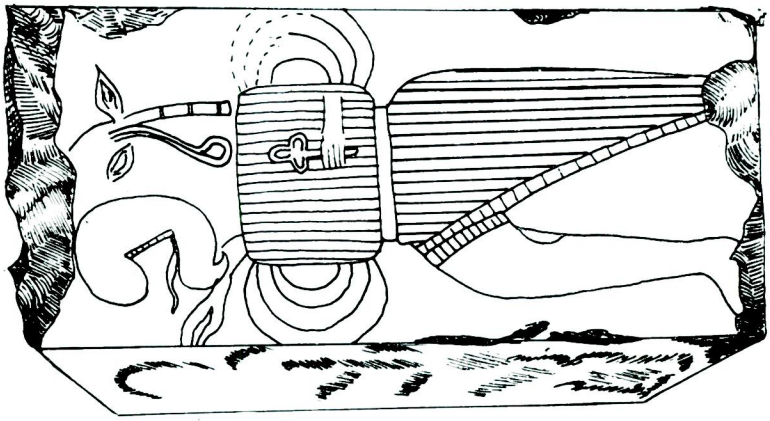

Res. 3 — Sağ yüz.

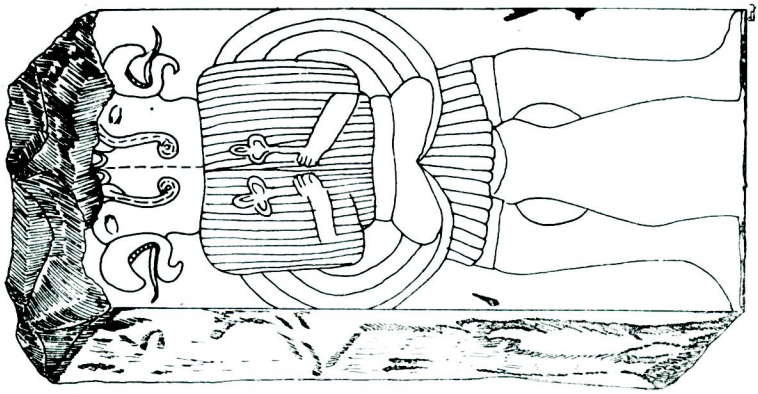

Res. 2 — Ön yüz.

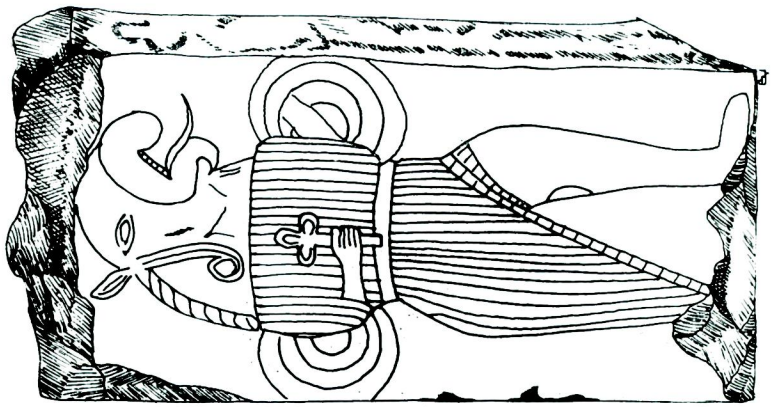

Res. 1 — Sol yüz.

Emirdağ kabartması (Desen).

ÜRGÜP'ÜN DAMSA KÖYÜ'NDEKİ TAŞKIN PAŞA CAMİİ'NİN AHŞAP MİHRABI

ÖMÜR BAKIRER

Ürgüp'ün Damsa Köyü'ndeki Taşkın Paşa Camii'ne ait olan ahşap mihrap 1940 senesinde aynı camiin minberi ile birlikte Ankara Etnografya Müzesi'ne getirilmiştir[1]. 1965 senesinde ise şimdiki yerine monte edilerek kenarları ahşap çerçeve içine alınmıştır[2].

Damsa Köyü'ndeki Taşkın Paşa Camii'nde kitabe yeri boş, dolayısıyla da inşa tarihi belli değildir[3]. Cami ve kendisi gibi tarihsiz olan medresenin mimarî ve süsleme özelliklerine ve cami avlusundaki türbelerin 743 H/1342 M., 752 H/1351 M., 756 H/1355 M. tarihli kitabelerine dayanılarak cami ve medresenin XIV. yüzyıl ortalarında yapılmış Karamanlı yapıları olduklarına işaret edilir[4].

Aşağıda belirtileceği gibi, ahşap mihrabın eleman ve süsleme özellikleri geç XIII. ve özellikle XIV. yüzyıl mihraplarına yakın benzerlikler taşımaktadır. Bu da mihrabın hem cami ile çağdaş, hem de bu devreden zamanımıza kadar gelen yegâne ahşap mihrap olduğunu desteklemektedir.

Genel tarif:

Mihrabın 350 cm. yükseklikte, 203 cm. genişlikteki dikdörtgen çerçevesini değişik silmeli iki bordür meydana getirir. Çerçeve içinde yer alan yarım daire plânlı niş, yarım kubbe kavsara ile örtülür. Cep-

[1] Ankara Etnografya Müzesi, Envanter No. 11541'de kayıtlı mihrap, Kayseri Müzesi'nin 14.9.1938 tarihli ve 113 sayılı kararı ile Ankara'ya yollanmış ve 23.9.1940 tarihinde müzeye getirilmiştir.

[2] Bu bilgiyi veren ve mihrap üzerinde çalışmama izin veren Etnografya Müzesi Müdürü, Sayın Enise Yener'e teşekkür ederim.

[3] Diez, E. – Aslanapa, O., *Karaman Devri Sanatı*, İstanbul, 1950, s. 184.

[4] *İbid.*, s. 184-188. Arık, M. O., 'Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri', *Anadolu* (Anatolia), XI., 1967, Ankara 1969, s. 72. Kuran, A., 'Karamanlı Medreseleri', *Vakıflar Dergisi*, VIII., Ankara, 1969, s. 213. Oral, M. Z., 'Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri', *Vakıflar Dergisi*, V., Ankara, 1962, s. 64-66;

hede kavsarayı çerçeveliyen pençî kemerin köşelerini üçgen şekilli köşelikler doldurur, kemerin üst kısmında yüksek bir köşelik tablası yer alır. Nişin köşelerinde sütunceler ve köşeliklerde büyük dairesel levhalar mevcuttur (Şek. 1, Res. 1).

Teknik:

Mihrabın yapılış tekniği, genellikle ahşap minberlerin yan kanatlarında kullanılan tekniklerden farklı olup, daha ziyade minberlerin kapı ve külâhlarında, ahşap pencere ve kapı kanatlarında yazı bordürleri ve bitkisel kampozisyonlar için kullanılan tekniklere benzerlik göstermektedir[5]. Mihrap, elemanlarının şekillerine uygun ölçülerde kesilen ve yüzeylerine oyma süsleme işlenen enli ceviz levhaların dikey ve yatay yönlerde birleştirilmesi ile yapılmıştır.

Çerçeveyi meydana getiren iki bordürde 16 cm. ve 20 cm. genişlikte levhalar kullanılmış, bunlar bordürlerin kenar ve üst kısımları için ayrı uzunlukta parçalar halinde kesilerek çerçevenin üst köşelerinde birleştirilmiştir (Res. 1). Köşelik tablası, yukarıdan aşağıya doğru 22 cm., 54 cm., ve 22 cm. yükseklikte, 130 cm. genişlikte üç yatay levhadan; köşelikler yekpare iki parçadan; pençî kemeri meydana getiren dıştaki silme 10 cm. genişlikte, kemer şekline uygun olarak kesilmiş ve kemerin sivri noktasında birleştirilmiş iki parçadan; içteki kemer silmeleri ve alınlık yukarıdan aşağıya doğru 28 cm., 20 cm., ve 28 cm. genişlikte üç yatay levhadan; nişin alt kısmı 28 cm. genişlikte, 110 cm. yükseklikte üç dikey levhadan yapılmış; sütunce ve rozetler yekpâre ahşaba işlenmiştir. (Res. 1,2,6)

Ahşap levhaların yüzeylerine işlenen süslemede kabartma tekniğinin çeşitlemelerine rastlanmaktadır[6]. Kenar bordürleri, alınlık,

[5] Karamağaralı, H., 'Çorum Ulu Camiinde Minber', *Sanat Tarihi Yıllığı.*, 1964-1965, İstanbul, 1965, s. 121; Ahşap minberlerin yapılışında iki ayrı teknik tespit eder. Kündekâri veya 'Çatma' denilen birinci teknikte geometrik kompozisyonlar ayrı ayrı kesilen yıldız ve polygonal şekilli parçaların yuvalı çıtalarla biribirine çatılması suretiyle meydana getirilmiş, çivi kullanılmamıştır. İkincisinde ise kompozisyon yanyana eklenen enli tahta levhaların üzerine çizilerek yıldızların ve polygonal şekilli parçaların aralarında kalan kısımlar oyulmuş, buralara çıtalar çakılmıştır.

[6] Öney, G., 'Anadolu Selçuklu ve Beylikler Devri Ahşap Teknikleri', *Sanat Tarihi Yıllığı*, III, 1969-1970, İstanbul 1970, s. 135-151; XIII. ve XIV. yüzyıllarda yapılan ahşap minber, kapı ve pencere kanatlarında kullanılan teknikleri

kemer silmeleri ve rozetlerdeki yazı şeritleri ve ikinci kenar bordürünün alt kısmındaki geometrik kompozisyon 'yuvarlak satıhlı derin oyma' tekniği ile oyulmuştur[7]. Harfleri ve geometrik kompozisyonları şekillendiren ince şeritlerin sırtları dış bükey kavislidir. Düz zemin üzerinde, yüksek, ikinci bir tabaka meydana getirirler (Res. 2, 3, 4). Köşeliklerde ve mihrap hücresini çerçeveliyen ince, pahlı silmede yer alan girift bitkisel kompozisyonları meydana getiren kıvrımdalların sırtları iç bükey kavislidir. Kıvrımdallar arasında kalan zemin tamamen çıkarılarak gözenekli bir yüzey elde edilmiştir[8]. Birinci bordürün alt kısmındaki bitkisel örgüde, yazı şeritlerinde harflerin uçlarına eklenen yarım palmetlerde, kemer silmelerindeki bitkisel geçmelerde, nişin alt kısmını ve sütuncelerin yüzeylerini kaplıyan girift bitkisel örgülerde 'yuvarlak satıhlı derin oyma' ve 'eğri kesim' teknikleri birlikte kullanılmıştır[9]. İnce kıvrımdalların sırtları dış bükey kavislidir ve zeminde yüksek ikinci bir tabaka meydana getirirler. Kenarları eğri satıhlarla niha-

Kündekâri, Rölyef (Kabartma) ve Kafes Tekniği olmak üzere üç ana guruba ve bunları da kendi içlerinde alt guruplara ayırır.

Yazar rölyef kabartma tekniğinin düz satıhlı derin oyma, yuvarlak satıhlı derin oyma, çift katlı rölyef tekniği ve eğri kesim tekniği olmak üzere dört çeşitlemesini tanımlar. Taşkın Paşa Camii mihrabındaki oymalar bu tanımlara bazen tamamen bazen de yaklaşık olarak uymaktadır.

[7] *İbid.*, s. 141; Bu teknik Siirt, Ulu Camii minberi yan kanatları; Ankara Kızıl Bey Camii kapısı ve tahtı; Ankara, Arslanhane Camii minberi; Divriği, Ulu Camii minberi ve Birgi Ulu camii minberinde kullanılmıştır. Res. 6. Oral, M. Z., 'Anadolu'da Sanat Değeri olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri', *Vakıflar Dergisi*, V., Ankara, 1962, Res. 5, 7. 12, 13, 16, 21A, 31, 32. Ögel, B., 'Anadolu'da Ahşap İşçiliği', *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, I., Ankara, 1956, Res. 17, 18, 19, 21, 22.

[8]. Öney, G., loc. cit.; 'düz satıhlı derin oyma' olarak nitelendirdiği tekniğe benzerlik göstermekte, ancak şeritlerin sırtlarının iç bükey kavisli oluşu ve zeminin tamamen oyulup çıkarılmasıyla ayrılmaktadır. Zeminin tamamen oyulup çıkarılması 'ajur-fligranstil' tekniğine daha çok yaklaşmaktadır. Bu teknik taş (Divriği, Ulu Camii Kuzey ve Batı portalleri) ve alçı (Ankara, Aslanhane Camii mihrabı) eserlerde nadiren kullanılmasına karşılık başta Damsaköy Camiinin kendi minberi olmak üzere XIV. yüzyıl minberlerinin yan kanatlarında çıtalar arasındaki çokgen şekilli parçaların yüzeylerine bitkisel kompozisyonların çoğunlukla bu teknikte oyulduğu görülmektedir. Karşılaştırma için Bk : Arel, H., 'Divriği, Ulu Camii Kuzey Portalinin Mimarî Kuruluşu', *Vakıflar Dergisi*, V., Ankara, 1962, Res. 5, 6, 7. Otto-Dorn, K., 'Der Mihrab der Arslan Hane Moschee in Ankara', *Anatolia*, I., Ankara, 1956, Res. 21-30. Oral, M. Z., op. cit., Res. 10, 12, 13, 21 A, 30, 32, 36, 38.

[9] Öney, G., op. cit., s. 141-143.

yetlenen palmet yaprakları ise zeminden kademeli yükselirler (Res. 4, 5, 6). Alınlığı kaplıyan yıldızlı geometrik örgü 'çift katlı kabartma' olarak oyulmuştur[10]. On iki kollu yıldız örgüyü sırtları düz, ince çubuklar meydana getirir. Yıldızların kolları içine daha derin olarak oyulan bitkisel kompozisyonlarda ise kıvrımdalların sırtları dış bükey kavislidir ve aralarında kalan zemin tamamen çıkarılarak, ajur işçiliğindeki gibi, gözenekli bir yüzey meydana getirilmiştir (Res. 1, 2).

Bütün mihrap elemanlarının oymalarla kaplı oluşuna karşılık kavsaranın yüzeyi geçirdiği onarım nedeniyle düzdür[11].

Mihrap Elemanları:

I. Tepelik : yok.

II. Çerçeve ve Bordürler : 350 cm. yükseklikte, 203 cm. genişlikteki çerçeveyi genişlikleri ve silmeleri farklı iki bordür dolaşır. Daha ince olan üçüncü bordür kemer hizasında 90° lik bir dönüş yaparak mihrab hücresini çerçeveler.

II.a. 16 cm. genişlikte, iç bükey kavisli dıştaki bordürün iki kenarını 02 cm. genişlikte düz şeritler sınırlar. Bunlar yüzeye sonradan çakılmamış, oyulmuştur.

Süsleme : Bordürün iki kenarında, zeminden başlayıp 92 cm. ye kadar yükselen, bitkisel örgü yer alır. Örgü, ince kıvrımdallarla, üslûplaştırılmış tam ve yarım palmetlerden meydana gelir (Res. 4). Bordürün ortasındaki dilimli tam palmetlerin alt çanak yaprakları aşağıya doğru kıvrılır, üst yaprakları sivrilip uzar. Bunların köşelerinden çıkan kıvrımdallar kıvrılıp bükülerek ve biribirlerine ilmeklenerek yüzeye dağılır, kıvrılan uçlarına dilimli yarım palmetler eklenir. Örgü, kıvrımdalların yukarıya ve aşağıya doğru uzayıp diğerlerine eklenmesi ile tekrarlanır ve devamlılık kazanır[12]. Bordürün

[10] *İbid.*, s. 142; Bu, yazarın 'genellikle altta kalan arabesk ve spirallerden meydana gelen dekorun derin oyma ile, üstteki yazı dekorunun ise yuvarlak satıhlı derin oyma ile işlenmesi' şeklinde belirttiği ve 'çift katlı rölyef tekniği' olarak tanımladığı tekniğe benzerlik göstermektedir, ancak burada işlem tersinedir.

[11] Uzunçarşılı, İ. H., Anadolu Beylikleri, Ankara, 1969, (2. baskı), Res. 11; mihrabın müzeye nakledilmeden önce yerinde çekilen fotoğrafında kavsara kısmının boş olduğu görülmektedir.

[12] Ögel, B., *op. cit.*, s. 200, Res. 13, 15; Ahşap kapı kanatlarının tezyinatında da rastlanan bu kompozisyonu yazar 'lâle dizisi' olarak isimlendirmekte ve Ankara

sağ kenarında bitkisel örgünün üzerinden başlıyan Nesih yazı çerçevenin üst kısmını dolaşarak sol kenarda nihayetlenir[13]. Harfler arasında kalan boşluklar, harflerin uçlarına eklenen, dilimli palmetler ve kıvrımdallarla doldurulmuştur.

Yazı: Kur'an'dan Bakara Suresi, Ayet 255 (Ayet-ül-Kürsî)[14].

II.b. Dıştakini içten takip eden ikinci bordür, 20 cm. genişlikte ve düz silmelidir. Bordürün iki kenarı 02 cm.lik düz şeritlerle sınırlanır.

Süsleme : Zeminden 68 cm. yüksekliğe kadar, yüksek kabartma oyulmuş geometrik örgü yer alır. Sırtları dış bükey kavisli dilimli şeritler çapraz yönlerde uzayıp biribirlerine ilmeklenerek iç içe baklavaları ve bunları çerçeveliyen kareleri meydana getirirler. Tek tek karelerin üst üste dizilmesi ve uzayan şeritlerin biribirine eklenmesiyle örgü dikey yönde devam eder[15]. Bordürün sağ kenarında, geometrik örgü üzerinden başlıyan, çiçekli Nesih yazı yer alır.

Hacı Hasan ve Kuyulu camileri ile Karaman İbrahim Bey imaretinin ahşap kapılarını örnek olarak vermektedir. Aynı bitkisel elemanlarla kurulan, ancak kompozisyonları değişik bitkisel örgüler minberlerin yan kanatlarında ince bordürler halinde kullanılmıştır. Çokgen şekilli parçalarda ise aynı elemanlar kullanılmakla beraber, bunlar tek desenler halindedir, örgüdeki gibi bir devamlılık yoktur. Krş. için Bk : Oral, M. Z., *op. cit.*, Res. 4, 7, 10, 12, 14, 21 A, 26, 30, 31, 32. Karamağaralı, H., *op. cit.*, Res. 10 A, 10 B, 12, 15, 16, 17, 18.

[13] Çini mihraplarda XIII. yüzyıl süresince, taş mihraplarda özellikle XIII. yüzyılın son çeyreğinden itibaren ve XIV. yüzyıl alçı mihraplarında bordürlerin bu şekilde yazı şeritleri ile süslenmesine sık sık rastlanmaktadır. Konya, Alâaddin Camii ve Sırçalı Mescidin çini mihrapları; Develi, Sivasî Hatun ve Karaman, Çelebi Mescidinin taş mihrapları ve Karaman, Yollarbaşı Ulu Camii'nin iki alçı mihrabı birkaç örnek olarak verilebilir. Bk : Bakırer, Ö., *Selçuklu Devri Anadolu mihraplarının Gelişimi ve XIV. yüzyılda Devamı*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1969, Lev. 35, 45, 70, 93, 97.

[14] *Kur'anı Kerim ve Türkçe Anlamı*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 1961, Cilt. I, s. 55 - 56, Tercümesi: 'Allah O'ndan başka Tanrı olmıyan, Kendisi uyuklama ve uyku tutmayan, Diri, her an yarattıklarını gözetip Duran'dır. O'nun izni olmadan katında şefaat edecek kimdir? Onların işlediklerini ve işleyeceklerini bilir, dilediğinden başka ilminden hiç birşey kavrayamazlar. Hükümdarlığı gökleri ve yeri kaplamıştır, onların gözetilmesi O'na ağır gelmez. O Yüce'dir, Büyük'tür'. Mihrap üzerindeki yazı metinlerini okuyan babam N. Bakırer'e burada tekrar teşekkür etmek isterim.

[15] XII. yüzyıl sonu ve XIII. yüzyıl başında yapılan portallerde ve taş mihraplarda kullanılan bu tür basit geometrik örgülere ahşap minber, pencere ve kapı kanatlarında rastlanmamaktadır. Bk : Ögel, S., *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara, 1966, Res. 1, 2, 12. Bakırer, Ö., *op. cit.*, Lev. 32, 37.

Yazı : Kur'an'dan Haşr Suresi (Sure 59), Ayet 20, 21, 22, 23[16].

II.c. Üçüncü bordür, 8,5 cm. genişlikte bir pahlı silmedir. Kemerin sivri tepesi hizasına kadar dıştaki bordürleri takip eder. Bu noktada 90°lik bir dönüş yaparak köşelik tablasını alttan dolaşır ve mihrap hücresini çerçeveler.

Süsleme : Pahlı silmenin yüzeyini kaplıyan girift bitkisel örgü, uslûplaştırılmış dilimli palmetler ve bunları çerçeveliyen kıvrımdalların halka halka biribirine eklenerek devam etmesinden meydana gelir (Res. 2, 3).

III. Köşelik Tablası ve Köşelik : 98 cm. yükseklikte, 130 cm. genişlikteki dikdörtgen köşelik tablası eş genişlikte, farklı yükseklikte üç yatay parçadan meydana gelir[17] (Res. 2).

Süsleme : Ortadaki 54 cm. yükseklikteki parçada yıldızlı geometrik örgü yer alır. Sırtları düz kesitli ince şeritler çapraz yönlerde kesişerek on iki kollu yıldızları meydana getirirler[18]. Yıldızlar, ortada

[16] *Kur'anı Kerim ve Türkçe Anlamı*, cilt III, s. 727. Tercümesi: '20. Cehennemliklerle Cennetlikler bir değildir. Kurtuluşa ermiş kimseler cennetliklerdir. 21. Ey Muhammed. Eğer biz Kur'anı bir dağa indirmiş olsaydık, sen onun, Allah korkusuyla baş eğerek parça parça olduğunu görürdün. Bu misalleri insanlar düşünsünler diye veriyoruz. 22. O, görüleni de görülmeyeni de Bilen, Kendisinden başka Tanrı olmıyan Allah'tır. O acıyıcı olandır, acıyandır. 23. O, kendisinden başka tanrı olmıyan, hükümran, çok kutsal, esenlik veren, güvenlik veren, görüp, gözeten, güçlü, buyruğunu herşeye geçiren, Ulu olan Allah'tır'.

[17] Mihraplarda köşelik tablasının bu şekilde yükselmesi ve yazı bandları ile süslenmesi genellikle XIII. yüzyıl son çeyreği ve XIV. yüzyıl mihraplarında göze çarpar, köşelik tablasının yükselmesi ile de mihrap çerçevesi uzun dikdörtgen bir şekil alır. Kayseri, Külük Camii, Ankara Arslanhane Camii, Karaman'ın Akçaşehir köyü Ulu Camii ve Yollarbaşı Ulu Camii mihrapları, Ayaş Ulu Camii mihrabı ve Niğde Hüdavent Hatun Türbesi mihrabı birkaç örnek olarak verilebilir. Bakırer, Ö., *op. cit.*, Lev. 69, 72, 81, 83, 92, 93, 94.

[18] Ögel, B., *op. cit.*, s. 213; Anadolu ahşap eserlerindeki geometrik tezyinatın tiplerine göre tasnifini yaparken ikinci tip olarak ele aldığı ve oniki köşeli yıldız 'zühre' kompozisyonu olarak tanımladığı bu örgünün kündekâri eserlerde fazla yaygın olmadığını ve Beylikler devri eserlerinde daha çok kullanıldığını belirtmekte ve Ankara Hoca Hasan camii kapısı (Res. 11) ve Damsaköy mihrabını örnek olarak vermektedir. Aynı örgü Ankara Ahi Elvan Camii minberinin yan kanatlarında da göze çarpar. Sekiz, on, on iki kollu yıldızları oluşturan geometrik örgü kompozisyonları XIII. yüzyıl taş ve çini mihraplarında ve XIV. yüzyıl alçı mihraplarında köşelik tablası, kenar bordürleri ve nişin alt kısmında sık sık kullanılmıştır. Birkaç örnek olarak Sivas, Keykâvus Darüşşifası mihrabı; Konya-Aksaray Sultan

yatay bir hat üzerinde tam yıldız, alt ve üst kenarlarda ise yarımşar yıldız olmak üzere dizilirler, kollarına ayrıca beş kollu, küçük yıldızlar eklenir. Kesişen şeritler arasında beliren çokgen şekillerin yüzeylerine girift bitkisel kompozisyonlar oyularak zemin tamamen doldurulmuştur. Geometrik örgünün bulunduğu bu bandın alt ve üst kenarlarında yer alan 22 cm. genişlikteki iki yatay parçada Nesih yazı yer alır.

Üstteki yazı : Kur'an'dan Ahkâf Suresi, (Sure 46), Ayet 31 [19].

Alttaki yazı : Kelimei Şahadet [20].

Köşelikler, sivri kemerin iki kenarında 50 cm. yükseklikte iki üçgen parçadır.

Süsleme : Kıvrımdal ve üslûplaştırılmış sivri uçlu palmet yapraklarından meydana gelen ve üçüncü bordürdekine benzer bir bitkisel kompozisyon yüzeyi aralıksız kaplar.

III.a. Köşeliklerdeki dairesel levhalar : 29 cm. çapındaki levhaların yüzeyine Nesih yazı oyulmuştur (Res. 1, 2).

Sağdaki levha : Ortada 'Allah' yazısı.

Etrafını dolaşan bordürde : Kur'an'dan Haşr Suresi (Sure 59), Ayet 22 [21].

Soldaki levha : Ortada 'Muhammed' yazısı.

Etrafını dolaşan bordürde : Kur'an'dan Haşr Suresi, (Sure 59), Ayet 23 [22].

Han Mescidi mihrabı; Bünyan, Ulu Camii; Konya, Sadrettin Konevî Camii; Kayseri, Döner Kümbet; Beyşehir, Eşrefoğlu Camii; Ermenek, Ulu Camii; Ayaş, Ulu Camii; Niğde, Hüdavent Hatun Türbesi; Niğde, Sungurbey Camii; Kastamonu, Halil Bey Köyü Camii; Ermenek, Sipas Camii mihrapları verilebilir. Bk: Bakırer, Ö., *op. cit.* Lev. 33, 42, 50, 62, 65, 75, 76, 81, 83, 84, 89, 91.

[19] *Kur'anı Kerim ve Türkçe Anlamı*, cilt. III, s. 669; Tercümesi: 'Ey Milletimiz! Allah'a çağıran Muhammed'e uyun ve O'na inanın da Allah da sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi can yakıcı azaplardan korusun.'

[20] *İbid.*, cilt. III, s. 672, Muhammed Suresi (Sure 47), ayet 19 içinde, 'Allah'tan başka Tanrı yoktur'; s. 680, Fetih Suresi (Sure 48), ayet. 29. içinde "Muhammed Allah'ın elçisidir' şeklinde geçer.

[21] *İbid.*, cilt. III, s. 727; Tercümesi: 'O görüleni de görülmeyeni de Bilen, kendisinden başka tanrı olmıyan Allah'tır, O acıyanı olandır, acıyandır.'

[22] *İbid.*, Tercümesi: 'O kendisinden başka tanrı olmıyan, hükümran, çok kutsal, esenlik veren, güvenlik veren, görüp, gözeten, güçlü, buyruğunu herşeye geçiren, ulu olan Allah'tır.'

IV. Kemer : Üç ince silmeden meydana gelen pençî kemerin sivri noktası zeminden 195 cm. ye kadar yükselir. En dıştaki silme 8.5 cm. genişlikte ve iç bükey kavislidir, sütuncenin başlık tablası üzerine oturur. Yüzeyine yüksek kabartma oyulan çiçekli Nesih yazının harf araları az, dolayısıyla da yazı girifttir.

Yazı : Kur'an'dan Tövbe Suresi (Sure 9), Ayet 18[23].

Kemeri çerçeveliyen ikinci, 10 cm. genişlikteki düz silme, zemine kadar devam eder. Yüzeyine iki dilimli, sivri uçlu palmetlerle, kıvrımdallardan kurulan ikili geçme oyulmuştur[24]. Yine 10 cm. genişlikteki üçüncü silme kavsara hizasında nihayetlenir. Yüzeydeki bitkisel geçme yarım daire kavisler yaparak biribirini kesen ince dallar ve bunların kesişme noktalarında yer alan dilimli palmet yapraklarından meydana gelir.

V. Kavsara : 40 cm. yükseklikteki kavsara yarım kubbe şeklindedir. Cephede, yükseklikleri 13-15 cm. arasında değişen üç basamakla yükselen üçgen bir kavsara ağzı meydana gelir. Kavsara ağzının bu şekilde basamaklarla yükselmesi genellikle mukarnaslı kavsaralarda görülür ve basamaklar mukarnas sıralarını cepheye aksettirir. Kavsaraları mukarnaslı olmıyan mihraplarda ise kavsara ağzında basamaklar mevcut değildir[25]. Bu nedenle kavsaranın orijinalde

[23] *İbid.*, cilt. I., s. 248-249; Tercümesi 'Allah'ın Mescidlerini sadece Allah'a ve Ahiret gününe inanan, namaz kılan, zekât veren ve ancak Allah'tan korkan insanlar onarır.'

[24] Minber tezyinatında sık rastlanan bu geçme kompozisyonu Damsaköy Camii'nin kendi minberinde; Birgi, Ulu Camii; Çorum, Ulu Camii ve Manisa, Ulu Camii minberlerinde yan kanatların korkuluğu altında ince bir bordür içinde yer alır. Bk : Oral, M. Z., *op. cit.* Res. 26, 28, 25, 32. Aynı kompozisyonun XIII. yüzyıl mihraplarında taş ve özellikle çiniye tatbik edildiği görülmektedir. Konya, Alâaddin Camii, Sahip Ata Camii ve Sırçalı Mescid mihraplarında bu kompozisyon firuze ve manganez moru renkli çinilerle işlenmiştir. Bk : Bakırer, Ö., *op. cit.*, Lev. 35, 56, 59.

[25] XIII. yüzyıl süresince yapılan mihraplarda kavsaraları düz yarım kubbe şeklinde olanlarda kavsara ağzını düz bir bordür dolaşır. Diyarbakır, Mesudiye Medresesi mescid mihrabında olduğu gibi. Kavsaraları dilimli olanlarda ise kavsara ağzı da buna uyarak dilimlenir. Diyarbakır, Mesudiye Medresesi avlu mihrabı ve Dunaysır, Ulu Camii mihraplarında olduğu gibi. Sayı olarak en çok olan mukarnaslı kavsaralarda ise her sıra cephede bir basamak yaparak yükselir ki, buna en erken örneklerden Erzurum Ulu Camii mihrabı ile XIV. yüzyıldan Ermenek Sipas ve Karaman Çelebi Camii mihraplarını vermek mümkündür. Bk: Bakırer, Ö., *op. cit.*, Lev. 36, 27, 28, 23, 91, 97. Kuran, A., *Anadolu Medreseleri*, Ankara, 1969, Res. 28, 29

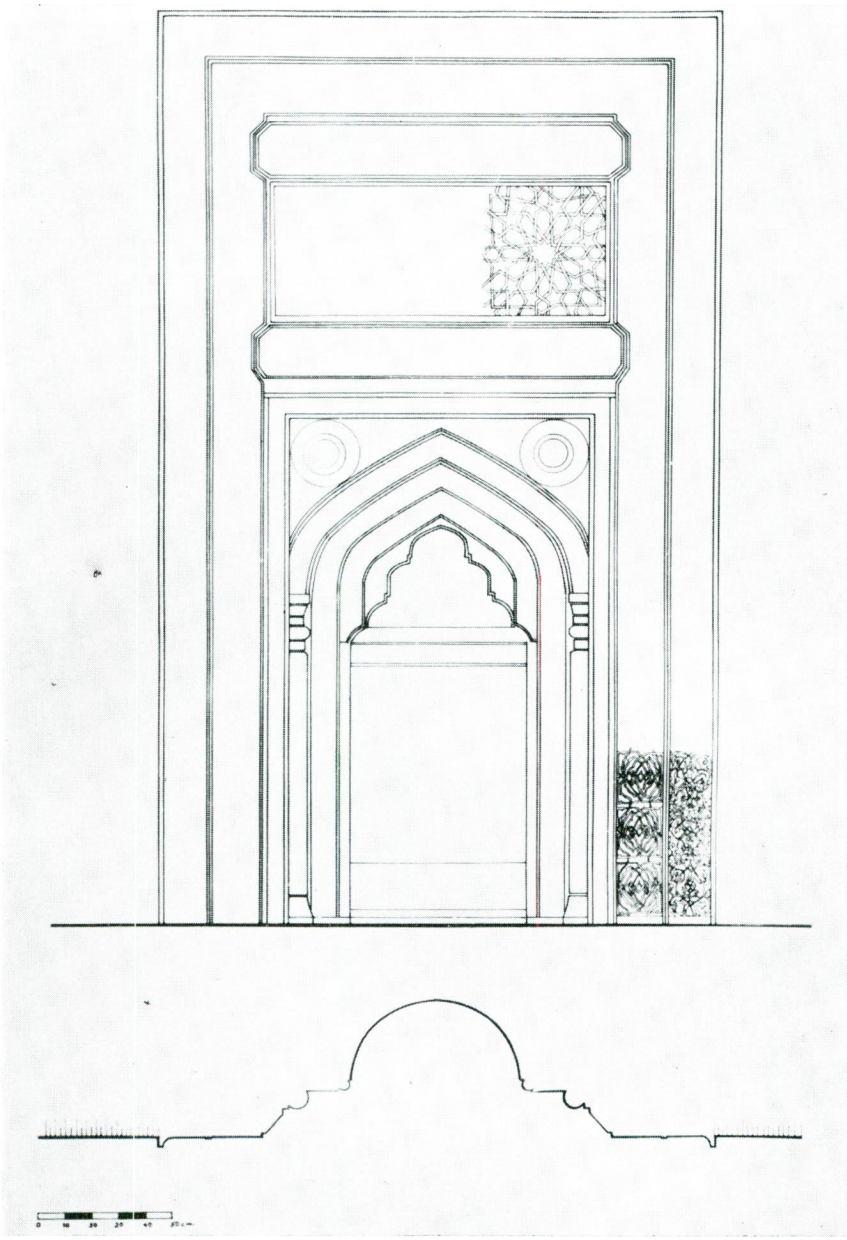

Şekil 1 — Plân ve cephe.

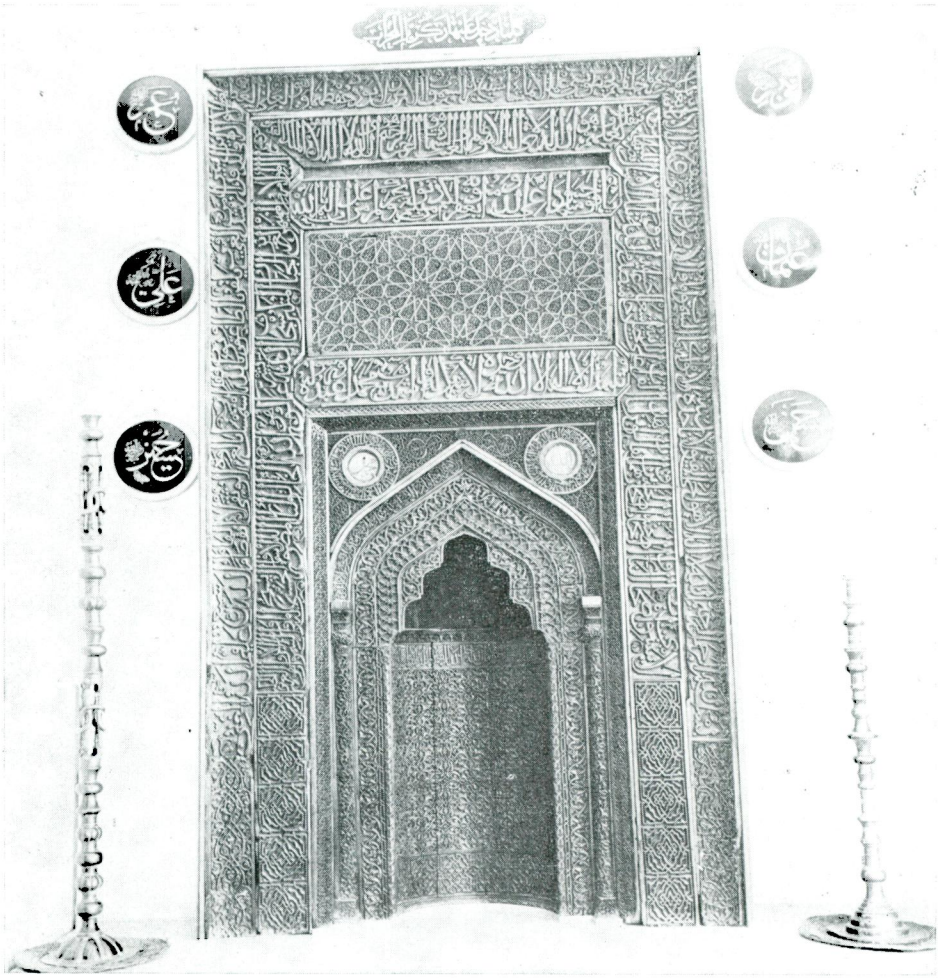

Res. 1 — Cephe.

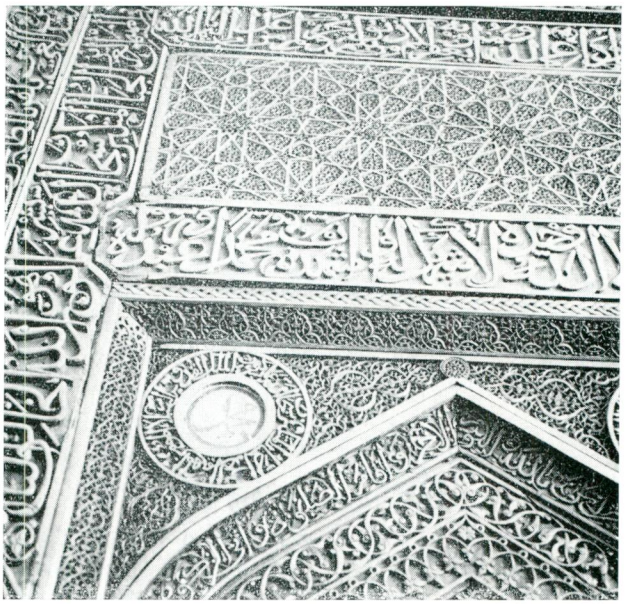

Res. 2 — Köşelik tablası ve köşelik.

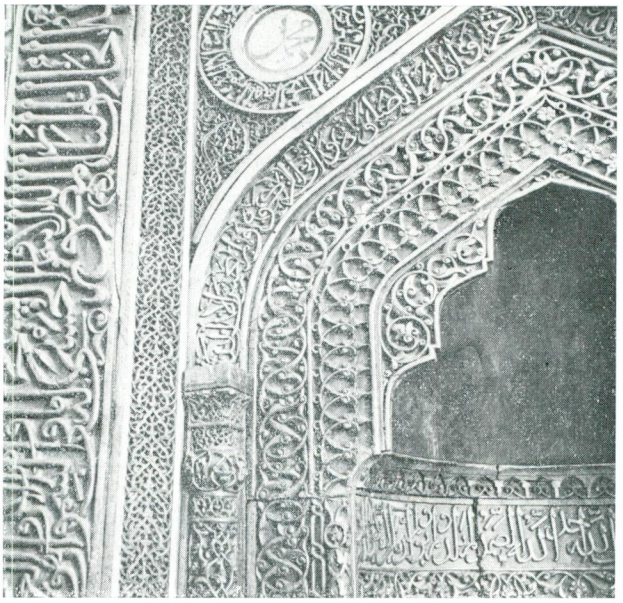

Res. 3 — Köşelik, alınlık ve sütun başlığı.

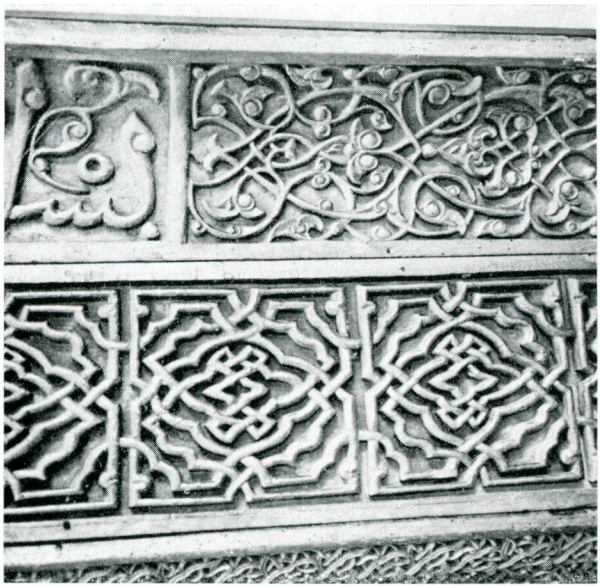

Res. 4 — Kenar bordürü, sağ taraf detayı.

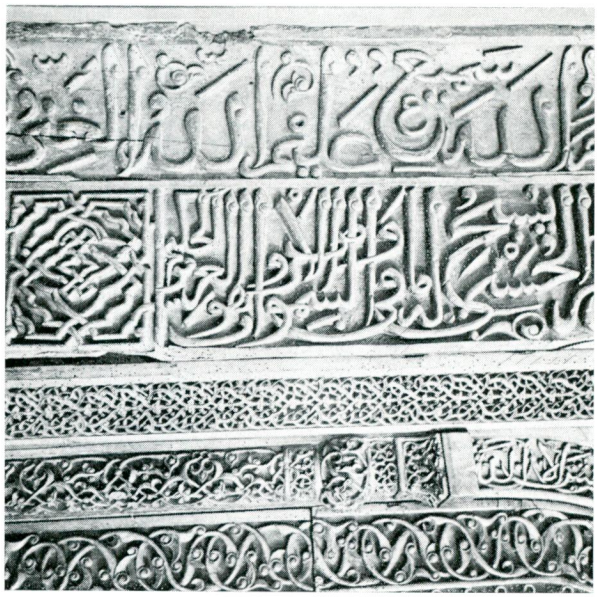

Res. 5 — Kenar bordürü, sol taraf detayı ve sütunce.

Res. 6 — Nişin alt kısmı.

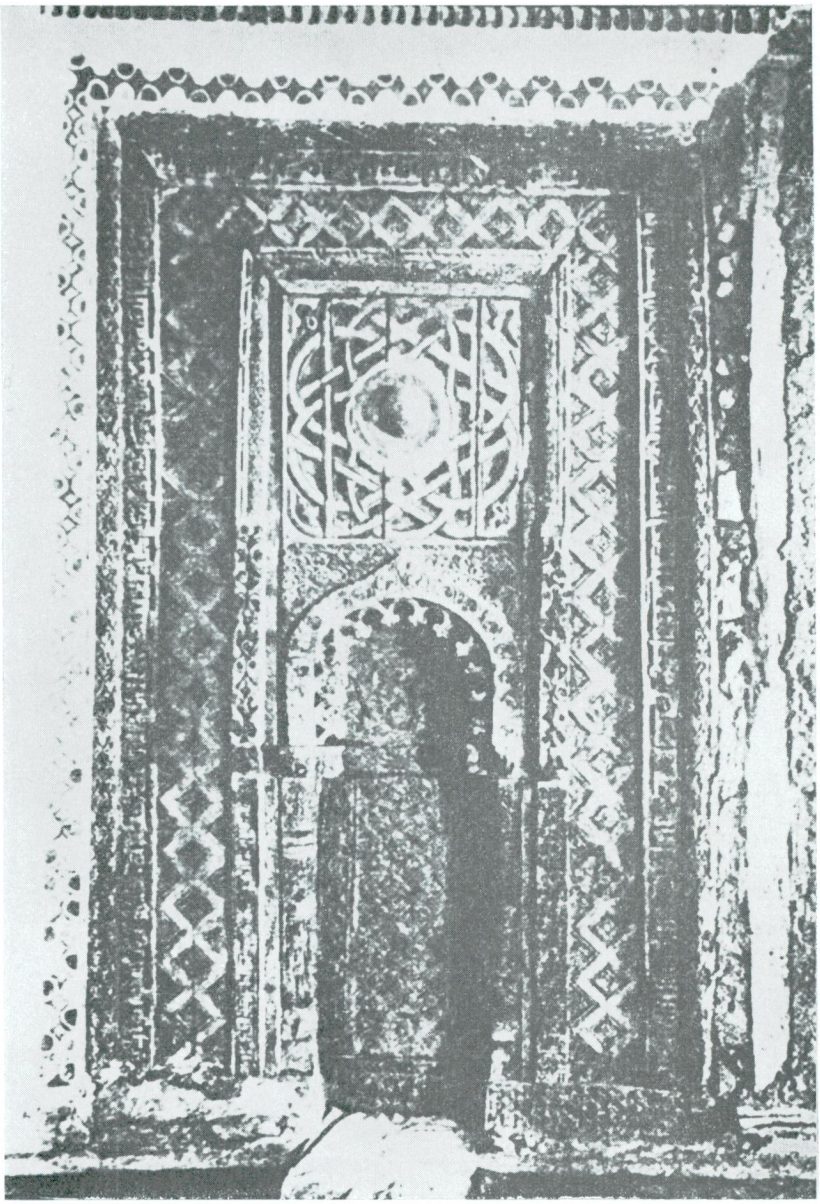

Res. 7 — İskodar Camii mihrabı (Creswell'den).

Res. 8 — El-Ezher Camii mihrabı (Kahire Arap müzesinden).

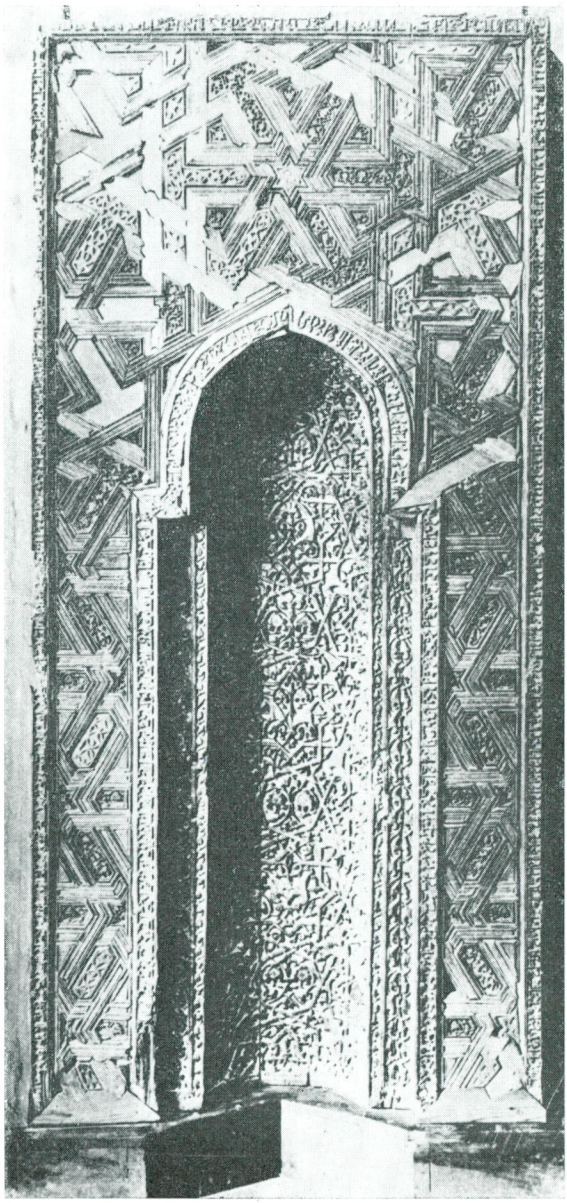

Res. 9 — Seyide Nefise Türbesi Mihrabı
(Kahire, Arap Müzesinden).

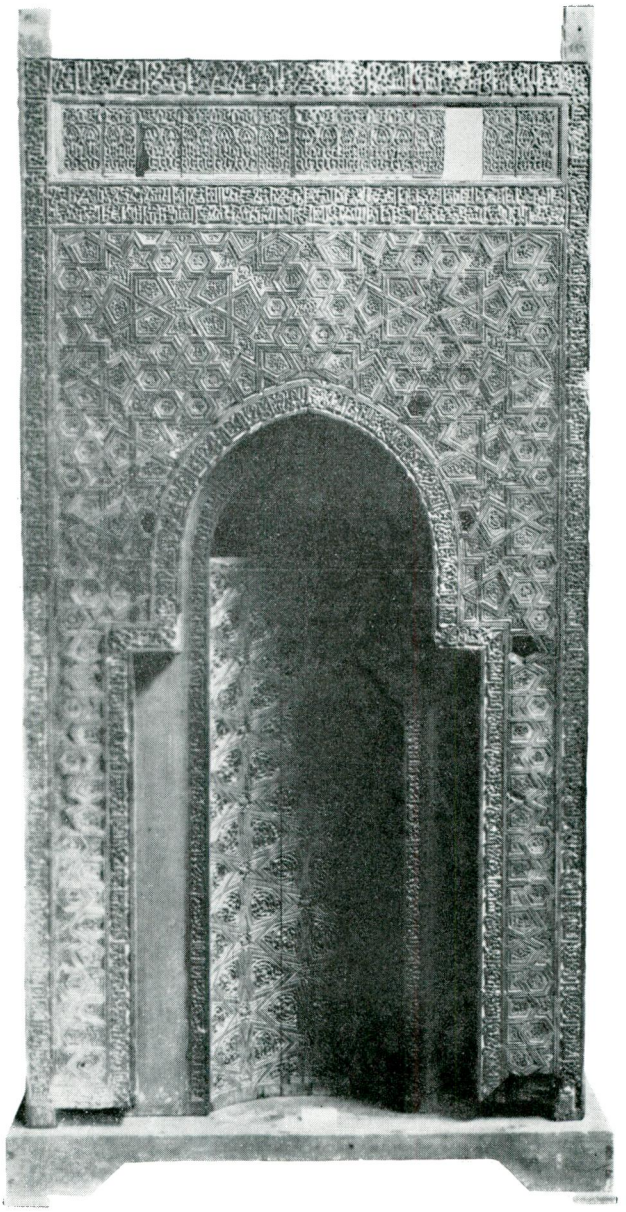

Res. 10 — Seyide Rukiye Türbesi Mihrabı
(Kahire, Arap Müzesinden).

mukarnaslı olduğu ve geçirdiği onarımla şimdiki şekli aldığını düşündürmektedir[26] (Res. 1, 3).

VI. Nişin Alt Kısmı: 65 cm. açıklıkta, 30 cm. derinlikte, 110 cm. yükseklikte yarım daire plânlıdır. Kavsaranın hemen altında ince bir geçme şeridi, bunu takiben ise 16 cm. yükseklikte bir yazı bandı yer alır (Res. 6).

Yazı : Kur'an'dan İhlâs Suresi (Sure 112), Ayet 1-4[27].

Yazı bandının alt kısmındaki geniş sahayı girift bir bitkisel örgü kaplar. Kompozisyon en dıştaki kenar bordüründe yer alan bitkisel örgünün benzeridir. Ancak burada kıvrımdal ve dilimli yapraklar arasına realist çiçek desenleri de eklenmiştir.

VII. Sütunceler : 9 cm. çapında ve 130 cm. yükseklikteki sütunceler mihrap nişinin köşelerine bağlıdır. Kaideleri köşeleri pahlı küp şeklinde, başlıkları ise kademelidir. Başlıkta, aşağıdan yukarıya doğru, düz bir bilezikten sonra yastık, ikinci bir düz bilezik, köşeleri pahlı küp ve bunun üzerinde ince bir tabla yer alır. Nişin alt kısmındaki girift bitkisel örgüye yakın benzerlikte bir kompozisyon sütuncelerin hem gövdelerine, hem de başlıklarına oyulmuştur (Res. 5).

VIII. Oturtmalık : yok.

Yukarıda eleman ve malzeme özelliklerini tanımladığımız Taşkın Paşa Camiinin ahşap mihrabına Anadolu içinde aynı malzemeden yapılmış mukayese örneği bulunmamasına karşılık Anadolu dışındaki İslâm ülkelerinde de bu tür mihraplar için bilinen sadece dört örnek mevcuttur. Bunlardan biri Batı Türkistan'da İskodar Camiine ait olup Moğol devrinden önceye, XI-XII. yüzyıllara tarihlenmektedir[28]. Fatımîler devrinde Mısır'da yapılan ve halen Kahire

Diyarbakır Mesudiye medresesi mihrapları. Arık, R., 'Erzurum'de iki Cami', *Vakıflar Dergisi*, VIII, Ankara, 1969, Res. 27, Erzurum Ulu camii mihrabı. Gabriel, A., *Voyages Archeologiques dans lu Turquie Orientale*, Paris, 1940, Lev. Dunaysır, Ulu Camii mihrabı.

[26] Uzunçarşılı, İ. H., *op. cit.*, Res. 11.

[27] *Kur'anı Kerim ve Türkçe Anlamı*, cilt. III, s. 813; Tercümesi: 'Ey Muhammed! De ki: 'O Allah bir tektir.' Allah, doğurmamış, doğmamış olan, hiçbir şekilde dengi bulunmıyan, her şeyden Müstağni ve her şey O'na muhtaç olandır.'

[28] Deniké, B., 'Quelques Monuments de Bois Sculpté au Turkestan Occidental', *Ars Islamica*, II/1, 1935, s. 69-83.

Arap Müzesinde teşhir edilmekte olan diğer üç tanesi ise XII. yüzyıla aittir[29].

Neşriyata geçmiş örneklerin en erkeni olan İskodar mihrabında elemanların düzeni ve süsleme Taşkın Paşa Camii mihrabına, dolayısıyla da Anadolu mihraplarına yakın benzerliktedir (Res. 7). Çerçeveyi değişik genişlikte ve değişik silmeli dört bordür dolaşır. Bordürlerin yüzeylerine sırasıyla bitkisel geçme, yazı, geometrik geçme ve ikinci bir bitkisel geçme olmak üzere değişik kompozisyonlar yüksek ve alçak kabartma olarak oyulmuştur. Alınlık aynen Taşkın Paşa mihrabındaki gibi yüksektir, yüzeyini girift bir yıldızlı geometrik örgü kompozisyonu doldurur, en ortada büyük bir rozet yer alır. Sivri kemer sütunce başlıkları üzerine oturur. Yarım dikdörtgen plânlı ancak çok sathî olan mihrap nişinin kavsara kısmı fazla derin olmıyan bir yarım kubbe şeklindedir. Hücrenin köşelerine eklenen sütunceler kalın, silindirik gövdelidir. Köşelik, kemer, kavsara içi, nişin alt kısmı ve sütuncelerin yüzeyi yüksek kabartma bitkisel kompozisyonlarla kaplanmıştır. Ahşap, Taşkın Paşa Camii mihrabındaki gibi, bordürlerde uzun levhalar halinde, diğer kısımlarda ise elemanların şekillerine uygun olarak kesilmiş yekpâre parçalar halinde kullanılmıştır.

Fatımîler devrine ait diğer üç ahşap mihraptan ilki Kahire'de El-Ezher Camii'nin yan mihrabıdır ve halen Kahire Arap Müzesi'nde teşhir edilmektedir (Res. 8). Çerçevenin üst kısmında, dikdörtgen tabla içinde, yer alan Kûfî yazı kitabede 519 H/1125 - 1126 M. yılında El-Ezher Camii için yapıldığı belirtilmektedir[30]. Lotus ağacından yapılan mihrapta çerçevenin iki kenarında yer alan bordürler kitabe tablasının hemen altında nihayetlenir, çerçevenin üst kısmını sadece ince bir şerit dolaşır. Kenar bordürleri kündekâri tekniği ile

[29] Briggs, M., *Muhammedan Architecture in Egypt and Palestine*, Oxford, 1924, s. 217, Şek. 225, 226. Creswell, K. A. C., *Muslim Archtitecture of Egypt*, I., Oxford, 1952, s. 247, 258. Dimand, M. S., *A Handbook of Muhammedan Art*, New York, 1958, s. 113. Grube, E., *The World of Islam*, London, 1966, s. 68, Lev. 30. Herz, M., *Catalogue Raisonné des Monuments Exposés dans Le Musée National de l'Art Arabe*, Le Caire, 1906, s. 101, No. 95, Şek. 21; s. 103, No. 96, No. 97, Lev. II. Migeon, G., *Manuel d'Art Musulman*, I., Paris, 1927, s. 310, Lev. 123, 124. Wiet, G., *Les Mosques du Caire*, Paris, 1966, s. 103.

[30] Creswell, K. A. C., *op. cit.*, s. 36, Lev. 118 c. Herz, M., *op. cit.*, s. 101, No. 95, şek. 21. Migeon, G., *op. cit.*, s. 310.

işlenmiştir. Üzerlerine girift bitkisel kompozisyonlar oyulmuş dikdörtgen parçalar aralıklı olarak üst üste yerleştirilmiş, araları ve kenarları geniş çıtalarla bölünmüştür. Çok az derin olan mihrap hücresi yarım kubbe kavsara ile örtülür. Nişin köşelerinde ince, uzun silindirik sütuncelerin vazo şekilli ve üzerlerinde ince tabla bulunan kaide ve başlıkları mevcuttur. Mihrap hücresi, kavsara ve köşeliklerde ahşabın yüzeyi süslenmeden bırakılmıştır.

Seyide Nefise Türbesi'ne ait olan ve 969 H/1171 M. tarihinde yapıldığı tahmin edilen[31] ikinci mihrapta ahşabın düz levhalar şeklinde işlendiği kısımlarda meşe ağacı, kündekâri tekniği ile işlendiği kısımlarda ise tik ağacı (Hind meşesi) kullanılmıştır[32]. Dikdörtgen çerçeve 192 × 88 cm. ölçülerindedir, 44 cm. açıklıkta ve sadece 15 cm. derinlikte olan niş, yarım kubbe yerine düz alınlık şekilli bir kavsara ile nihayetlenir[33]. Nişin köşelerinde halen sütunce bulunmamasına rağmen, köşenin içe doğru kademelenmesine dayanarak orijinalde sütuncelerin bulunduğu ihtimali üzerinde durulur[34], ancak sütuncelerin arkasına gelen kısmın süslenmiş oluşu bu ihtimali zayıflatmaktadır (Res. 9). Mihrabın çerçevesini meydana getiren bir bordür dizisi yoktur. Zeminden başlıyan tek bir bordür üst kısımda köşeliklerde devam ederek dikdörtgen çerçeveyi meydana getirir. Bu kısım Anadolu'daki ahşap minberlere yakın benzerlik gösteren bir kündekâri tekniği ile yapılmıştır. Biribiri içine geçen profilli çıtaların aralarına konan çokgen şekilli parçaların yüzeylerine bitkisel kompozisyonlar oyulmuştur. Çerçevenin ve kemerin etrafını dolaşan ince yazı bandları, ince ahşap levhalardan yapılmış, niş kısmında geniş üç levha dikey yönde yerleştirilmiştir.

Seyide Rukiye Türbesi'ne ait üçüncü mihrap (Res. 10), çerçevesini dolaşan Kûfî yazılı kitabeye nazaran 1155 - 1160 M. yılları arasında yapılmıştır[35]. Mihrap yine meşe ağacından yapılmış olup şekil bakımından Seyide Nefise Türbesi'ndeki mihraba benzerlik göstermektedir. Ancak burada El-Ezher Camii mihrabındaki

[31] Creswell, K. A. C., *op. cit.*, s. 258, Lev. 120 c, 121 a. Herz, M., *op. cit.*, s. 103, No. 96. Migeon, G., *op. cit.*, s. 310, Şek. 122.

[32] Creswell, K. A. C., *loc. cit.*

[33] *İbid.*

[34] *İbid.*

[35] *İbid.*, s. 247-249. Herz, M., *op. cit.*, s. 103, No. 97, Lev. 11. Briggs, M., *op. cit.*, s. 217, Şek. 225, 226. Grube, E., *op. cit.*, s. 68, Lev. 30.

gibi köşe sütuncelerinin bulunduğu halen boş duran yerlerinden anlaşılmaktadır. Çerçeve ve köşelikler kündekâri tekniği ile yapılmış, küçük boyda çokgen şekilli parçalar kullanılmıştır. Bu mihrabın diğerlerinden en büyük farkı, arka cephesinin de kündekâri tekniği ile işlenmiş oluşu ve böylece mihrabın bir yere monte edilmeyip taşınabilecek şekilde tasarlandığına işaret etmesidir.

Bu kısa bakıştan anlaşıldığı gibi Fatımîler devrinde yapılmış mihraplarda tek tek bütün elemanlar mevcutsa da mihrapların cephe düzeni Taşkın Paşa Camii mihrabından bazı farklarla ayrılmaktadır. Çerçeveyi bir bordür dizisinin meydana getirmeyişi, köşelik tablasının ayrı elemanlar olarak belirlenmeyişi bu farkların en önemli leridir. İşçilik ve süsleme de ancak bazı benzerliklere işaret edilebilir. Fatımî mihraplarında kündekâri işçiliğinin bol miktarda kullanılışı ise Taşkın Paşa Camii mihrabından en bariz farktır.

Bu erken örnekler içerisinde yalnız İskodar Camii mihrabı Taşkın Paşa Camii mihrabı ile hem işçilik hem de cephe düzeni bakımından yakın benzerliktedir. Ancak burada iki eser arasında sırf aynı malzemeden yapıldıkları için bir tesir alış verişine işaret etmek yanıltıcı olur. Zira Taşkın Paşa Camii mihrabı Anadolu mihraplarında XIII. ve özellikle XIV. yüzyıllarda izlenen genel gelişmeyi takip etmektedir. VIII. yüzyıldan itibaren Emevî, Abbasî, Fatımî ve İran çevrelerinde yapılan mihraplardan esinlenen, ancak kendine has özellikler oluşturan Anadolu mihraplarında köşelik, kemer, kavsara, niş, sütunce ve rozetlerin değişik silmeli bordürlerin meydana getirdiği bir çerçeve ile sınırlanması ile şekillenen mihrap şeması esas olmuştur. Taşkın Paşa Camii mihrabında hem elemanların düzeni hem de süsleme bu genel şemayı takip etmektedir. Alınlık kısmının yükselmesi, dolayısıyla çerçevenin uzun dikdörtgen bir şekil alması; hem alınlık hem de kenar bordürlerinin süslemesinde yazının bol miktarda kullanılması; bordürlerde ve nişin alt kısmında bitkisel kompozisyonların ağırlık kazanması özellikle geç XIII. yüzyıl ve XIV. yüzyıl mihraplarının belirgin özellikleridir. Bu özellikler ve ahşap mihrabın geç XIII. ve XIV. yüzyıl minberlerine yakın ilişkileri mihrabın yapı ile çağdaş ve muhtemelen XIV. yüzyıl ortalarından olduğu kanısını vermektedir.

THE WOODEN MIHRAB OF THE TAŞKIN PAŞA MOSQUE IN THE DAMSA VILLAGE OF ÜRGÜP

SUMMARY

ÖMÜR BAKIRER

The wooden mihrab of the Taşkın Paşa mosque, in the Damsa village of Ürgüp, was removed from its original place in 1940 and brought to the Etnographical Museum in Ankara[1]. The Taşkın Paşa mosque does not carry an inscription panel[2]. However, it is dated to the 14th. century depending on stylistic analogies and the dates of the two mausolea in the courtyard[3]. As we shall try to designate in the description below, the general form and decoration of the mihrab gives us the opinion that it is contemporary with the mosque.

Two bands with different mouldings and different width determine the 350 cm. high, 203 cm. wide rectangular framework of the mihrab, The 65 cm. wide, 30 cm. deep, 110 cm. high niche is semicircular in plan and it is covered by an half dome. The half dome is enframed by a two centered ogive arch which rests on the engaged columns flanking the sides of the niche. (Fig. 1, Pl. 1) A 98 cm. high rectangular panel is placed between the ogive arch and the framework, while two large roundels fill the corners of the spandrels. (Pl. 2)

The mihrab is made of walnut planks that are cut according to the shapes of the different elements and joined vertically and horizontally. For the moulded bands which delineate the framework two planks, measuring 16 cm. and 20 cm. respectively, are placed vertically at the sides and horizontally at the top meeting each other

[1] The mihrab is registered in Ankara, Etnographical Museum, Env. No. 11541.

[2] Diez, E - Aslanapa, O., *Karaman Devri Sanatı*, İstanbul 1950, p. 184.

[3] *Ibid.*, p. 184-188. Arık, M. O., 'Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri', *Anadolu* (Anatolia), XI, 1967, Ankara, 1969, p. 72. Kuran, A., 'Karamanlı Medreseleri', *Vakıflar Dergisi*, VIII., Ankara, 1969, p. 213. Oral, M. Z., 'Anadolu'da Sanat Değeri olan Ahşap Mimberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri', *Vakıflar Dergisi*, V., Ankara, 1962, p. 64-66.

diagonally at the upper corners. Three vertical planks, measuring 28 cm. in width and 110 cm. in height, are used for the semicircular niche; the half dome is made of a monolith piece and horizontal planks are used for the arch frieze, the spandrels and the rectangular panel between the arch frieze and the inner band. This construction technique of the mihrab resembles the construction of wooden doors and window shutters rather than mimbers[4].

The surface of the mihrab is completely covered with carved geometrical and floral interlaces and inscription bands. The lower part of the lateral moulded band is covered with an intrecate floral interlace where scrolls or palmet leaves are woven into a continious composition running on the vertical axis up to 92 cm. from ground level. At the point where this interlace ends, an inscription band, in floriated Nesih script, starts and runs around the upper part of the framework. (Pl. 1, 4) This inscription, where the letters are well rounded and usually terminate with scrolls and palmet leaves, is a verse taken from the Koran[5].

The lower part of the inner moulded band starts with an intrecate geometric interlace. Curvilinear narrow strips intersect each other besides delineating squares that are looped on top of one another. As in the first band, an inscription band[6] starts at the point where the interlace terminates, 68 cm. from ground level, and continues on the upper part of the band, The rectangular panel between the arch frieze and the inner band of the framework is divided into three horizontal zones. The two outer zones carry verses from the Koran in Nesih script[7], while the center is decorated with a geometric interlace. In this case, narrow strips delineate twelve pointed stars whilst intersecting each other. (Pl. 2) The surface of the niche, the engaged columns, the arch frieze and the spandrels are decorated

[4] Karamağaralı, H., 'Çorum Ulu Camiindeki Mimber', *Sanat Tarihi Yıllığı*, I., 1964-1965, İstanbul, 1965, p. 121; distinguishes two different techniques for the construction of mimbers, which are different from that used for this mihrab.

[5] Verse 255 (Ayet-ül-Kursi) from Bakara Sure. See: *Kuran-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, Ankara, 1961, vol. I, p. 55-56.

[6] Verse 20, 21, 22, 23 from Haşr Sure (Sure 59). See: *İbid.*, vol. III., p. 727.

[7] Top: Verse 31, from Ahkâf Sure (Sure 46). Bottom: Kelime-i Şahadet. See: *İbid.*, vol. III, p. 669, 672, 680.

[8] On the right roundel: Verse 22, Haşr Sure (Sure 59) on the left roundel: Verse 23, Haşr Sure (Sure 59), See: *İbid.*, vol. III, p. 727.

with simple or complex floral compositions. The large roundels on the spandrels are decorated with inscriptions[8]. (Pl. 2, 3, 6) In contrast to all these elements the half dome is left free of decoration which probably indicates a later restoration[9].

The geometric and floral interlaces and the inscription bands are carved in three different techniques which are: slant cut, high relief and double layer relief. These techniques are similar to those used for the carved decorations of wooden mimbers from the XIII. th. and XIV. th. centuries[10].

In the sequence of Anatolian mihrabs from the XIII. th. and XIV. th. centuries no other examples are found in wood and only four early wooden mihrabs have survived from outside of Anatolia. The earliest of the four belongs to the Iskodar village mosque in Turkestan, and is dated to the pre Mongol period, to the XI-XII. th. centuries[11]. (Pl. 7) The other three are from the Fatımıd period in Egypt. The mihrab of the El-Ezher mosque (Pl. 8), is dated to 519 H/1125-26 A. D. with an inscription panel placed above its framework[12]. That from the Mausoleum of Seyyida Nefisa (Pl. 9), is attributed to 969 H/1171 A. D.[13]; while the third one belonging to the Mausoleum of Seyyida Rukiya has an inscription giving the date 550-555 H/1155-1160 A. D. (Pl. 10)[14] The relationship of the Taşkın Paşa mihrab with these prototypes remains mainly in mate-

[9] In an earlier photograph of the mihrab the half dome is missing which indicates a restoration. See: Uzunçarşılı, İ. H., *Anadolu Beylikleri*, Ankara, 1969, Pl. 11.

[10] For carving techniques of mimbers see: Öney, G., 'Anadolu Selçuklu ve Beylikler Devri Ahşap Teknikleri', *Sanat Tarihi Yıllığı*, III, 1969-1970, İstanbul, 1970, p. 135-151. Ögel, S., 'Anadolu Ağaç Oymacılığında Mail Kesim', *Sanat Tarihi Yıllığı*, I, 1964-1965, Istanbul, 1965, p. 110-120.

[11] Denike, B., 'Quelques Monuments de Bois Sculpte au Turkestan Occidental', *Ars Islamica*, II/1, 1935, p. 69-83.

[12] Creswell, K. A. C., *Muslim Architecture of Egypt*, I., Oxford, 1952, p. 36, Pl. 118c. Herz, M., *Catalogue Raisonné des Monuments Exposés dans Le Musée National de l'Art Arabe*, Le Caire, 1906, p. 101, No. 95, Fig. 21. Migeon, G., *Manuel d'Art Musulman*, I., Paris, 1927, p. 310.

[13] Creswell, K. A. C., *op. cit.*, p. 258, Pl. 120 ', 121a. Herz, M., *op. cit.*, p. 103, No. 96. Migeon, G., *op. cit.*, p. 310, Fig. 122.

[14] Creswell, K. A. C., *loc. cit.* Briggs, M., *Muhammedan Architecture in Egypt and Palestine*, Oxford, 1924, p. 217, Fig. 225, 226. Grube, E., *The World of Islam*, London, 1966, p. 68, Pl. 30. Herz, M., op. cit., p. 103, No. 97, Pl. 11.

rial, since only certain analogies can be found in the arrangement of the mihrab elements and the carved decoration. Whereas the Taşkın Paşa mihrab carries close analogies to the late XIII. th. and early XIV. th. century Anatolian mihrabs made of other materials, such as stone, mosaic-faience and stucco. The placement of a rectangular panel above the arch frieze which elongates the framework, the abundant use of inscription bands and intrecate floral interlaces are characteristics of especially XIV. th. century Anatolian mihrabs, These analogies make us think that the mihrab is contemporary with the XIV. th. century mosque and is a unique wooden mihrab surviving from this period.

LES RELATIONS ROUMANO - TURQUES PENDANT LA RÉVOLUTION DE 1848

Par VASILE MACIU
PROFESSEUR À L'UNIVERSITÉ DE BUCAREST

Dans sa *Philosophie der Geschichte*, Hegel faisait, entre autres, l'affirmation "que les peuples et leurs gouvernements n'ont rien appris de l'histoire: chaque époque est *trop individuelle* pour cela...". Le grand philosophe allemand d'il y a cent cinquante ans a encore renchéri, dans cet ouvrage, sur sa thèse, en écrivant que "les peuples et les gouvernements n'ont jamais rien appris de l'histoire et n'ont pas agi conformément aux leçons qu'ils auraient pu en tirer", étant donné, disait-il, que chaque époque connaît "des circonstances tellement spécifiques et représente une situation tellement individuelle que ce n'est qu'en partant de cette situation et en se fondant sur elle que nous devons et que nous pouvons porter des jugements sur l'époque".

Aussi judicieuse et digne de retenir l'attention que soit cette thèse, je ne saurais l'accepter entièrement, car, sans la connaissance, aussi sommaire fût-elle, de son passé, donc sans l'étude de l'histoire, l'humanité n'aurait pas la possibilité de se comprendre elle-même en tant qu'entité, la conscience humaine serait dénuée du support principal de l'existence actuelle de la société humaine, résultat des efforts communs des différents peuples, main également des contradictions existant entre eux, et même à leur intérieur, au cours des siècles et des millénaires antérieurs de la vie de l'humanité. En même temps, on ne peut pas ne pas reconnaître que les peuples et leurs dirigeants profitent souvent des leçons de l'histoire. Et la conscience de soi d'un peuple-et il n'y a pas de peuple qui mérite ce nom s'il n'a pas de conscience nationale-se forme en grande partie par la confrontation de son passé avec les réalités sociales et politiques de l'époque la plus récente.

S'il est vrai, comme le soutient Hegel, que chaque époque possède son caractère spécifique qui pose, pour leur solution, des prob-

lèmes différents dans des conditions socio-économiques et politiques différentes des autres époques, il n'est pas moins vrai que, pour trouver les solutions correspondantes, les données historiques doivent être prises en considération, sans doute pas par un e amen simpliste, mais par leur confrontation avec les réalités présentes en vue de trouver des réponses valables aux questions que cette époque nous pose. C'est à la lumière de ces considérations que je veux vous présenter, naturellement sous leurs traits principaux, les relations roumano-turques pendant la révolution de 1848.

La révolution de 1848 des trois pays roumains–la Moldavie, la Valachie et la Transylvanie–présente une importance particulière pour la formation de la Roumanie moderne, car c'est par elle que s'est achevé le processus de la formation de la nation roumaine et qu'on est passé à l'action tendant à l'union du peuple roumain en un seul Etat unitaire et indépendant. La révolution roumaine de de 1848 a eu lieu dans tous les trois pays roumains, mais alors seuls les Roumains de Valachie ont eu des relations plus intenses avec l'Empire Ottoman, étant donné que leur lutte révolutionnaire n'a pas seulement provoqué de profonds changements intérieurs, main a encore constitué la source de conflits extérieurs, dans lesquels l'Empire Ottoman a joué un rôle important.

Tandis que la Transylvanie se trouvait sous la domination directe de l'Empire autrichien, la Moldavie et la Valachie–connues également sous le nom de Principautés roumaines–étaient vassales de l'Empire Ottoman et, à partir de 1829, sous la protection de la Russie, jouissant d'une large autonomie, beaucoup renforcée par le traité russo-turc d'Andrinople de 1829, lequel prévoyait "qu'elles jouiront du libre exercice de leur culte, d'une sûreté parfaite, d'une administration libre indépendante et d'une pleine liberté de commerce". Le Règlement Organique, le statut que s'étaient donné les deux principautés dans les années 1829-1831, avec l'accord de la Cour suzeraine et de la Cour protectrice, en dépit du fait qu'il maintenait les privilèges féodaux des boyards et les servitudes féodales des paysans, n'en contenait pas moins un certain nombre d'institutions modernes qui facilitaient l'ascension de la bourgeoisie et formulait la nécessité d'une union "plus étroite" de la Moldavie et de la Valachie, en la motivant par la communauté d'origine, de langue, de religion, des moeurs et des intérêts des habitants de ces principautés.

Le développement économique d'après 1831, dû surtout à l'intensification de l'exportation de céréales, de bétail et de bois de charpente, a également stimulé le mouvement national et antiféodal du peuple roumain. S'inspirant des principes de libetté, d'égalité et de fraternité de la révolution française de 1789, qu'ils appliquaient non seulement aux rapports entre les citoyens du même pays mais également aux relations entre les peuples, les dirigeants de ce mouvement passeront à des actions révolutionnaires tendant au renversement de la féodalité et à l'union des Roumains en un seul Etat, doté d'institutions libérales et démocratiques. Après l'échec de quelques-unes de ces actions, ils s'organiseront plus solidement en une société révolutionnaire secrète, appelée *Frâtia* (La Fraternité), créée à Bucarest en 1843, sur l'initiative du démocrate-révolutionnaire N. Bâlcescu, futur éminent historien, de Ion Ghica, professeur à l'"Académie" de Michel Stourdza de Jassy, et du capitaine Christian Tell. Bientôt, la société *Frâtia*, étendra également son influence en Moldavie et en Transylvanie.

Bien que les conditions intérieures fussent favorables à une révolution libérale et démocratique, celle-ci se heurtait à l'opposition des trois empires féodalo-absolutistes voisins–autrichien, russe et ottoman–lesquels ne voyaient d'un bon oeil ni la formation d'un Etat roumain comprenant la Moldavie, la Valachie et la Transylvanie, ni la création à leur frontière d'un foyer révolutionnaire. Le déclenchement de la révolution en France en février 1848, puis en Italie, en Autriche et en Prusse poussera les Roumains à passer à l'action, étant donné surtout qu'ils espéraient que la révolution éclaterait aussi dans la partie de la Pologne dominée par la Russie, ce qui aurait empêché le tsar Nicolas Ier, protecteur des Principautés Roumaines, d'intervenir avec ses armées pour étouffer la révolution dans ces pays.

Dès que le régime féodale-absolutiste eut été renversé en Autriche, les Roumains commencèrent à se préparer en vue de la lutte révolutionnaire. Des comités révolutionnaires furent organisés, de même que des réunions plus ou moins clandestines, dans lesquelles étaient formulées des revendications sociales et nationales, des manifestes et des brochures révolutionnaires étaient diffusés. Le tsar Nicolas Ier, étant un adversaire déterminé de la révolution, son chancelier, Nesselrode, avertissait, au cours du mois de mars, les hospordars

des deux principautés roumaines que son souverain était décidé" à ne pas tolérér que l'anarchie pénétrât dans la partie des Etats ottomans mis sous sa protection". Le tsar envoya de suite une armée sur la rive gauche du Prut, à 20 km de Jassy, capitale de la Moldavie.

Cependant, l'agitation qui avait gagné la population des villes, se transformera bientôt en mouvement révolutionnaire. La première action d'ampleur de la révolution roumaine eut lieu a Jassy, les 27-29 mars/8-10 avril 1848. A la suite d'une réunion, une pétition-proclamation fut rédigée, en fait un programme révolutionnaire, dont l'acceptation était exigée par des menaces au hospodar du pays, le prince Michel Stourdza. Appuyé par une garde personnelle, qu'il avait mise sur pied deux ans auparavant. et par l'armée, Michel Stourdza réussira à étouffer le mouvement et a arrêter quelques centaines de révolutionnaires, et enverra en exil dans l'Empire Ottoman, ceux qu'il considérait les plus dangereux. D'autres révolutionnaires moldaves pourront toutefois s'enfuir en Transylvanie, où ils collaboreront avec les révolutionnaires roumains de là-bas et rédigeront un programme encore plus avancé, dans lequel il demandaient la distribution des terres aux paysans dépendants, l'abolition des privilèges féodaux et l'union de la Moldavie et de la Valachie en un seul Etat indépendant.

Quoique le mouvement révolutionnaire eût échoué, les deux cours-suzeraine et protectrice-s'entendirent pour envoyer chacune en Moldavie un commissaire qui s'enquerrait des causes de la révolution. Le commissaire russe, le général Duhamel, arrivera le premier, au cours même du mois d'avril, mais le commissaire turc, Talaat Efendi, retardera son arrivée jusqu'au début du mois de juin, parce que la Porte attendait le déroulement des événements en France et en Autriche avant de prendre une décision. A l'arrivée de Talaat Effendi à Jassy, une manifestation de rue de la population contre le prince Michel Stourdza eut lieu et on remit au commissaire turc un mémoire contenant les revendications du mouvement révolutionnaire. Toutefois, les deux commissaires n'arrivèrent pas à une décision commune sur Michel Stourdza, de sorte que celui-ci continuera à régner.

Tandis que les Roumains de Transylavanie commençaient leurs actions révolutionnaires aux mois d'avril et de mai, le Comité révolutionnaire de Valachie décidait l'ajournement de l'insurrection, dans l'espoir de recevoir une aide en armes et en officiers de

France et un secours militaire de la part des Roumains de Transylvanie. Entre-temps, il élabora un programme révolutionnaire radical, lequel prévoyait, entre autres, la distribution des terres aux paysans dépendants et l'élection d'un hospodar pour cinq ands, en fait d'un président de république. Pour ce qui est des relations extérieures, le programme valaque se contentait de demander l'indépendance législative, en plus de l'indépendance administrative, déjà acceptée en 1829 par les deux Cours, suzeraine et protectrice. Lors du passage de Talaat Effendi à Bucarest, en route vers Jassy, à la fin du mois de mai, le Comité révolutionnaire valaque lui remettra un mémoire, contenant ses principales revendications révolutionnaires, mais également la demande de faire droit aux "tendances" des Moldaves et des Valaques de s'unir en un seul Etat. Peu de temps auparavant, le Comité révolutionnaire valaque avait envoyé à Istanboul Ion Ghica, l'un de ses dirigeants, afin de convaincre la Porte de ne pas procéder à des mesures contre l'insurrection, au cas où elle éclaterait en Valachie, laquelle n'était pas dirigée, selon lui, contre la Porte, ne tendant qu'à des changements intérieurs, favorables au peuple jusqu'alors opprimé. Ion Ghica sera appuyé par son vieil ami M. Czajkowcki, le futur Sadyk-Pacha, agent du prince Adam Czartoryski, chef du mouvement révolutionnaire polonais en exil, ainsi que par l'ambassadeur britannique Stratfond Canning. Etant donné que la Porte n'avait pas encore reconnu officiellement le gouvernement révolutionnaire français, la représentance française à Istanboul ne put lui aider au commencement, bien qu'il regardât avec plus de sympathie la révolution roumaine que l'ambassadeur britannique, adversaire de la démocratie républicaine.

Entré dès 1826 dans une ère de chamgements, accentuée depuis 1839 par le sultan Abdul-Medgid, on croyait que l'Empire Ottoman pourrait être convaincu de ne pas prendre des mesures contre la révolution de Valachie, lorsqu'elle éclaterait.

L'aide française et transylvaine se faisant attendre, le Comité révolutionnaire valaque passa à l'action le 9/21 juin, l'insurrection organisée par lui ayant réussi, deux jours après, à faire accepter par l'hospodar Gheorghe Bibescu le programme révolutionnaire, appelé improprement plus tard, constitution. Désapprouvé par le consul russe de Bucarest, Gheorghe Bibescu abdiquera bientôt et se réfugiera en Transylvanie, tandis qu'à Bucarest sera constitué un gouverne-

ment provisoire révolutionnaire, lequel commencera immédiatement à mettre en application certains points de son programme. En même temps, seront faits des préparatifs pour l'extension de la révolution en Moldavie, où un comité révolutionnaire secret s'était organisé.

L'agent de la révolution roumaine à Istanboul, Ion Ghica, réussira à convaincre la Porte à ne pas s'opposer aux changements faits par le gouvernement valaque. Bien que le sultan Abdul-Medgid, monarque féodalo-absolutiste, ne pût voir d'un bon oeil les tendances républicaines des Valaques, la Porte ne s'empressa pas de prendre des mesures de répression de la révolution de Valachie. Elle ne considérait pas comme dangereux les changements intervenus ici et, surtout, elle ne croyait pas utile d'intervenir avec ses forces armées dans les Principautés, pour ne pas entrer en conflit avec la Russie, protectrice de celles-ci. Les insistances de Ion Ghica seront appuyées également, peu de temps après, par Ion Voinescu II, ministre valaque des Affaires étrangères, lequel s'adressera à la Porte "dans l'unique but de la rassurer–écrivait le gouvernement provisoire révolutionnaire–sur nos intentions pacifiques et, d'une part, lui exposer le nouvel ordre de choses et la légalité incontestable de notre démarche et, de l'autre, solliciter et obtenir la reconnaissance de la Constitution que la Valachie vient de se donner".

L'évolution des événements imposera bientôt à la Porte le changement, dans une certaine mesure, de l'attitude prise les premiers jours de la révolution. Le 19 juin/1er juillet, eut lieu à Bucarest une tentative contre-révolutionnaire de renverser le gouvernement provisoire. D'autre part, à la suite de l'agitation croissante qui se manifestait en Moldavie contre le gouvernement de Michel Stourdza et de l'action entreprise par le gouvernement provisoire valaque pour étendre la révolution en Moldavie en vue de l'union des Principautés, le gouvernement du tsar fit occuper Jassy le 28 juin/10 juillet par ses troupes. Inquiète, la Porte décida d'envoyer en Valachie Soliman Pacha, accompagné d'Emin Effendi, dont Ion Ghica rapportait à Bucarest que "ce sont des hommes tels que nous aurions pu le désirer". En effet, Soliman Pacha avait été, il n'y a pas longtemps, ambassadeur de l'Empire Ottoman à Paris et ne redoutait pas les changements bourgeois intervenus en Valachie. Son compagnon, de même, était un esprit accessible aux idées progressistes.

Les instructions reçues par Soliman Pacha et Emin Effendi étaient en effet rédigées de façon à ce qu'elles modèrent la marche de la révolution sans l'empêcher tout à fait. "Ils devront être–rapporte Ion Ghica–d'une sévérité très grande à désapprouver la conduite des Valaques, qui se sont donné tort par la manière dont ils ont opéré ces changements. Ils feront aussi des observations sur le radicalisme de la proclamation révolutionnaire. Ils chercheront, continue Ion Ghica, à s'entendre avec le Gouvernement actuel sur la manière d'envoyer ici une vingtaine de députés valaques pour discuter les articles de la proclamation et les modifier". Ion Ghica laisse entendre que la Porte a été contrainte de prendre une pareille mesure; c'est le sens de ses paroles: "... la Porte aurait été bien plus condescendante, si elle avait été abandonnée à son propre mouvement". Ion Ghica renforce sa supposition en écrivant que la Porte "a beaucoup lutté contre l'idée d'une intervention armée et, le dirais-je, sans avoir été soutenue par personne", c'est-à-dire ni par Stratford Canning, l'ambassadeur britannique, hostile au radicalisme de la révolution roumaine, ni par les représentants des autres puissances européennes.

Afin d'empêcher une action de renversement du gouvernement provisoire révolutionnaire roumain, Ion Ghica présenta le 30 juin/12 il juillet un mémoire à la Porte, aux ambassadeurs de France et d'Angleterre, ainsi qu'à l'agent du prince Adam Czartoryski, dans lequel il justifiait le déclenchement de la révolution en Valachie et soutenait que les révolutionnaires valaques ne s'élevaient nullement contre la suzeraineté du sultan, fondée sur les vieilles capitulations accordées à leur pays par les sultans Bayazet Ier et Mohamet II, il y a quelques siècles, reconnues par la Porte au dernier siècle plusieurs fois.

L'occupation de la capitale moldave par les troupes du tsar Nicolas Ier, l'avance d'autres troupes russes par le sud de la Moldavie vers Bucarest, dans l'intention du rétablissement du Règlement Organique, supprimé par la révolution, détermina la Porte, appuyée cette fois-ci par les autres puissances européennes, à protester auprès du gouvernement du tsar. Le résultat fut que celui-ci, voulant donner à sa politique étrangère un caractère de légalité, ordonna le retrait au-delà du Prut des troupes qui se dirigeaient vers la Valachie, mais pas de celles qui avaient occupé Jassy. Toutefois le tsar Nicolas de-

manda à la Porte qu'elle coccupe avec ses forces armées la Valachie, pour démettre le gouvernement révolutionnaire.

Comme elle l'avait déjà décidé, la Porte envoya à Rouchtchouk, où elle avait concentré une armée, Soliman Pacha et Emin Effendi, pour discuter avec le gouvernement provisoire révolutionnaire de Bucarest les modifications qui auraient ramené le calme nécessaire dans les relations de la Valachie, aussi bien avec la Cour suzeraine qu'avec la Cour protectrice. Par l'envoi de la mission de Soliman Pacha, la Porte tendait principalement à empêcher l'occupation armée de la Valachie par les troupes du tsar. "Elle voudrait, rapportait le 2/14 juillet le général Aupick, l'ambassadeur de France, éviter toute intervention et, si une intervention est indispensable, elle voudrait s'en charger et déjà à cet effet des troupes se réunissent sur le Danube. Le choix de Soliman Pacha, le dernier ambassadeur de la Porte à Paris, ajoutait le général Aupick, qui part avec des pleins pouvoirs, accompagné d'Emin Effendi, Ier Drogman du Divan, est heureux. Ses intentions sont bonnes".

Vers le milieu du mois de juillet (v. calendrier), le gouvernement valaque s'attendait à ce que les deux commissaires turcs arrivassent soit directement par Giurgiu, soit par Braila ou Galatz. Le 18/30 juillet, Ion Voinescu II, ministre valaque des Affaires étrangères, écrivait de Giurgiu à Nicolas Balcescu, secrétaire du gouvernement, que Soliman Pacha se trouvait à Rouchtchouk, au sud du Danube, d'où il comptait passer à Giurgiu, sur le territoire de la Valachie. Il ajoutait que la Porte, donc Soliman-Pacha, étaient en bonnes dispositions à l'égard du gouvernement provisoire de Bucarest. Le journal "Pruncul Român" (Le nouveau-né roumain), rédigé par C. A. Rosetti, membre important du Comité révolutionnaire valaque, publiait deux jours après, une correspondance de Giurgiu, datée du 18 juillet, dans laquelle it était annoncé que le lendemain, 19 juillet, Soliman Pacha passerait le Danube à Giurgiu, accompagné de troupes, mais que le sultan "ne s'opposait pas aux droits que nous avons en vertu de nos traités avec le sultan Bajazet (Ier) et (avec) Mahomet (II)".

En apprenant l'arrivée de Soliman Pacha à Giurgiu, le gouvernement provisoire lança une proclamation le 19/31 juillet, dans laquelle il faisait connaître au commissaire turc "son affliction" "de

voir porter atteinte au droit à l'inviolabilité de son territoire", mais reconnaissait en même temps que la Porte, en effet "a pour nous des sentiments paternels", c'est-à-dire que Soliman Pacha ne vient pas avec des sentiments hostiles". Le même jour, il protestait par le "Moniteur roumain" contre l'entrée de Soliman Pacha, à la tête d'une armée, sur le territoire de la Valachie et lui demandait, en invoquant les capitulations des sultans Bajazet Ier et Mahomet II, de convaincre le sultan Abdul Medgid d'approuver la "Constitution" donnée au pays par le peuple roumain et de retirer son armée au sud du Danube. De son côté Soliman Pacha adressait, le même jour, une lettre aux boyards et aux notables de Valachie, dans laquelle il leur reprochait qu' "ils se sont dernièrement permis de commetre des actes illégaux, qui ont été très mal vus par la Sublime Pote", demandait la dissolution du gouvernement provisoire, comme illégal, la suppression de tous les changements effectués, car c'est seulement alors que seront prises en considération les réclamations qui seront faites. Il ajoutait qu'une délégation de quelques personnes devait venir chez lui pour lui présenter ces réclamations; sinon il pénétrerait à l'intérieur du pays avec les troupes qu'il avait à sa disposition.

Le lendemain, une grande assemblée populaire au Champ de la Liberté, à la périphérie de la ville de Bucarest, protestait énergiquement contre l'intervention de l'armée ottomane, en la considérant comme "contraire à tous les traités et contraire au droit des gens". En même temps une résolution était votée, par laquelle on demandait à la Porte de respecter les droits de la Valachie et lui attirait l'attention que "si elle cherchait à s'ingérer par la force armée dans les affaires intérieures du pays, alors tous les traités qui existent sont considérés comme abolis par la Porte elle-même" ; dans ce cas "la nation roumaine" se considérerait libérée de toute obligation envers la Porte et les lois qui seraient imposées aux Roumains par la force armée étrangère, ils les considéreraient comme non avenues. En conclusion, l'assemblée décidait que tout Roumain qui appelerait des armées étrangères était "déclaré ennemi de la société et par conséquence il n'y aura plus de lois pour lui".

Le 19/31 juillet 1848, lorsque Soliman Pacha adressait la lettre mentionnée aux boyards et aux notables roumains, le gouvernement du tsar envoyait également une note circulaire à ses représentants à

l'étranger, concernant les événements des Principautés Roumaines. Le gouvernement révolutionnaire de Valachie était accusé de s'être installé, au mépris de la suzeraineté qui appartient à la Porte ottomane et en opposition ouverte au protectorat de la Russie", que le plan des révolutionnaires valaques à peine réussi là-bas "ils ont songé immédiatement à l'étendre à la Moldavie", où se sont rendus une foule d'émissaires valaques et étrangers, que les exilés moldaves de Bucovine "rassemblaient des forces pour marcher sur Jassy et (...) les factieux préparaient un soulèvement, dont le résultat devait être, comme en Valachie, l'assassinat ou l'expulsion du hospodar, le bouleversement de l'ordre établi et la réunion des deux Principautés en un seul Etat sans liens quelconques avec la Russie ou la Porte ottomane". En conséquence, les deux puissances "se sont entendues pour y rétablir l'ordre qu'elles avaient institué et, dans ce but, leur troupes réunies viennent d'y entrer pour agir ensemble". Il nous faut relever le fait que la note du gouvernement du tsar ne concordait pas avec l'intention d'occuper en commun les principautés par les armées turco-russes, attribuée à la Porte, cette dernière s'efforçant, au contraire d'éviter une telle collaboration et d'éviter sa propre intervention armée, par l'obtention de concessions formelles de la part du gouvernement révolutionnaire roumain.

Pour ce qui est des intentions réelles de la Porte et des deux puissances occidentales, l'Angleterre et la France, l'agent roumain à Istamboul, Ion Ghica, dans son rapport du 22 juillet/3 août au gouvernement de Bucarest, montrait que, bien qu'hostile à l'esprit démocratique de la révolution roumaine, l'ambassadeur anglais Stratford Canning "a donné de bons conseils à la Porte", mais que l'ambassadeur de France, le général Aupick, "a agi plus franchement et plus énergiquement; il avait d'ailleurs-ajoutait l'agent roumain-des instructions à notre égard, des instructions qui lui prescrivaient de nous appuyer de toute son influence", étant payé de retour pour son attitude, par la reconnaissance du gouvernement français par la Porte, laquelle "est contente de nous et même quelques membres du Conseil ont parlé de la manière franche et loyale, dont nous avons agi dans le pays, ainsi qu'à Constantinople. On est porté en notre faveur, continuait l'optimiste Ion Ghica, c'est à nous à savoir profiter de cette bonne disposition et en tirer tout le parti possible. Je me suis permis d'entamer-attire-t-il l'attention-la question de la réu-

nion des deux Principautés et j'ai trouvé beaucoup de membres du Conseil passablement bien disposés à cet effet".

Perdant ce temps, Soliman Pacha commençait, conformément aux instructions reçues, des négociations avec le gouvernement provisoire roumain, et envoyait, à cette effet à Bucarest son agent Tinghir. Admettant la demande de l'institution d'une lieutenance princière (régence) à la place du gouvernement provisoire, une assemblée populaire tenue à Bucarest le 23 juillet/4 août élira une lieutenance princière composée de six personnes, toutes ayant d'ailleurs participé au gouvernement provisoire. Soliman Pacha n'accepta toutefois pas ce changement, pour le motif qu'il était contraire aux dispositions du Règlement Organique, qu'il semblait vouloir à tout prix rétablir. Les pourparlers continuèrent, toujours par l'intermédiaire de Tinghir, et aboutirent, après cinq jours, à la formule de l'institution d'une lieutenance princière composée de trois personnes, conformément au Règlement Organique, en dépit de l'opposition de l'aile radicale du Comité révolutionnaire, représentée par N. Balcescu, C. A. Rosetti, I. C. Bratianu et Cesar Bolliac. A la place du gouvernement provisoire furent élus comme lieutenants princiers (régents), les libéraux modérés I. Heliade Râdulescu, N. Golescu et le général Christian Tell, membres, eux aussi, du Comité révolutionnaire, que Soliman Pacha reconnut aussitôt. Soliman Pacha invita les lieutenants princiers à Giurgiu et offrit un banquet en leur honneur. Les consuls des puissances étrangères reconnurent également comme légale la lieutenance princière, ce qui constituait un succès pour elle. Soliman Pacha, lui-même, qui croyait s'être bien acquitté de sa mission, fera une visite à Bucarest du 8/20 au 12/24 août, accompagné d'une escorte, étant chaleureusement reçu par la population, mais non sans que des cris retentissent de "Vive la Constitution roumaine"!

Une députation composée de N. Bâlcescu, Ştefan Golescu, D. Bratianu, Gr. Grâdişteanu et N. Vasiliade se rendit à Istambul, conformément à l'accord avec Soliman Pacha, afin de soumettre à l'approbation du sultan la "Constitution" révolutionnaire, à laquelle on était convenu d'apporter certaines modifications qui lui donneraient un caractère modéré. Avant son départ, B. Bâlcesce avait publié dans le journal "Poporul suveran" un article intitulé "Les droits du peuple roumain à l'égard de la Sublime Porte", dans lequel il soutenait que les vieux traités avec la Porte reconnaissaient à la

Valachie non seulement l'indépendance administrative, mais également l'indépendance législative Quant à l'indépendance absolue, écrivait-il, le temps n'était pas encore venu de la demander, mais si l'entière autonomie du pays était violée, les Roumains devront s'y opposer par les armes, en versant leur sang.

Arrivée à Istanboul, la députation roumaine ne fut reçue ni par le vizir, ni par le sultan, bien que ce fût la Porte qui en eût suggéré l'envoi. Le motif du refus de recevoir la députation n'était pas tellement le mémoire adressé à la Porte par quelques boyards réactionnaires, dans lequel Soliman Pacha était accusé d'avoir traité avec les révolutionnaires et qu'au lieu d'étouffer la révolution, il s'était contenté de quelques légères concessions faites par celle-ci, que la protestation de l'ambassade du tsar. Celle-ci, rapportait le 17/29 août l'agent roumain Ion Ghica, a remis à la Porte "une note, par laquelle elle se plaint des commissaires ottomans Soleiman Pacha et Emin Effendi. Elle reproche à ces messieurs d'avoir laissé la Caimacamie entre les mains des hommes qui ont été les fauteurs du mouvement révolutionnaire, d'avoir négocié avec les hommes révolutionnaires et accepté en quelque sorte le principe révolutionnaire, en acceptant de leur part une pétition au Sultan et l'envoi d'une députation valaque de la part d'un pays en révolution et gouverné part des hommes révolutionnaires". La note continuait en exigeant "le désaveu et la punition des Commissaures, l'entrée des troupes turques à Bucarest, une action de la part de la Porte qui force les Valaques à un acte de contrition qui déclare non avenu tout ce qui est arrivé, le rétablissement de l'ancien ordre des choses, après quoi on verra ce qu'on aura à faire. La conclusion de la note est–ajoute Ion Ghica– que, si la Porte n'obtempère pas aux demandes de la Russie et si, par ses actes, par ses paroles et par son soutien sous main, elle favorise le principe révolutionnaire, quelque part que ce soit, la Russie protestera, emploiera tous les moyens qu'elle trouvera à sa disposition et qu'elle jugera à propos pour agir contre le principe révolutionnaire et ceux qui l'admettent ou le favorisent". Lors de la présentation de la note, il était demandé "que la Porte n'entre en aucune relation avec les députés valaques".

Vu le danger d'arriver à une occupation unilatérale par les troupes russes des principautés roumaines ou même à une guerre entre les deux empires, Emin Effendi fut rappelé et remplacé par

Fuad Effendi, lequel reçut l'ordre de se rendre à Giurgiu, et d'ici, accompagné des troupes, à Bucarest, en vue de rétablir la domination des boyards. C'était un désaveu encouru par Soliman Pacha, remplacé, en fait, par Fuad Effendi. Avant d'arriver à cette décision, laquelle était contraire à ses vues antérieures, la Porte demandera l'appui des deux puissances occidentales, l'Angleterre et la France, et se hâtera de recevoir officiellement le représentant de cette dernière, le général Aupick. Quoique adversaire déterminé du tsar Nicolas Ier, l'ambassadeur britannique Stratford Canning, a déclaré-rapporte Ion Ghica-que ses instructions ne lui permettent pas de soutenir la Parte et les Valaques autant qu'il le voudrait, autant qu'il le devrait même. Déçue par cette réponse, la Porte ne se décidera pas à désavouer formellement Soliman Pacha "mais seulement remplacer Emin Effendi par Fuad Effendi, qui portera de nouvelles instructions à Soliman Pacha et les pleins pouvoirs de faire entrer les troupes turques à Bucarest, en faisant venir d'autres à Giurgevo et Ibraila, de ne pas recevoir de députés et d'exiger un acte de non avenue de tout ce qui était arrivé".

Ion Ghica considérait cette solution comme un subterfuge ("faux fuyant") destiné à donner satisfaction à la Russie, mais que la Porte "assure que, dans le fond, elle a les meilleures intentions pour nous, qu'elle avoue que Soliman Pacha et Emin Effendi ont dépassé leurs pouvoirs, mais que la Porte voudrait arriver au même résultat". Ce subterfuge, estimait Ion Ghica, était toutefois dangereux pour les Roumains; c'est pourquoi il leur conseillait de déclarer qu'ils enverront "un corps de troupes à Bouzéo pour garder le pays contre une invasion".

Le représentant de la France, déterminé par les événements d'Italie, cherchait à collaborer aussi étroitement que possible avec l'ambassadeur d'Angleterre dans tout problème qui surgirait, donc aussi dans celui de la révolution roumaine. C'est pourquoi-écrivait Ion Ghica-il n'ose pas agir positivement sans instructions de son Gouvernement et il se bornera à donner des conseils que la Porte n'envoie pas des troupes à Bucarest et qu'elle parle avec nos députés, pour obvier au moyen de satisfaire la Russie sur l'article de l'acte de contrition".

De l'avis de notre agent, que les événements allaient démentir, la situation de la révolution roumaine dépendait de la fermeté des

Roumains dans l'affirmation de leurs droits, par une adresse sincère et digne "sans craindre, ajoutait -il, l'impression que cela pourrait produire à Fuad Effendi". Ion Ghica terminait son rapport en caractérisant Fuad Effendi lui-même "Le choix de ce Commissaire–écrivait-il–est bon; il est l'ami intime, l'alter ego d'Aali Pacha, très bien vu par le Grand Vizir. C'est un homme de bien; mais je doute qu'il soit aussi courageux qu'Emin Effendi; d'ailleurs il est moins indépendant.

Répondant le 19/31 août aux communications verbales et écrites faites par l'ambassade du tsar Nicolas Ier, le ministre des Affaires étrangères de l'Empire Ottoman présente sommairement le contenu des instructinons données à Soliman Pacha, ainsi que les mesures prises par celui-ci pour leur application. Les modifications faites au programme des révolutionnaires valaques ne méritent pas–déclarait le ministre ottoman-d'être acceptées, de sorte que Soliman Pacha ira de nouveau à Bucarest, avec des troupes cette fois-ci, et rétablira le régime du Règlement Organique. Au besoin, la force armée sera employée. Il devra s'entendre avec les boyards et d'autres notables pour rétablir l'ordre, les trois lieutenants seront remplacés par un grand boyard, portant le titre provisoire de "caımacam" (régent). La députation venue à Istamboul sera renvoyée. Les commissaires ottoman et russe collaboreront pour arranger cette affaire.

Le même jour, 19/31 août, la députation roumaine remettra au ministere des affaires étrangères cttoman, Aali Pacha, un mémoire rédigé après s'être entretenue avec Fuad Effendi. Le mémoire commence par présenter l'historique de la révolution valaque et ensuite celui de ses rapports avec Soliman Pacha, en attirant l'attention sur le fait qu'entre les dires de Fuad Effendi et les assurances données auparavant par Soliman Pacha, il y avait un abîme. Les auteurs du mémoire reconnaissent que ce n'est pas la Porte qui a changé, mais les circonstances politiques "'qui n'étaient plus les mêmes"; c'est pourquoi la députation continuerait "de lui tenir le même langage" qu'autrefois. Le mémoire déclarait que le gouvernement valaque ne pourrait pas imposer à la nation les nouvelles conditions de la Porte, lesquelles ne sont pas dans l'intérêt de l'Empire Ottoman lui-même, de sorte qu'il demandait qu'on revienne sur les nouvelles instructions données à Fuad Effendi.

Dans un rapport du 24 août/2 septembre adressé à son gouvernement, le général Aupick, ambassadeur de France, présente la nouvelle attitude de la porte à l'égard de la révolution roumaine. La Porte désavoue Soliman Pacha, en lui donnant comme adjoint Fuad Effendi "muni d'instructions nouvelles, qui évidemment rédigées sous l'influence de la Russie, mais aussi quelque peu, il faut en convenir, sous l'impression de la défiance qu'inspirent au Divan, gouvernement absolu, les mouvements insurrectionnels qui ont amené toutes ces complications. Ainsi tout ce qui a été fait en Valachie est imputé à crime et doit être, sinon puni, du moins considéré comme non avenu. Les mesures les plus sévères seront prises, si la soumission générale n'est pas immédiate et complète". Toutefois, l'ambassadeur français justifie, dans une certaine mesure, le changement d'attitude de la Porte dans le problème de la révolution roumaine. "Abandonnée à elle-même, écrit-il, effrayée de son isolement dans une question pour laquelle elle éprouve le besoin de l'appui de la France et de l'Angleterre, elle se décide devant le silence des deux Puissances, à obtempérer aux injonctions de la Russie qu'elle s'évertue à lier à force de concessions, à laquelle elle espère ôter ainsi tout prétexte d'une ingérence plus formelle, plus étendue". Aupick, qui avait lu le mémoire de la députation roumaine craignait, à juste titre "que le désaveu de tout ce qu'avait fait Soliman n'amène une collision à laquelle pousseront ardemment ceux qui y ont intérêt". Car, le drogman de l'ambassade a également écouté ce que Fuad Effendi lui avait dit sur la manière dont il accomplirait sa mission "... Mon langage en Valachie, lui avait déclaré le nouveau commissaire ottoman, sera celui de la sévérité–il condamnera tous les actes révolutionnaires; mais c'est afin de pouvoir prochainement dire aux Russes: *Tout est pacifié, retirez-vous*. Nous donnerons ensuite aux Valaques la plus grande partie des améliorations qu'ils se sont proposé d'obtenir par le mouvement du 23 juin". L'ambassadeur français a aussi discuté le problème roumain avec Stratford Canning, l'ambassadeur d'Angleterre, avec lequel il était d'accord. "Si les Valaques se soumettent, s'il n'éclate aucun désordre, la Porte pourra exposer aux Ruses, comme veut le faire Fuad Effendi, que leur intervention est désormais sans objet, et que, conformément à l'engagement qu'ils en ont pris, ils doivent se retirer. En cas de refus, la Porte aura de nouveau une occasion toute naturelle d'en appeler aux Puissances amies".

Le refus par le Sultan de recevoir la députation roumaine, le désaveu des mesures prises par Soliman Pacha et la mission confiée à Fuad Effendi de réprimer la révolution valaque, ont de nouveau alarmé et même davantage, en proportion, l'opinion publique roumaine. Se faisant l'écho de cette inquiétude, le journal officieux "Poporul suveran" publiait dans ses numéros des 23, 24, 25 et 30 août/–7 septembre– vieux calendrier –un long article destiné à réduire à néant les accusations portées contre le gouvernement roumain. En proclamant une constitution–pouvait-on lire dans cet article–les Roumains n'ont pas mis en danger "l'intégrité politique de l'Empire Ottoman", l'abolition de l'ancien statut du pays, le Règlement Organique, n'a pas eu pour but la rupture des liens avec la Porte, mais la supression de l'asservissement de la majorité du peuple par une minorité. Les Roumains ne désirent pas la protection d'une seule puissance et ils ont demandé cette fois-ci "une protection totalement politique de toute l'Europe"; ils ont fait appel "en partie à l'arbitrage des trois grandes puissances constitutionnelles" pour qu'ils aient maintenant, de même que "les lumières de la Civilisation leur viennent de chez elles", "leur appui moral pour l'instauration des droits" qu'ils ont proclamés "au nom du peuple tout entier" le 11 juin. Encore une fois, on déclare que la révolution n'a pas été dirigée contre la Porte ou contre toute autre puissance "nous avons seulement voulu–affirme-t-on–renverser le système de la tyrannie intérieure". Il est vrai, continuait le justification, que la révolution de Bucarest s'est également répercutée dans le coeur des Roumains moldaves "qui gémissaient de même sous le joug du Règlement Organique, qui de même soupiraient pour la réforme de la partrie". Quant à l'union de la Moldavie et de la Valachie en un seul Etat, –concluait la défense de la révolution–elle ne constitue un danger pour personne.

Au nombre de ses actions destinées à mettre fin au régime révolutionnaire de Valachie, la Porte fit occuper à la fin du mois d'août –vieux calendrier–Ibraila par un détachement turc, composé d'un régiment d'infanterie et d'un régiment de cavatlerie, sous le commandement de Rifaat Pacha. L'administrateur du département de Ibraila, Dimitrie Golescu, protestera, mais ne pourra pas s'opposer, n'ayant pas d'instructions dans ce sens. Au cours d'une discussion secrète avec Rifaat Pacha, écrivait-il à Ion Ghica, auquel il parlait

avec beaucoup d'ardeur des désirs de réforme de la nation, le commandant ottoman lui attira l'attention sur le fait "que le suffrage universel et l'article de la propriété qu'on doit accorder aux paysans étaient des chimères et il me cita en exemple les désordres qui ont lieu en France". En même temps, Dimitriu Golescu annonce que le commissaire de tsar, le général Duhamel, a quitté Galatz en bâteau et le même jour, 3/15 septembre, il arrivera à Giurgiu pour que, avec Fuad Effendi, il rétablisse en Valachie le régime réglementaire. "Ce serait unique, s'étonne Dumitru Goleccu, que de voir un Commissaire russe marcher à la tête d'une armée turque et faire dresser leurs canons contre un peuple inoffensif pour lui faire subir le joug d'une loi oppressive que les paysans ont déjà brûlée dans tous les villages avec des acclamations de joie".

Entre-temps Fuad Effendi était arrivé à Giurgiu, prêt à se diriger vers Bucarest avec une armée commandée par Omer Pacha. La lieutenance princière mit sur pied une délégation de 10.000 personnes pour venir à la rencontre du commissaire, lequel refusa de l'entendre. Sur l'initiative de certains membres du Comité révolutionnaire, mais avec l'approbation de la lieutenance princière, les mesures de défense furent intensifiées. Le général Gheorghe Magheru, auquel on avait envoyé la plus grande partie de la milice, avait réussi a organiser un corps d'environ 15.000 volontaires au camp de Rîureni, près de la ville de Rîmnicul Vîlcea. Il avait reçu des pouvoirs discrétionnaires sur les huit départements du nord-ouest du pays et était prêt pour la lutte.

A Bucarest arrivaient des milliers de paysans, qui n'attendaient que l'ordre de la lieutenance princière pour s'opposer, avec les habitants de la ville, à l'entrée de l'armée turque dans la capitale du pays. Les masses n'acceptaient pas le retour au régume du Règlement Organique. Se rapportant à l'avance de l'armée ottomane vers Bucarest. le journal "Poporul suveran" publiait le 3 septembre un article dans lequel il était dit qu' "il n'est pas possible de nous imposer les anciennes institutions sans effusion de sang roumain", mais que cette goutte ébranlera aussi le trône du sultan, de sorte que ce serait mieux que la Porte reconnaisse "la Constitution roumaine pour les deux Principautés". Quatre jours après, le même journal officieux déclarait que l'autonomie de la Valachie ne saurait être supprimée, sans annuler "son accord" avec l'Empire Ottoman. Si la Porte désire réellement

une modification des institutions du pays par des moyens pacifiques, qu'une "véritable Assemblée nationale soit convoquée, dont les députés représenteraient toutes les classes". Autrement "les troubles" de Valachie ne cesseront pas.

Les protestations et les menaces des Roumains n'impressionnaient pas Fuad Effendi. A la suite d'une entrevue à Galatz avec le général Duhamel, il s'était rendu à Giurgiu, où, peu après, arrivait aussi le commissaire du tsar. A Giurgiu, une grande foule de Roumains fit une manifestation de sympathie à Soliman Pacha, rappelé à Istamboul. Les représentants de la lieutenance princière essayèrent en vain d'apprendre les instructions reçues par Fuad Effendi, mais celui-ci déclara qu'il les annoncerait à Bucarest. Le 10/22 septembre, les troupes ottomanes se trouvaient à dix km de la capitale de la Valachie. Le Comité révolutionnaire et la lieutenance princière ne se décidèrent pas résister par les armes. Ils espéraient convaincre Fuad Effendi de se contenter de nouvelles concessions, sans démettre le gouvernement révolutionnaire. Des dizaines de milliers d'hommes s'amassèrent à la périphérie de Bucarest à cette fin. "Poporul suveran" du 11 septembre invitait la peuple à démontrer au commissaire ottoman "que la volonté pour la Constitution était la volonté de la nation tout entière"..., mais Fuad Effendi ne se laissa pas impressionner. Arrivé à Cotroceni, quartier du sud-ouest de Bucarest, il convoqua le 13/25 septembre les boyards et les notables à son camp pour leur communiquer les mesures qu'il était chargé de prendre. Outre quelques dizaines de boyards réactionnaires, beaucoup de révolutionnaires s'y rendirent, parmi lesques N. Bâlcescu, C. A. Rosetti, I. C. Bratianu, Voinescu II, Nicolae Golescu, l'un des lieutenants princiers, et Ştefan Golescu. On leur fit lecture d'une proclamation de Fuad Effendi "au boyards et habitants de toutes les classes de Valachie", dans laquelle la révolution était traitée de "rébellion née de cet esprit du communisme contre lequel lutte et triomphe maintenant l'Europe entière". Ses principes menacent les provinces de l'Empire Ottoman, portent atteinte aux droits de souveraineté du sultan, ainsi que "aux rapports politiques avec la Russie...". En conclusion, il annonçait la nomination en qualité de "caimacam" unique, donc en violation du Règlement Organique qui prévoyait trois "caimacams" en cas de vacance du trône, du grand boyard C. Cantacuzène, qui devait rétablir les institutions du Règlement

Organique. Les révolutionnaires protestèrent avec véhémence, mais furent arrêtés et envoyés à Rouchtchouk.

Pendant ce temps, les troupes turques entraient à Bucarest par trois rues différentes. Sur l'ordre de la lieutenance princière on ne leur opposa aucune résistance, sans toutefois pouvoir éviter une collision sanglante qui se proeduisit spontanément dans le quartier "Dealul Spirii" devant la caserne de l'infanterie, occupée par un bataillon roumain que le commandant turc voulait faire évacuer. L'arrivée inopinée d'une compagnie de pompiers, qui voulait entrer dans la caserne, déclencha un combat, non commandé. De nombreux morts et blessés tombèrent des deux côtés. Grâce à leur supériorité numérique, les Turcs finirent par rester maîtres de la caserne et de la ville. Les deux lieutenants princiers, I. Heliade Râdulescu et Christian Tell, qui étaient demeurés dans leurs résidences, se réfugièrent au consulat britannique, d'où il protesteront auprès des représentants des puissances européennes et se réfugieront ensuite en Transylvanie. Le sang avait été versé, comme on devait s'y attendre, malgré le désir contraire de Fuad Effendi. Le général Duhamel, qui accompagnait le commissaire ottoman, ordonna aux troupes russes d'entrer en Valachie pour la défense de la population. On était ainsi arrivé, après quelques jours, à une double occupation armée turco-russe, laquelle durera jusqu'en 1851.

Les révolutionnaires roumains arrêtés, furent séparés en deux catégories à leur arrivée à Rouchtchouck: les plus importants, parmi lesquels ceux qui avaient été à Cotroceni, furent emberqués dans des "ghimii"–de grandes barques–et transportés en amont du Danube jusqu'à Orsova d'où on leur permit de passer en Autriche, évidemment dans l'intention qu'ils pussent agir librement en Occident, comme exilés, dans le sens de la collaboration roumano-turque; les moins importants furent transportés à Brousse, en Asie Mineure, où ils furent assignés à résidence forcée pour plusieurs années.

La révolution continuera encore 12 jours en Olténie, où le général Gheorghe Magheru était décidé à résister à la tête de l'armée de volontaires qu'il avait organisée et de l'armée du pays. Il avait reçu, cinq jours auparavant. de pleins pouvoirs dans les cinq départements de l'Olténie, ainsi que dans trois autres départements voisins. Les deux lieutenants princiers réfugiés à Sibiu, en Transylvanie, lui avaient envoyé une lettre, avant leur départ, en lui deman-

dant "de ne pas lancer le pays dans une guerre fatale". Répondant à la lettre que lui avait adressée Gheorghe Magheru le 15/27 septembre, le consul britannique à Bucarest, R. Colquhoun, lui conseilla de ne pas s'opposer à la Porte par les armes et de dissoudre sans retard le camp, comme le lui avaient également écrit les membres de la lieutenance princière, sa persistance dans la résistance armée "ne pouvant qu'être fatale à la Valachie tout entière". Conseillé dans ce sens, mis dans la situation de s'opposer par les armes aussi bien aux troupes turques qu'aux troupes russes, le général Gheorghe Magheru procéda à la dissolution du camp le 28 septembre/10 octobre et passa en Transylvanie. Il envoya en même temps au commissaire turc Fuad Effendi une lettre par laquelle il lui faisait connaître qu'il avait dissous son camp "en voyant deux grandes puissances unies contre une petite nation" et dans l'espoir que la Porte "considérera de plus près notre cause, laquelle est le pivot de la question d'Orient...". Le même jour, il lançait une proclamation à ses soldats, en leur annonçant qu'il avait décidé de dissoudre le camp pour ne pas provoquer une guerre inégale entre nous et deux grandes puissances" ... La révolution roumaine de Valachie avait pris fin; ms elle continuera encore presque une année en Transylvanie.

Quoique étouffée, la lutte révolutionnaire de 1848 aura ouvert la voie à l'union du peuple roumain en un seul Etat indépendant. Fondées, à l'époque de la révolution de 1848, sur des intérêts communs, mais également sur des intérêts contradictoires, déterminées par les conditions historiques du temps, les relations roumano-turques se sont éclaircies peu à peu, à mesure que l'importance des intérêts communs s'est accrue. Déjà entre les deux guerres mondiales, par leurs participation au pacte balkanique, la Roumanie et la Turquie ont contribué au maintien de la paix dans le sud-est de l'Europe, et à présent, par l'amitié et la confiance réciproques, elles apportent une précieuse contribution à la défense de la cause de la paix. Nations indépendantes et souveraines, la Roumanie et la Turquie, en défendant la paix, sont en même temps les promoteurs des vieux principes de liberté, d'égalité et de fraternité, tant entre les hommes qu'entre les peuples.

1948 DEVRİMİ SIRASINDA TÜRK-RUMEN İLİŞKİLERİ

Prof. VASILE MACIU

Bükreş Üniversitesi

ÖZET

1848 devrimi, Buğdan, Eflâk ve Erdel için büyük önem taşır, çünkü bu devrim, Rumen ulusunun bir tek devlette birleşmesine ve toplanmasına yol açmıştır.

Söz konusu tarihlerde üç eyaletten Osmanlı Devleti ile en sıkı ilişkisi olan, Eflâk'tı; Erdel ise, Avusturya İmparatorluğuna bağlı idi. Öte yandan, Eflâk ile Buğdan, 1829'dan beri Rusya'nın koruyuculuğu altında Osmanlı Devleti'nin vasalları idiler. Her iki eyaletin 1829-31'de yürürlüğe giren statüsü, Boyar'ların feodal imtiyazlarını ve köylünün özgürlüklerini korumasına rağmen, burjuva sınıfının yükselmesini ve iki eyaletin birleşmesini sağlayacak birtakım liberal hükümleri kapsıyordu.

1831'den sonraki ekonomik gelişme de ulusal ve liberal hareketi destekledi. Bu sırada bu ülkelerin liderleri bir tek devlet kurmak amacıyla devrim hareketine geçtiler, ama yenilgiye uğrayınca 1843'te Frâtia (kardeşlik) adlı bir gizli kurum kurdular.

Fakat Avusturya, Rusya ve Osmanlı Devleti, bu olaylardan hoşnut değillerdi. Fransa'da ve biraz sonra İtalya, Avusturya ve Prusya'da patlayan 1848 devrimi, Rumen'leri de harekete geçmeye itmiştir. Bir umutları devrimin Polonya'ya bulaşması idi.

Avusturya'da feodal-mutlakıyetçi rejim devrilince, Rumen'ler devrim için hazırlıklara başladılar. Fakat Rusya Çarı I. Nikola, başbakanı Nesselrode aracılığı ile, anarşiyi hoş görmeyeceğini hospodarlara bildirirken, bir yandan da Prut ırmağının sol kıyısına bir ordu yolladı.

Rumenlerin ilk devrimci eylemi 27-29 Mart (8-10 Nisan) 1848'de meydana geldi. Hospodar Mişel Sturza ayaklanmayı bastırıp birkaç yüz devrimciyi tutukladı, ya da Osmanlı Devleti'ne sürgüne gönderdi.

Buğdan'lı devrimcilerden bazıları Erdel'e kaçıp burada, yerli devrimcilerle birlikte, toprakların köylülere dağıtılmasını, feodal imtiyazların kaldırılmasını ve eyaletlerin bir tek bağımsız devlette toplanmasını isteyen bir programı kaleme aldılar.

Bu arada, Osmanlı Devleti ile Rusya, eyaletlere tahkikat için birer komiser gönderdiler. Rus komiseri general Duhamel hemen geldi ise de Türk komiseri Talât Efendi –Avrupa devletlerindeki gelişmeyi beklemek için olacak– iki ay gecikti ve gelir gelmez kendisine devrimci hareketin isteklerini bildiren bir muhtıra sunuldu.

Erdel'de hareket Nisan ve Mayıs aylarında başlamış iken, Eflâk devrim komitesi, Fransa ve Rusya'dan yardım beklediğinden, hareketi erteledi ve toprağın köylüye dağıtılması ile 5 yıl için seçilen bir "hospodar"ı öngören bir program hazırladı. Oysa ki Buğdan programı daha basit ve Osmanlı Devleti ile Rusya tarafından onaylanmış idi.

Eflâk devrim komitesi Yaş'a gitmekte olan Talât Efendiye bir muhtıra verdi; öte yandan hareketin Bâb-ı Âlîye karşı olmadığını, devrimin sadece zulm altında olan milleti kurtarmak amacını taşıdığını bildirmek için İstanbul'a Ion Ghika'yı yolladı.

Fransa ve Erdel'den beklenen yardım gelmeyince 9/21 Haziran'da eyleme geçildi ve iki gün sonra program hospodara kabul ettirildi. Bu arada Buğdan'da gizli bir komite kuruldu.

Ion Ghika, çabalarında başarılı olmuş olacak ki, Bâb-ı Âlî, yapılan değişiklikleri iç değişiklikler sayarak bunlarda bir tehlike görmemişti ve Rusya ile çatışmamak için silâhlı kuvvetleri ile müdahale etmemeyi uygun buluyordu.

Fakat olayların gelişmesiyle Bâb-ı Âlî'nin davranışında bir değişme oldu. Bir yandan 19 Haziran /1 Temmuz'da meydana gelen karşı devrimci bir darbe denemesinden, öte yandan Eflâk'taki hareketi Buğdan'a sıçratmak çabalarından ötürü, Rusya 28 Haziran /10 Temmuz'da Yaş'ı işgal etti. Bundan kuşkulanan İstanbul, Süleyman Paşa ile Emin Efendi'yi Eflâk'a göndermeye karar verdi. Bunlara verilen talimat devrime büsbütün engel olmadan önce ılımlı kılmak amacını güdüyordu.

Devrimci Rumen hükümetinin devrilmesine engel olmak için, Ion Ghika 30 Haziran / 12 Temmuz'da Bâb-ı Âlî'ye, Fransa, İngiltere Büyükelçilerine ve Polonya özgürlük hareketinin İstanbul'daki tem-

silcilerine bir muhtıra sundu. Bunda Ghika, Eflâk devrimcilerinin, I. Bayezid ve Fatih tarafından ülkelerine tanınmış ve son yüzyılda Bâb-ı Âlî'ce teyit edilmiş kapitülasyonlara karşı olmadıklarını bildirmektedir.

Yaş'ın Ruslar tarafından işgali ve bir Rus ordusunun Buğdan güneyinden Bükreş'e doğru ilerlemesi üzerine Bâb-ı Âlî, bu kez Avrupa devletlerinin de desteği ile, Rusya'yı protesto etti. Bunun üzerine Rusya askerlerini Yaş'ta alıkoymakla birlikte, bir kısmını Prut'un gerisine çekti, İstanbul'a da Eflâk'ı ordusu ile işgal etmesini salık verdi.

İstanbul, bir Osmanlı ordusunun bulunduğu Rusçuk'a, geçici devrim hükümeti ile tartışmak üzere Süleyman Paşa ile Emin Efendi'yi göndermişti. İstanbul'un bununla başlıca amaçlarından biri, Eflâk'ın Rus silâhlı kuvvetleri tarafından işgaline engel olmaktı.

Süleyman Paşa 19/31 Temmuz'da Tuna'yı geçti ve geçici devrim hükümeti, Süleyman Paşa'nın askerî kuvvetle topraklarını ihlâl etmesini, yumuşak bir dille protesto etti; ve kapitülasyonlara dayanarak Rumen ulusunun kendine seçtiği "Anayasa" yı onaylamasını söyledi. Süleyman Paşa ise yazı ile Eflâk Boyar ve eşrafının kanun dışı davranışlarını kınayarak, bütün değişikliklerin ortadan kaldırılmasını istedi; ancak bunu yaparlarsa isteklerinin ele alınabileceğini, bunu yapmazlarsa ordu ile yurdun içine gireceğini bildirdi. Bu bildiri Eflâk halkının şiddetli tepki ve protestosuna uğradı.

Süleyman Paşa, sözü geçen yazıyı Boyarlar ve eşrafa gönderdiği sırada, Çarın hükümeti de elçiliklerine, Rumanya olaylarına değinen– tabiî, Rus görüş açısını yansıtan– bir sirküler göndermişti. Buna karşılık İstanbul'daki Rumen ajanı Ion Ghika'ya İngiliz Elçisi Stratford Canning, demokrasi düşmanı ve tutucu olmasına rağmen ve daha açık ve ısrarlı olarak, Fransız Büyükelçisi General Aupick (büyük Fransız şairi Charles Baudelaire'in üvey babası - özetliyen'in notu) Rumenler lehinde Bâb-ı Âlî'ye tavsiyelerde bulundular.

Bu arada Süleyman Paşa Rumen geçici hükümeti ile müzakerelere girişti. Bu müzakereler sonucunda, devrimci halk meclisi, 23 Temmuz/4 Ağustosta, hepsi eski hükümet üyesi, 6 kişilik bir naiplik kurulunu kurmuştu. Süleyman Paşa bunu kabul etmedi ve uzun tartışmalardan sonra, devrim komitesinin sol kanadının muhalifliğine rağmen üç kişilik bir naiplik kurulu kuruldu, ve Süleyman Paşa tarafından onaylandı.

Bunun üzerine beş ılımlı devrimciden meydana gelen bir heyet, liberal anayasanın ılımlı bir metnini Bâb-ı Âlîye onaylatmak üzere İstanbul'a geldi. Fakat İstanbul tarafından davet edildiği halde heyeti ne Padişah, ne de Sadr-ı Âzam kabul etti. Bunun başlıca nedeni, Rus Büyükelçisinin şiddetli protestosu olmuştur. Büyükelçi sadece protesto etmekle kalmıyor, komiserlerin cezalandırılmasını, Türk ordusunun Bükreş'e girmesini, devrimci ilkelerin hepsinin hükümsüz sayılması için Bâb-ı Âlî'nin Eflâk üzerinde baskı kullanmasını istiyor ve istekleri yerine getirilmezse, en şiddetli tedbirlere başvurmakla tehdid ediyordu.

Buna karşılık, eyaletlerin Ruslar tarafından işgalinde, hatta Rusya ile silâhlı çatışmadan korkan İstanbul, Süleyman Paşa'nın yardımcısı Emin Efendi'yi geri çağırıp yerine Fuad Efendi'yi, Tuna'yı geçip Bükreş'e varmak ve Boyar'ların tutucu egemenliklerini kurmak ve korumak emriyle gönderiyor, bir yandan da ilk davranışına ters düşen bu davranışı için İngiltere ile Fransa'nın desteğini istiyor.

Ion Ghika, bunun sadece Rusya'yı hoşnut etmek için bir kurnazlık olduğunu, ama bu kurnazca davranışın Rumenler için tehlikeli olduğunu, onun için, yurttaşlarına, yabancıların yurda girmelerine engel olmak üzre Buzeo'ya asker göndereceklerini bildirmelerini salık verdiğini söylüyor.

Bâb-ı Âlî'nin siyasasını böylece değiştirmesi Rumen halkoyunu çok kuşkulandırmıştır. Rumen'ler, kendi hükümetleri aleyhine öne sürülen suçlamalar karşısında kendilerini savunurken daima önem verdikleri nokta şu olmuştur : Anayasayı ilân etmekle, Rumenler, Osmanlı Devleti'nin tamamlığına karşı bir davranışta bulunmamışlardır; eski statülerin ortadan kaldırılmasının ereği, Bâb-ı Âlî ile bağları koparmak değil, çoğunluğa bir azınlık tarafından zulmedilmesini önlemek; iç istibdatı devirmektir. Şu da var ki, Bükreş'teki devrim, statülerin zulmü altında inleyen Buğdan Rumenlerinin yüreklerinde olumlu bir yankı bulmuştur.

Osmanlı Devleti, yeni siyasasını uygulamak amacıyla Rumî Ağustos sonunda Rifat Paşa komutasında bir askerî kıta ile İbrail'i işgal ettirdi. İbrail Valisi Dimitrie Golescu protesto etti, fakat elinde talimat olmadığından, başka bir şey yapamadı.

Öte yandan, Fuad Efendi, Ömer Paşa komutasında bulunan bir ordu ile Bükreş üzerine yürümek üzere Yerköy (Giurgue)'ye gelmişti.

Fuad Efendi, kendisiyle görüşmek üzere naipler kurulunun yola çıkardığı 10.000 kişilik bir grupla teması reddetti.

Bunun üzerine Osmanlı kuvvetlerine karşı savunma tertipleri hıslandırıldı; bu arada General Gheorghe Magheru 15.000 kişilik bir gönüllüler grubunu Rîureni karargâhında topladı.

Bükreş'e, Osmanlı ordusuna şehir halkı ile birlikte karşı koymak için naipler kurulundan bir işaret bekleyen binlerce köylü akın ediyordu. Halk kitleleri eski rejime dönüşü istemiyorlardı... Bâb-ı Âlî barışçı araçlarla yurdun yasalarını gerçekten değiştirmek istiyorsa, üyeleri bütün sınıfları temsil eden bir Millî Meclis toplansın, yoksa, Eflâk karışıklıkları "ortadan kalkamaz" deniyordu.

Fuad Efendi, protestolara ve tehditlere rağmen, Çarın temsilcisi general Duhamel'le anlaşıp Bükreş'e geldi. Bu arada Osmanlı kıtaları Bükreş'in varoşlarına gelmişlerdi. Bu durumda Komite ile Naipler kurulu, silâhlı savunma emrini vermeye cesaret edemediler. Bükreş'in güney-batı mahallesi Cotroceni'ye gelen Fuad Efendi, 13/25 Eylül'de Boyarları ve eşrafı yanına çağırdı; bunlar arasında devrimciler de vardı. Eflâk'ın Boyar'larına ve her sınıf halkına diye okunan bir bildiride, ayaklanma olarak nitelenen devrimin ilkelerinin Padişahın hükümranlık haklarına karşı geldiği, Rusya ile siyasal ilişkileri bozduğu söyleniyor; sonuç olarak, statülerin öngördüğü 3 kaymakama karşılık, eski statüleri yürürlüğe koyacak bir kaymakamın (C. Cantacuzene) atandığı haber veriliyordu. Devrimciler şiddetle protesto ettiler, fakat tutuklanıp Rusçuk'a gönderildiler.

Bu arada Osmanlı askerleri üç koldan Bükreş'e giriyorlardı. Naipler kurulu hiç karşı koymamayı emretmişti, fakat emirsiz ve spontan olarak çarpışma oldu ve her iki tarafın kanı aktı. Naipler kurulundan 2 üye Büyük Britanya konsolosluğuna sığınıp sonra Erdel'e kaçtı.

Fuad Efendinin yanında bulunan Çarın temsilcisi General Duhamel, halkın korunması nedeniyle ordusunu Eflâk'a soktu; böylece Türk ve Rus orduları yurdu birlikte işgal etmiş oldular. Bu işgal 1851'e kadar sürecek.

Tutuklanan Rumen devrimcileri iki grupta toplanıyorlardı: En önemlileri Tuna üzerinde gemilerle Orşova'ya götürüldüler; burada Avusturya'ya girmelerine izin verildi; herhalde Avrupa'da Türk-

Rumen işbirliği lehine eylemde bulunmak için. İkinci bir grup Bursa'da birkaç yıl "ikamete memur" edildi.

Ayaklanma, general Gheorghe Magheru'nun gönüllüleriyle dayanması dolayısıyla daha 12 gün sürmüştür. Fakat Erdel'e sığınan iki Naiplik Kurulu üyesinin ve İngiliz konsolosunun kendisinden savunmaya devam etmemeyi istemesi üzerine general, karargâhını dağıtmıştır.

1848 devrim harekeri bastırılmış olmasına rağmen, Rumen milletinin tek devlette birleşmesine yol açmıştır. O zaman, bir yandan ortak çıkarlara öbür yandan karşıt çıkarlara dayanan Türk-Rumen ilişkileri, ortak çıkarların öneminin arttığı ölçüde zamanla açıklık kazanmış, iki Cihan Savaşı arasında Balkan Patkıyla, Avrupa'nın güney-doğusunda barışın korunmasına yardımcı olmuştur. Bugün her iki Devlet barışı savunmakla, insanlar ve uluslar arasında özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilkelerinin kök salmasına yardım etmektedir.

NİZAM-I CEDİD RİCALİNDEN
KADI ABDURRAHMAN PAŞA

Ord. Prof. İ. H. UZUNÇARŞILI

II

BEŞİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ MAHMUD'UN CÜLÛSUNA KADAR OLAN OLAYLAR

Abdurrahman Paşa'nın Konya'ya Gitmesi:

Bundan evvelki Belleten'de görüldüğü gibi kendisine gönderilen ferman üzerine Kadı Andurrahman Paşa, kumandası altındaki nizam-ı cedid askerini *Silivri*'de bırakarak kendisi Kapusu halkı olan üç bin kişi ile *Silivri*'ye gönderilen iki korvete binerek *İzmit*'e hareket edüp ağırlıkları ve hayvanları da *Üsküdar*'a nakl ve oradan *İzmit*'e gönderilerek kendisine yetiştirildi.

Birinci kısımda görüldüğü üzere, Pâdişah tarafından Kocaeli mutasarrıfı Kasım Paşa'ya gönderilmiş olan fermanla hakkında pâdişah'ın teveccühünün devam ettiği ve misafirperverlik hususuna itina olunması tavsiye olunmakta idi.

Abdurrahman Paşa *İzmit*'e gidip orada ağırlıkları ve hayvanlarını alıp doğru *Konya*'ya hareket etmiş, fakat kırgın ve üzgün olarak eski vazifesine başlamıştı (1806).

Abdurrahman Paşa'nın Valilikten Azli :

Nizam-ı cedid aleyhdarları ve bilhassa *Edirne* ve diğer o havalideki kaza âyanları bu kadar muvaffakıyete kanaat etmeyerek kendisine diş biledikleri Abdurrahman Paşa'nın Valilikten uzaklaştırılmasını istiyorlardı. Bunun için Hafız İsmail Paşa'nın azlinden sonra yerine gelen sadr-ıâzam Hilmi İbrahim Paşa Rusların tecavüzî hareketi üzerine 1221 Şevval 1806 Aralıkta sefere giderken *Edirne*'den geçtiği sırada âyanlar Abdurrahman Paşa'nın valilikten azlini istemişler ve o da kendilerine söz vermişti.

Bundan sonra Abdurrahman Paşa'nın azli için bahane arandı. *Nevşehir* Kazasından kudumiye, teşrifiye, kethüdaiye vesair isimler altında vergi alınmasından vesair sebeplerden dolayı kendisine gönderilen tenbihi ve tekdiri havi 1222 Muharrem iptidaları tarihli bir fermanla bu gibi usulsüz hallere teşebbüs etmemesi emir olunuyordu[1]. Bu fermanın henüz yazısı kurumadan bunun arkasından 8 Muharrem 1222 ve 18 Mart 1807 tarihli ordudan gönderilen bir fermanla da Konya valiliğinden azil olunup malikâne suretiyle üzerinde olan *Alanya* sancağı muhafazasına memur edilerek yerine *İçel* Mutasarrıfı Vezir Ahmed Paşa tayin olundu. Fakat Konya halkı Abdurrahman Paşa'dan memnun olduklarını bir mahzarla *İstanbul'a* arz eylemeleri üzerine mesele çatallaştı.

Abdurrahman Paşa 27 Muharrem 1222 ve 6 Nisan 1807 de İstanbul'a sadaret kaymakamı Köse Musa Paşa'ya göndermiş olduğu mektupla Konyadan azledilerek malikâne suretiyle mutasarrıf olduğu *Alanya* sancağına memur edildiğini ve emir ve fermana itaat edeceğini, fakat bu kadar gayretle vücuda gelmiş olan nizam-ı cedidin heder olacağını ve kendisinin yerine tayin edilen Ahmed Paşa'nın bu işleri başaramıyacağının evvelden beri malûm olduğunu beyan ile Konya halkının kendisinden memnun olup bırakmak istemediklerini ve bundan başka yaptığı işler dolayısiyle memlekette alacağı ve borcu olduğunu arz ile azil işini geri bıraktırmak istemiş[2] ve aynı mealde olarak kendisinin İstanbul'da muhabereye mezun olduğu Şıkk-ısanî defterdarı Ahmed Bey'e de mektup yazmıştır.

[1] Karaman Valisi Abdurrahman Paşa iclâlehûya hüküm

"... iyalet ve elviyeye vülat tayininden maksud fukaray-ı raiyyet ve aceze-i memleketin himaye ve sıyanetleri iken sen ki vezir-i müşarünileyhin bu dakikalara kat'a sarfı zihin etmeyerek tarafından Nevşehir kazasına kudumiyye ve teşrifiye ve kethüdaiyye nâmı ve nâmı aharla külliyetli mebaliğ tevzi ve bir taraftan buyruldu ile mübaşir tayin ve cebren akçe tahsil ve bir yandan dahi sen seferi hümayuna memurum deyu bazalardan bedeli af ahziyle sekenei memlekete zulüm ve teaddi olunduğu tahkik olunup sen ise saire makiys olmayarak vüzeray-ı izamım beyinlerinde riza..cuy ve sadakatkâr ve rüsum-ı raiyyet perveriye dahi vukufun derkâr iken bu veçhile harekete ibtidarın şer-i şerifin hilâfı ve rıza-i hümayunuma münafi ve hakkında derkâr olan hüsn-i zan ve teveccühi mülûkânemin bilvücuh mugayiri olup hakkında iğbırar-ı tab-ı cihandaranemi mûcib keyfiyyet olmakla fîmâbad bu makule hareketten keff-i yed ve mübaadet ile memleket sekenesini himayet ve sıyanet etmeğe dikkat eyliyesin..." (Evail-i Muharrem sene 1222) *mühimme defteri No.* 224, *s.* 252).

[2] Konya'dan Abdurrahman Paşa'nın tahriratından:

Abdurrahman Paşa'nın göndermiş olduğu tahriratı sadaret kaymakamı pâdişah'a takdim etmiş ve bunu okuyan Sultan Selim tahriratın üzerine :

— *Ahali hoşnud. İstedikten sonra ne demeli? Abdurrahman Paşa'yı ehali istemeyor diye azletmiştik. Siz karar verildiği üzere Abdurrahman Paşa'yı ibka edüp keyfiyeti orduya (Sadr-ıâzam ve serdarı ekreme) tahrir ve gelen evrakı ve mahzarları irsal edin*" hattı hümayununu yazarak evrakı iade etmiştir.

Keyfiyet sadaret kaymakamı tarafından sadr-ıâzam'a bildirilmekle beraber[3] Abdurrahman Paşa'nın ibkası sadrazam'ın Edirne âyanlarına verdiği söze aykırı düşeceğini Musa Paşa'nın tekrar arzetmesi üzerine valiliğe tâlip olup rikâbı hümayun kethüdası bulunan Şamlı Ragıp Efendi 1222 Rebiulevvel ve 1807 Mayıs'ta vezirlikle Konya valiliğine tayin edilmiştir[4]. Fakat pek az sonra sal-

"... iyaleti merkume uhdemizden sarf ve tahvil ve berveçhi malikâne mutasarrıf olduğumuz Alanya sancağı muhafazasına emir ve irade buyrulmuş... Sem'an ve taaten her veçhile emr-i pâdişahiye kıladeî gerdan etmişimdir... iyaleti Karaman bana tevcih buyrulduğu zaman harap ve perişan ve etrafa dağılmış olan halkın toplanması için çok gayret sarfetmiş ve her birerlerine edevatı çift ve tohum ve hayvan verilmiş ve bu suretle külliyetli alacağım olduğu gibi İstanbul'a sarrafa ve burada esnafa borcum teraküm etmiştir. Ferman mucibince emr-i âliye itaatimiz mahz-ı hayır olacağını ehaliye ifade etmişsem de tesir etmeyüp belde mizden koyuvermemiz emr-i muhaldir; zira yüz seneden beri bu emniyet ve sıyaneti bir valide görmedik buradan uzaklaşmanızla yine evvelki hal avdet edecektir bir şefkat haberi zuhuruna intizar ile koyuvermeyorlar... Gerçi Ahmed Paşa vüzera-i i'zamdandır fakat ama bu asker hususunda ehil olmadığı İçel'de bulunması cihetiyle yakinen malûmumdur..." *Topkapı Sarayı arşivi numara* 3382, evrak.

[3] *Hattı hümayun vesikaları, sandık* 28, *hat numarası* 55.

[4] Konya valiliğine tâlip olan Ragıp Efendi'nin takririnden: "Karaman iyaleti tevcih buyrulan Ahmed Paşa hazretlerinden Konyalının adem-i emniyeti ve Abdurrahman Paşa hazretlerinin Konyadan çıkmayup iltimas-ı ibkası ve bu bapta tekevvün eden gaileden tevekki mülâhazasiyle Karaman iyaletinin müşarünileyhe (Abdurrahman Paşa'ya) ibkası istisvab buyrulmuş ise de mukaddema müşarünileyhin azli ve Rumeli serkerdelerinin ve alelhusus Edirne ve havalisinin tatyipleri kaziyyesine mebni olduğu taraf-ı hazreti serdarı ekremden işae olunmuşken müteakiben Abdurrahman Paşa'nın çıkmamasiyle ibkası hususunda olacak televvün kesr-i nüfuz-ı serdar-ı ekremi ve şüyu-ı enva-ı eracif fütur-ı hahiş-ı asakire illet-i müstekille olacağı ve mukaddema Karaman iyaleti hukumet-i müstekille olduğu ecilden hakkı nâ müstehakkı acizanemde karar bulması lâzım gelse inayet-i barî ile bir hızmet-i pesendideye alet olunması ...." Ragıp Efendi'nin arzetmesi üzerine Vezirlikle Karaman Valiliğine tayin olunmuştur. *(Hattı Hümayun vesikaları sandık* 28, *hat numarası* 38).

tanat tebeddülü dolayısiyle yâni Sultan Selim'in hal'i ve Dördüncü Mustafa'nın cülûsu münasebetiyle valilikten azledilen Ragıp Paşa'nın yerine 18 Haziran 1807 tarihinde nizam-ı cedid aleyhdarı esbak sadr-ı âzam Hafız İsmail Paşa Konya valiliğine tayin edilince Abdurrahman Paşa'yı Konya'ya sokmayan âsilerin elebaşısı Candar Oğlu Seyyid Ebubekir Ağa'yı af ederek Konya'ya dönmesine müsaade almıştır[5]. Ebubekir Ağa daha sonra yine mevki alarak Konya mütesellimi olmuştur.

Abdurrahman Paşa valilikten azlinden sonra maiyyeti olan üç bin kadar talimli askeriyle malikâne suretiyle uhdesinde olan *Alanya*'da oturmuştur. Bir ara 1222 Safer ayı sonlarında (1807 Mayıs) yeğeni Arif Bey'i bir tahriratla *İstanbul*'a göndermiş ise de Arif Bey yolda Eskişehir civarındaki eşkıyadan *kumarcı* lakabiyle meşhur şaki tarafından yakalanarak hapis edilmiştir. Bunu haber alan Abdurrahman Paşa hükümete müracaat ettiğinden, Hükûmet Arif Bey'in kurtarılması için *Bilecik* Voyvodasu Kalyoncu Ali'ye ferman göndermiş ve Arif Bey'in kurtarılarak tahriratla beraber İstanbul'a gönderilmesinde israr eylemiştir[6].

1807 Senesinde İstanbul Olayları :

Daha yukarıda görüldüğü üzere Abdurrahman Paşa *Konya* Valiliğinden azlinden sonra yâni askeriyle malikânesi olan *Alanya* sancağına çekilmişti. Kendisinin Konya'dan ayrılmasından (çünkü azlinden sonra Safer başlarına kadar Konya'da kalmıştı) henüz bir buçuk ay geçmişdi ki, 17 Rebiulevvel 1222 ve 25 Mayıs 1807'de Kabakcı Mustafa isyanı olmuş ve dört gün sonra da Üçüncü Selim'in hal'i ve büyük emeklerle vücude gelmiş olan nizam-ı cedidin lağvı haberi gelmiş ve Dördüncü Mustafa da hükümdar olmuştu. Bu sırada ordu Rus cephesinde ve sadr-ıâzam Hilmi İbrahim Paşa da Silistre'de bulunmakta idi.

Rusçuk Yaranının Faaliyeti:

Tarihlerde görüldüğü üzere ordu ile Sadr-ıâzamın maiyyetinde bulunan Sultan Selim taraftarı olan devlet ricalinin -ki bunlar *Rusçuk yârânı* diye meşhurdurlar- teşebbüsleri ile Sultan Selim'in tekrar

[5] *Konya Mahkemei şeriyye sicilli (1216 ilâ 1222 senelerine ait sicil).*
[6] *Mühimme defterleri* 225, *s.* 24, *sene avahiri Safer* 1222.

hükümdarlığa getirilmesi kararlaştırılmış ve bu işte Tuna seraskeri bulunan Alemdar Mustafa Paşa'nın vatanseverliği ve hamiyet perverliğinden istifade edilmesi düşünülmüş bunun için devletin düştüğü kötü durumun bir müddet daha devamı feci neticeler doğuracağı bu kıymetli vezire telkin olunarak vatanî hissi tahrik edilmiş ve türlü tertipler ve tedbirlerle onun İstanbul'a gelmesi temin olunmuştu.

Alemdar Mustafa Paşa'nın İstanbul'a Gelmesi:

Ruslarla yapılan mütareke üzerine ordunun cepheden İstanbul'a hareketi esnasında kapukulu ocaklariyle beraber Alemdar Mustafa Paşa da tertip edilen emrivakilerle maiyyeti kuvvetleriyle İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'a gelinceye kadar Sultan Mustafa taraftarı görünen Alemdar, geldikten sonra tarihlerimizde görüldüğü üzere Rusçuk Yararının karariyle Sultan Selim'i tekrar saltanata getirmek üzere saraya baskın yapmış ise de alınan tertibatın noksan olarak tatbiki neticesinde muvaffak olunamayarak Dördüncü Mustafa'nın emriyle Sultan Selim şehit edilmiş ve aynı âkibete uğramaktan zorlukla kurtulan Şehzade Mahmud, biraderi Mustafa'nın hal'iyle yerine hükümdar olmuştur. (5 c. 1223 ve 29 Temmuz 1808).

Altıncı Bölüm

İKİNCİ MAHMUD'UN CÜLÛSI VE ALEMDARIN SADARETİ

Sultan Selim'in hal'inden sonra Anadolu'da Nizam-ı cedidi vücude getirmişlerden Kadı Abdurrahman Paşa Sultan Mustafa taraftarı ve nizam-ı cedid aleyhdarı olanların tuzağına düşmemek için uyanık bulunduğu gibi yine aynı maksada hizmet etmiş olan Çapar oğlu Süleyman Bey de İstanbul ahvalini gözden kaçırmayarak tetikte bulunmuştu. Hattâ Çapar oğullarının can düşmanı olan Canikli Hacı Ali Paşa torunu Tayyar Paşa, Süleyman Beyle mücadeleye atılıp muvaffak olamayarak Rusya'ya kaçmış ve Dördüncü Mustafa'nın cülûsunu müteakip İstanbul'a getirtilerek sadaret kaymakamı olunca Süleyman Bey'in hükûmete

emniyeti kalmamıştı[7]. Hattâ kendisinden asker istendiği halde Tayyar Paşa sadaret kaymakamlığında kaldıkça ne kendisinin ve ne de diğer âyanların anadoludan asker vermeyeceklerini açıkça beyan etmesi üzerine hükûmet ileri gidememiş ve Tayyar Paşa da tayininden altı ay sonra azlolunmuştur.

Kadı Abdurrahman Paşa'nın İstanbul'a Dâveti:

Alemdar Mustafa Paşa sadr-ıâzam olunca durumu Abdurrahman Paşa'ya bildirmiş ve o da bir arîza ile Alemdar'ın sadaretini tebrik ederek kendisine bazı hediyeler de yollamıştır[8]. Tabiî bu saltanat tebeddülü nizam-ı cedid taraftarlarını memnun bıraktığından endişeler ortadan kalkmıştı.

Alemdar Mustafa Paşa işleri ele aldıktan sonra Dördüncü Mustafa'nın cülûsiyle kaldırılmış olan nizam-ı cedid askerî teşkilâtını başka isim altında ihya etmek ve devlet nizamına dair bir karar vermek üzere Anadolu'da ve Rumelideki dişli âyanları ve bu arada esbak Konya valisi olup muallim asakiri şâhâne kumandanlığında bulunmuş olan Abdurrahman Paşa'yı *İstanbul*'a davet etmiştir. Alemdar Mustafa Paşa'nın, Abdurrahman Paşa'ya göndermiş olduğu 27 Cemaziyelâhır 1223 ve 20 Ağustos 1808 tarihli tahriratta şöyle denilmektedir:

"Cenabı saadetleri devleti aliyyenin sadık ve hamiyyetkâr vüzerayı izâmından olup hidematı saltanatı seniyyede iltizam buyurdukları saiy ve sadakat ve şimdiye kadar zuhura gelen hamiyyetkâri ve gayreti düstûrileri simaan malûm-ı halisanemiz olarak hakk-ı müşirilerinde gaibâne hulûs ve muhabbetimiz hasıl olup muhlisinizin dahi maksud ve meramım ancak din ve devlete hizmet-i pesendide vücude

[7] Tayyar Paşa'nın sadaret kaymakamlığına getirilmesi kendisine husumet beslediği Sultan Selim'i öldürmek içindi, fakat Süleyman Beyin ve diğer âyanların Tayyar Paşa'ya karşı cephe almaları üzerine Dördüncü Mustafa istemeyerek Tayyar Paşa'yı azle mecbur olmuştur.

[8] Alemdar Mustafa Paşa'nın, Abdurrahman Paşa'ya göndermiş olduğu mektubun baş tarafından, "Saadetlû mekremetlû meveddetlû karındaşım hazretleri, Dersaadete kudumu halisanemizi tebrik ve ihlâs-ı derunlerini temhid mârazında fristade ve isra buyrulan tahriratı müşirileri residei hayyiz-i vüsul ve mefhum ve mezayası ıttılâ-ı hulusveri ile meşmul olup îfayı lâzimei resmi aşinayı ve meveddete vâki olan riayeti düsturilerinden hasıl olan mahzuziyeti mütekâsire derecei kemale mevsul ve irsal buyrulan bir bohça hediyei şerifleri dahi vasıl olup nihadei câyi kabul olmuştur ..." *Cevdet Tarihi c.* 9, s. 275.

getirmek ve sefer maslahatında dahi satvet-i kahire-i saltanat-ı seniyyeyi ızhar etmek akdem-i efkârımdır. Binaenaleyh hudavendigâr-i esbak Sultan Selim han cümlemizin velinimeti ve efendisi olup muhlisiniz ve cenab-ı saadetiniz çirağ-ı hassı aldığımızdan[9] anı iclâs için bu kadar mesafe-i baideyi tayidüp gelmiştim ancak mukaddemce temhid kilindiği üzre irade-ı hak başka yüzden tealluk etüp Sultan Mahmud efendimiz cülus buyurdılar ve her ne kadar istihkakmız yok isede mühr-i hümayunı muhlisinize ihsan buyurdula felillâhilhamd cenabı bari Sultan Mahmud Han efendimiz gibi melek haslet bir pâdişah ihsan eyledi, ahlâk ve etvarı cennetmekân Sultan Selim Han efendimize benzer, inşallah sayei hümayununda âlemin kesbi asayişi ve rahatı eltaf-ı ilahiyyeden akdem-i memulümdür.

Devleti aliyenin esbabı teyidiyesinin istihsaline himmet olunmak lâzimeden ve inşallah cümlenin gönül birliğiyle bu tarafın iktiza eden nizamını verdikten sonra muhlisinizin seferi hümayuna azimetimiz musammem olan mevaddan olmağın din ve devletin hizmetinde birlikte bulunmak için Cenab-ı düsturilerinin dahi teşrifleri dahi ehassı matlubımızdır." Dedikten sonra Kadı Paşa'nın asker yazma işindeki mesaisinden ve halen dairesinde üçbin kadar nizam-ı cedid askeri mevcut olduğundan ve nizam-ı cedidin lağvından sonra eldeki talimli asker dağılmış ise de ekserisi yine o taraflarda olduğundan bunlardan ne kadar mümkün olursa serian yazılmasını bildirmiş ve aynı zamanda nizam-ı cedidin iadesi matlup isede halk arasında kil-ükali mûcip olmamak üzere *(tüfenkçi)* namiyle asker toplanması ve bunların ulûfe ve tayinatnlarının hükûmet tarafından tesviye edileceğini ve kendisinin (Abdurrahman Paşa'nın) maiyyeti askerinden maada tüfekçi ismiyle iki üç bin asker yazarak hemen bunları alup *İstanbul*'a gelmesini bildirerek tahriratı Abdurrahman Paşa'nın kapu kethüdasiyle göndermiştir. Alemdar Mustafa Paşa tahriratının sonunda îcap edecek fazla malûmatın kapu kethüdasının şifahî ifadesinden öğrenilmesini bildirmiştir[10].

[9] Gerek Alemdar Mustafa Paşa ve gerek Kadı Abdurrahman Paşa, karihadan olarak bizzat Sultan Selim tarafından vezirliğe çıkarılmıştır. Merhum Sultan Selim'in çırağ-ı hası yâni güzide yetiştirmelerinden olduklarından dolayı o zamanın ıstılahından olarak (Çırağ-ı has) tabiri kullanılmıştır.

[10] *Cevdet Tarihi, c. 9, S.* 276-277 *(Matbaai Osmaniye tab'ı)* Alemdarın, Kadı Paşaya göndermiş olduğu bu tahriratın müsveddesi o tarihte reisülkitap olan Mehmed Said Galip Efendi tarafından kaleme alınmıştır. GalipEfendi daha sonra vezir ve 1239 H. 1823 M de sadr-âzam olmuştur.

Kadı Andurrahman Paşa kendi maiyyeti kuvvetlerine ilâve olarak evvelce talim görmüş nizam-ı cedid askerinden de alarak altıbin kişilik bir kuvvetle 14 Şaban 1223 ve 5 Ekim 1808 Çarşamba günü *Üsküdar*'a geldi ve üç gün sonra yâni 8 Ekim Cumartesi günü Bâbıâlîye davet olunarak Alanya ve Beyşehri sancakları ilhakiyle bâ hattı hümayun Anadolu valiliğine tayin olundu[11].

Devlete verilecek yeni düzen hakkında sadr-ıâzamın riyasetinde Bâbıâlîde toplanmış olan şûrada müzakere yapıldı ve neticede yedi madde ve bir hatime üzerine kaleme alınan ahitnâme –ki tarihlerimizde *sened-i ittifak* denilmektedir– ahkâmına riayet edileceğine dair yemin edildi ve mecliste bulunanlar tarafından imzalandı[12].

Evvelce asakiri şâhâne denilen nizam-ı cedid askerine *(sekbân-ı cedid)* adı verildi[13]. Nizam-ı cedid yâni asakiri şânhâne teşkilâtı yapıldığı sırada yeniçeri ocağını kuşkulandırmamak için nizam-ı cedid askeri bostancı ocağına bağlanmış ve evvelden beri devam edip gelen yedi ocak adedi muhafaza edilmişti[14], fakat bu defa kurulan sekbân-ı cedid ocağı müstakil olarak sekizinci ocak îtibar olundu. 27 Şaban 1223 ve 18 Ekim 1808'de yeni ocağa tuğ, bayrak ve mehter takımı verildi[15].

[11] *Atik vüzera defteri* (iyalet-i Anadolu ve Beyşehri sancağı) *s.* 58 ve *Şani Zade* tarihi c. 1, s. 61 ve *Cevdet Tarihi c. 9, s. 7.*

[12] Bu sened-i ittifak Anadolu ve Rumeli'deki hanedan ve âyanın pâdişah'a ve hükûmete karşı sadakat ile hükûmetin emrine itaatlerini ve bütün Osmanlı memleketlerinde nizam-ı cedid askeri tertip edilmesini ve devlet gelirlerinin tahsil ve muhafazasını taahhüt altına aldığı gibi padişah ve hükûmet de buna karşılık olarak bu sened-i ittifaka aykırı hareket etmiyeceğine dair olan kayıtlarla bir fenalıkları görülmedikçe hanedan ve âyanların hukukunu muhafaza ile anları cezalandırmamağı taahhüd eylemekte idi.

[13] "Mukaddemki asakiri şâhâne tabiri tağyir ve sekbânı cedid namiyle tesmiye olundu" *Şânî Zade c.* 1, *s.* 76 *ve Cevdet Tarihi c.* 9 *s.* 38.

[14] Yedi ocak şunlardır : Yeniçeri, cebeci, topçu, top arabacı, suvari (altı bölük) bostancı, tersane.

[15] 27 Şaban 1223 tarihinde Abdurrahman Paşa'ya gönderilen emri âlide teşkil edilen asakir-i cihadiye-i sekbânın beher neferine ayda on kuruş îta ve tayinatları hükümetce verileceği beyan olunduktan sonra veziri mükerrem Abdurrahman Paşa'ya Anadolu'da Bağdad kapusundan Üsküdar'a kadar bu teşkilâtın verildiği beyan olunup evvelce Anadoluda nerede asakiri şâhâne için kışlalar yapılmışsa ki dördüncü Mustafa'nın cülûsu üzerine terkedilmiş veya tahrip olunmuştu. Bunların tamire muhtaç olanlarının tamir edilerek içlerine asakiri cihadiye-i sekban konup bundan böyle Anadolu tarafında serdar oldukları vilâyetlerde zabit olmayıp ve

Sekbânı cedid askeri nizam-ı cedid askerinin evvelce bulundukları *Üsküdar*'da *Selimiye* ve *Beşiktaş* üstündeki *Levent* çiftliği kışlalarına yerleştirilerek Kadı Abdurrahman Paşa bunların seraskerliğine tayin olunup *Üsküdar*'da esbak sadr-âzam Hafız İsmail Paşa'nın yaptırdığı köşk kiralanarak Kadı Paşa'nın ikametine tahsis olunmuştur.

Sebbânı cedid ocağına gönderilen tûğ ve sancak, seraskerin *Üsküdar*'da bulunmasına mebni yâni Üsküdar'a geçirilerek tekbîr ve tehlillerle Selimiye kışlasına götürüldü. Abdurrahman Paşa tûğ ve sancağı karşılayarak tûğ kışla sahasına dikildi ve yeni asker, nizam-ı cedid zamanındaki muallim ve zabitlerinin nezaretleri altında talime başlattırıldı. Sâbık nizam-ı cedid kethüdası bulunan Bursalı Süleyman Ağa ocak ağası tayin olundu. Sekbânı cedid askerinin kıyafetleri dizlik ve tozluk ile başlarına Rumelide bir kısım halkın giymekte olduğu *Şobara* denilen altı, yedi ve hattâ sekiz dilimli çuha kalpak giydirildi[16] ve askerlerden bir sınıfı şobâralarının üzerine nerkis ve bir kısmı kırmızı mağrip şalı sardılar.

Alemdar Mustafa Paşa'nın daveti üzerine Anadolu'dan Kadı Abdurrahman Paşa'dan başka maiyyetleri kuvvetleriyle Çapar Oğlu Süleyman Bey, Karaosman Oğlu Hacı Ömer Ağa, *Bilecik* voyvodası Kalyoncu Ali, *Bolu* voyvodası Hacı Ahmed Oğlu İbrahim Ağa ile Rumeliden *Serez* âyanı İsmail Bey, *Çirmen* mutasarrıfı Mustafa Paşa gelmişlerdi. İsmail Bey 14 Recep ve 5 Eylül'de mükemmel surette teçhiz edilmiş on iki bin kişilik kuvvetle gelmişti[17].

Bâbıâlî Baskını ve Alemdar'ın İntiharı:

Sekbân-ı cedid askeri mevcudu henüz dört bin kadardı. Sadr-ı âzam Alemdar Mustafa Paşa her şeyi oldu bitti zan ile İstanbul'a davet etmiş olduğu âyanların kuvvetlerinden birer miktar kuvvet

sefer vukuunda serden geçti ve sefer bayrakları açılarak asker toplanmaması ve ancak düşmana karşı sekbanı cedid muallim askerinin mukabele edecekleri zikredilmektedir. Gelen fermanı Abdurrahman Paşa Üsküdar'da esnaf kethüdaları ve mahallât ihtiyarları ve zabitan ve cemii halk müvacehesinde okutturmuştur (*Tarih-i Sultan Selim - Cabî Ömer Efendi vekayinâmesi*) varak 196 b.

[16] *Şâni Zade (c. 1, s. 76)* Şobaranın esas altı dilimli olmasından dolayı Farsça Şeşpareden bozma olduğunu beyan ediyor.

[17] *Yayla İmamı vekayinâmesi* (Veliyyüddin Efendi kütüphanesi, Cevdet Paşa kitapları.

alıkoyarak âyanların yerlerine dönmelerine izin verdi, halbuki bir müddet daha sekbân-ı cedid askerinin artmasını beklemek ve çok uyanık ve tetik bulunması îcap ederken, kendisine güvenen sadr-ı âzam bunu yapmadı; halbuki yeniçeriler ve ocak gayreti güdenler bir ayaklanma için fırsat kolluyorlardı. Sadr-âzamla beraber devlet ricali de büyük bir gaflet içinde bulunuyorlardı.

Âyanlardan İsmail Bey 24 Şaban 1223 ve 15 Ekim 1808 de memleketi olan *Serez*'e dönerken maiyyeti âyanlarından *Pravişte* âyanı kapucubaşı rütbesindeki Halil Ağayı bir miktar kuvvetle İstanbul'da bırakmış[18] Çapar Oğlu'yla Karaosman Oğlu da aynı sene Ramazan başlarında memleketlerine gitmişlerdi[19], bu suretle âyanların gitmeleriyle Alemdar'ın kuvveti azalmıştı; bundan başka sadr-ı âzamın mevcut kuvvetini daha ziyade azaltmak isteyen yeniçeri ocağı kodamanları *Vidin* valisi İdris Paşa'yı –ki Molla Paşa diye meşhurdur– Alemdar'ın memleketi ve mıntıkası olan *Rusçuk* üzerine taarruza teşvik ettiklerinden İdris Paşa tarafından yapılan taarruzî hareket üzerine sadr-ı âzam kendisinin ünlü adamlarından *Boşnak Ağayı* mühimce bir kuvvetle Rusçuk'un muhafazası için o tarafa gönderdiği cihetle kendisinin de mevcut kuvveti azalmıştı. Zaten İstanbul içindeki mevcut Rumeli kuvvetleri hanlarda ve vükelâ konaklarında bulunarak cüzî bir kısmı da Bâbıâlî'de idi.

İstanbul'daki için için kaynaşmada sâbık hükümdar Dördüncü Mustafa'nın parmağı vardı. Sâbık hükümdarı kız kardeşi Esma Sultan çok severdi. Esma Sultan ve Mustafa'nın validesi Ayşe Sineperver kadın da yeniçerileri tahrik etmekte ve S. Mustafa'yı tekrar hükümdar yaptırmağa çalışmakta idi.

Tarihlerde görüldüğü üzere[20] 1223 Ramazanının yirmi altısını yirmi yedisine bağlayan Kadir gecesi (16 Kasım 1808 Salı gecesi) kanun üzere Sadr-âzam iftar etmek üzere şeyhulislâm Salih Zade

[18] *Cevdet tasnifi, dahiliye vesikaları, numara,* 8417.

[19] Yayla İmamı vekayinâmesi. Câbî Ömer Efendi vekayinâmesinde Çapar Oğlu Süleyman Bey'in Ramazanın yedisinde memleketine gittiği yazılıyor (varak 201).

[20] Bu hususta merhum üstadımız Eftalüddin Tekiner'in Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuasındaki sene 2 ilâ 4 Alemdar Mustafa Paşa isimli seri halindeki yazılariyle benim (Alemdar Mustafa Paşa) isimli eserimde mufassal malûmat vardır.

Esat Efendi'nin[21] konağına giderek iftardan sonra teravih namazını Pâdişahın da geldiği Ayasofya camiinde kıldıktan sonra Bâbıâlîye giderek yatmıştı.

Aldıkları tertibat üzerine yeniçeriler gece yarısından sonra *Ağakapısı*'na gelerek yeniçeri ağası Mustafa Ağa'nın kendileriyle beraber olmasını teklif ettilerse de Mustafa Ağa bunlara nasihat etmeğe kalktığından bu nasihatlere kulak vermeyerek kendisini öldürüp oradan yedi, sekizyüz kişi ile Bâbıâlîyi bastılar.

Burada muhafaza hizmetinde bulunan sekbânlar müdafaaya kalktıklarından Bâbıâlîyi ateşlediler imdat gelir ümidiyle tomruk dairesi tarafından taş odalardan birine giren Alemdar Mustafa Paşa külliyetli miktar barut ve cephane aldıktan sonra orada müdafaada bulundu ve ertesi Salı günü akşamına kadar hücum edenlere mukabele etti ve yardım gelmesinden ümidini keserek bulunduğu mahzendeki barutu ateşleyüp dumandan boğulmak suretiyle vefat etti (27 Ramazan 1223 ve 17 Kasım 1808).

Bu hâdiselerden haberdar olmayan *Selimiye* kışlasındaki Kadı Abdurrahman Paşa, Selimiyeden yangını gördü ise de hakikati anlayamamış ve sonradan öğrenmiş ise de iş işten geçmişti.

Kadı Abdurrahman Paşa'nın Saraya Gelmesi:

Bâbıâlî baskını *Üsküdar* ocağında bulunan Abdurrahman Paşa tarafından haber alınması üzerine hemen *Selimiye* kışlasındaki sekbân-ı cedid askerine cephane dağıttırarak hazırlanmalarını emir edip her ihtimale karşı pâdişahın yardımına koşmaya karar verdi, fakat aynı zamanda askerin fikrini ve ne derecede sadık olduklarını anlamak isteyerek derhal maiyyetindeki binbaşıları toplayarak onlara :

— Şer'an Pâdişah-ı islâmın muhafazasına ve dostuna dost düşmanına düşman olmak ve pâdişah üzerine huruç edenlerle muharebe etmek vacip oldu, şer'in bu emrine imtisal eder misiniz? Deyince hepsi de emre imtisal edeceklerini söylediklerinden Abdurrahman

[21] Salih Zade Esat Efendi nizam-ı cedid taraftarı uyanık bir zat olup Üçüncü Selim zamanında birinci defa ve Alemdar Mustafa Paşa sadaretinde ikinci defa şeyhulislâm olmuştur. Alemdar vak'asını müteakip azil olunarak Manisa'ya gönderilmiştir. Yapılan inkılâbın ehemmiyetini kavramış teceddüt taraftarı bir zattı.

Paşa bir kere müsaade isteyelim diyerek yeğeni Ahmed Efendiyi üç çifte kayıkla saraya gönderdi. Lâkin Ahmed Efendi, bostancı taifesinin şerrinden Sarayburnu sahiline çıkamayup nihayet bir takrip sarayın balıkhane kapusu tarafından girip oradan Hırkai Şerif odası tarafına gelip keyfiyeti pâdişahın silâhtarı Mehmed Bey'e söyledi ve mesele pâdişaha arzedildi.

Sultan Mahmud Kadı Abdurrahman Paşa'nın saraya gelmesini emrettiğinden Ahmed Efendi dönüp keyfiyeti Paşaya söyledi, bunun üzerine Abdurrahman Paşa Sekban-ı cedid askerinden bir kımını kışla muhafazasında bırakarak diğer mühim bir kısmını ve kapusu askerini mavnalara doldurup hareket etti. Saraya gitmeden evvel *Tophane*'ye yanaşarak Kapdan-ı Derya Ramiz Paşa ile görüşüp mutabık kaldıktan sonra saraya doğru çekti.

Saraya gelen kuvvetler evvelâ *Yalı Köşkü* tarafına çıkarıldı ise de bostancıların bu nizam-ı cedid askerini saraya taşıyup yeniçeriden intikam almak istersiniz diye asker nakledüp boş olarak Üsküdar'a dönen mavnacılar üzerine atış edip birini öldürüp birisini de yaraladıklarından sekbân-ı cedid Yalı Köşkü'ne çıkarılamamıştır[22]. Maiyyeti ve sekbân-ı cedid kuvvetleri balıkhane kapısından girip Abdurrahman Paşa yukarı enderun kısmına çıkmağa mecbur oldu ve arkadan Levent Çiftliği'ndeki sekbân-ı cedid kuvvetleriyle beraber Ramiz Paşa da geldi.

Ramiz Paşa saraya gelirken tersaneden bir korvet hazırlatarak kürekçiler kapısı ile Azap kapısı arasına koydurarak Galata ve sair taraflardan yeniçerilere gelecek yardımı önlemek istemiştir.

Abdurrahman Paşa ile Ramiz Paşa enderun odasında bulunmakta olan Sultan Mahmud tarafından kabul olundular; bunlardan başka pâdişah *Üsküdar*da mütekait olarak oturmakta olan esbak Kapdanı derya Safranbolu'lu Salih Paşa ile Çarhacı Ali

[22] 27 Ramazan Üsküdar kışlasındaki Sekbân askeri mavnalara tahmil ve Kadı Paşa dahi kapusu askeriyle topçu ve arabacı ve tersane talimci askeri Yalı Köşküne teraküm ve enderunu hümayuna vüsul ve askerin ekseri balıkhaneye nakil ve boş mavnalar yine Üsküdar'a avdette İncili köşk önünden boş askeri balıkhaneye çıkarup gelirken Çinili köşk duvarı bedeninden birkaç bostancı nice bir nizam-ı cedid askeri saraya taşıyup yeniçeriden intikam murat esersiz deyu bedenden tüfenklerine atış verüp iki kayıkçıyı kurşun ile cerh ve biri helâk olup ve kayıkhane ve bostancı ocakları neferatının külliyen sekbân-ı cedid askerine husumetleri aşikâr olmakla cümlesi enderundan dışarı çıkarılıp ancak sekbân askeri enderunda kalmıştır. *(Câbî Ömer Efendi vekayinâmesi varak 214).*

Paşa'yı da saraya davet ettiğinden her ikisi de geldiler[23] Abdurrahman Paşa ile Ramiz Paşa'nın saraya gelmeleri 27 Ramazan Salı günü ikindiden sonra idi, öğle esnasında gelmiş olsalardı o sırada henüz müdafaa halinde bulunan Alemdar Mustafa Paşa'yı kurtarma ihtimali vardı.

Akşam olunca Paşalar getirdikleri askerî saray kapılarına taksim ettiler ve dışarı çıkmayarak saray duvarları üzerinden asilerden gördüklerini öldürdüler.

Yeniçeriler Alemdar işini hallettikten sonra kusurlarının afviyle kendilerine bir ağa tayini için İstanbul kadısı Köstendilli Tahir Efendi'yi saraya göndermişler ve :

"— Bizim garezimiz ancak sadr-ıâzam Mustafa Paşa idi, çünkü o zorba idi, pâdişahımızın (Yâni Sultan Selim'in) kanına girdi. Binaenaleyh onun îdamı lâzım geldiğinden bu işi işledik, pâdişahımızın en adî kullarıyız cürmümüzü af buyursunlar" niyazında bulunmuşlardı.

Her ikisi de ilmiye sınıfından yetişmiş olan Kadı Paşa ile Ramiz Paşa bir hadîs okuyarak "eşkıya mel'unlarının sonsuz cürümlerine cevap ancak kılınçtır; çünkü onlar pâdişahlarına itaatsizlik edüp ehli cehaletten oldular, anlarla cenk etmek îcap eder" diye mukabele ettiklerinden Tahir Efendi geri dönerek ağa kapısındaki asîlere bunu anlattığından bundan hiddetlenen yeniçeriler saraya hücuma karar verüp taarruz ettilerse de sekbânların müdafaalariyle karşılaştılar.

Bâbıâlî hâdisesi sebebiyle Salı günü akşamına kadar yollar kapalı olup sarayın günlük ihtiyacı şehirden tedarik edildiğinden dolayı saraya yiyecek gelmediğinden[24] Ramazan da olduğundan saraydaki askere yiyecek tedariki zarurî idi. Bunun üzerine Kadı

[23] Câbî Ömer Efendi vekayinâmesinde Çarhaci Ali Paşa'nın 29 Ramazan'da saraya davet olunarak yedi çifte kayıkla geldiği ve derhal Et meydanına gönderilerek yeniçerilerle konuşup bunların Kaptan Paşa, Kadı Paşa, İnce Bey, Liman Reisi, Behiç Efendi, Bahriye Defterdarı vesaire on beş kişinin kendilerine teslimini istedikleri haberini getirmiştir.

[24] Sarayın bütün tayinatı dışardan hergün gelmek hasebiyle et ve ekmek tayinatının içeri gönderilmesine mani olunmakla enderunda olan asakir ile sairleri sıkıntıya düşüp askere Has bahçe vesair mahallerde olan helvacı kabaklarını, bahçe parmaklıklarını kırarak tabh ve ekl edip muzayeka kesîr olmakla ve sarayın taşradan gelen suyunu dahi ağa kapısından su yolculara tenbih ile kat ve enderun Has oda ağaları dahi yiyecekten mahrum oldular. *(Câbi Efendi vekayinâmesi)*

Paşa'nın emriyle iftara yakın muallem asakir ağasiyle sekbân-ı cedid binbaşısı Mavnacı Mustafa Ağa altıyüz kadar kuvvetle saraydan (Bâbı hümayun, Soğuk Çeşme ve Demirkapıdan) çıkarak saray önündeki yeniçerileri kırıp dağıtarak bir koldan Çenberlitaş tarafına ve mürekkepciler mevkiine kadar gidip cephane kışlasını zapt ve diğer koldan Akbıyık ve Hocapaşa taraflarına kadar gidip ve aynı zamanda yiyecek tedarik edip Alemdar Paşa'nın durumunu tahkik için Bâbıâlî tarafını dolaştıktan sonra Abdurrahman Paşa'dan gelen emir üzerine saraya dönerek kapıları kapadılar.

Sekbân-ı cedid kuvvetlerinin bu başarıları yeniçerileri korkuttuğundan gece dellâllar çıkararak mahallelerde propagandaya başladılar; saraya sekbân-ı cedid askeri aldılar, yarın dışarı çıkarak ırzınızı payımâl ve mallarınızı yağma edüp evlerinizi yakacaklar diye İstanbul halkını heyecana getirmek istediler ve bir kısım cahil imam ve hocalar ile imdada gelmeyenlerin avratları boş ve kendileri kâfirdir diye îlân ettiklerinden bu suretle ayaklanan börekçi, tablakâr, helvacı, manav, küfeci gibi toy ve sadedil kimselerden tedarik ettikleri bir güruh sayesinde mühim miktarda taraftar buldular.

Bu suretle kuvvetlenen yeniçeriler ramazanın yirmi sekizinci Çarşamba günü (17 Kasım) saraya hücuma cesaret ettiler. Sekbân-ı cedid kuvveti dörtbin kadar ise de bunların bir kısmı *Üsküdar* ve *Levent* çiftliği kışlalarında bırakılmış olduklarından saraydaki mevcut takriben üçbin kadardı, bunlara mukabil yeniçeri ve onlarla beraber olan halk kuvvetleri ise sekbânların dört beş misli idi, bundan dolayı sekbân-ı cedid askerinin müdafaada kalmasına karar verildi.

Saraya hücum eden asilerden bazıları Ayasofya Camii'nin minarelerine çıkarak oradan saraya kurşun atmağa başladılar. Sadr-ıâzam kethüdası konağından aldıkları topu saray meydanına getirip güllelerle Bâb-ı hümayunu döğmeğe başlamaları üzerine Kadı Paşa Bâbı hümayunu açtırıp kendisi, beş altı yüz muallim sekbân-ı cedid askeriyle Darphane meydanında atlanmış olarak durdu. Yeniçeriler Bâb-ı hümayunun açıldığını görünce hücum etmişlerse de Kadı Paşa bunları sahte ric'atle aldatarak sonra şiddetle ateşe tuttuğundan bir hayli telef ve mecruh bırakmışlar diğer kısmı da kaçmıştı.

Hariçteki düşmanlık yetmiyormuş gibi saraydaki aşçı, ekmekçi, helvacı, baltacı ve bostancılar da sekbân-ı cedid askerine husumet edip yalnızca ele geçirdiklerini öldürüyorlardı[25].

[25] Âsım Tarihi, c. 2, s. 253 Üsküdar'dan gelen sekbân askerine enderundaki

Asilerin saraya kurşun atmalarına hiddetlenen Sultan Mahmud, donanmanın ağa kapusını bombardıman etmesini emrettiğinden kurşunlu mahzen Unkapanı önünde bulunan bir kalyon ve bir korvetten mürekkep iki gemi ağa kapusunu hedef tutarak bombardımana başlamıştı[26]. Bu hal üzerine telâşa düşen ocaklı ulemayı kadıasker nakibüleşrafı ağakapısına çağırmışlar ve tekeli köşkünde toplanmışlardı[27].

Bu halde müdafaada kalmanın faydasızlığı anlaşılarak sekbân-ı cedid ağası Süleyman Ağa sarayda mevcut sekbân askeri ile dört top alarak Bâbı hümayundan çıkıp askerle çarpışıp onları püskürtmüştü. Bu kuvvetten bir kolu Cebeciler kışlasını zabt ile oradaki asileri öldürdüler. Diğer bir kol Paşakapısındaki eşkıyayı dağıttıktan sonra Atmeydanı'nda ihtiyatta bulunan üçüncü kola iltihak ettiler.

Süleyman Ağa bundan sonra yine kuvvetlerini üç kola ayırdı; bir kolunu Ahırkapı tarafına sevkettiği gibi kendisi de bir fırka ile Divanyolundan ağakapısına doğru yürüdü ve Irgat pazarına kadar gitti, yol üzerindeki evlerde bulunan yeniçeriler ve kadınlar bunlara kurşun, desti ve ellerine geçen şeyleri atıyorlardı. Irgat pazarını geçmiş olan sekbânlar üzerine yeniçeriler hücum ettiler, kanlı bir çarpışma oldu, bu sırada Süleyman Ağa'nın geri dönmesi için saray-

bostancı neferleri bu ne ola bizlerde yeniçeriyiz sözüyle ayaklanmak istemeleri üzerine zabitan bu kavgaya karışmayıp kendi halinizde olun demişler ve dinlemeyenlerden bazıları bahçe aralarında ve dolap ocağında ele geçirdikleri sekbân-ı cedid askerinden otuz kadarını öldürmüşler ve bu hal sekbân askerinin maneviyatını sarsmıştır *(Câbî Efendi vekayinâmesi)*.

[26] Gemiden ağakapısını topa tutacak olan topçubaşılar, top atmak istemediklerinden bir kaçı katlolunarak tersanede korvetten Çamlıca ve Filikacı hıristiyan gemicilere emrolunarak Ağakapısı topa tutulmuş ise de gereği gibi maharetleri olmadığından ve ağakapısı yüksek mevkide bulunması sebebiyle nişan alınamayup güllelerin bazıları aşup Kumkapı, Bayezit, Vefa ve Süleymaniye etrafına ve ağakapısında kalafatçıların odaları, harem ve mutbak tarafına düşmeğe başlamıştır *(Câbî Efendi, varak* 215 *b.)*.

[27] Alemdar Mustafa Paşa'nın hayatı ve ölümü bilinmeyüp gerçi kârgir mahzende cephane atılıp harap oldu ve bu kadar adam telef oldu ammâ mahzene cephane koyan bir selâmet yolunu da yaptırmıştır, kim bilir nereye kaçtı ve ne taraftan hücum edecektir. Üsküdar ocağı askeri, altı yedi bin vardır, topçu, arabacı ve levent çiftliği ve Boğaz Muhafızı Uzun Ali Ağa–Kabakçı Mustafayı öldüren Hisar âyanı–Kaptan paşa ile ittifak ederek hal müşkül olur diye ocağın iş erleri ağakapısına cem ve teke köşkünde meclis aktedip sadr-âzam Kaymakamına haber irsalini görüşmüşlerdir *(Câbî Efendi vekayinâmesi, varak* 211*)*.

dan emir geldiğinden sekbân askeri müdafaa tertibatı alarak geri döndü ve diğer iki kol ile birleştikten sonra Bâbı hümayun önüne geldi.

Yukarıda söylediğimiz cebeciler kışlası sekbân-ı cedid tarafından işgal edildikten sonra oraya üçyüz kadar muhafız bırakılmıştı. Kuvvetlerin geri dönmesinden sonra dört beş yüz âsi, cebeci kışlasına hücum etmişlerse de içeriye giremediklerinden arkadan kışlaya ateş vermişlerdi. Bu suretle asilerle ateş arasında kalan sekbân askeri tehlikeye düşmüştü, fakat bu sırada saraydan gönderilen sekbânlar yeniçeriler üzerine hücum ederek arkadaşlarını kurtardıktan sonra saraya dönmüşlerdir. İşte bu sırada sekbân-ı cedid ocağı ağası olan Bursalı kahraman Süleyman Ağa bir kurşun isabetiyle şehid düştü ve bu hal asker üzerinde büyük üzüntü uyandırdı[28].

Bu vukuatın cereyan ettiği Çarşamba günü pek şiddetli gün doğrusu fırtınası esmekte olduğundan tutuşturulan cebeci kışlası yandığı gibi[29] ateş etraftaki mahallelere de sirayet edip bu vukuat sebebiyle söndürülemediğinden kol kol yayılarak Divanyolu taraflarını, defterhane, mehterhane ile Sultan Ahmed Camiinin etrafındaki diğer mahallelerle çarşıları yakmış ve bu halden istifade eden asiler çapulculuğa başlamışlardır.

Bu son hâdisede sekbân ocağı ağası Süleyman Ağa ile Yağlıkçı binbaşı[30] altı yüz kadar sekbân şehit olduklarından hükümet kuvvetine zaaf gelmiş ve iki değerli kumandanın ölümü askere fütur getirmişti. Buna mukabil asilerden de beşbin kadar telef olduğundan onlar da telâş içinde idiler.

[28] Me'hazlerimizin kahraman bir kumandan olduğunu kaydettikleri Süleyman ağa, Edirne vak'ası esnasında nizam-ı cedid askerinin ocak kethüdası olarak Kadı Abdurrahman paşa ile beraber bulunmuş ve sekbân-ı cedid teşkilâtında da ocak ağası olmuştu. Süleyman ağanın Bursalı olduğunu Şânî Zade yazıyor (c. 1, s. 129).

[29] Cebeci kışlası Divanyolu'nda şimdi Sultan Mahmud türbesinin yanında bulunup türbenin bulunduğu mevkide de ikinci Mahmud'un kız kardeşi Esma Sultan'ın sarayı vardı. Bu yangında saray da yanmıştı. Sultan Mahmud öldüğü zaman bu saray arsasına defnedilerek üzerine muazzam türbesi yaptırılmıştır.

[30] Bu yağlıkçı binbaşının adını tarihler kaydetmiyor ve genç olduğunu o devri ve hâdiseleri çok iyi bilen vakanüvis Şanî Zade yazıyor. Bunun yedi sekiz yeniçerinin üzerine hücum etmesiyle onlarla çarpışa çarpışa ric'at ederken kılınç tutan koluna bir yatagan bıçağının isabeti neticesinde şehit düştüğünü aynı vak'anüvis kaydediyor. (c. 1, s. 129).

Sultan Mustafa'nın Katli :

Alemdar vak'asından sonra yeniçerilerin af istemelerinin reddi ve saraya sekbân-ı cedid askerinin geldiğini duymaları üzerine hidetlenen ocaklı Sultan Mustafa'nın tekrar hükümdar olması için söylenmeğe başlamışlardı. Bunun üzerine sarayda görüşülerek Şeyhulislâm Salih Zade Esat Efendi'nin vermiş olduğu fetva üzerine Kadı Abdurrahman Paşa, Bostancıbaşı ve celladlar vasıtasiyle sarayda Şimşirlik dairesindeki ikametgâhında bulunmakta olan Sultan Mustafa kendi belindeki şal ile boğularak babası Birinci Abdülhâmid'in türbesine defnedilmiştir[31]. Sultan Mustafa ölümünde otuz yaşında bulunuyordu. Saltanata geçmek hırsı yüzünden amcası oğlu Sultan Üçüncü Selim'i öldürttüğü gibi Alemdar Mustafa Paşa'nın sadaretinde de validesi ve kız kardeşi vasıtalariyle hariçte tahrikâtta bulunarak tekrar hükümdar olmak istemiş ve bu hususta durumdan haberdar olan sadr-ıâzam (Alemdar) pâdişahı îkaz eylemişti. Bu defaki ihtilâlde ise yeniçerilerin onu tekrar hükümdar yapmak için adını anmaları ölümüne sebep olmuştur.

Âsilerin Afivleri İçin İkinci Defa Müracaatları :

Abdurrahman Paşa ile Ramiz Paşa sekbân-ı cedid kuvvetleriyle ikindi zamanında saraya gelmişler ve o günün akşam üzeri ve ertesi günü asilerle çarpışmış ve asiler çokça telef verdikleri için bu işi bir tatlıya bağlayarak içinden çıkmak istemişlerdi.

Ocak ağaları gerek kendilerinin ihdas etmiş oldukları yangınlardan ve gerek donanmadan atılan toplardan ve halkın perişan du-

[31] Günü gününe tutulmuş olan saray vekayinâmesinde *Sultan Mustafa*'nın Çarşamba gecesi yani Salı günü akşamı ansızın vefat ettiği yazılı olup ertesi günü de Hamidiye türbesine defnedilmiştir deniliyor. Yayla imamı vekayinâmesi saraya gelenlerin Sultan Mustafa'yı hükümdar yapmak istediklerini söylemeleri üzerine Perşembe gecesi (Çarşamba günü akşamı) Kapdan Ramiz Paşa, Kadı Abdurrahman Paşa, Moralı Bahriye nazırı Ali Efendi ve İnce Mehmed Bey'in Sultan Mustafa'nın kaydını gördüklerini yâni boğduklarını yazmaktadır. Diğer bir saray vekayinamesi de (Topkapı sarayı arşiv No. 2650) Şeyhulislâm Salih Zade ile Kadı Abdurrahman Paşa, Ramiz Paşa, sadaret kaymakamı Memiş Paşa ve enderundaki ulemanın görüşmeleri neticesinde Şeyhulislâm'ın fetvasiyle Sultan Mustafa'nın katline karar verildiğini ve bu karar Sultan Mahmud'u tereddüde düşürmüş ise de nihayet verilen kararı kabul ettiğini ve bunun üzerine Kadı Paşa, Bostancı başı ve birkaç cellâd Şimşirlikte yeni mabeyin dedikleri mahalde Sultan Mustafa'yı bulup kendi kuşağıyle boğmuş olduklarını beyan etmektedir.

ruma düşmesinden endişe ederek bunun sonunun iyi olmayacağını ve ikinci bir hücumda işin büsbütün fenalaşacağını düşünerek bazı ulemayı saraya gönderip afivlerini istirham etmişlerdir. Bunun üzerine Sultan Mahmud:

— Bundan sonra itaat etmek şartiyle af edeceğini ve aksi takdirde İstanbul yanarsa kendilerinin mes'ul olacaklarını söylemiş ve ricaları üzerine top ateşinin kesilmesi emrolunmuştur. Bu suretle hükûmet kuvvetleri asilere galebe çalmak suretiyle isyan bastırılmış oluyordu. Asilerin ricalarını af ettirmek üzere gönderdikleri ulemaya Sultan Mahmud : "*Birader de vefat etti*' diyerek onun katlini ve onu hükümdar yapma kapılarının kapandığını zımnen anlatmış[32] ve aynı zamanda ağakapısına gönderdiği bir heyet ile af edildiklerini ocak ağalarına bildirmiştir.

Kandıralı Mehmed Vak'asiyle İsyanın Tekrar Alevlenmesi:

İşte bu suretle ihtilâl sona erdi derken ertesi Perşembe günü (29 Ramazan 1223 ve 18 Kasım 1808) sabık kaptan-ı derya Seyyid Ali Paşa mensuplarından Kandıralı Mehmed adındaki şahıs Kasımpaşa tarafına geçerek başına topladığı adamlar ile –çünkü Seyyid Ali Paşa'nın kaptan-ı deryalığında onun kethüdası olması sebebiyle kendisini tanıyanlar çoktu– Tersaneyi işgal ve oradan Tophane tarafına geçerek gerek Tophaneyi ve gerek top arabacıları kışlası zapt edildikten sonra İstanbul tarafına haber gönderip küllenmiş olan ateşi tekrar alevlendirdi.

Bunun üzerine İstanbul tarafındaki asilerden bir kısmı Kandıralı'ya iltihak etmişler ve bunların bir takımı *Üsküdar*'a geçip *Selimiye* kışlasını zapt etmek istemişlerse de sekbân askerinin mukavemetiyle karşılaşmışlardı; fakat kışlaya hücum eden güruhun ziyadeliği ve kışlada az kuvvet bulunması sebebiyle karşı koymak mümkün olamadığından sekbân-ı cedid binbaşısı Mustafa Ağayı şehit ettikten sonra kışlayı işgal eylemişler ve onu müteakip Kadı Abdurrahman Paşa'nın kira ile oturmakta olduğu konağı yağma edip[33] Kadı Paşa'-

[32] Âsım Tarihi, c. 2, s. 255 ve Şânî Zade c. 1, s. 132.

[33] Abdurrahman Paşa'nın oturmakta olduğu konak esbak sadr-ıâzam Hafız İsmail Paşa'nın olup onun veresesinden kiralanmıştı.

nın iki gün evvel getirtmiş olduğu yirmi iki yük hazineyi elde ettikten sonra aralarında taksim etmişlerdir[34].

Bundan başka gerek Selimiye kışlasına ve gerek ocak ağasiyle binbaşıların evlerine ateş vermişlerdir[35]. Selimiye kışlasında bulunan Abdurrahman Paşa'nın kapusu halkı hemen hazırlanarak Anadolu'da İnegöl ve Bursa taraflarına kaçmışlardır.

Asilerden diğer bir kol da *Levent Çiftliği* kışlasına hücum etmişlerdir. İlk defa buradaki sekbânların pususuna düşerek Beşiktaş'a kadar kaçmışlarsa da tekrar daha kalabalık gelerek kışlayı işgal ile onu da yakmışlardır. Levent çiftliğindeki Sekbân-ı cedid askerinin bir kısmı Boğazhisar nazırı Pınarhisar âyanı Uzun Hacı Ali ağanın yanına kaçmışlardır.

Yedinci Bölüm

SON DURUM VE ÂSİLERİN GALEBESİ

Ocak ağalarının müracaatları üzerine kusurları af edilmiş ve yangını söndürmek üzere kul kethüdası memur edilmiş idi; fakat yukarıda görüldüğü üzere sâbık kapdan-ı derya Seyyid Ali Paşa'nın kethüdalığında bulunmuş olan Kandıralı Mehmed, kaptanı deryalıktan azil olunduktan sonra Bursa'ya sürgün edilmiş olan Efendisi Seyyid Ali Paşa'nın intikamını almak üzere sükûnet bulmuş olan isyanı alevlendirmiş[36] ve o zamana kadar isyan etmemiş olan tersane ile tophane de hükûmetin elinden çıktığı için artık asilere karşı mukavemet imkânı kalmadığından Anadolu valisi ve sekbân-ı cedid

[34] Câbî Ömer Efendi vekâyinâmesinde miktar zikredilmeyerek Kadı Paşa'nın kırkaltı deve yükü hazinesinin yağma edildiği beyan olunuyor.

[35] Millî Emlâk Dairesinden Başvekâlet arşivine devredilen defterlerden Saray vekayinamesi ve Asım Tarihi c. 2, s. 255 ve Şânî Zade c. 1, s. 141, 142.

[36] Alemdar Mustafa Paşa sadr-âzam olduğu sırada Seydî Ali Paşa Kapdan-ı derya idi. Sadr-âzam, Ramiz Efendi'yi vezirlikle kapdanı derya tayin ettirerek Seyedî Ali Paşa'ya Silistre iyaletini tevcih ile hil'at giydirmiş ise de denizci olan Seydî Ali Paşa sadr-âzama "Siz gerçi bize Silistre iyaletini tevcih buyurdunuz benim evvelden beri neş'etim ve ülfetim bahranî olmakla kat'a berranî muamelesine vukufum yoktur, hususa Rumelide vezirliğe liyakatim yoktur. Siz bu hil'ati bir ehline ilbas buyurun diyerek selâm vermeden bırakup gitmesiyle Bursa'ya sürülmüştü (Şânî Zade c. 1, s. 49).

seraskeri Kadı Abdurrahman Paşa ile kapdan-ı derya Abdullah Ramiz Paşa neticenin vehametini anladıklarından başlarını kurtarmağa teşebbüs etmişlerdir.

Ramiz ve Abdurrahman Paşaların Kaçmaları:

Abdurrahman Paşa ile Ramiz Paşa, isyanın büyüdüğünü ve bütün ocakların kazanlarının meydanlara çıkdığını ve nihayet saraydan Selimiye kışlasının yandığını görmeleri üzerine can başlarına sıçramıştı. Ellerinde mevcut cüz'î sekbânı-cedid askeriyle bunlarla başa çıkılamayacağını ve iptida kendilerinin asiler tarafından istenileceğini anlayarak Revan köşküne gidip aralarında görüşüp kaçmağa karar verdiler. Fakat bu kararı hiç belli etmeyerek sünnet odasına gelip pâdişahla bir çeyrek saat kadar görüştüler. Ramiz Paşa "varayım yangına bakayım" ve Kadı Paşa da "kulunuzda kapıları dolaşayım" diyerek pâdişahın yanından ayrıldılar[37].

Ramiz Paşa veya Tersane nazırı Ali Efendi saraya gelirken kendisini getiren Kırlangıç ismindeki küçük gemiyi belki lâzım olur diye geri göndermiyerek saraya girdikleri balıkhane kapısı önünde muhafız hizmetinde bırakmıştı.

Paşalar, pâdişahın yanından çıktıktan sonra balıkhane önündeki bu gemiye bindiler[38] yanlarında kendilerine muti yüzelli çamlıcalı[39] gemici ile ikiyüz sekbân ve paşa çavuşları vardı[40].

[37] Saray vekayinâmesi böyle diyorsa da bunlar herhalde pâdişahla görüşülürken durumu izah ile her ne suretle ise müsaade almış olmalıdırlar; belki bunu sekbân-ı cedid askerine duyurmamışlardır. Nitekim Yayla imamı da Sultan Mahmud'un Kadı Paşa, Ramiz Paşa, Bahriye nazırı Ali Efendi ve İnce Mehmed Bey'i bir sandala bindirüp saraydan uzaklaştırdığını yazar. Saray Vekayinamesi pâdişahın izin verdiginin duyulmasını münasip görmediği için yazmamış olabilir. Nitekim aynı vekayinâme Sultan Mustafa'nın boğulmasını da ansızın ölmüştür diye kaydeylemiştir.

[38] Saray vekayinâmesi (Millî Emlâkden Başkabakanlık arşivine devredilen defterlerden) paşaların bindikleri gemiye Fırkate Şânî zade (c. 1, s. 138) kürekli kırlangıç, Âsım Tarihi (c. 2. s. 257) küçük korvet ve Yayla imamı vekayinameside sandal demektedir. Câbî Ömer Efendi vekayinâmesi bu gemilerin paşaların firarlarından bir gün evvel Topkapı sarayı önüne getirdikleri bir şâhdur (teknesi gayet ince tahtadan yapılmış ve üzeri kâmilen zift ile sıvanmış kıçı sivri kayık) ve tarate (balıkçı gemisi olarak yapılan iki direkli küçük gemi) olduklarını yazıyor.

[39] Çamlıca, Yunanistan'ın adalarından olup bura halkı eyi denizci olduklarından Osmanlılar zamanında donanmada istihdam edilmek üzere buradan gemici alınırdı.

[40] *Câbî Ömer Efendi vekayinâmesine* göre mevcutları sekiz yüz kadarmış.

Paşalar gemi ile *Üsküdar* sahiline doğru hareket ettiler. Câbi Ömer Efendinin kaydına göre *Tophane*, *Beşiktaş* taraflarına çıkmak üzere o tarafa gittilerse de sahil, halk ve yeniçerilerle dolu olduğundan oraya çıkamadılar ve oradan *Üsküdar*'a gelmek üzere *Ortaköy* önünden dümeni o tarafa kırdılar; maksatları bu suretle Anadolu tarafına kaçmaktı fakat henüz *Üsküdar* sahiline varmadan evvel bunların *Üsküdar* tarafına geçtiğini gören bir topçu zabiti üç çifte kayıkla kendilerine yetişerek iş işten geçti. *Üsküdar* tarafına çıkmanıza imkân yoktur bir başka tarafa gidiniz demesiyle *Kızkulesi*'yle *Harem iskelesi* arasından geri dönerek *Ayastafanos*'a (Yeşilköy) doğru yöneldiler[41].

Giderken iki direkli bir çektirmeye rastlayup kendilerinin yelkeni olmadığından kendi gemilerini halat ile bağlayarak askerin bir kısmını çektirmeye nakil ile Ayastafanos'a (Yeşilköy) doğru yol aldılar[42].

Firârî Paşaların Yakalanma Tehlikesi:

Gemide görüşme esnasında Kadı Abdurrahman Paşa Anadolu tarafına çıkılmasını ve Ramiz Paşa da Rumeli sahiline çıkılmasını söylediler, Tersane defterdarı Moralı Ali Efendi Ramiz Paşa'nın teklifini doğru bulduğundan Rumeli tarafına geçilmesi kararlaştırıldı.

Ramiz Paşa, isyanı müteakip *Levent Çiftliği* sekbânı cedid kuvvetleriyle saraya gelirken İstanbul tarafına îcabında gülle ve yağlı paçavra atmak üzere çöplük iskelesi önüne iki direkli bir *brik* koydurmuştu. Kandıralı Mehmed'in isyanı, Tersanenin zaptı üzerine bir kısım yeniçeriler bu gemiyi işgal etmişlerdi. Bu gemideki yeniçeriler, paşaların saraydan kaçtıklarını haber alınca brik kaptanını tehdit ederek Lâz Ömer Çavuş'un kumandası altında ola-

[41] Câbi vekayinâmesi şöyle anlatıyor : Paşalar maiyyeti adamlariyle gemilere atlayup Topkapı sarayı sahilinden ayrıldıktan sonra Tophaneyi zaptetmek üzere o tarafa vardıklarında orada halk ve yeniçerilerden müsellâh kalabalığı görünce oraya yanaşamayup Beşiktaş tarafına geçüp Levent çiftliğini elde etmek istemişler fakat Tophaneden oraya gelen yeniçerileri görerek oraya da çıkamamışlar, orada Ortaköy ve karşı Üsküdar'a geçüp oraya da çıkmağa cesaret edemiyerek Ayazma ve Kavak iskelesine gelmişlerdir. Kavak iskelesinde yatmakta olan bir gemi bulunup şahdur ile taratayı o geminin kıçına bağlayarak kızıl adalara doğru yol vermişlerdir.

[42] Abdurrahman ve Ramiz Paşalar, bahriye nazırı Ali Efendinin yali köşkü önündeki küçük korvete binerek Üsküdar tarafına geçmek istediklerini fakat bunun mümkün olmamasına mebni çektiriye nakil ile yüz elli kadar maiyeti ile Marmara'ya doğru gitmişlerdir. (Âsım c. 3, s. 257), Şâni Zade de Âsım'ı teyid etmektedir.

rak kaçanları takip ettiler ve rüzgâr muvafık olmakla pupa yelken ilerleyerek kurşun atımına yakın mesafeye kadar sokuldular. Bunların yaklaşmaları sebebiyle gemilerden sahil tarafında olan *Firkate*, Câbî vekayinâmesine göre *Kalikratya* köyü civarında baştan kara sahile vurduğundan içindekiler atlayup sular içinden sahile çıktılar.

Paşaları takip eden brik içindeki yeniçeriler birik kaptanının, deniz sığdır otururuz demesine bakmayarak gemiyi baştan kara ettirmeleri üzerine birik sahilden uzak olarak oturdu ve bu suretle aralarındaki mesafeden istifade eden paşalar kara tarafındaki gemiden karaya atlayan adamlarının bir kısmını[43] deniz tarafındaki oturmamış olan gemiye alarak *Ayastafanus*'un alt tarafında münasip bir sahile yanaşarak karaya çıktılar ve oradan *Çatalca*'ya geldiler[44] yeniçerilerin bulunduğu brik yüzdürüldükten sonra geriye dönerek durum asilere bildirdi.

Paşaların Selim Giray'a Dehaletleri:

Kadı Abdurrahman ve Ramiz Paşa'lar ve maiyyetleri sahilden yaya olarak *Kanarya Köyü*'ne geldiler; oradan üç beş bahçıvan beygiri tedarik ederek Kadı Paşa, Ramiz Paşa ve Ali Efendi binip diğerleri yaya olarak *Burgaz* köprüsüne ve oradan da *Subaşı Köyü*'nde çiftliği olan Kırım Hanlarından ikinci Kaplan Giray'ın oğlu Selim Giray'a dehalet ettiler. Selim Giray bir miktar maiyyeti ile bunları karşılayarak çiftliğine misafir etti[45].

Paşaların takibinden dönenler kaçanların Baruthane civarında karaya çıktıklarını haber vermişlerdi[46]. Paşaların yanından kaçmış

[43] Paşalarla beraber gemi ile buraya kadar gelenlerden tersane başçavuşı Vanlı Yusuf ve diğer altı kadar Paşa çavuşları ve bir kısım sekbân-ı cedid askeri burada kalarak gitmemişlerdir. Bu sekbânlarda para bulunmaması sebebiyle brikteki yeniçeri lâz Ömer çavuş ile Vanlı Yusuf anlaşarak sekbânları soymuşlar ve bunlar perişan bir halde Çiftlikte bulunan paşaların yanına gitmişlerdir.

[44] Saray vekayinâmesi (Millî Emlâkten Başvekâlet arşivine devredilen defterlerden.)

[45] Yayla imamı vekayinâmesi. Câbî Ömer Efendi vekayinâmesine göre Selim Giray'ın çiftliğini zapt ve akşam üzeri gelen hergeleleri almışlar. Selim Giray diğer çiftliğinde bulunup durumu haber alınca paşaların yanına gelmiş ve zarurî bunlara güler yüz göstermiş imiş. Selim Giray'ın babası ikinci kaplan Giray Üçüncü devlet Giray'dan sonra 1183 h. 1770 m. de bir seneye yakın Kırım Hanı olmuş sonra yerine Üçüncü Selim Giray tayin edilmişti.

[46] Âsilerin duruma hâkim olmaları üzerine Sultan Mahmud istinatsız kalarak

olan bir çavuş *Küçükçekmece*'ye giderek durumu anlattı ve paşaların yerini haber verdi. Bunun üzerine Çekmece âyanı bu çavuşu İstanbul'a yolladı, çavuş durumu anlattı.

Bunun haber alan yeniçeriler paşaları elde etmek üzere yeniçeri ağasının bir mektubuyle Atpazarı canbazlarından Ali Alemdar ismindeki birine, üçyüz kadar yeniçeri vererek *Subaşı Köyü*'ne gönderdiler.

Ali Alemdar, *Subaşı Köyü*'ne vararak Selim Giray'dan bunlar pâdişah hainidir diyerek paşaların kendilerine teslim edilmelerini isteyüp yeniçeri ağasının mühürlü mektubunu verdi fakat Selim Giray:

— Ben bunları ağa mektubiyle vermem, ferman isterim, hani elinizde ferman dedikten sonra Ali Alemdar'a:

— Bizim dairemize düşen kaçkunu biz vermeyiz, bizlerde âdet değildir, hattâ elinizde ferman da yoktur diye red cevabıyle gelenleri geri döndürdü[47].

Yeniçeriler paşaların Selim Giray yanında bulunup ferman olmadan teslim etmek istemediğini Sultan Mahmud'a arzederek ferman istemişlerdir, bunlar fermanı aldıktan sonra Selim Giray'a götürmüşler ise de[48] Selim Giray ferman gelmeden evvel Kadı

mecburen ocaklının isteklerine boyun eğdi. Yeniçeriler paşaların kaçtıklarına inanmıyorlar ve teslim edilmelerinde israr ediyorlardı. Bir müddet sonra paşaların takibinden dönen brikdeki yeniçerilerin gelip keyfiyeti anlatmaları üzerine sükûnet buldular. *(Âsım c.* 2, *s.* 258 *ve Şânî Zade c.* 1, *s.* 140*)*.

[47] Paşaları yakalamak üzere giden canbazlar Selimgiray'ı bularak sen bunları niçin çiftliğine sokup sahip oldun, gel sen bunları tut bizlere ver yoksa pâdişah haini olursun ve ocak sana düşman olur demeleri üzerine Selim Giray :

— İşte sizler gelmişsiniz tutun, gelüp benim çiftliğimi ve atlarımı zaptettiler, eşyalarımızı gasp atlarına palan yaptılar, dört yüz kese ziyanım var, ben ne ideyim demiş. Bunlar cevap bulamamışlar. Yeniçeriler paşaların bulunduğu çiftliğe gelmişlerse de sekbânlar, canbazlardan bir kaçını kurşunla vurarak telef ettiklerinden çekilmişler ve civardaki köylere gelmişler ve keyfiyeti ve piyade askerle top istemişlerdir. Bekledikleri kuvvet gelmeyüp yağmurun devamı ve hayvanlarının hastalanması korkusiyle İstanbul'a dönmüşlerdir *(Câbî Efendi vekayinamesi)*.

[48] Kaplan giray Han zade Selim Giray Sultan zide ulüvvuhuya hüküm ki,

Abdurrahman paşa ile kapdan Ramiz Paşa der'aliyeden firaren Küçük çekmece sahiline varup Subaşı karyesinde senin çiftliğine dahîl düştükleri haberi ocağı âmirem tarafına vürut etmekle vusul-i emri şerifimde paşayı mumaileyhimayı alâ eyy-i halin ahz ve der-iâliyeme irsal ve isallerine müsareat eylemek fermanım olmagın mahsusen işbu emr-i şerifim sâdır olmuştur. ... (*Mühimme defteri* 227, *s.* 148).

Abdurrahman Paşa ile Ramiz Paşa ve arkadaşlarının kaçtıklarını söylemiştir[49].

Paşalarla Arkadaşlarının Ayrılmaları:

Firarî paşalar, kendilerini tevkife gelen canbazlarla Selim Giray arasındaki muhavereyi bizzat Selim Giray'dan öğrenmişler. Selim Giray, paşalara canbazların kendilerini yakalamak üzere Yeniçeri ocağı tarafından gönderildiklerini yağmurdan duramayarak gittiklerini söylemiştir. İstanbul'dan paşaların üzerine dört top tayin ve yeniçeri ocağından da adam sevkedilmiştir; fakat bunlar çapulcu güruhundan bulunduklarından birkaç top atıp, bunu haber alan paşalar sabah olunca bunların üzerine hücum ederek kendilerini kaçırıp toplarını zapt etmişlerdir. Bu halden yeniçeriler galeyana gelerek rical ve ulema önümüze düşsün üzerlerine gidelim demekten utanmamışlardır[50].

Yerleri pirelenen mülteciler tevkifleri hakkında ferman gelmeden evvel kaçmağa karar vermişlerdir.

Kadı Abdurrahman Paşa Selim Giray'a:

— Beni Eyüp civarına gönderin ben başımın çaresini görürüm, dediğinden Selim Giray birkaç adamiyle Kadı paşayı *Eyüp* tarafına göndermiş ve bunlar geceleyen paşayı Eyüp Çarşısına bırakmışlar; Ramiz Paşa ile Ali Efendi ve İnce Mehmed Bey evvelâ *Vize*'ye ve sonra Alemdar'ın yârânından Boğaz nazırı olan *Pınarhisar* âyanı Ali Ağa'nın kasabasına gelerek[51] bir müddet orada kalmışlar

[49] Firarî paşaların kaçtıktan sonra tekrar İstanbul'a geleceği şâyi olduğundan ocaklı arasında dedikodu başlamış bunları teskin için sadr-ıâzam keyfiyeti pâdişaha arzetmiş, yeniçerilerin yeniden bir ayaklanmasından korkan Sultan Mahmud onları yatıştırmak için sadr-ıâzama beyaz üzerine şu hattı hümayunu göndermiştir:

Firarî paşaların gazabı pâdişahâneme mazhar olmaları yalnız ocaklıya husumetleri için olmayup gerek merkum paşalar ve gerek yanında firar eden adamlar rizayı hümayunuma muhalif olarak cülûs-ı hümayunumdan beru nice nâbeca ve münasip olmayan şeyler ihdasiyle bu hale koydular. Hüda onların belâlerını versun, birine rizayı hümâyunum yoktu. Amma vakt ve hale göre böyle oldu. Tafsilen sana ifade eylemiş idim. Vaki halî bilmez değilsin, olduğu gibi niçin ifade etmiyorsun? Yeniçeri ocağı kârı kadîm seleflerimden mevrus kalmış hassatan askerimdir .... *(Hattı hümayun vesikaları* 17483*)*.

[50] *Câbî Efendi vekayinâmesi, varak* 234.

[51] Ali Ağa, Alemdar'ın emriyle Kabakçı Mustafa'yı öldürdükten sonra Boğaz

ve yanlarına adam toplayarak müdafaa tertibatı almak istemişlerdir. Bunların Pınarhisar'da bulundukları haber alınarak yakalanmaları emir olundu[52].

Fermanı getiren yeniçerilerin boş dönmeleri üzerine Selim Giray da bir felâkete uğramamak için çiftliği terkederek bir yerde saklanmağa mecbur olmuştur.

Bunun üzerine Kırım Hanzade sultanlarının gerek idare ve inzibatlarını ve gerek onlara ait işleri (sahibi arz) sıfatiyle hükümete arza mezun olarak Rumelideki Tatarlar üzerinde otoritesi olan Selim Giray'ın Kadı Abdurrahman ve Ramiz Paşalarla birleşerek muhalif bir durum ihdas etmesi ihtimaline mebni –çünkü daha

nazırlığına tayin edilmişti. Alemdar vak'ası üzerine durumu tehlikede görünce dört kayık hazırlatarak bunlara malzeme ve eşyalarını koyup Pınarhisar'a göndermiş kendisi de askerini alarak Kavak ahalisinin de silâhlarını topladıktan sonra halkı kal'aya doldurup kapılarını da kapattıktan sonra anahtarları alup Pınarhisar'a gitmiştir. 3 Şevval 1223 *(Câbî Efendi vekayinamesi)*.

[52] Firarileri yakalamağa Dergâhıâlî kapucu başılarından sabık Sipahiler ağası Velvele Ahmed ağa tayin edilmiş ve yanına Edirne'den dört top ile Edirne ve havalisinden yeniçeriler bunun maiyetine tayin olunmuş ve o havalî halkının da yardımlariyle Pınarhisar'da tahassun eden firarilerin elde edilerek idamları hakkında fermanlar gönderilmiştir.

Fermanlarda firarî Ramiz ve Abdurrahman Paşaların Vize ve Pınarhisar taraflarında tahassun ederek başlarına kuvvet topladıkları (Abdurrahman Paşa'nın Ramiz Paşa ve arkadaşlarından ayrılmış olduğunu hükûmet haber almamıştı) ve sabık Bugaz nazırı Hacı Ali (Pınarhisar âyanı) dahi mücerred onlarla beraber olduğu ocak tarafından haber alındığı bunların bu hareketlerinin emir ve irade-i seniyeye aykırı olduğundan, cemiyetleri dağıtılarak derhal katledilmeleri beyan ediliyordu (evasıtı Şevval 1223) *mühimme defterleri* 227 *s.* 157 yine aynı meseleye dair aynı tarihli diğer hükümler vardır. (*Mühimme* 227, *s.* 150, 158, 159).

Ramiz Paşa ile arkadaşları saklana saklana Rusçuk'a can atmışlardır. Firarilerin yakalanmaları için Rumelinin üç koluna fermanlar yollanmış ve takiplerine kapdanı derya Seydi Ali Paşa tayin olunarak o da Ramiz Paşa ve arkadaşlarını yakalamak için beylerbeyi rütbesi verilerek paşa olan son isyan mürettibi Kandıralı Mehmed Paşa'yı memur eylemiştir.

Ramiz Paşa, Alemdar Mustafa Paşa'nın sarrafı Manok ve Alemdar'ın en mutemed adamı Köse Ahmed Efendi ile beraber Rusya'ya kaçmışlardır. Ramiz Paşa ile beraber kaçanlardan sabık Bahriye Nazırı Moralı Ali Efendi, Kadı Abdurrahman Paşa gibi İstanbul'a gelerek bir tarafta saklanmıştır. *(Şanî Zade c.* 1, *s.* 288*)*. Yusuf Ziya Paşa sadaretinde evasıt-ı c. 1224 (1809 Haziran sonları) iğfal edici bir fermanla af olunarak Boğazhisar'a tayin olunup az sonra katledilmiştir. *(Mühimme defteri* 227 *s.* 289*)* Ramiz Paşa da dört buçuk sene sonra gûya af olunarak Rusçuk'a geldikten sonra katledilmiştir.

evvel Dağlı eşkıyasiyle beraber hareket eden Mehmed Giray hâdisesi geçmişti– Selim Giray'ın paşaların firarı hâdisesinde dahil olmadığından gelip çiftliğinde oturmasından bahis ile[53] kendisine 1223 Şevval iptidaları (1808 Kasım sonları) tarihli bir ferman yollatmıştır[54]. Bunun üzerine Selim Giray fermana itaat ederek çiftliğine gelmiştir[55].

Selim Giray'ın çiftliğinden kaçması üzerine mahallî köyler halkı tarafından mal, silâh ve hayvanları yağma edilmiş olduğundan vâki müracaatı üzerine bunların buldurulup kendisine teslimi hakkında o havali kadı, nâip ve âyanlarına fermanlar gönderilmiştir[56].

[53] Kadı Abdurrahman Paşa, Ramiz Paşa, İnce Bey çiftlikten ayrılırken Selim Giray'ı da alup Pınarhisar'a Uzun Hacı Ali Ağa'nın yanına gitmişler. Burası sarp ve müstahkem olup daha emniyetli idi. Lâkin Slim Giray bunlardan yakasını kurtarmak isteyerek Hacı Ali ağaya :

— Bunlardan beni kurtar, sizlere devlet tarafından bir çare ve bir şefaatçi lâzım değil mi? demiş ve muvafakatlerini aldıktan sonra çiftliğe dönmüştür. *(Câbî Efendi vekayinâmesi varak* 243*)*.

[54] Selâtini Cengiziye'den Çatalca nahiyesinde vaki Subaşı karyesinde sakin Kaplan Girayzade Selim Giray Sultan Zîde mecdühuya hüküm ki, Ramiz ve Abdurrahman Paşalar sen ki sultanı müşarünileyhsin senin o taraflarda olan çiftliğine vardıkları ihbar olunmakla ocak tarafınan vâki inhaya mebni mumaileyhiminin ahzü girift olunmaları bâbında emri şerifim ısdar olunmuş ise de mumaileyhima vusul-ı emri şerifimden mukaddem ol taraftan dehi firar etmiş olduklarından muahharan sen dahi çiftliğinden huruç ve mahalli âhara nakletmiş olduğun bu defa bilihbar vâsıl-ı sem'i şehriyara nem olup maahaza sen öteden beri selâtini cengiziye meyanında ehli ırz ve sahip vaka' ve sahibi itibar olmanla hakkında birgûna kîlükal vaki olmayup kemafilkadîm hüsni teveccühü şâhânem derkâr olmakla olduğun mahalden hareket ve hanene gelüp kemafilevvel müsterihan ikamet .... eylemen fermanım olmağın mahsusen işbu emri şerifim ısdar ve irsal olunmuştur .... evasıt-ı Şevval 1223 *(Mühimme defteri* 227, *s.* 149, 150*)*.

[55] Yukarıki mühimme defteri s. 161'deki ferman.

[56] Selim Giray'a civar kadılara âyan ve yeniçerileri zabitlerine 1223 Zilkade tarihle gönderilmiş fermandan; "... elhaletü hazihi emri âlîşânıma imtisalen çiftliğine vürut ve ikamet eylediğin ve mukaddemce mahalli âhara azimetin esnasında gerek senin ve gerek hizmetkâr ve adamlarının emvâl ve esliha ve hayvanatı civarda vaki kaza ve kura ahalisinden bazı eşhas makulesi taraflarından gasp olunmuş olduğu bilihbar tahkikkerdei pâdişahânem ve senin emir ve fermanı hümayuma imtisalen derhal çiftliğine gelip ikametin bâisi mahzuziyeti şâhanem olmuştur. Sen öteden beri selâtini cengiziye meyanında hüsn-i sülûk ve istikametle maruf ve sadakatle mevsuf olduğuna mebni hakkında bilvücuh teveccühü şâhânem derkâr olduğu gibi Yanbolu ve İslimye taraflarında olan sair selâtini cengiziye haklarında dahi muhasin-i teveccühatı mülükânem derkâr olup.... *(aynı mühimme s.* 161 *sene* 1223 *evaili Zilkade)*.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ABDURRAHMAN PAŞA'NIN ANADOLU'YA GEÇMESİ

Abdurrahman Paşa İstanbul'da:

Kadı Abdurrahman Paşa arkadaşlariyle beraber Saraydan kaçıp, Sultan Mahmud yeniçerilere baş eğdikten bir hafta sonra 8 Şeval 1223 ve 27 Kasım 1808'de Anadolu valiliğinden azil olunarak yerine sabık Trabzon valisi Osman Paşa tayin edilmişti.

Abdurrahman Paşa teşkilâtçı ve işlerinde otorite sahibi gözü pek cesur ve azimli aynı zamanda soğukkanlı, ihtiyatlı bir vezir olduğundan Selim Giray'ın adamları kendisini Eyüp çarşısına bıraktıktan sonra herhalde evvelden pek iyi tanıdığı nakşibendi tarikatinden vezir tekkesi denilen *İzzet Paşa dergâhı*'na giderek orada birkaç gün kalmış ve tekke şeyhine külliyetli para vererek şeyhin elbisesini giyüp kıyafetini değiştirdikten sonra bir derviş kıyafetiyle birkaç gün İstanbul'da dolaşmış bir gece Galata'da ve bir gece yemiş iskelesinde kalmış yeniçeri kışlalarına ve Atmeydanı'na (Sultan Ahmed meydanı) kadar giderek gezmiş, yeniçerilerin paşalar için hazırladıkları kazıkları görmüştür[57].

Bu sırada *Edirne* ve *Silivri* taraflarından *İstanbul*'a gelenler Abdurrahman Paşa'nın arkadaşlarından ayrılarak *İstanbul*'a gelmiş olduğunu bildirdiklerini haber alan Kadı Paşa, hemen aynı kıyafetle *Gemlik*'e işleyen kayıklardan birisine binerek *Gemlik*'e çıkmış ve memleketi olan *Alanya* tarafına gitmek istemiştir. 23 Şevval 1223[58].

[57] Kadı Paşa derviş kıyafetine girerek İstanbul'a geldi, At meydanına gitti, kendileri için hazırlanan iki kazığı gördü ve tanınmaksızın Eyyub'a gitti İstanbul'u dolaştı Galata'dan Üsküdar'a geçti ve oradan da memleketi olan Alaiyye'ye hareket etti. (Arabyan Efendi - B. Esad Uras tercümesi s. 26).

[58] Yayla imamı vekayinamesinde şöyle deniliyor : (Kadı Paşa dahi Eyyub'da İzzet Mehmed Paşa tekkesine gelüp gice şeyhin odasına gelüp vâfir altun virüp şeyh efendinin vaslasını matlup ve şeyh dahi kendi vaslasını ana verip tebdil-i câme andan çıkup Anadolu canibine bir takrip geçüp andan vilâyeti olan Alanya'ya vürud.

Bu hususta Şânî Zade (c. 1. s. 177) şunları yazıyor : (Abdurrahman Paşa akşam karanlığında Eyyub üstünde nakşbendî tekyesine misafir olup oradan tebdil-i kıyafetle birkaç defa İstanbul'u ziyaret ve hattâ At meydanına varup bazı haberler almak için gezip o sırada Edirne ve Silivri taraflarından gelenlerden paşanın arkadaşlarından ayrıldığını söylediklerini duyunca derviş kıyafetine Üsküdar'a geçmiş oradan memleketi olan Alanya'ya gitmiş).

Yeniçeri ocağı firarileri adım adım takip ettiğinden Abdurrahman Paşa'nın *İstanbul*'da bulunduğu duyulması üzerine aramışlarsa da bulamamışlar ve Anadolu'ya geçtiği duyulması üzerine katli hakkında 1223 Şevval sonları (1808 Aralık ortaları) tarihiyle Anadolu'nun üç koluna fermanlar gönderilmiştir[59].

Abdurrahman Paşa'nın Anadolu'daki Maceraları:

Daha evvel söylediğimiz gibi Abdurrahman Paşa *Gemlik*'e çıktıktan sonra o gece bir kahvede kalmış, kahveciden kendisini *Bursa*'ya götürmek üzere bir kira beygiri buldurmasını istemiş ve kahveci kira beygirlerinin Bursa'ya götürmek için kırk para alacağını söylemesi üzerine koynundan bir fındık altını (beş kuruş muadili) çıkarıp bozdurduktan sonra kira işini temin etmiştir. O gece kahveye gelenlerden günün dedikodusu olan Ramiz Paşa'yı tutmuşlar Kadı Paşa'yı tutmuşlar diye epice lâkırdı dinleyip bu arada kendisine de ağır sözler söylediklerini ve şu Kadı Paşa dedikleri herifin bir miktar adamları *İnegöl*'e geldiler dediklerini işitmesi üzerine kiracıya bir kuruş daha vererek *İnegöl*'e gitmeği kararlaştırmıştır.

Kahvecinin rivayetine göre, çünkü Abdurrahman Paşa'nın derviş kıyafetinde Anadolu'ya kaçtığını havi sonradan fermanlar gelmesi üzerine kahveci misafirinin Kadı Paşa olduğunu o zaman anlayabilmiştir.

Sabah namazı yaklaşınca kahveci, dede sultan sıcak su var abdest alursun demesi üzerine Kadı Paşa eyvallah azizim bir defa bir kahveciden sıcak su istemiştim bizi tekdir etti. Ben kendim alırım demesi üzerine kahveci liğen, ibriği önüne koymuş.

[59] Anadolunun sağ kolunda olan vüzera ve mirmiran ve mütesellim ve voyvodalara ve kuzat ve nüvvab ve âyan ve vücuhı memlekete hüküm ki,

"Bundan akdem Rumeli tarafına firar etmiş olan Ramiz Paşa ve sâbık Karaman valisi Kadı Abdurrahman Paşa'nın bulundukları mahalde alâ eyyi halin hayyen ve meyyiten ahz ve istîsalleri matlub-ı kat'î-i cihandârânem olmuştu. Merkum Abdurrahman Paşa'nın bugünlerde hafiyyen Anadolu tarafına firar eylediği bilihbar tahkikgerdei şâhânem olduğundan merkum Kadı Abdurrahman Paşa'nın her ne mahalde bulunur ise üzerine varılıp ahz ve istîsali hususu ehass-ı metalibi mülükânemden olmakla ve siz ki vüzera ve sair mumaileyhimsiz firarî merkum Abdurrahman Paşa kanginızın hükûmet ve kazasına dahil olur ise hafi ve celî ne mahalde bulunur ise üzerine varılıp hayyen ve meyyiten ne veçhile olur ise olsun bi eyyihâlin ahz ve istisali hususı ....." 1223 Evahir-i şevval (Mühimme defteri 227 S. 59).

Abdurrahman Paşa'nın üzerinde bir siyah düz boğası entari vardı kollarını çözünce altında bir çiçekli şal entari olduğunu kahveci görmüş fakat zenginlerden birisi vermiştir diye aldırış etmemiş, namazdan sonra kira beygirleriyle İnegöl'e gelmiş, Kasaba'da Konyalı ve kendisinin adamlarını görünce sevinmiş ve doğruca mahkemeye giderek nâip efendi ile müzakere edip kendisini tanıtmış, nâip de âyan ve Kadı Paşa adamlarını haberdar ve aynı zamanda durumdan İnegöllü âyandan Numan Bey'e de bahsetmesi üzerine[60] Kadı Paşa Numan Bey'le görüşüp onun konağına misafir olarak evde birgün kalmış, durumu müzakere etmişler. Numan Bey, Abdurrahman Paşa'yı memleketi olan *Alanya*'ya götürmek üzere o taraflarda Delibaşılardan Küçük Ahmed'i davet etmiş görüşülmüş ve Kadı Paşa'yı memleketine götürmesi şartiyle yüz kese akçeye pazarlık yapılmış, bunun üzerine Deli Ahmed delilere haber yollayarak atlarla beraber Abdurrahman Paşa'yı da Deli kıyafetine soktuktan sonra Numan Bey'in oğlu Ömer Bey'le[61] *Kütahya* taraflarına gelerek orada nizam-ı cedid askeri binbaşılarından Germeyan Zade Hacı Mehmed Ağa ile buluşarak etraftan deli tüfekçilerden Küçük Ahmed, Kavas Osman kumandalarında yedi, sekiz yüz süvari ile Kütahya benim mansabım diyerek şehre girmek istemiştir. Halbuki yukarıda görüldüğü üzere 8 Şevvâl 1223 ve 27 Kasım 1808 de merkezi Kütahya olan Anadolu Valiliğine Vezir Osman Paşa tayin olunduğundan Abdurrahman Paşa'yı şehre almamışlar ve şehre girmek isteyen Kadı Abdurrahman Paşa ile siperler kazarak üç gün mücadele etmişlerdir[62].

[60] Numan Bey'in babası İnegöllü Derviş Paşa'dır. Numan Bey Kapucu Başı iken 1212 H. 1797 M.'de Mirmiranlıkla Küçük Hüseyin Paşa maiyyetinde bulunmuş sonra tekrar Kapucubaşı olmuş, Rusçuk Kal'ası Bina Eminliğinde bulunmuş 1230 H. 1815 M. Limni Adasında ikamete memur olup, af edildikten sonra İstanbul'a gelerek 1232 H. 1816 M.'de vefat etmiştir.

[61] Bu Numan Beyzâde Ömer Bey nizam-ı cedid taraftarı olduğundan Sultan Selim'in hal'i, Dördüncü Mustafa'nın cülûsu üzerine başına adam topladığı için îdamı hakkında 1223 Muharrem iptidalarında (1808 Mart) Bursa mütesellimine ferman gönderilmiş ise de, elde edilememiş ve Alemdar Mustafa Paşa'nın sadareti üzerine takipten kurtulmuştur. *(Mektum mühimme defteri* 5 *s.* 118*)*

[62] Câbî Ömer Efendi vekayinâmesine göre Kadı Paşa, Deli kuvvetleriyle hareketten sonra Konakçı ile asıl kuvvetlerden ileri giderek Kütahya'ya gelmişler, Kadı Paşa Kütahya'da seksen beş katır bırakarak mütesellimden tahvil almış olduğundan bu tahvili ve Kadı Paşa'nın mektubunu alınca bu madde doğrudur, fakat Kadı Paşa firar eyledi diye şöhret buldu. Devlet sonra bu malı bizlerden ister diye vermemiştir. Bu kayda göre Kütahya'da muharebe olmamış ise de, fermandaki kayda göre müsademe olmuştur.

Nihayet şehre giremiyeceğini anlayan Abdurrahman Paşa Kütahya önünden çekilerek oradaki yeniçeriler tarafından takip olunmuş ise de Germiyan Oğlu Hacı Mehmed Ağa'nın müdafaasiyle savaşarak *Sincanlı* mevkiine ve daha sonra *Beyşehri* kasabasına gelmiştir.

Teke ve *Antalya* mütesellimi Hacı Mehmed Ağa ile ittifak ederek Abdurrahman Paşa'nın yakalanması için 1223 Zilkâde ayı ortalarında (1809 Ocak) Konya mütesellimi ile Konya yeniçerilerine ferman yollamış[63] ve aynı zamanda Abdurrahman Paşa'yı elde etmek üzere Beylerbeyi rütbesinde olan Kayseri mutasarrıfı Çelik Mehmed Paşa, Oğlu İbrahim Paşa memur edilerek 20 Zilkade 1223 ve 17 Ocak 1809 da kendisine vezirlik ve Bozkır Maden Eminliği ve malikâne suretiyle Abdurrahman Paşa'nın üzerinde olan *Alanya* Sancağı verilip etraftaki kazaların kendisine yardım etmeleri emrolunmuştur[64].

[63] Konya mütesellimine gönderilen fermandan :

"Merkum Abdurrahman Paşa'nın tebdili kıyafet ile derviş kıyafetinde İnegöl Kazasına Numan Bey'in hanesine düşüp onbir gün anda ikamet ve bâdehu mir mumaileyhin oğliyle Kütahya tarafına azimet ve nizam-ı cedid binbaşısı Kütahya'lı Germiyan oğlu Hacı Mehmed nam kimesne etrafta olan delil ve tüfekçi zümresinden Küçük Ahmed ve Kavas Osman vesair yedi sekiz yüz miktarı suvari haşeratı cemi birle Kütahya mansabımızdır diyerek Kütahya'ya duhul kastında olmuş ise de Kütahya'da olan cümle ulemâ ve ocaklı tecemmu birle üç gün metrislerde kıyam ettikleri ecilden merkum Abdurrahman Paşa bu veçhile Kütahya'ya duhule mümanaat meşhudu oldukta Sincanlı kasabasına azimet ve ehalii Kütahya verasından takip ettiklerinden Germiyan oğlu ol taraftan dahi savuşturmış olduğu bu defa deribârı atûfet medarıma tahriren inha olunmakla merkum Abdurrahman Paşa'nın izale-i vücudı iradei kat'aî-i şâhânem .... muktezasından ve evamiri âliyyem neşriyle cümleye îlâm olunmuşken bu veçhile hilâfı rizay-ı mülûkânem harekâta cesaretine mebni merkum Germeyan Zadenin icrayı mücazatı için Kütahya mütesellimine bir kıt'a emri âlişanımla tenbih olunmuş ve berveçhi muharrer merkum Abdurrahman Paşa'nın bulunduğu mahalde hayyen ve meyyiten ahz ve izalei vücudiyle icrai iradei katıam hususı için evamiri âliyem neşriyle cümleye tenbih ve tekit kılınmış olmakla sen ki mütesellim-i mümaileyhsin Teke mütesellimi mumaileyh Elhac Mehmed ile bilittifak merkum Abdurrahman Paşa ne mahalde bulunursa bulunsun .. hayyen ve meyyiten ele getirilip ruy-ı arzdan izaleî vücudiyle icrayı iradei şâhaneme müsaraat olunmak ..." *(Mühimme defteri* 227 *s.* 199 *sene Evasıtı Zilkade* 1223 ve *Konya Mahkemei Şeriye sicili).*

[64] *Mühimme defteri* 227 *s.* 195 sene-evahırı Zilkade 1223 ve *Şânî Zade c.* 1, *s.* 157 ve *Câbî Efendi vekayinâmesi varak* 283, yine aynı suretle Kadı Paşa üzerine memur edilen İbrahim Paşa'ya ve Konya yeniçerilerine de aynı tarihli ferman ile yeniçeri

Abdurrahman Paşa *Beyşehir*'ine geldikten sonra kendisinin af olunduğunu havi bir ferman tasni ederek[65] o suretle *Alanya* tarafına gitmek istemiş ve büyük oğlu Müderris Seyyid Mehmed Efendi ile Rumeli Beylerbeyi pâyeli ikinci oğlu Abdullah Hulûsi Paşa'yı durumdan haberdar etmiştir.

Bu sırada Konya Mütesellimliğinde, Abdurrahman Paşa'nın hasmı olan Candar Oğlu Seyyid Ebubekir Ağa bulunmakta idi. Yukarılarda görüldüğü üzere Seyyid Ebubekir Ağa, Konya Valiliğine tayin edilen Abdurrahman Paşa'yı Konya'ya sokmamak için mücadele etmiş ve Paşa'nın Konya'ya girmesi üzerine kaçmıştı; dört sene sonra 1222 Cemaziyülâhır sonlarında (1807 Ağustos başları) Konya valisi olan esbak sadr-ıâzam Hafız İsmail Paşa'nın inhası üzerine Ebebekir Ağa af olunarak Konya'ya dönmüş ve az sonra da Konya mütesellimliğine tayin olunarak Abdurrahman Paşa'dan intikam almağa fırsat bulmuştur[66].

Ağası mektubu *(Konya Mahkemei Şeriyye sicilli)*. İbrahim Paşa, Abdurrahman Paşa ile vukubulacak muharebede kullanılmak üzere hükûmetten Obus ve Havan topları ile cephane istemiştir (*Cevdet tasnifi Dahiliye vesikaları No.* 12376 *sene* 1223 *Zilhicce*).

[65] *Mühimme defteri* 223 *s.* 167... Merkum Kadı Paşa'nın kendisinin afvı için bir kıt'a ferman tasnî ile ol fermanı ibraz ederek Alanya tarafına firar etmiş olduğu ismâ olunmakla merkumun hayyen ve meyyiten ele getirilip ... Teke mütesellimi Kapıcıbaşı hacı Mehmed Ağa'ya gönderilen fermandan.

[66] Nizam-ı cedid ve sekbân-ı cedid ricalinin katilleri için çalışmış olanları âyanlık ve mütegallibelik ile şöhret bulan ve hükûmet emirlerini dinlemeyüp serkeşlik edenleri Sultan Mahmud, her fırsattan istifade ile temizlemiş ve bu arada bu Candar oğlu Ebubekir ağayı da 1226 H. 1881 senesinde Çarhacı Ali Paşa'nın Konya valiliği esnasında gasbı emvâl ve hetk-i âraz misillû mugayir-i riza nice zulüm ve teaddiyat ve enva-ı îkaz-ı fitne ve fesaddan halî kalmadığından bahis ile gönderilen bir fermanla birkaç avenesiyle birlikte katledilmiştir. Ali Paşa'nın 10 Ramazan 1226 tarihli tahriratı *(Topkapı Sarayı Arşivi No.* 721) resmî vesikada sabık Konya mütesellimi Candar oğlu Deli Bekir'in ahalinin istidalarına menbi katlolunup bunu haksız olarak halktan almış olduğu yirmiüç bin kuruşun muhallefatından alınarak ahaliye verilmesi ve diğer muhallefatının da satılarak bedelinin Mevlevihane matbağına verilmesi emredilmiştir (1227 Rebiülevvel 28). Konya Mevlevî şeyhi Çelebi Efendi bu paranın Mevlevîhane matbağına verilmesini istememiş, bunun üzerine muhallefat bedeli olan 5762 kuruşu yapılan müracaat üzerine maktul Seyyid Bekir Ağa'nın veresesine terk edilmiştir. *(Başvekâlet arşivi sadaret ayniyat defteri s.* 52 *ve* 63). Seyyid Ebubekir Ağa'nın mezarı Konya'nın Alibey höyügü köyünde olup kitabesi şöyledir:

İçüp câmı kazadan serbeti — Edüp fanî cihandan uzleti
Kalmadı vaktim vasiyyet edem — Eyledi hak bana şehadet devleti.

Âzim-i dar-ı Cinan dergâhı âlî mütesellim-i
Eyalet-i Konya Koç Bekir Ağa

ABDURRAHMAN PAŞA'NIN SON GÜNLERİ

Abdurrahman Paşa maiyyeti kuvvetleriyle beraber bulunan Konyalılardan birkaç kişi kendisinden ayrılarak Konya'ya gelip Kadı Paşa'nın memleketine gittiği duyulmuştu[67]. Kadı Paşa'nın *Beyşehri*'nde bulunduğunu haber alan Konya Mütesellimi Seyyid Ebubekir Ağa gerek kendisine ve gerek Konya yeniçerilerine yollanan ferman üzerine mühim bir kuvvetle *Beyşehri* kasabasına yürüdü ise de, Abdurrahman Paşa'nın müdafaasiyle karşılaştı. İki taraf arasında vukua gelen müsademede yetmiş seksen kadar zayiat veren Abdurrahman Paşa oradaki *Eşref oğlu camiine* girerek kendisini müdafaa etmiş ve nihayet geceleyin Ebubekir Ağa kuvvetlerini yararak[69] maiyyetindeki bir miktar kuvveti ile Nişanlı veya Kuşaklı[69] nahiyesinin ada mevkiindeki çiftliğine kaçmış ise de Bekir Ağa kendisini burada da sıkıştırdığından bu mevkide de müsademe edüp oradan da memleketi olan *İbradı*'ya kaçmış ve bu çiftlikteki hayvan ve zahireleri Ebubekir Ağa ve arkadaşları tarafından yağmalandıktan sonra çiftliği yakılmıştır.

Bu son müsademede Abdurrahman Paşa yüzden fazla telef verdikten başka kendisinin yeğeni ve damadı Necip Molla ile Delibaşı Küçük Ahmed ve tüfekçibaşı Kavas Osman ve tüfekçibaşı Mustafa ile üç nefer serkerde bölük başıları yakalanarak veya müsademede esir düşerek kesilen başları Bekir Ağa tarafından *İstanbul*'a gönderilmiş ve aynı zamanda durum arzedilmiştir[70].

Kadı Abdurrahman Paşa *İbradı*'ya gelince oğullarından Seyyid Mehmed Efendi ile Abdullah Hulusî Paşa yanına

[67] *Câbî Efendi vekayinâmesi varak* 271

[68] *Câbî Efendi vekayinâmesinde* Abdurrahman Paşa, kendi üzerine gelen Konya kuvvetlerini bozduktan sonra memleketi olan *İbradı*'ya gittiği yazılmıştır (varak 271).

[69] Bu isim mühimme defterinde *nişanlı* ve Abdurrahman Paşa'nın muhallefatına ait defterde *Kuşıklı* ve Süleyman Fikri Bey'in Antalya Livası tarihinde Nişanlı olarak gösterilmiştir.

[70] İki not sonra Konya mütesellimin hükûmete gönderdiği tahriratına verilen cevabî hükme bakın. Turnacıbaşı Ahmed Ağa tarafından bir Tatar ve bir yazıcı ile ocağa mektup gelmiş ve mektupta Kadı Paşa'nın vilâyeti yakınında İbradı mütesellimi Behçet Efendi, İnegöl'de Numan Paşa tüfekçibaşısı Osman Ağa, Delibaşı Küçük Ahmed ve Kadı Paşa akrabasından sabık Konya Nâibi (isim yeri açık) ile Kavas başının başları İstanbul'a yollanmıştır *(Câbî Efendi vekayinâmesi)*.

gelmişlerdir. Zaten daha evvel Kadı Paşa'nın hasmı olan[71] Teke mütesellimi Hacı Mehmed Ağa'ya Abdurrahman Paşa'nın katli hakkında ferman gönderilmiş olduğundan Hacı Mehmed Ağa onbin kişilik bir kuvvetle oğlu İbrahim'i *İbradı* üzerine yolladığından Abdurrahman Paşa o taraftaki *Zilan* (Câbî Efendi vekayinâmesine göre Küpe) dağlarına kaçmış ise de, takip olunarak iki oğlu ile yeğeni ve damadı Şakir Efendi yakalanmış[72] ve keyfiyet *İstanbul*'a bildirilmiştir[73].

[71] Teke mütesellimi Hacı Mehmed Ağa 1217 H. 1803 M. de Abdurrahman Paşa'nın malikâne suretiyle uhdesinde olan Alanya Sancağına tâbi Manavgat kazasını Teke sancağına ilhak etmek istemesinden dolayı Abdurrahman Paşa'nın tesiriyle arzusuna muvaffak olamıyarak bu suretle araları açılmıştı *(Mühimme defteri* 220 *s.* 1*)*.

[72] Câbî Ömer efendi vekayinamesi şöyle diyor : Abdurrahman Paşa Küpe nam dağa kaçup orada bir büyük mağaraya saklanmış Kadı Paşa akrabaları Teke mütesellimi Hacı Mehmed'e varup kerem eyle sultanım bu diyar pâdişahındır, harap olup fıkarayı rencide edecek isen halk evlâd-ü ıyallerini alup gitsinler deyince Hacı Mehmed Ağa, sizden bir adam isterim ki, o da Kadı Paşadır. Vermezseniz o söylediklerinizin hepsi olur demiş. Kadı Paşa, İbradı'ya geldiği zaman benim arkamdan üç dört bin deli kuvveti gelip, o kuvvet gelinceye kadar sizler bana imdat edin demesi üzerine halk biz ona karışmayız, sen dağa çıkıp mağarada saklan demişler, o da dağa çıkıp mağaraya girmiş. Teke mütesellimin Abdurrahman Paşa'yı teslim etmeleri şartiyle kendilerine zarar vermeyeceğini anlayan halk, mağaraya gidip deli askeri geldi çık diye Abdurrahman Paşa'yı kandırıp dışarı çıkınca kendisini altı yedi adamı ve oğullariyle yakalatıp Teke mütesellimine teslim etmişler Hacı Mehmed, Abdurrahman Paşa'yı üç gün sıkıştırmış mallarını söylemesini istemiş.

[73] Halen Konya Mütesellimi Esseyyid Ebubekir. "Bundan akdem der-isaadetimden firar edip hayyen ve meyyiten ahz ve izalelerine iradei cihandarânem müteallik olan Kadı Abdurrahman Paşanın mutehassın olduğu Beyşehrine varılıp bilmuharebe yanında mevcut eşkıyadan yetmiş seksen miktarı şekavet pişeler telef ve merkum Abdurrahman Paşa Nişanlu Kasabasında kâin çiftliği olan *Ada* nam karyede tahassun eylediğine binaen karyei merkumeye varılıp anda dahi bilmuharebe yüzden ziyade eşkıya telef olmuş ise de, andan dahi firar ve vilâyeti olan *İbradı* kasabasına firar etmiş ve merkumun ahz ve idamına memur halen Teke mütesellimi Mehmed Ağa ile mülâkat olunarak ve ol havalinin tarikleri seddübent olunarak yanında mevcut şekavetkârlardan Küçük Ahmed ve Kavas oğlu Osman îdam olunduğundan ve delil sergerdelerinden Kadı ve beş on nefer bölükbaşı ahz ve îdam olunduğundan maada merkum Abdurrahman Paşa ve oğulları ve yeğeni Şakir ahz ve girift olunduğu ve yeğeni Behçet ve Erzincanlı tüfekçibaşı Mustafa ve üç nefer bölükbaşılarının ser-i maktuları der-i aliyyeme gönderildiği ve Paşayı merkumun kethüdası ve pirî oğlu Abdullah Isparta'ya firar etmiş oldukları bu defa tarafından der-ibâr-ı şevketkararıma takdim olunan tahrirat ve îlâmat ile inha ve iş'ar olunmuş.

Buna verilen cevapta Abdurrahman Paşa ile beraber yakalananlar henüz katledilmemişler ise derhal idamları Konya mütesellimindeki başka Abdurrahman Paşa ile oğullarını yakalayan *Teke* mütesellimine de ferman gönderilmiştir[74]. Halbuki bu son ferman gelmeden evvel Abdurrahman Paşa İbradı kasabasında 10 Zilhicce 1223 ve 27 Ocak 1808'de katledilip hemen başı İstanbul'a yollanmış[75] ve on iki gün sonra 22 Zilhicce ve 8 Şubatta oğlu Ab-

Paşayı merkum ve avenelerinin izalei vücutları ehass-ı metalibi şâhânem olmaktan nâşî bu veçhile kendisinin ele geçmesi ve avenelerinin ahz ve îdamı tam devletime bir hizmet olduğu zâhir ... olduğuna binaen hayyen ahzolunan Paşay-ı merkumun ve aveneleri şekavet pişelerin hayatta olmaları birveçhile tecviz olunur mevaddan olmadığı bedihî ve bâhir olup ... hayatta kalan merkumların dahi bir dakika mukaddem tertib-i cezalariyle ser-i maktularının bâbı hümayunuma vaz'ile icray-ı iradei katıai şâhanem olunmak ehass-ı metalip-i mülûkânem olduğuna mebni hayatta kalan Paşayı merkumun ve küçük Ahmed vesair şekavet pişelerin vüsul-i emr-i alişanıma kadar cezaları tertip olunmamış ise bir dakika tehir ve tavakkuf etmeyerek derhal cezalarını tertip ile ser-i maktularının der-i bâr-ı şevket kararıma isali ..." *(Mühimme defteri,* 227 *s.* 211*)* Bu fermanın sureti ve cezalarının tertibi için Teke mütesellimi Hacı Mehmed Ağa'ya ve Abdurrahman paşa kethüdasının îdamı hakkında da Isparta mütesellimine.

[74] "Dergâh-ı muallâm kapucıbaşılarından Teke mütesellimi Hacı Mehmed dâme mecdühuya hüküm ki firarî Kadı Abdurrahman Paşa ve oğulları ve yeğeni Şakir hayyen ahz ve girift olduğunu ve diğer yeğeni Behçet ve Erzincanlı tüfekçibaşı Mustafa ve üç nefer serkerde bölükbaşılarının ser-i maktuları dersaadetime gönderilüp sair avenesi olan havenenin tafsili keyfiyetleri mukaddemce derialiyyeme tevarüd eden tahriratından müsteban olduğuna binaen hayyen ahzolunan gerek Kadı Abdurrahman Paşa ve oğulları ve gerek yeğeni Şakir'in tertib-i cezaları ile ruus-ı maktualarının birgün evvel der-ialiyyeme irsali bâbında çend-rûz mukaddem sana ve Konya mütesellimine hitaben evamiri aliyyem ısdar ve tisyar kılınmış ise dahi bunların bir dakika hayatta kalmaları birveçhile tecviz olunur mevaddan olmayup bir an akdem ve bir saat mukaddem izalei vücutları kat'î matlub-ı hümâyunum olmakla merkumların henüz cezaları tertip ve ruus-ı maktuaları der saadetime tesrib olunmamış ise işbu emri şerifim tarafına vardığı anda bilâ tavakkuf derhal cezaları tertip ve ruus-ı maktuaları der-i bâr-ı şevket kararıma irsal ve tesrip eylemen fermanım olmağın, tekiden ve istîcâlen işbu emrişerifim ısdar ve alâ cenahittacil ... ile irsal olunmuştur.

İmdi keyfiyet malûmun oldukta gerek haini merkum Kadı Abdurrahman Paşa ve oğulları ve gerek yeğeni Şakir'in vusul-ı emri âlîşanıma kadar cezaları tertip olunmamış ise bir dakika tehiri tecviz etmeyüp hemen derakap icray-ı mücazatına ve ruus-ı maktualarının ders-iaadetime îsaliyle tenfiz-i iradei hümayunuma müsaraat ...." (Evahiri Zilhicce 1223) mühimme defteri 227, s. 221.

[75] "... mukaddema beynehümade hakd ve hasede dair külli macera olan Teke mütesellimi kapucubaşı Hacı Mehmed Ağa, agrazı nefsaniyesine mebni îdamına

Abdullah Paşa ve bir gün sonra da büyük oğlu müderris Seyyid Mehmed Efendi idam olunmuşlardır.

Abdurrahman Paşa'nın katli hakkındaki ilk fermanlarda oğulları ve yeğeni haklarında bir kayıt olmadığından dolayı bunların katledilip edilmiyecekleri hakkında tereddüd edilmiş olmalı ki, hükûmetten sorulmuş ve 28 Zilhiccede tahriratı İstanbul'a gelmiş fakat bu tahrirat gelmeden evvel sonradan gelen fermanda oğulları ile damadı olan yeğeni Şakir Efendi'nin katilleri emrolunmuş, bunlardan Abdullah Paşa babasından onbir gün ve diğer oğlu Seyyid Mehmed Efendi andan bir gün sonra îdam olunmak suretiyle bir aileden bir baba iki oğul ve bir yeğen olmak üzere beş inkılâp kurbanı verilmiş ve başları Teke mütesellimi tarafından İstanbul'a yollanarak Bâbıâlî'den saraya arzedilmiş ve pâdişahın iradesiyle Bâbıhümayunda teşhir olunmuştur [76].

Kadı Abdurrahman Paşa'nın kesik başına takılan yafta sureti :

"Filasıl Nüvvab zümresinden iken yirmi seneye karip vakitten beru mutlak kendu kârına revaç vermek ve cibilliyatında merkûz zulüm ve fesadı terviç kesb-i meratibine destres olmak fikri fasidinden nizam-ı cedid askeri tertibinde illet-i müstekille olarak mirmiranlık ve bâdehu rütbei vezareti tahsil edip bulunduğu kâr-ı nâ savabı âmmenin malûmı ve bundan akdemce Astane-i aliyyede vukua gelen mefasidinin icrasını teyekkun ile firar, Konya ve Alanya taraflarında dahi

haris ve bu fırsatla tecessüs hususunda mübalâğa derecesine ikdam ve emval ve eşyasını gasp ve iğtinam eylemeği bî sabır ve aram begayet dikkat ve ihtimam eylemekle bilâhara ol havaliye vürudunu muallimler vasıtasiyle istişmam eyledikte cüstücû ederek âkıbet ahz edüp muşarünileyhe îlâm-ı hakikat-i meram ile kendusuna af ve iğmaz istirham ederek katil ve îdam ve derhal ser-i maktuunu irsal ile tevkir-i şevk-ı yârane istîcale ikdam eylemekle mâh-ı Zilhiccenin yirmi ikinci günü vaz'ı nazargâhı ibret" olmuştur. *(Şânî Zade c. 1, s. 177)*.

[76] Abdurrahman Paşa'nın başının geldiğine dair pâdişahın sadaret kaymakamına beyaz üzerine hattı:

Kaymakam Paşa

Firarî Abdurrahman Paşa'nın ser-i maktuının vürudundan kemal-i mertebe sürur ve kubura bâdî olmuştur. Din ve devletime hiyanet edenleri cenabıhak kahreylesün, mal ve eşyaları için bundan mübaşir tayin ve irsal olunsun. Ser-i maktûları şimdi mahallerine vaz olunsun. *(Başvekâlet arşivi 2573)* Câbî Efendi vekayinamesi, Abdurrahman Paşa ile diğer oğlu ve Konya Nâibi akrabasının birinin ve adamlarından diğer ikisinin başlarının 24 Zilhicce'de gelerek ertesi günü teşhir edildiğini yazar *(varak 299, 300)*.

şekaveti kadimesini izhar eylediği tahkik olunup vücud-ı habaset âlûdının izalesi içün sadır olan hutut-ı hümayun mûcibince ısdar ve irsal olunan ferman-ı kaza ceryan ile Teke mütesellimi Kapucubaşı Mehmed Ağa marifetiyle ahz ve îdam olunan Kadı Abdurrahman Paşa'nın ser-i maktu ıdır[77].

Abdurrahman Paşa'nın başı 24 Zilhicce ve 10 Şubat'ta *İstanbul*'a gelerek iki gün teşhir edilmiş nizam-ı cedid ve sekbân-ı cedid aleyhdarlarını korkutmuş olan büyük başı görmek üzere İstanbul halkı tehalük göstermişlerdir[78].

Merhum Cevdet Paşa Abdurrahman Paşa'nın ikibin kişilik bir kuvvetle *Alanya* Kal'asına kapanarak onbin kişi ile üzerine gelen Teke mütesellimi Hacı Mehmed Ağa tarafından altı ay muhasara edilip katledilmiş olduğunu beyan etmekte ise de[79], Abdurrahman Paşa'nın Anadolu tarafına geçmeisi Şavval ortalarında olup buradan *Beyşehri*'ne varması ancak Zilkade ayının ortalarında olduğuna göre *Alanya* Kal'asına kapanması kabul edilse bu da aynı ayın sonlarına rastlamak îcap eder. Eldeki vesikalar Abdurrahman Paşa'nın ne suretle Beyşehri'ne geldiğini ve Konya mütesellimi ile mücadelesini ve nihayet İstanbul'dan kaçtıktan iki buçuk ay sonra katlini gösterdiğine göre Cevdet tarihinin kaydı tashihe muhtaçtır.

Kadı Abdurrahman Paşa'nın Mallarına El Konması:

Merhum Abdurrahman Paşa'nın nakdi ve külliyetli menkul ve gayrı menkul, çiftliği hayvan ve eşyası olduğundan dört aydan ziyade *İbradı*'da Teke mütesellimi Hacı Mehmed Ağa, bin türlü

[77] Câbî Ömer Efendi, başı seyre gelen bî edebler muşarünileyhin seri maktuuna tükürmek ve bazısı bizim ocağımızı batırıp nizam-ı cedid askeri düzüp az kala ki İstanbul'da yeniçeri komayup kırayazdı deyu kelleyi tabladan alup tekme ile darp eden edepsizlere ne çare vakit ve hale göre sükût edilmek zarurî oldu. İki gün kelleyi seyre gelenlerin hesabı yoktu *(varak* 300*)*.

[78] *Yayla İmamı*, vekayinâmesi, Abdurrahman Paşa'nın Beyşehri kurbinde tutulup katledildiğini ve kesik başının Zilhicce'nin yirmi beşinci günü Bâbıhümayundaki senk-i ibrete konduğunu yazıyor. *Câbî Efendi*, Abdurrahman Paşa ile iki oğlu ve Konya Nâibi akrabasının birinin ve adamlarından diğer ikisinin başlarının yirmi dört Zilhicce'de gelerek ertesi günü teşhir edildiğini yazıyor. *(varak* 299, 300*)* Şânî Zade tarihi ise *(c.* 2, *s.* 177*)* Abdurrahman Paşa'nın başının teşhirinin yirmi iki Zilhicce olduğunu kayıt ile "hemen bütün İstanbul halkının seyrine hücum ve iktihamları mahalli ibreti erbabı ebsar oldu" diyor.

[79] *Cevdet Tarihi c.* 9, *s.* 49.

tehdit ve işkence ile hepsini meydana çıkardıktan sonra bunlardan mühim bir kısmını, kazalardan tedarik ettiği beşyüz mekkâri hayvaniyle *Antalya*'ya nakletmek suretiyle[80] bunların üzerine oturup bunlardan cüz'î bir miktarını *İstanbul*'a yollamıştır; fakat Paşa'nın bıraktığı nukut, hayvan vesair eşyasının mühim bir kısmını Teke Mütesellimin aldığı hükûmete haber verilmiş ve bunlar kendisinden istenmiş ise de serkeş bir adam olduğundan *İstanbul*'a sert ve ağır cevaplar yazmasiyle işin ilerlemesine gidilmeyerek hakkından gelinmesi başka zamana bırakılmıştır[81]. Resmî kaynaklarda Abdurrahman Paşa'nın muhallefatı hakkında dikkate şayan bir vesika görülmektedir :

1224 Rebiulâhır sonlarında (1809 Haziran) Alanya Kadısının memleketin ileri gelenlerine gönderilen fermana göre Abdurrahman Paşa'nın katlinden sonra Teke mütesellimi Hacı Mehmed Ağa, paşanın bütün mallarını ve parasını anın *İbradı*'daki konağına koydurarak hazine için zaptetmek üzere oğlunu *İbradı*'da bırakup kendisi *Antalya*'ya dönmüş ve gûya kaza halkı konağına hücum ve mütesllim Hacı Mehmed'in oğlu ile müsademe ederek konaktaki bütün emval ve eşyayı yağmalamışlar ve sonra da konağa ateş verip yakmışlar. Bunun üzerine Teke mütesellimi bu hâdiseyi *İstanbul*'a bildirmiş. Mütesellimin bu yazmasına karşı kasaba halkı da bunun aksini iddia ile Abdurrahman Paşa emval ve eşyasını Hacı Mehmed'in *Antalya*'ya nakil ile ortalığı sindirmek için oğlu marifetiyle konağı

[80] Abdurrahman Paşanın emval ve emlâki ile bunların Teke mütesellimi tarafından müsadere edilenleri hakkında aşağı kısımlara bakınız:

"Ol diyar ahalisinden bazı sikatın nakli üzere Abdurrahman Paşa'nın emvalini katar katar tarafına alenen celp ve ihzar edüp canibi miriye cüz-i layetecezza arzetmekle ol kadar mal-i bî gerane varisi yegâne olup tarafı saltanattan mutalebe olundukça muteassıbâne şukka ve tiz kelimat-ı bagıyane ile redd-i cevab ederek mahzen-i temellükünde ibka ve takrir eylediği pâdişahın gazabını mûcip olup ilk fırsatta katl ederek cemi eşya ve emvali yine Hazinei hümayuna intikal eyledi" Şânî zade c. 1, s. 178.

[81] Şâni Zade'nin Teke mütesellimi Hacı Mehmed Ağanın katledildiğihakkındaki mütaleasında yanıldığı ve babası ile katledilen oğlu ibrahim'i karıştırdığı görülüyor. Hacı Mehmed Ağa, yaşı doksanı mütecaviz olarak 1226 H. 1811 M. de eceliyle ölmüş ve Antalya'nın Çukurtaş mevkiine gömülmüştür. *(Antalya Livası Tarihi s.* 79, 100*)* Hükûmete karşı Hacı Mehmed'in oğlu İbrahim isyan etmiş. Muhasara edilmiş nihayet Antalya zapt ve emval ve eşyası musadere olunarak bu aileye mensup olanların hepsi Selânik'e naklolunmuştur. Antalya'daki mütesellim cami ve medresesi Hacı Mehmed Ağa'nındır.

yaktırıp oğlunun fıkaraya zulmüne mebni ahali ile mücadele ettiğini ve bundan dolayı halkın memleketi terketmeğe kalkıştıklarını beyan etmeleri sebebiyle her iki iddiadan hangisinin doğru olduğunun tahkik edilip bildirilmesi bir fermanla Alanya Kadısı ile âyan ve eşrafa emrolunmuştur [82].

Abdurrahman Paşa İle Oğullarının Kabir Kitabeleri :

Kadı Abdurrahman Paşa'nın katlinden sonra *İstanbul*'a gönderilen başın nereye defnedildiğine dair bir kayıt göremedim, cesedinin oğullariyle beraber doğum yeri olan *İbradı* kasabası mezarlığına defnedildiği malûm olup kabir kitabelerinin suretleri aşağıya yazılmıştır.

Abdurrahman Paşa'nın kabir kitabesi :

Hüvelhllâkulbâkî

1 — Elmerhum-ül-magfur ilâ rahmeti

2 — Rabbihilgafur sâbıka Anadolu Valisi

[82] Alanya Kazasında nâip ve âyan ve zabitan ve vücuh-ı memleket Kadı Abdurrahman Paşa'nın ahz ve îdamına dergâhı muallâm Kapucubaşılarından Teke müteselliminı Elhac Mehmed dâme mecdühu mukaddema bâ fermanı âlî tayin kılınıp kapucı başlı-i mumaileyh dahi muktezai memuriyeti üzerine mumaileyhi ele getirip tertibi ceza eyledikten sonra muhallefatının zaptı için diğer sadır olan emri şerifim mûcibince emval ve eşya ve cemi nukut ve mamelekini paşai mumaileyhin konağına vaz ve canibi mirî için zapteylemek üzere oğlunu ol tarafta terk ve ikameyle kendisî Antalya tarafına azimet eylemiş olduğuna binaen ahali-i kaza mecbul oldukları habaset muktezasınca cemiyyetle konağ-ı mezbure hücum ve oğlu mumaileyh ile muharebe ve derununda olan bilcümle emval ve eşyayı yağma ve konağı mezkûrı ihrak etmiş oldukları bu defa kapucu başi-i mumaileyh tarafından der-isaadetime tevarüt eden tahriratta derç ve iş'ar olunmuş ve sabıkuzzikir konakta hıfzolunan emval ve eşyayı kapucu başı-i mumaileyh Tekeye nakil ile mücerred sindirmek için oğlu mumaileyh marifetiyle konağı ihrak-ı binnar ve oğlunu fukara üzerine taslit ve envaı mezalim ve taaddiyata iptidar ve ahali ile muharebe ve mukateleye ictisar eylediği ... ahalli-i merkum taraflarından takdim olunan arz-ı mahzar ve îlâmlarında tahrir kılınmış olup bu surette tarafeynin muhalif-ü-lmezamin vârid olan evrakın mahiyetine nazaran hususı mezburda iştibah vâki olmak hasebiyle tashih ve tahkiki lâzimeden olmakla ve siz ki mevlânâ ve âyan vesair mumaileyhimiz vusuli emr-i âlişanımda maddei merkumenin vukuı ne veçhiledir? ve konağ-ı ihraka cesaret edenler kimlerdir? ve zikrolunan emval ve eşya hangi taraflardan gasbolunmuştur ve kimin zimmetlerindedir ve kapucubaşı-i mumaileyhin ol tarafta terkeylediği oğlunun zulmü vaki midir? sıhhat ve hakikati üzere der-isaadetime tahrir..." *(evahir-i Rebiülâhır* 1224*) mühimme defteri* 227 *s*, 273.

3 — İken maktulen vefat eden Kadı

4 — Abdurrahman Paşa'nın ruhiçün fatihâ.

Sene 1223
fi. 10 Z.[83]

Abdurrahman Paşa'nın onsekiz ondokuz yaşlarında ve Beylerbeği pâyesinde olan oğlu Abdullah Paşa'nın kabir kitâbesi[84].

Ya ilâhi olmübarek ismi pâkin izzeti
Hem resulün fahriâlem Şâhı kevneyn hürmeti
Eyle kabrim ravzai cennet ya ilâhelâlemîn
Gece gündüz eylesinler hur-ü-gılman hizmeti

1 — Merhum Kadı Abdurrahman paşa Zâde

2 — Maktulen vefat eden merhum Abdullah

3 — Paşa ruhiçün rizaenlillâh fatiha

Sene 1223
22 fi. z.

Abdurrahman Paşa'nın büyük oğlu Müderris Seyyid Mehmed Efendi'nin kabir kitabesi: Biraderinin kabir taşındaki iki bendinden sonra :

1 — Merhum Kadı Abdurrahman Paşa zâde

2 — Müderrisin-i kirâmdan maktulen merhum Seyyid Mehmed Efendi ruhiçün

3 — Fatiha. fi. sene 23 z. 1223

Kadı Abdurrahman Paşa'nın Evlatları :

Abdurrahman Paşanın Babası Şeyh Mehmed efendinin 1175 H. 1761 M. de vefat ettiğine göre, Abdurrahman Paşa vefat ettiği zaman yaşı takriben elliyi geçmiş olmalıdır.

[83] Kabir taşındaki 10 Zilhicce tarihi yanlıştır. Belki istinsah eden yanlış kaydetmiştir. Şânî Zâdenin kaydı üzere (22 Zilhicce olmalı).

[84] Seyyid Abdullah Paşa, on üç on dört yaşında iken 1215 H. 1800 M. de Bozkır Madeni Emini olan babası Abdurrahman Paşa tarafından Îradı cedid defterdarı Hacı İbrahim Efendi'ye yazdığı tahriratın Beylerbeylik ile oğluna Alanya sancağının verilmesini rica etmiş ise de kabul edilmeyerek Kapucubaşılık pâyesi verilmiş ve 1221'de İstanbul'a gelen babasının ricasiyle küçük yaşta Beylerbeyi pâyesini almıştır.

Abdurrahman Paşa'nın en büyükleri Seyyid Mehmed Efendi olmak üzere Ahmed, Ali, Abdullah isimlerinde dört oğlu ile Şerife Hatice, Şerife Fatma, Gülsüm, Nakiye, Zübeyde ve bir de adını bilmediğimiz altı kızı olmuştur[85].

Bunlardan zamanımıza kadar gelen Kadı Paşa ailesi Abdurrahman Paşa'nın kendisiyle beraber maktul oğlu Seyyid Mehmed Bey ile yeğeni ve damadı olan eşrafı kuzattan[86] Behçet Efendi ve diğer damadı ve yeğeni olan Hacı Şakir Efendiden gelmişlerdir. Abdurrahman Paşa'nın bu iki damadından Behçet Efendi, Konya Mütesellimi Ebubekir ile Abdurrahman Paşa arasındaki musademede maktul düşmüş ve Hacı Şakir Efendi de Abdurrahman Paşa ile beraber maktulen vefat etmişlerdir. Behçet Efendinin zevcesinin adı Zübeyde hanım ve Hacı Şakir Efendinin zevcesinin adı da Hacce Şerife Fatma Hanımdır.

Abdurrahman Paşa'nın nizam-ı cedide hizmeti:

Nizam-ı cedid askeri teşkiline başlandıktan sonra bu askerler *İstanbul*'da *Levent Çiftliği* ve Sultan Selim'in yaptırdığı *Üsküdar*'da Selimiye kışlalarında talim görüyorlardı. Fakat sonraları Bozok mutasarrıfı Çapar Oğlu Süleyman Bey ile Kadı Abdurrahman Paşa ve *Bolu* Voyvodası Hacı Ahmed oğlu İbrahim Ağa'nın *İstanbul*'a göndermekte oldukları asker namzetlerinin bu iki kışlanın alamamasından dolayı mahallerinde kışlalar yapılarak askere alınacak efradın *İstanbul*'dan gönderilecek muallimler vasıtasiyle mahallerinde yetiştirilmeleri emrolunduğundan bu suretle Üsküdar ocağına bağlı olarak Nizam-ı cedidin ayrılmış olduğu yerlerde kışlalar yaptırılmıştı.

[85] Aile şeceresinde beş kızı görülüyor, Paşa'nın muhallefatına dair olan vesikada altı kızı gösteriliyor.

[86] Rumelideki kaza kadılıkları dokuz ve Anadoludakiler on ve Mısır'dakiler altı dereceye ayrılmış olup Anadolu kazalarında kadılık edenler Rumeli veya Mısır kazaları kadılıklarına geçemeyüp Anadolu'da ise oradaki kazalarda kadılık ederken onuncu dereceye kadar çıkar, keza Rumeli'de öyle olup orada dokuzuncu ve Mısır'da altı dereceyi doldururlar ve en son sitte tabir edilen dereceye varırlardı. İşte bu (sitte), derecesine varan kadılara *(eşrafı kuzat)* denilirdi. Sitte'ye çıkan kadıya Rumeli'de ise (Sittei Rumeli) ve Anadolu'da ise (Sittei Anadolu) ve Mısır'da Sittei Mısır kadısı denilirdi. Eşraf-ı kuzatın ehliyet ve tecribeli olanlarından bazıları (tahta başı) ismiyle Kazaskerlere müşavir olurlardı.

Bu suretle mahallî kışlalar ve askerî talimler hakkında gönderilen fermanlardan birisi de Karaman (Konya) valisi Kadı Abdurrahman Paşa'ya yollanmıştı. Bunun üzerine Abdurrahman Paşa gerek vilâyeti dahilinde *Konya*, *Aksaray*, *Seydişehir*, *Kırşehir* ile *Niğde*'nin *Eskisaray* mevkiinde ve malikâne suretiyle kendi üzerinde olan *Alanya*'da ve *Kayseri*'de muhtelif büyüklükte kışlalar yaptırttı. *İstanbul*'dan mühendisler getirtmek suretiyle ilk yaptırılan kışla 1218 H. 1803 M. de *Seydişehrin*deki nizam-ı cedid kışlası idi[87].

Bu kışlalardan başka Abdurrahman Paşa kendi maiyyeti sekbân ve suvarileri için *Alanya* kasabasında kendi parasiyle ondört odalı bir han ile küçük bir hamam ve dört dükkân yaptırmıştır. *Kayseri*'de kârgir olarak yaptırılan nizam-ı cedid kışlası doksan beş odalı olup[88] beşyüz beygir bağlanır dört ahırı ve bir geniş avluyu ve ortasında bir de camii ihtiva ediyordu. Aksaray'da yaptırılan kışla kerpiçten olup yirmi odalı ve yine kerpiçten olan Kırşehir kışlası da otuz odalı idi[89].

Kırşehir kışlası yarım orta yâni altıyüz efradı istîâb edecek büyüklükte idi. Abdurrahman Paşa'ya *Kırşehrinde* yarım orta asker yazması emri geldiğinde buranın eşrafını davet ederek fermanı okutmuş ve fermanın kabulü üzerine nefsi *Kırşehir*, *Keskin*, *Konur*, *Hacı Bektaş*, *Mucur*, *Süleymanlar* kazalarından yarım orta asker yazmıştır[90].

Abdurrahman Paşa Karaman valisi iken *Konya*'ya bir çeyrek mesafede *Çimenlik* mevkiinde kazalar ahalisinin yardımlariyle Vali sarayı denilen hükûmet konağını yaptırıp[91] bu konak daha sonra asker kışlası olmuştur[92].

Nizam-ı Cedid için alınacak asker gelişi güzel toplama olmayup yerli, yurtlu ailelerden idi ve bunların başlarına o memleketin hane-

[87] Başvekâlet Arşivi Cevdet tasnifi askerî vesikalar No. 42356 (21 c. 1218).

[88] Nizam-ı cedidin ilgasından sonra bu kışla han olarak kullanılmak üezere kiraya verilmiştir.

[89] Nizam-ı cedidin ilgasından sonra *Aksaray* kışlası mutasarrıf Paşaların dairesi olmuş ve *Kırşehir* kışlası da işe yaramaz diye terkedilmiştir (*Cevdet tasnifi askerî vesikalar No.* 16791).

[90] *Cevdet tasnifi askerî vesikalar No.* 8161, 8166, *sene* 1219.

[91] *Cevdet tasnifi dahiliye vesikaları No.* 7954, 7988 *ve Cevdet Tarihi, c.* 9 *s.* 38.

[92] Eskiden Vali konakları harem ve selâmlıklı olarak iki kısımdı. Selâmlık kısmı vilâyet dairelerini ihtiva ederdi. Abdurrahman Paşa'nın vali konağını şehirden hariç mahalde yaptırması ilk valiliğinde olduğu gibi bir suikasitten sakınmasından ileri gelmiştir.

dan ve asılzadelerinin ehliyetlilerinden maaşlı binbaşılar tayin edilecekti; bu suretle alınacak efrad münavebe ile *İstanbul*'a gönderilecek, İlkbahar'dan Sonbahar'a kadar altı ay *Üsküdar ocağında* (Selimiye kışlasında) talim ve terbiye görecekler ve bir sefer vukuunda *Üsküdar* ocağıyle birlikte muharebeye gideceklerdi[93]. Daha yukarıda söylediğimiz gibi sonraları mahallî kışlalar yaptırılarak efradın kısmen orada talim görmeleri emrolunmuştu.

* * *

Tercümei halinin tetkikinden anlaşılacağı üzere Kadı Abdurrahman Paşa teşkilâtçı, azim ve gayret sahibi, cesur, metîn, yeni teşkilâta candan bağlanmış bir vezirdi.

Medrese tahsili görmüş, uyanık fikirli, teşebbüs ettiği işde memleketin selâmetini görmüş ve anlamıştı. Sultan Selim'in nizam-ı cedid teşkilâtındaki samimî maksadını kavradığından Anadolu'da Çapar Oğluyle beraber Pâdişah'a kuvvetli destek olmuşlardı. Her ikisi de icraatlarında şedid olduklarından bu sayede işlerinde mukavemet görmeden muvaffak olmuşlarsa da makalemizin muhtelif kısımlarında görüldüğü üzere Abdurrahman Paşa bilfiil kumanda mevkiinde bulunduğundan suikast ve ihanetlerle karşılaşmıştır.

Gerek yeniçeri ocağı ve gerek Rumeli âyanlarının pek korktukları Abdurrahman Paşa'nın Alemdar'ın sadaretiyle tekrar meydana çıkarak Anadolu Valiliği ile sekbânı cedid seraskeri tayin edilmesi ocağın endişesini arttırmış ise de *Alemdar* vak'asını müteakip kendisini ele geçirmek istemişler, fakat muvaffak olamamışlar ve pâdişahı tazyik ile Abdurrahman Paşa'yı adım adım takip etmişler Anadolu'nun üç koluna fermanlar yollatmışlar ve nihayet îdam ettirmişlerdir.

[93] *Cevdet tasnifi vesikalar No.* 16346, *sene* 1219, *Recep.*

Kadı Abdurrahman Paşa ailesinin kısa şeceresi

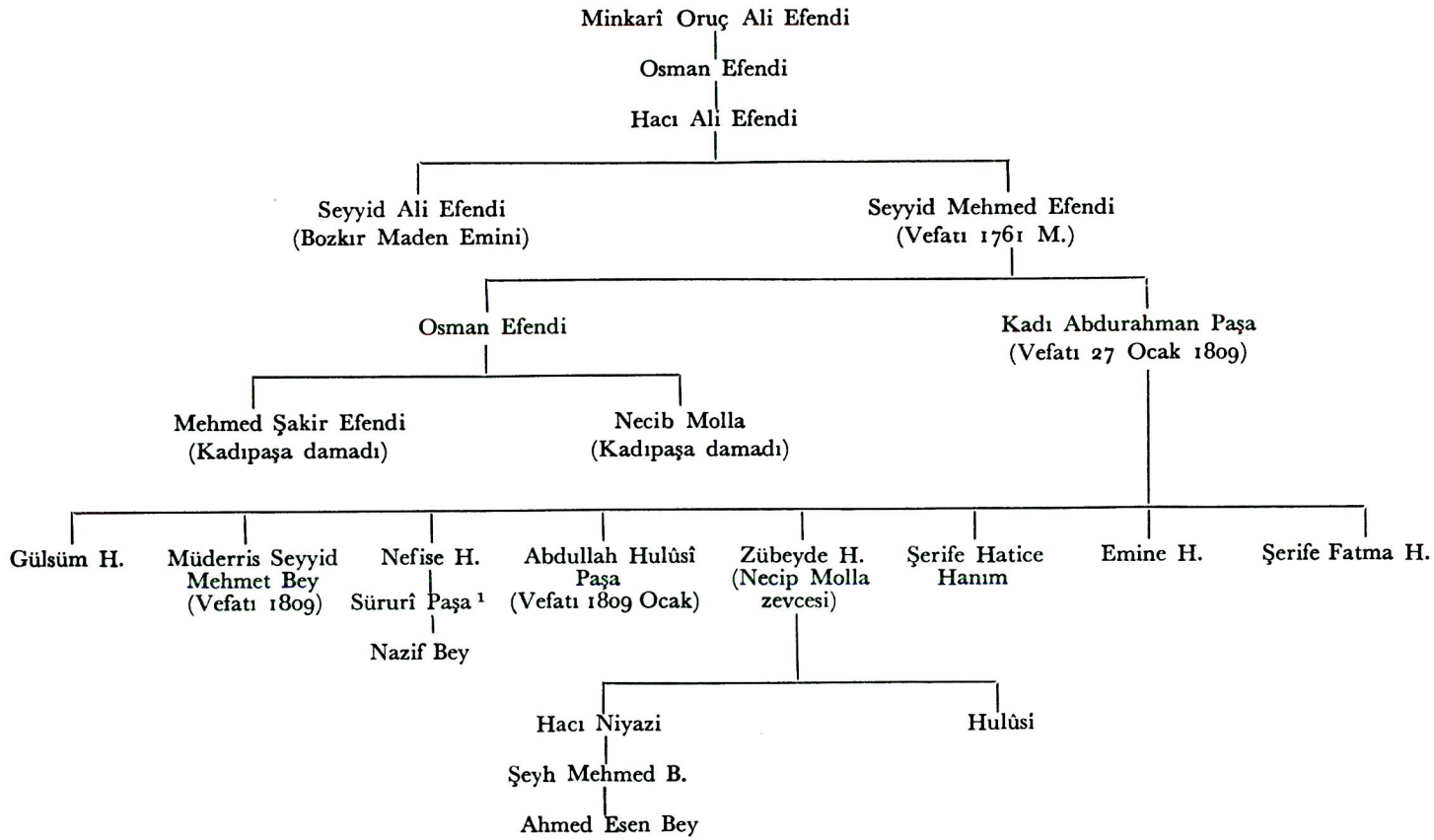

[1] Merhum Midhat Paşanın Muhakemesinde Mahkeme Reisi idi.

TARİH, BİZ VE ATATÜRK

HALİL DEMİRCİOĞLU

Dünyada umumî bilginin hemen hiç bir sahası, bizim ilk okul sıralarından beri öğrenmeğe çalıştığımız "Tarih" kadar çok, fikir münakaşaları ve dünya görüşü mücadeleleri içine sokulmuş değildir. Bunun neden ileri geldiğini uzun uzun araştırmağa pek lüzum yoktur; çünkü bu, tarihin mahiyetinden gelmektedir. Filhakika başka hiç bir ilim, –hattâ hukuk ve ilâhiyat bile–, tarih kadar zamanın ve devrin fikir âlemine tâbi ve bağlı değildir. Çünkü ilim olarak tarih, devirlerin ve kültürlerin, geçmişten hesap verdikleri bir "form"dur. Hattâ bundan dolayı her neslin tarihini kendi yazması, tarih tablosunu kendisi çizmesi lâzımgeldiği bile iddia edilmiştir.

Gerçekten, cihan tarihi gösteriyor ki, hiç bir devir, hattâ hiç bir nesil, kendi görüş ve anlayışı ile kendisine yeni bir "tarih tablosu" çizmekten, başka bir deyimle, yeni bir "tarihî şuurlaşma"dan müstağni kalamıyor. Bilhassa siyasî değişmeler ve yeni içtimaî şekilleşmeler demek olan inkılâp devirleri ve nesilleri bunu, sükûn devirlerinden çok daha kuvvetle hissediyorlar. Çünkü milletler böyle zamanlarda varlıklarını korumak, kudretlerini geliştirmek ve, manevî kıymetlerine dayanarak geleceğe emniyetle yürümek için, kendilerini yeniden daha derin tanımak ve anlamak ihtiyacını duyuyorlar. Ve çünkü böyle zamanlarda milletler de –tıpkı bir insan gibi–, "ben ne olmalıyım? nasıl olmalıyım?" derlerken, önce, "ben neyim?" diye bir sual sormak zorunda kalıyorlar. Fakat, herkes teslim eder ki, bunu cevaplandırmak için de "ben nasıldım? nasıl oldum?" demeleri ve bunun cevabını vermeleri icap ediyor. Bu ise geçmişlerini tekrar gözden geçirmekle, daha doğrusu tarihlerine yeni bir bakışla mümkün ve kaabil olabiliyor. Çünkü, söylemeğe bile lüzum yoktur ki, bir milletin tabiatı, karakteri, mizacı, istidadı ve iktidarının hududu v.s., –tıpkı gene bir insanın ki gibi,– hep geçmişinde iradesi ile yaptığı, başardığı veya başaramadığı, işlerinde, yâni onun hayatının aynası olan "tarih'inde görülebiliyor. Binnetice, milletler kendilerini ancak tarihleri içinden anlayabiliyorlar. Tarihe bu bakış ise, her defasında yeni bir "tarihî şuurlaşma" demektir.

Bundan dolayıdır ki, bilhassa büyük ve derin inkılâplar, yalnızca "hâl"in çehresini değiştirmekle kalmıyor, geçmişe de el uzatıyor ve onunla yeni bir "hesaplaşma" yapıyorlar. Yaşanılan devrin, yâni hâlin, yeni bir tarihî şuurlaşması demek olan bu hesaplaşma ile, geçmişten kalan mirasın –mahiyet ve muhteva değiştirmesi değil–, bir "kıymet değiştirmesi" oluyor. Millet kendisini artık yeni bir gözle asırların aynasında görmeğe başlıyor : Yani geçmişin o zamana kadar ki eski "tablo"sunu kaldırarak kendine yeni bir "tarih tablosu" yaratıyor. Milletin hayatına şekil ve istikamet verici bir surette tesir etmekte olan tarihî geçmişin, yeni neslin (yani hâlin) gözü ile görünmesi demek olan bu yeni "tarih tablosu", içinde hâli ve istikbali yaratacak kudretleri saklayan, milletin yaşamak istediği hayat için, millî benliğinin devamı için, içinden kuvvet ve cesaret aldığı bir kaynak oluyor. İnkılâp nesli bundan içe içe varlığını daha kuvvetle koruyor, kudretlerini daha gür bir şekilde geliştirebiliyor; haddi zatında kendisi için çok ağır olan vazifelerini (tarihî misyonunu) yüklenmeye cesaret buluyor ve böylece geleceğe emniyetle yürüyebiliyor. Gerçekten, nereye bakılırsa görülür ki, milletler, muhafaza ve savunması kendi kabiliyetlerine kalmış iç kudretlerinin yarattığı millî hayatı daima ve ancak, tarihe bakmak ve böylece, geçmişten kuvvet almakla devam ettirebilmişlerdir. Çünkü tarihe bakmak realiteler görmek demektir: Tarihe bakanlar hâli ve istikbali mazinin aynasında görebilirler; bakmayanlarsa ne hâli kavrayabilir, ne de istikbalden umutlu olabilirler.

İşte, bütün bunlar göstriyor ki, Türk milleti'nin de, Atatürk'ün önderliğinde yapmış olduğu büyük devrim içinde yeni bir "tarihî şuurlaşma"ya varması mukadder ve zorunlu bulunuyordu. Gerçekten, yaşamak için yaptığı bu inkılâp ile, artık katılaşmış, hayat kabiliyeti kalmamış statik bir formlar âleminden, bunun karşıtı dinamik bir dünya içine girmek zorunda kalmış olan, kendisini millet olarak eskisinden bambaşka hissetmeğe başlayan ve bundan dolayı da, kendini daha derin bir şekilde tanımak ve anlamak ihtiyacını duyan Türk milletine, geçmişinin artık başka bir çehre göstermesi tabiî idi. Bu geçmiş mahiyet ve muhteva bakımından değişmiş değildi; belki biz onu millet olarak artık başka bir gözle görüyorduk. Binaenaleyh onunla yeni bir "hesaplaşma" zarurî idi. Atatürk'ün Tarih araştırmalarını teşvik etmesi, tarih dersleri ve tarihçi yetişecek gençlerle şahsen ilgilenmesi, ve ilk defa olarak bir "Türk Tarih Kongresi"

toplaması işte bu zaruretten doğmuştur. Türk milletinin yirminci yüzyıl ilk yarısındaki devrimler nesli böylece geçmişinden yeni bir hesap vermiştir. İnkılâplar devrinin yeni "Tarih Tablosu" işte bu hesaplaşmanın mahsulüdür. Türk milleti, bu yeni Tarih tablosu içinde, geçmişi ile hâlinin, o zamanadek görülmemiş bir halde nasıl organik bir şekilde birleştiğini, hâlin dünün hangi zorunluklarından meydana geldiğini, açık ve plâstik bir şekilde yeniden görmeğe başlamış ve bu tablo da, böylece, yaşamak istediğimiz hayat için, millî benliğimizin kuvvetlenmesi için, istikbalimiz için emsalsiz bir kudret kaynağı olmuştur ve olmakta devam edecektir.

Atatürk'ün kurduğu Türk Tarih Kurumu'nun kuruluş yıldönümünde, bütün bunları hatırlamak ve hatırlatmak, o kuruluş sıralarındaki mes'ut ve şerefli bir günde kendisinden ders ve ilham almak mazhariyetine erişmiş ve, onun açtığı bu çığırın kalbi ve kafayı saran heyecan ve aşkı içinde yetişmiş olan bu satırların yazarına büyük bir bahtiyarlık vermektedir. Gerçekten, onun giriştiği işin azametini yalnız onun izinde yetişenlerin sayıları değil, aynı zamanda bu kurumun, ondan kuvvet alan çalışmaları neticesinde meydana gelmiş olan eserler de beliğ bir şekilde ifade edecek kudrettedir. Bunlar Türk milletinin bu yeni tarihî şuurlaşmasında kültür misyonuna bilinçli olarak geçmişine olan derin bağlılığının da birer delili olmakta ve Atatürk'ün irşat ve teşviklerindeki isabeti bütün vuzuhiyle tebarüz ettirmektedir.

Onun için Türk Tarih Kurumu'nun kuruluş yıldönümünde, Onun, yeni tarihî şuurlaşmamızdaki büyük rolünü ve Türk Tarih ilmine yaptığı büyük hizmetleri şükranla anmak istiyoruz : Atatürk, Türk tarih ilmi için olduğu kadar, Türk Tarih Kurumu için de daima ışık verici ve uyarıcı bir sembol olarak kalacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

SHIKOGOROFF; *Ethnological and Linguistical Aspects of the Ural-Altaic Hypothesis, and Tnngûs Materials (Ural-Altaylı Kuramının etnolojik ve Linguistik Görünüşü)* Anthropological Publicaions, Oesterhout, N. B. The Netherlands. 1970,

Biz Türkler için de önemi açık olan bu eserin ilk baskısı 1930 yılında, ve elimizdeki baskısı 1970 yılında yapılmıştır. Bilgin yazar bu kuramı benimsemiyor ve kendine özgü düşünce ve davranışla bunu çürütmeğe çalışıyor. Yazarın tutumu bilimsel olmakla birlikte kendini kimi duygusal aşırılıklarıdan da alıkoyamamaktadır.

Gerçi, bilginin çok haklı olduğu bir anlayışı vardır, fakat kuram bugün de ayaktadır ve bir çok çağdaş bilgin ve bu arada kimi Macar ve Fin bilgini, kuramı daha da bilimsel temellere oturtmak yolunda değerli çalışmalar yapmaktadırlar.

Biz burada, bu değerli eseri, yazarın ağzıyla, tanıtmaya çalışacağız. Bunu yaparken, daha çok, yazarın genel görüş ve anlayışları ile çıkardığı sonuçlar üstünde durduk. Aslında, eserin okunması oldukça güç ve söylemek istedikleri de özellikle kavramlar ve genel terminoloji ile ilişkili olduklarından, başlıklar halinde de olsa, ele alınan bütün konulara değinmek gereğini duyduk.

Şimdi, bilginin söylediklerini görelim:

1 — *Giriş ve önsöz.*

Bundan üç yıl kadar önce karmaşık (complex) linguistik ve etnografik sorunlar üzerine bir eser yazıp Tunguz dilindeki yön (orientation) terimleri üstünde durmuştum. Bu eserde, 'Altaylı' denilen dillerde, 'ortak sözler' sorununun, karmaşık sözler, linguistik ve etnografik gibi iki bakımdan araştırılıp çözümlenmedikçe, açıklığa kavuşturularak çözümlenemiyeceği görüşü belirtilmişti. Benim davranışım, bu konuda, geçerli olan görüşe uymuyordu.

Bu eser Tunguz dilindeki koşaları (paralleles) eleştirmeden, bu Tunguz dilini daha geniş bir birim olan ve bir ata-dilden geldiği sanılan Altaylı diller arasına sokma davranışına karşıdır. Bu eser, Altaylı dip-dil (pra-language) tezini tutanların gözüne ilişti; P. Pelliot bunu bir sorun ve kullandığım antropoloji terimini de yadırgayıp kendine bir tutanak yaptı.

Ben, bundan bu eserde de arasıra yararlanacağım ve konunun genel oturtulmasında etnolojik görüşleri temel alacağım. Ben gözlerimi linguistik olayların da etnografik yönleri olduğu gerçeğine yumamam. Kaldı ki, Ural-Altaylı kuramı aslında bir etnolojik sorundur. Bundan ötürü de düşünüyorum ki, antropoloji, etnografya ve özellikle etnoloji, çok çok yararlıdır ve bu bakıma, bu 'The Ural-Altaic Hypothesis and Tungus Materials' başlıklı eserin de baş konusudur, ve bunun için de, eserin başında halk ve dil (ethnos ve language) terimlerinin bir genel tartışılması yapılmıştır. Bu iki konu bugüne değin pek incelenmemiştir gereğince. Bunsuz da Ural-Altaylı kuramının işlenebilmesi olanağı yoktur.

Burada, işlenen konuya çeşitli yönlerden yanaşıldığı için, uzmanlarınca çok eyi bilinen kimi gerçekleri ve sonuçları da sık sık anacağım. Fakat, ilgi ve emeklerini bilimin dar alanlarına kısıtlıyanlar için durum böyle değildir, ve bu husus onlara söylenmelidir. Hattâ, baş amacıma ulaşmak için, onlara ihtyacım da olacaktır.

Eyice bilinen gerçekler (facts) ve sonuçlar yanında çeşitli teorilere de değineceğim ki, bugüne değin genellikle benimsenilmemişlerdir. Ayrıca bir takım yeni gerçekler ve teoriler de anacağım, çünkü bunlar bugüne değin yayımlanmamışlardır.

Benim, Ural-Altaylı denilen dillerin ortak kaynağı sorununu tartışabilmem ve bunun metodu üstündeki görüş açım başka yazarlarınkinden ayrıdır. Bu ayrılık ortak kaynağı, doğrusu ortak kaynaklılığı isbatlıyan (proving) veya abayan (disproving) tanıtların (bilgi ve belgelerin) tartışılmasından değil, benim düşünüş ayrılığımdan gelir. Öylesine ki, kaynak konusu ve diller arasındaki kaynak birliği, ve de soydaşlık ilişkileri, bugüne değinki yolla, hiç tartışılamaz. Bu görüş açısı teoretik nedenlerle de doğrulanabilir ki, bu, eserin büyük bir kısmını kapsar.

Açıklanması gereken başka bir nokta da davranışlarda böylesine farkların var olduğunu bulup ortaya koymaktadır. Çünkü, karşı davranışın oluşum eylemini göstermeden, benim görüş açım sadece bir 'görüş açısı' görünebilir ve de herhangi bir başkası gibisine. Oysa ayrılık, böylesinelikten çok derinlerdedir. Bu da eserin başka kesimlerinde belirtilmiştir.

Araştırmaların usulu ve orijinal işlemi, kullanılan terimlerin yeniden gözden geçirilmesini de gerektirmektedir. Bunu yaparken eski anlamların yerine yenilerini koymakla yetinilemez. Eski simbolları yenilden 'simbollamak' da gerekir. Çünkü, kimi simbollar eskimiş ve artık kullanılamaz olmuşlardır.

Burada ben bir kaç yeni terim bulmaya çalıştım. Bunlardan 'ethnos'u/halk'ı daha önce de kullanmıştım. Starter'i/uyandıran'ı burada açıkladım. Başka bir kaçına da bir az başka anlamlar verdim. Bu açıklamaları yararsız ve yorucu lâfetme yollu 'tartışmaları' önlemek için gerekli saydım.

Bu eserde tartıştığım her söz örneği (case) için belge ve bilgiler (facts) anmadım. Fakat, bu benim çıkardığım sonuçların belgeye dayanmadıklarını ve bunların sadece bir varsayı gibisine olduklarını göstermez. Herşeyden önce, ayrıca belirttiğim kimi örnekler biryana, elle tutulur gerçeklere dayanırlar ve her an, araştırma tekniği de gösterilerek, sonuçlar açıklanıp aydınlatılabilirler.

Bu davranışım bugün için güvenilir dayanaklar elde etmek içindir; yoksa bir ana-ural-altay dilinin varlığı, ya da yokluğu sorunu umurumda değildir.

***

Parça I, Bölüm I. Ethnos/halk ve Kültürel olaylar.

2 — *İnsanlık birimi (The Human Unit):*

İnsanlıkta kültürel ve fizik olayların değişmeleri konusunda her araştırımacı, er veya geç, bu değişmelerin birer birim olarak var olan belli insan topluluklarında yer aldığı görüş ve düşüncesine varır....

3 — *Ethnos'un tanımlanması:*

Ben insanlık birimini aynı bir dil, aynı bir kök ile birleşen veya bir kökten geldikleri üstünde aynı inanışta olan ve belli başka benzerlerinden farklı kültürel niteliğe sahip kişiler topluluğu olarak tanımlamıştım....

4 — *Ethnos'lardaki değişmelerin işleyişi:*

Birimlerin var oluşu verilerin çokluğu ile tanımlanır. Biryanda andırlaşagelen şartlar vardır ki, binlerce yıl önce yaratılmış ve gelenekleşmiş şartların sonuçlarıdırlar. Bunlar bir tek birimde değil, bütün birimlerde bugüne ulaşanlar olup sonunda sözkonusu birimde kesişirler. Öteyanda da birimin içinde yaşadığı ortamın ogünkü şartları vardır..... İmdi, o ethnos'un kendisi de, işte bu ortamlardaki unsurlardan biridir.....

(Yazar bir denge formülü de kurup interetnik ortamın dahi bir denge sistemi kılıklandırdığını söylüyor.).....

5 — *Ethnos'larda içten-dışa ve dıştan-içe saldıran güçler, ve yeni ethnos'ların doğuşu:*

Bu davranış güçleri ethnos'ların dinamik niteliklerinin belirtileri, başka bir deyimle, tutucu ve bozucu güçlerin sonuçlarıdır. Dil de, bunda, en güçlü bir araç ve yaraçtır.....

6 — *Kültür unsurları ve karmaşıkları. (complex)*

7 — *Kültürel karmaşıkların birer işlem olayları oldukları.*

8 — *Kültürel olayların değişmeleri.*

9 — *Değişmelerin itici güçleri (impulses), bunların yeğinliği ve değişmenin hızı (tempo):*

Kültürel karmaşıklıkların, bunların ve bunların unsurlarının değişmesi, görülüyor ki, etnik birimlerin uyaşma (adaptation) ihtiyaçlarınca zorlanırlar. Ancak, bu genel ve geniş yargıyı kesimlerine bölmeliyiz. Bunda da en başta durmadan çalışıp zorlıyan itme gücü kaynakları gelir.....

Bölüm II. Dil.

10 — *Dil (Language).*

Dil, etnografik olayların en karmaşıklarından biridir. Dilin bugünkü tanımlanışı çok farklılık gösterdiğinden, ben burada, bu eserin temel konusu olmakla, görüş açımı ayrıca belirteceğim..... (uzun boylu anlatıyor.).

11 — *Ses uyandıranlar (Sounding starters)*

12 — *Ethnos'larda dil.*

13 — *Dil karmaşıklıklarının oluş ve dönüşüşü. (Formation and transformation of linguistic complexes).*

14 — *Dillerin sınıflandırılması. (Classification of languages).*

15 — *Dilde dıştan-içe ve içten-dışa güçlerin etkileri.*

16 — *Dil, etnik değişmeler işleminde etnografik bir olaydır. (Language as ethnografical phenomenon in the process of ethnical variations.)*

17 — *Ortak sözler sorunu:*

Dil ve kültür olaylarının varolmalarının koşullarını gözden geçirirken unsurların karmaşıklar halinde guruplandıklarını görmüştük. İmdi, dil karmaşıkları ekonomik, teknik ve sosyal karmaşıklar gibidir, ayrı etnik guruplarda kimi belli benzerlikler gösterebilirler. Karmaşıkların doğal nitelikleri üstüne gerekli bilgilerle donatılmamış kafalarda bu benzerlikler, çok kez, karmaşıkların, hattâ bunları taşıyanların, ortak köktenlik gösterdiği sanısı uyanır. Bunu dile uygularsak, ortak-köktenlik (common origin) gerçeğini ortak sözlerde (common words) buluruz. Bu eserin ikinci parçasında bu çok önemli sorunu işliyeceğiz. Genel olarak linguistik eserler pratik değil teoretiktirler. Ortak sözlerin yapılışı ve doğası çok önemlidir. Bu, iki veya daha çok dillerde rastlanan ve ortak sayılan sözler şu üç gurupa ayrılabilir:

— Ödünçlenme sözler (loan-words),
— Çok benzeşen sözler, ve
— Kökten ortak sözler (genetically common).

Biz bu 'ortak' anlamını, evrim (evolution) karmaşığını ve dilin organik karakterini inceledikten sonra daha eyi anlıyacağız. Ana-dil çoğu hallerde bilinmediğine göre, sözlerin ortak oldukları ya da olmadıkları yargısı da kişisel davranışa göredir...

18 — *Ortak sözlerin özel halleri. (Particular cases of common words).*

19 — *Ethnos'lar ve diller arasında kurulu ilişki. (Correlation between ethnosses and languages.):*

Bölüm III. Evrim teorisi ve dil. (The theory of evolution and language).

20 — *Evrim teorisi ve diller:*

Önceki kesimlerde açıkandığı üzere, dilin rolü, doğasınca, öylesinedir ki, ethnos'ların öteki koşulları ile bağlantılı olmıyan bir olay olarak düşünülemez, ancak, dile az bir ölçüde, ve yalnız dillerin kendilerine özgü değişme iç kurallarının kontrolu altında, bir bütün gözü ile bakılabilir..... (yazar bu teorinin dile uygulanmasını uygun bulmuyor.)

21 — *Evrim teorisinin dillere uygulanmasından çıkan lojik gerekmeler. (Logical consequences of the theory of evolution applied to the languages).*

22 — *Evrim teorisinin belirttiği fonetik ve morfolojik sonuçlar. (Phonetic and morphological consequences implied by the theory of evolution).*

23 — *İlerleme düşüncesi. (Conception of 'progress').*

24 — *Zaman unsuru. (Element of time).*

25 — *İlkel-dil düşüncesi. (Conception of 'primitive' language).*

26 — *Yazarın davranışı ve evrim teorisi (Autors attitude and the theory of evolution).*

27 — *Dilbilim, Avrupalı etnografik karmaşığının bir unsurudur. (Linguistic as one of the elements of the European ethnografical complex).:*

Parça II. *Ural-Altaylı Kuramı.:*

Bölüm IV. *Ural-Altaylı kuramı ve Tunguzca malzeme:.*

28 — *Ural-Altaylı kuramının teoretik temeli.:*

Altaylı, hattâ Ural-Altaylı dillerinin ortak-köktenliği kuramının tarihi geçen yüzyılın ilk yarısında başlar. Bu kuramın bir çok savunucuları ve karşıkoyanları olmuştur. Böylece sorun konuya dışarıdan girenlerin görüşlerince henüz çözümlenmemiştir. Gerçekten, karşı görüşleri ve ileri sörülen tanıtları, (evidences) uzlaştırmaya ve ılımlı bir ortalama çözüm bulmaya çalışanlar yanılmıştır. Çünkü, bu sorun için tek bir doğru çözüm (correct solution) vardır ve bütün ötekilerin yanlış oldukları er geç isbatlanacaktır. Biz burada hangi gurupun, aldandığını ve hangisinin haklı olduğunu tartışmaya girmiyeceğiz. Çünkü, I. parça'da gösterildiği üzere, diller arasında öylesine bir ilişki (relationship) sorunu, cevaplandırılmak için, ortaya bile konulamaz..... (bu başlıkta bilgin yazar çok ilginç konuşuyor).

29 — *Temel önerilerden çıkan sonuçlar.*

30 — *Tunguzca karşılaştıram malzemesi.*

31 — *Sözlerin başındaki ilk seslileri soluyarak ve iki-dudak arasından çıkarmak sesel bir konuşma kuralıdır. (Aspiration and bilabialization of the initial vowels as a phonetic fashion).*

32 — *Goldi dili ne tipik kuzey Tunguzca, ne de tipik güney Tunguzcadır.:*

33 — *Mogul 'aspiration'u ve 'bilabialization'u.*

34 — *Aspiration ve bilabialization sorununun çözümlenmesinin linguistik önemi:*

Bu sorunun çözümlenmesine karşı duran en büyük engel Türkçe'de h harfinin (Grekçedeki) bulunmamasıdır. (Anadolu Türkçesinde vardır ve burada bütün k'lar kh veya g okunur. BSO).....

Bölüm V, Koşaların incelenmesi. (Analysis of parallels):

35 — *Buradaki incelemenin genişliği. (Scop of the present analiysis.):*

Bu koşaların incelenmesini yalınız Tunguzca için yapacağım. Ayrıca, Tunguzcada seslilerin 'aspiration'u ve 'bilabilaization'u sorunu kuramsal Ural-Altaylı dili ile ilişkili olmıyan bir olay olmakla, Tunguzların ilişkisi kuramını da, bu kuramsal dil ile karıştırmak istemiyorum.

Belki birgün Moğulca ve Türkçe uzmanları bu iki işlem arasında ne gibi bir ilişki bulunduğunu-eğer bu diller arasında böyle bir ilişki ve böyle bir kuramsal dip-dil (pra-languasge) varsa - göstereceklerdir.....

36 — *Ayrıntılı incelemelere girişmeksizin benimsenmiyen örneklerden seçmeler.* (Yazar burada 3 örnek üstünde duruyor ve Ural-Altaylı ortak dile 'Uralaltaicology' adını veriyor.)

37 — *Az bir incelemeden sonra atılan (benimsenmiyen) hallere örnekler.* (Yazar burada 6 örnek inceliyor.)

38 — *Başta ve söz içindeki sessizli örnekler.*

(Yazar burada 13 örnek inceliyor).

39 — *Başta ve arada dişel (dental) sessizli örnekler. (Cases whit initial and intervocalic dental consonants):*

Bu seri Sauvageot'nun eserinde 28 örnekle yansıtılır. Bunlardan 6 tanesinin Tunguzca koşası yoktur. Dört örnek tartışma konusu dışında kalır. 12 tanesi incelen-

diği için bunları yeniden ele almamız gereksizdir. Geriye kalan 6 söz ise burada incelenebilir ve incelenmeye değer.

Örnek Nr.: 87.

Kök (stem) yıldız toro, anlamı dayak ve dayanak. Ancak, anlamın sınırları geniştir, ve şu anlamları da verir: Güçlü, sert, burgu, vida, yiv, direk, neden ve benzerleri.

(Sauvageot'nun eserinde) anılan Tunguzca söz ture olup dayanır, üstüne oturur gibisine (sich gründen, fussen auf) çevirilmiştir. Bu söz başka Tunguz lehçelerinde direk/tirek, altlık (post/Prfosten, pillar) anlamlarını verir. Şamanizm inancında ruh gelip bu direğe çıkmak üzere tırmanması için kullanılır. Çağırılan ruhlara turu, toru, toro denir. Mançuca'da da görülen bu sözün aslı, anlaşılan, Moğolca'dır. Gerçekten de tura ile ilişkilendirilmiş dinsel gelenek Tunguzca değil, Moğol-Buryatça'dır. Buryatça'da toron sözü aynı anlamda kullanılır, ve öteki anlamlar (Ursache/Grund ki Türkçemizde "neden" 'dir) karşılığı olan turgun, tûrû ve terigun Moğolcadır. Bunların Türkçe koşaları yoktur.

(İmdi, burada gerek batılı bilginlerin, gerekse bunların görüş ve anlayışları yanında kullandıkları malzeme, tuttukları yol ve vardıkları sonuçların niceliğini belirtmek için aldığımız bu örnek çok ilginçtir. Batılıları ellerinin hamuru ile işe karıştıklarını ve dil bilmeden dilcilik yaptıklarını kınayan doğulu bilgin de aynı durumdadır. Çünkü bu kökün aslı Türkçe t.r./tr olup sesli harfler sözün anlam genişlemeleriyle ilgilidir. İşte bu öz Türkçe olup yabancı ağızlara düşerek bozulmuştur. Gerçekten de bu sözün dilimizde şöylesine soyu ve sopu vardır:

-tir-ek/direk, tirenmek/direnmek, tir-etmek/diretmek,....

-tır-manmak, tır-malamak, tır-nak, tır-pan, tır-mık,...

-Ter-mek/dermek, dirmek, ter-lemek, terletmek, ter-kin, ter-kinlemek,...

-Tür-mek/dürmek, dür-tmek, tür-üşmek,....

-Tur-mak/durmak (altında, üstünde, yanında, önünde, arkasında...) tur-ak/durak,... Tur-gun/durgun, tur-agan/duragan,....

Tanıtma yazısının uzatılmasını da göze alarak sayın okurlara bu örneği vermeden edemedim ve daha başkalarını da verebilirdim. BSO).....

40 — *Başta ve arada hançere sessizleri bulunan örnekler.*

41 — *Başta ve aradaki genizden gelen ng̃ harfli örnekler.*

42 — *Sonuçlar. (Conclusions).*

Yukarılarda Tunguzca sayılan sözler listelerinin denetlenmesinden görülebilir ki, elde edilen sonuçlar yapılan iş için harcanan emeğe oranla büyük değildir. Sauvageot'nun Tunguzcayı bilmemek gibi eksiği, öteki aşamalardaki kusurlarına oranla azdır. Dil öğrenmek bir vakit ve istek işidir ve bunu isteyen yapabilir. Sorunun önemli yönü uygulanan usulun niteliği ve mekanizmesidir.....

Sauvageot'unu ortaya koyduğu serilerden sadece 15 söz Tunguzca ile öteki diller arasında ortaktır. Bunlar da Sauvageot'nun kuramlarının öyle olmaları ve doğru diye benimsenmeleri kaydiyledir. Eğer, bu kuramlar öyle değilse, ortak sözlerin sayısı daha da azalır.

Gerçekten de, G. Ramstedt'in kuramının Tunguz dili için geçerli sayılamıyacağını, olmadığını daha önce gösterdim, ve böylece bu 15 sözden 5'inin de dışarıda bırakılması gereklidir. Kimi öteki örneklerde de fonetik dönüşmeler gene kuramsal (hypothetic) olduktan başka anlamsal (semantic) değişmeler de pek geniş ve anlamlar birbirlerine pek uzak olduklarından, bunlar da biryana bırakılmalıdırlar. Hattâ, bu örneklerin çoğunda (15'ten 9'unda) Türkçe koşalar eksiktir. Üçte birinde ise Moğolca koşalar eksiktir.

Bütün bunlardan sonra, yalınız 2/iki söz kalır ki, bunlar da yan(side) ve yılan (snake) olup karşılaştırılan bütün dillerde rastlanır [1].

Bunlar için herhangi bir başlangıç kuramı kurulup kullanılması da gerekli değildir. Başka dillerde, ortak sözler konusunda söylenenleri hatırlarsak, böylesine cılız bir sonuç şaşırtıcı değildir. Bu iki ortak sözün -sayıları 20, hattâ 50 olsa bile ne ki- ortak kaynağı ülkede yerleşmiş halkların gelenek mekanizması olabileceği ve böylece dolaysız olarak gelebilecekleri gibi kombinasyon ve permutasyon şanslarının bir sonucu da olabilir, ve de sözlerin kökleri ve öteki olanaklar da açık yollar olarak kalmak üzere.

Bu anlayışla, karşılaştırılan dillerin ortak köklü ya da asıllı olduklarını isbatlamak için bulunan bu ortak sözler yalınız kıt değil, inandırıcı da olamazlar. Bunların sayıları daha çok olsa bile gene de dillerin ortak asıllı olmaları noktasında herhangi bir değerleri yoktur, çünkü, tarihleri bilinmemektedir.

Açıktır ki, eger Fin-Ugur dilleri biryana bırakılırsa, 'ortak sözlerin' sayısı çoğalabilir, çoğalır da. Fakat, eger Türk dilleri de biryana bırakılırsa, daha da artar. Eger Moğulca dahi biryana bırakılırsa, ortak sözlerin sayısı daha çok artar. Eger, kuzey ve güney Tunguz dilleri de ayrı diller sayılırsa durum daha da başkalaşır.

Sauvageot'nun ortaya koyduğu koşa sözlerin objektif bir davranışla yapılacak analizleri öylesine bir sonuca götürür ki, bu, lûgat analizlerinin elverdiği ölçüde bulunacak ortak sözlere bakarak, Tunguz dillerinin Ural-Altaylı dil soyu içine alınmamasını gerektirir.

43 — *Teoretik evrim varsayılarının etkileri. (İnfluence of theoretical presumptions of evolution).*

Az önceki kısır sonuç, Sauvageot'nun kurduğu ve öteki bir çok yardımcı ve oydaşlarının tuttuğu Ural-Altaylı dillerinin ortak kaynaklı olduğu yollu teori, ya da kuramına karşı seslenir, bağırır. Ben burada bu teorinin ne denlü bir mekanizma kurduğunu göstermek istiyorum.....

44 — *Fonetik kurallar ve uygulanmaları. (Phonetic laws and their application).*

45 — *Eski sözleri onarıp diriltmek, ve bunları işletmekteki güçlükler. (Restoration of stems and difficulties in operating them).*

46 — *Anlam koşalığı ve uygulamaları. (Semantic parallelizm and its apploication).*

[1] Bu ortaklık fonetik ve semantik değil, sadece semantik'tir. Gerçi yılan/ilan sözü korkup kaçan da demek olabilirse de yılmak başka, korkmak ve kaçmak gene başkadır. Yan anlamı da bir kuruntudur. Nasıl ki el sözü geniş anlamlı ise, bütün gövde kısımları için kullanılan bir söz kol, bacak ve ard, kıç yanında yanı da anlatabilir.

47 — *Morfolojik unsurların işletilmesi ve yabancı sözlerin kullanılması. (Operation with the morphological elements and the using of foreing words).*

Sauvageot, koşaların sayısını çoğaltmak için başka metotlar da kullanmaktadır. Morfolojik unsurları işletirken, bu usuller pek kuşkuludur. Bunu göstermek üzere 3 örnek alalım. Gerçi bunlar bütün tipleri yansıtmazsa da, kullanılan metodun niteliğini göstermek yönünden, bir fikir verebilir.

Örnek Nr. 34:

Pikta sözü, ki oğul (the son/der Sohn) demektir ve Goldice'dir ve bu söz pita/ita ve benzerlerinden gelme gösterilir. Fakat, Sauvageot bunun Tunguzca kökünün po olduğunu göstermek için -kta'yı son takı sayarak kesip atıyor. Gerçi, Tunguzca'da böylesine bir takı vardır, hattâ iki tane. Fakat, bunun isim (noun) yapılmasında bambaşka bir rolü vardır ve ilişki göstermekte kullanılmaz.

(Bence, bizim pit-ka sözü, bu dillere yanlış olarak pikta kılığında geçmiştir., ve pit sözü de dosdoğru bizim piç'tir. Nasıl ki, Sümerce tin/tîn/tiğin, bizim bugünkü çiğin olup Tanrı, Havvayı (Eşah) uyuyan Adam'ın çiğininden yaratmıştır. Herhalde Türkçemizde bir t/ç dönüşümü vardır. BSO).....

48 — *Kullanılan metotlar üzerine özetleme. (Summary as to the methods used):*

Yazar yukarılarda, sırası geldikçe uzun sözlerle söylediklerini burada özetliyor ve Sauvageot'nun Tunguz etimolojisini bilmediğini, ve ayrıca Moğolca'nın Mançu ve kuzey Tunguzca dilleri üzerine yaptığı etkiyle de önem vermediğini söylüyor ve şöyle bir yargıya varıyor: Şöyle bir dokununca paramparça olan bir yapıtı kurmanın bu durum karşısındaki amacı nedir?

49 — *Ural-Altaylı kuramının tartışılmasında rastlanan metodolojik özelliklerin kaynağı.*

50 — *Ortak sözler sorunu. (The problem of common words).*

51 — *Tunguz dili ve Ural-Altaylı kuramı:*

Tunguzca ile öteki diller arasındaki ilişkiliği anlamak için, şu anlayışı benimsemek gerekir ki, bu dilde de herhangi bir dilde olduğu üzere, çeşitli kaynaklardan gelen unsurlar vardır ve Tunguz dilinin nasıl oluştuğunu, Tunguzların etnik bir birim olduğunu, anlamak için, bir Ural-Altaylı dilleri soyu kuramına ihtiyacımız yoktur. Tunguz karmaşıkları, ve sözgelişi sosyal örgütlenme, kimi evcil hayvanların yetiştirilmesine ilişkin terimler üzerinde yaptığımız analizler göstermiştir ki, kimi terimler kültür unsurlarıyle birlikte Buryat'lardan, Voğul ve Yakutlardan ödünçlenmişlerdir.

Kimi Yakut sözleri ise geriye, Moğulca ve Türkçe'ye doğru izlenebilirler. Bu dilin bir kısmının kaynağı bilinmez kalacaktır. Mançu dilini göz önüne alırsak, buna Moğul dilinden ve yakında oturanlardan daha çok uzaktakilerden daha az unsur girdiği görülür. Fakat, bunda Çince'den alınan sözler daha çoktur. Geriye kalan Mançuca sözler ne Çince ne de Moğulca asıllıdırlar ve bunlar bir çok Tunguz lehçelerinde de rastlanırlar. Bu sonrakiler Eski-Asyalı (palaeasiatic) dillerinde de bulunurlar. Bunlar acep pra-Tunguzca, ya da Eski-Asyalıca mıdırlar?

Böylesine bir durum Moğulcada da vardır. Belli bir Moğulca söz kısmı Çinceye

doğru geri izlenebilir. Çok sayıda terimler de Türkçe asıllıdırlar ki, kesin etnografik bağlayıcı unsurlara bağlı olarak görünürler ve Moğulca terimler arasında da belirirler.

Türkçe unsurlar da, durumlarına göre, İranlıca ve Uğurca gibisine asıllıdırlar.

Bütün bunlardan başka, gene bir kısım sözler vardır ki, Moğulca-Tunguzcada, Moğulca-Türkçede ortak olabilirlerse de, Tunguzca-Moğulca ve Türkçede ortak olamazlar.

Öteyandan, Tunguzlar, Moğullar ve Türkler için öylesine ortak sözler olabilir ki, bunlara Çincede, Eski-Asyalıcada, İranlıcada veya Uğurcada da rastlanmaz. Bunlara acep Altaylıca gözü ile mi bakılacaktır? Eğer bunlara başka dillerde rastlanılmazsa, bu durum onların ortak bir dilden/asıldan gelmemiş olduklarını anlatmaz mı?

Bunların bağlı oldukları çeşitli nedenleri olabilirler. Sözgelişi:

— Bir sözü Türkler kalender çağımızın başlarında almış, borçlanma yolu ile Moğullara vermiş, onlardan da Tunguzlara geçmiş ve ana-kaynak da büsbütün ortadan kalkmış olabilir.

— Ya da bu sözler yolculuğa Tunguz ve Moğullardan başlamış olabilir.

— Hattâ, dahası da var. Ortada, belli fonetik özelliği/benzerliği tıpkılığıa yaklaşan bir takım sözler vardır ki, 'combination'leri sınırlı olduğundan, aralarında tıpkılıklar da oluşabilir.

İmdi, böylesine 'ortak' sözlerden hangilerinin Altaylı oldukları isbatlanabilir? Çünki, bunlar da ister göçler ve geçmelerle, isterse tıpkılık rastlayışı ile oluşup belirebilirler.

Bu sözler bilimsel olarak ayırtlanamazlar ve bunların Altaylı sayılmaları kuramsal bir davranış olduğundan, bir Altaylı dip-dilin (Altaic pra-language) varlığını isbatlıyamazlar. Herhalde, bunu doğrulayıcı başka tanıtlar gereklidir.

Gerçi, böylesine tanıtlar da türetilip ortaya konulmuştur. Fakat bunlar gerçekler değil, kuramlar serisi olup ben bunlara, bilimsel değersiz kuramlar diyeceğim.

Herşeyden önce, bir Altaylı-Ataların yaşamış olması gereği tanıtsızcasına benimsenip ileri sürülmüş ve bunu yaparken, bu Ataların hangi koşullar altında yaşadıkları da tanıtlara bağlanmamıştır. Sözgelişi, bunların step bir bölgede yaşadıkları düşünülmüş ve hayvancılıkla ilişkili ortak sözlerin Altaylı asıllı oldukları varsayısı bir gerçek sayılmış ve step yaşayışına ve koşullarına ilişkin terimler de böylesine açıklanmıştır. Oysa, metodoloji yönünden bu görüş ve anlayış bir yanılmadır. Çünkü, bu terimleri yaratanlar ortak bir Altaylı dili konuşmayıp başka bir dil konuşmuş, ve de başka bir yerde yaşamış ve bilmediğimiz bir geçmişte yok olmuş/-yitmiş, bir halk ya da halklar olabilirler. Bu yeni gelenler de Türkçe, ya da Moğulca konuşmıyan halkların ataları olabilirler. Hattâ, bu step terminolojisini küçük bir topluluk yaratmış ve sonraları gelen Moğul ve Türkler arasında erimiş de olabilirler.

Bütün bu örneklerle yapılan açıklamalar, hiç de, herhangi bir Altaylı-dili (ve Altaylı soyu) kuramını istememekte ve gerektirmemektedir.

İkinci bir anlayış/düşünce de, bu ortak sözlerin ilkel kavramları ve olayları yansıtması gerektiği sanısıdır, ve bu da dillerin evrimi kuramının bir genişletilmesidir. Ne varki, bu kuramı da bilimsel yollarla sıkıca denetlersek, gerçekler (facts) karşısında

tutunabilmesi (ve tutulabilmesi) olanağı yoktur. Çünkü, en ilkel sayılan dillerde de karmaşık görüş ve anlayışlar (complex ideas) vardır.

Bir de, bu kuramsal Altaylı diller ve bunları konuşanlar ile, bir halklar ve ırklar terim ve anlayışı ilişkilendirilmiştir. Fakat, ne bu halkları, ne de Altaylı dilleri belli bir yere, alan veya bölgeye bağlayıp oturtabiliyoruz. Bu tezi savunup yürütenler şu Aryalı sorununun acıklı hikâyesini göz önüne getirmelidirler.

Altaylı ve de Ural-Altaylı dillerini diriltip yeni baştan onarmak için bir çok 'orientalist'in çalışma ve çabaları başarılı olmadı ve Sauvageot'nun elinde gülünçleşti.

214 ortak-söz örneğinden yalınız ikisi, iki Tunguzca söz, söz konusu dört gurupun herbirinin dilinde bulundu. Tunguzca konusunda, Mançucada ve kimi Tunguz lehçelerinde daha çok Moğulca ve Türkçe dil unsurları bulmak, ve Yakutçada Tunguzca unsurları bulunup bulunmadığını aramak yararlıdır. Böylesine çalışmalar Eski-Asyalıların topraklarına komşu alanlarda konuşulan diller üstünde de yapılabilir.

Moğulcada h harfi ile başlıyan sözlerin bir listesini yapmak Ramsted'in baştaki ph/f harfi teorisinden önemlidir, çünkü, Moğulcada h harfi bir gerçek; Altaycada ise bir sanı, kuruntudur, araştırıcıları aldatıcı yollara sürükler.

Herşeyden önce, fonetik kurallar her dil için kurulmalıdır ve lûgatlar olabildiği dek etimolojik açıklıklara kavuşturulmalıdır.

Bundan sonra, bir 'Altaylı dip-dili'nin varlığı sorusu, ihtimal, hiç bir zaman sorulmıyacaktır.

Eğer bir kimse geziye çıkmak isterse, atı arabanın önüne koşmalıdır. Bu, esen bir yolculuk için, eski olduğu dek eyi bir öğüttür.

BEKİR SITKI ORANSOY

1970 YILININ İKİNCİ YARISINDA KİTAPLIĞIMIZA GELEN KİTAP VE DERGİLER

A. KİTAPLAR

ACAROĞLU, İREM : *The Keban project: Salvage Archaeology in Turkey.* Archaeology, 22,4 (1969). S. 319 - 320. 4° (B/6103)

AHMET AĞA : *Viyana kuşatması günlüğü. Çev. Düz., Açıklayan: Richard F. Kreutel. Türkç. Çev: Esat Nermi.* İstanbul 1970 Baha Matbaası. 196 S. 10 Pl. = Milliyet yet Yay. Tarih dizisi : 3. 8° (A. III/4283).

AKAY, İHSAN : *Atatürkçülüğün ilkeleri. 2 bs.* İstanbul 1970 Varlık Yayınevi. 202 S. = Faydalı Kitaplar : 100. 8° (A. III/4711).

AKSEKİ, AHMET HAMDİ : *İslâm din-i fıtrîdir.* İstanbul 1341 Evkaf Matbaası. 104 S. 8° (A. II/9655).

AKSOY, DOÇ. DR. MUAMMER : *Partizan radyo ve D.P.* Ankara 1960 Ayyıldız Matbaası. 180 + XXI S. = Forum Yay. 1, Demokrasi ve D.P. Yayın serisi : Nr. 8. 8° (A. III/4384).

AKŞİN, SİNA : *31 Mart olayı.* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XII + 313 S. = Siyasal Bilgiler Fak. Yayınları No. 305. 8° (A. III/4673).

AKŞİT, DOÇ. Dr. OKTAY : *Roma İmparatorluk tarihi (M. S. 193 - 395).* İstanbul 1870 Edebiyat Fakültesi Matbaası. 382 S. 4 Hr. = İ. Ü. Edebiyat Fak. Yay. 1485. 8° (A. III/4302).

AKURGAL, EKREM : *Ancient civilisations and ruins of Turkey. From prehistoric times until the end of the Roman Empire.* İstanbul 1969 T. T. K. Basımevi. VIII + 312 S. 112 Pl. 8° (A. III/4544).

ALEXANDER, MICHAEL : *The true blue. The life and adventures of Colonel Fred Burnaby 1842–85.* London 1957 Rupert Hart-Davis. 215 S. 7 Pl. 8° (A. III/4570).

Alfabetik Katalog. Seyfettin Özege bağış kitapları. –Kitap adına göre–. 5 cilt. Erzurum 1965/1968 Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi. 4° (B/5884).

ALKIM, U. BAHADIR : *The Amanus region in Turkey: New light on the historical geography and archaeology.* Archaeology 22,4 (1969). S. 280 - 289. 4° (B/6103).

ALPMAN, CEMAL : *Cimnastik terimleri sözlüğü.* Ankara 1969 Üniversite Basımevi. 82 S. = T. D. K. Yay. 304. 8° (A. III/4962).

ALTAY, ORGNL. FAHRETTİN : *10 yıl savaş 1912 – 1922 ve sonrası.* İstanbul 1970 Dilek Matbaası. 543 S. 8° (A. III/4605).

Ancient Anatolia. Archaeology, 22,4 (1969). An issue devoted to ancient Anatolia. S. 249 - 336. 4° (B/6103).

ANCKWICZ - KLEEHOVEN, HANS : *Der Wiener Humanist Lohannes Cuspinian.* Graz 1959 Hermann Böhlaus Nachf. XI + 344 S. 14 Pl. 8° (A. III/4627).

ANDERSON, M. S. : *The Eastern Question* 1774 - 1923. New York 1966 St. Martin's Press. XXI + 436 S. 8° (A. III/4643).

A. Ü. Hukuk Fakültesi öğrencilerinin eğitim durumlarına ilişkin anket. Ankara 1970 Ankara Üniversitesi. 456 S. = A. Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları No. 729. 8° (A. III/4792).

ANNA COMNENA, PRINCESS : *The Alexiad. Being the history of the reign of her father, Alexius I, Emperor of the Romans, 1081 - 1118 A. D. Çev : Elizabeth A. S. Dawes.* London 1967 Routledge and Kegan Paul. VIII + 439 S. 8° (A. III/4620).

ANTI, CARLO : *Propedeutica archeologica. Yay.: Luigi Polacco.* Padova 1966 Edizioni Cedam. 140 S. 8° (A. III/4683).

ANTI, CARLO - LUIGI POLACCO : *Nuove ricerche sui teatri greici arcaici.* Padova 1969 Edizioni Cedam. 193 S. 8 Pl. = Publ. dell' Ist. Arch. dell' Univ. di Padova 4. 8° (A. III/4684).

ARAT, DR. TUĞRUL : *Ticaret şirketlerinin tâbiiyeti.* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XV + 142 S. = A. Ü. Hukuk Fak. Yay. 269. 8° (A. III/4430).

ARBERRY, A. J. : *Tales from the Masnavi.* London 1968 George Allen and Unwin. 300 S. 8° (A. III/4582).

ARDAĞI, ADNAN : *Mustafa Kemal Atatürk. Kahramanlık destanı. Resimliyen: Kayıhan Keskinok.* İstanbul 1963 Arkın Kitabevi. 28 S. 4° (B/6116).

ARIK, PROF. REMZİ OĞUZ : *Türk İnkılâbı ve Milliyetçiliğimiz.* Ankara 1958 Ayyıldız Matbaası. 71 S. = Remzi Oğuz Arık'ın Eserlerini Yayma ve Anıtını yaptırma Derneği Yayımları : 2. 8° (A. III/4848).

ARIT, FİKRET : *Hep bu topraklar için.* İstanbul 1961 Baha Matbaası. 107 S. 8° (A. III/4610).

ARIT, FİKRET : *İstanbul'un fethi.* İstanbul 1970 Yalçın Ofset. 32 S. = Genel Kültür Dizisi : 12. 8° (A. III/4821).

ARMAN, HÜRREM : *Piramidin tabanı köy enstitüleri ve Tonguç.* Ankara 1969 İş Matbaacılık ve Ticaret. XIV + 483 S. 20 Pl. 1 plan. 8° (A. III/4591).

ARSEVEN, CELÂL ESAD : *Istılahatı Mimariye.* İstanbul 1324 Matbaa-i Ahmet İhsan. 91 S. 8° (A. II/9706).

Arte Islamica a Napoli. Opere delle raccolte pubbliche Napoletane. Napoli 1967. XIV + 207 S. 66 Pl. = Istituto Universitatio Orientale di Napoli, Monografie 45. 8° (A. III/4323).

ASKINS, ARTHUR LEE-FRANCIS : *Cansioneiro de corte e de magnates.* Berkeley 1968 University of California Press. 604 S. = UCP on Modern Philology 84. 8° (A. III/4682).

ASLAN, İZZET : *Atatürk Silifkede.* Ankara (1969) Töyko Matbaası. 191 S. 8° (A. III/4362).

Asya tipi üretim tarzı. Çev.: İrvem Keskinoğlu. İstanbul 1970 İleri Sanat Matbaası. 349 S. = Ant Yayınları : 37 8° (A. III/4820).

Aşos (Athos). Dépot der k.u.k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. 1:200 000 (H/8711).

Atatürk Hayatı - İnkılâbları - Vecizeleri. (İstanbul) 1954 Güneş Yayınevi. 16 S. 8° (A. III/4595).

Atatürk diyor ki. Atatürk'ün direktifleri düşünceleri ve kısaca hayatı. 7. bs. Ankara 1970 Varlık Yayınevi. 175 S. = Faydalı Kitaplar : 101. 8° (A. III/4710).

Atatürk Konferansları II. (1964 - 1968). Ankara 1970 T.T.K. Basımevi. XII + 161 s. 42 Pl. = Türk Tarih Kurumu Yay. XVII. Seri - Sa. 2. 8° (A. II/7294).

Atatürk'e şiirler. İstanbul 1970 İtimat Kitabevi. 32 S. 8° (A. III/4592).

ATAY, FALİH RIFKI : *Bayrak*. İstanbul 1970 Baha Matbaası. 206 S. 8° (A. III/4606)

ATAY, FALİH RIFKI : *Kurtuluş*. İstanbul 1966 Doğan Kardeş. 148 S. 8° (A. III/4356).

Ataya şiirler. Derleyen : Necat Tandoğan. İstanbul 1964 Yenilik Basımevi 96 S. 8° (A. III/4775).

ATİYA, Aziz S. : *The crusade in the later Middle Ages, 2. bs*. New York 1965 Kraus Reprint Corporation. XVI + 604 S. 11 Pl. 1 Hr. 8° (A. III/4531).

ATLAN, PROF. DR. SABAHAT : *Roma tarihi'nin ana hatları. I Ks: Cumhuriyet devri*. İstanbul 1970 Edebiyat Fak. Basımevi. VIII + 284 S, 16 Pl. 3 Hr. = İstanbul Üniv. Ed. Fak. Yay. No. 1529. 8° (A. III/4315).

AVCIOĞLU, DOĞAN : *Devrim üzerine*. Ankara 1971 Bilgi Yayınevi. 216 S. = Bilgi Yayınları, Deneme, Anı Dizisi : 21. 8° (A. III/4937).

AYDIN, DOÇ. DR. İZZET : *Para politikasının teorik yönü ve analiz modeli (Türkiye'ye uygulama örneği)*. Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XXIII + 239 S. = A. Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Yay. No. 296, Maliye Enstitüsü Yay. No. 34. 8° (A. III/4668)

AYHAN, YUSUF : *Mustafa Kemal'in Pozantı Kongresi ve Adana'nın Kurtuluşu*. Adana 1963 İpek Matbaası. 7 + 170 + XXVI S. 8° (A. III/4373).

AYN-İ ALİ : *Kavanin-i Âl-i Osman der hûlâsai mezamin-i defter-i Divan*. İstanbul 1280 Tasvir-i Efkâr Matbaası. 140 S. 8° (A. II/9702).

AYNÎ, PROF. M. ALİ : *Demokrasi nedir? Tarihî ve felsefî. Yay. : İsmail Arar*. İstanbul 1961 Baha Matbaası. 30 S. = Prof. Mehmed Ali Aynî Külliyatı : 2. 8° (A. III/4807).

BALCESCU, NICOLAE : *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul. Yay. : Andrei Rusu Önsöz : G. C. Nicolescu*. Bucureşti 1970 Editura Minerva. 452 S. 8° (A. III/4414).

Balkan harbi (1912 - 1913). I. Cilt. Ankara 1970 Gnkur. Basımevi. VI + 286 S. 16 Lev. 6 Kroki. 2 Hr. = T. C. Gen. Kur. Harb Tarihi Bşk. Resmî Yay. Seri No : 4. (A. II/7786).

BALTA, DR. TAHSİN BEKİR : *İdare hukukuna giriş I*. Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XXXI + 240 S. = Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enst. Yay. No 117. 8° (A. III/4549).

BALTACIOĞLU, ISMAYIL HAKKI : *Türke doğru. 2. Kitap*. İstanbul 1943 Kültür Basımevi. 171 S. 8° (A. III/5038).

BAMMER, ANTON : *Tempel und Altar der Artemis von Ephesos. Jahresh. d. Öst. Arch. Inst.* XLVIII, (1968)'den ayrı bs. sütun 22 - 43 1 plân. 8° (B/6137).

BANDINELLI, RANUCCIO BIANCHI : *Rom, Das Zentrum der Macht, die Römosche Kunst von den Anfängen bis zur Zeit Marc Aurels*. München 1970 C. H. Beck XI + 452 S. 1 Hr. 4° (B/6107).

BANOĞLU, NİYAZİ AHMET : *Atatürk Başmuharrir. 2 bs*. İstanbul 1963 Türk Telgraf Ajansı Yayınları. 16 S. 8° (A. III/4367).

BANOĞLU, NİYAZİ AHMET *Atatürk'ün Kulübesi. 2 bs.* İstanbul 1963 Türk Telgraf Ajansı Yayınları. 16 S. 8° (A. III/4368).

BANOĞLU, NİYAZİ AHMED : *Camilerimiz ve Bânileri: Mahmud Paşa hayatı ve şehadeti.* (A. III/482).

BANOĞLU, NİYAZİ AHMET : *25. ölüm yılı münasebetiyle Atatürk siyasî ve hususi hayatı.* İstanbul (1963) Pınar Yayınevi. 239 S. 8° (A. III/4597).

BARAÇ, FAHRİ : *Atatürk ve Türkiye.* Ankara 1963 Ticaret Borsaları Birliği Matbaası. 352 S. 4° (B/6186).

BARIMAN, A. NURULLAH : *Büyük Türkiye'de gençlik örgütü.* İstanbul 1941 Arkadaş Basımevi 47 S. 8° (A. III/4365).

BARLAS, MEHMET : *Türkiye üzerinde pazarlıklar.* İstanbul 1970 Ahmet Sarı Matbaası. 116 S. = Giray Yayınları : 2. 8° (A. III/4932).

BARNETT, R. D. : *Illustration of old testament history.* London 1968 British Museum. 91 S. 8° (A. III/4291).

BAŞAR, AHMET HAMDİ: *Demokrasi buhranları.* İstanbul 1956 Türkiye Basımevi. 119 S. 8° (A. III/4784).

BAŞAR, AHMED HAMDİ : *Yaşadığımız devrin içyüzü.* Ankara 1960 Ayyıldız Matbaası. 205 S. 8° (A. III/ 4387).

BAYAT - SARMADI, DARIUSCH : *Erziehung und Bildung im Schahname von Firdousi.* Freiburg 1970 Klaus Schwarz Verlag. 240 S. = Islamkundliche Untersuchungen Band. 8° (A. III/4554).

BAYDAR, MUSTAFA : *Kubilay.* İstanbul 1954 İzmir Matbaası. 31 S. = Türk Kahramanları serisi : 20. 8° (A. III/4780).

BAYDUR, NEZAHAT : *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri tarihi üzerine araştırmalar. (En eski çağlardan İs. s. 395 yılına kadar).* İstanbul 1970 Edebiyat Fakültesi Basımevi. 171 S. 20 Pl. 7 Hr. = İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yay. no. 1519. 8° (A. III/4697)

BAYKAL DENİZ: *Siyasal katılma. Bir davranış incelemesi.* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XII + 166 S. = A. Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Yayınları No. 302. 8° (A. III/4670)

BAZILI, K. : *Siriya i Palestina pod Turetskim pravitelststvom I. kıdım.* Odesa 1862 V. Tipografii. XIV + 408 S. 1 Harita. 8° (A. III 4436).

BECK, HANS GEORGE : *Vademecum des Byzantinischen Aristokraten.* Graz 1964 Verlag. Styria 164 S. = Byzantinische Geschichtsschreiber, Band V. 8° (A. III/4590).

BEKENSİR, HAKKI : *Çifteker terimleri sözlüğü.* Ankara 1970 A. Üniversite Basımevi. 64 S. = Türk Dil Kurumu Yay. : 308. 8° (A. III/4961).

Bektaşi dedikleri. Yay.: Metin Eloğlu–Oğuz Tansel. Önsöz: Pertev Naili Boratav. İstanbul 1970 Baha Matbaası. 155 S. = İş Bankası Kültür Yay. Edebiyat Dizisi : 22. 8° (A. III/4742).

BELEN, GNL. FAHRİ : *Büyük Türk zaferi Afyondan İzmir'e İstiklâl harbi hatıraları, tenkitler, tahliller.* İstanbul 1970 Millî Eğitim Basımevi. 125 S. 6 Hr. 4 Pl. 8° (A. III/4333).

BELEN, GNL. FAHRİ : *Tarih ışığında devrimlerimiz.* İstanbul 1970 Menteş Kitabevi. 200 + 4 S. 8° (A. III/4721).

BELLİ, MİHRİ : *Yazılar 1965 - 1970*. Ankara 1970 Seving Matbaası. 389 S. 8° (A. III/4298).

BERCIU, D. : *Arta traco-getica*. Bucureşti 1969 Editura Academiei Republicii Socialiste Romania. 233 S. 1 Pl. = Biblioteca de Arheologie XIV. 4° (B/6123).

BERCIU, PROF. U. D. : *Unitate şi contituitate în istoria popurului Român*. Bucureşti 1968 Editura Academiei Republicii Socialiste România. 461 S. 3 Hr. 8° (A. III/4404).

BERKİ, PROF. DR. ŞAKİR : *Türk Medenî Kanununda, Velâyetin küçüğün şahıs ve malları bakımından şumûlü*. Ankara 1970 Yargıçoğlu Matbaası. V+98 S. = A. Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları No. 277. 8° (A. III/4773).

Bibliographie zur Geschichte der Stadt Halle und des Saalkreises. H. Höhne Horst 1. Halle 1968 Universitats-und Landesbibliothek. 4° (B/5738). XV + 525 S. = Arbeiten aus der Universitats-und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt in Halle a.d. Saale, Band 8. 4° (B/5738).

1923 te Şeyh Mahmutla Özdemir'e karşı Kuvay-ı Berriye ve havaiyenin müşterek harekâtı. Ankara 1340 Erkan-ı Harbiye-i Umumiyye Matbaası. 29 S. 8° (A. III/4609).

Birinci Dünya harbi Türk Hava harekâtı. Ankara 1969 Genelkurmay Basımevi. XVII + 261 S. 51 Kroki. = T. C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı resmi yayınları Seri No: 3. 8° (A. III/2990-IX).

Birinci Dünya harbinde Türk Harbi. I. Cilt: Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasî ve askerî hazırlıkları ve harbe girişi. Ankara 1970 Genelkurmay Basımevi. VIII + 292 S. = T. C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı resmî yayınları seri No : 3. 8° (A. III/2990-1).

AL-BİRUNİ : *The Determination of the coordinates of positions for the correction of distances between cities. Kitāb tahdīd nihāyāt al-amākin litashıh masārāt al-masākin. Çev., Yay : Jamil Ali*. Beirut 1967 The American University. XVIII + 278 S. 8° (A. III/4542).

AL-BİRUNÎ : *Tahdıd nihāyāt al-amākin litashıh masāfāt al-masākin. Yay.: Muhammed Tanci*. Ankara 1962 Doğuş Matbaası. 14 + 294 S. (A. III/4543).

BITTEL, KURT : *Boğazköy: The excavations of 1967 and 1968*. Archaeology, 22,4 (1969). S. 276 - 279 4°. (B/6103).

BITTEL, KURT : *Hattusha. The capital of the Hittites*. New York 1970 Oxford University. 174 S. 30 Pl. 8° (A. III/4324).

BLOCH, MARC : *La société féodale*. Paris 1968 Albin Michel. 702 S. = L'Evolution de l'Humanité 8. 8° (A. III/4949).

BLOCHET, E.: *Catalogue des manuscrits Persans. 4 Cilt*. Paris Bibliothéque Nationale. 4° (B/4852).

BODEA, CORNELIA : *The Romanians' struggle for unification 1834 - 1849*. Bucharest 1970 Publishing House of the Academy of the Socialist Republic of Romania. 295 S. 11 Pl. = Bibliotheca Historica Romaniae Studies 25. 8° (A. III/4419).

BOEHMER, RAINER MICHAEL : *Die Entwichlung der Glyptik Wahrend der Aakkad-Zeit*. Berlin 1965 Walter de Gruyter. XV + 194 S. 63 Pl. = Untersuchungen zur Assyriologie und Vorderasiatischen Archaologie. 4° (B/6109).

Boğazlar meselesine dair notalar. İstanbul 1949 Deniz Basımevi. 23 S. 8° (A. III/4733).

BOLAYIR, ALİ EKREM : *Ordunun defteri.* İstanbul 1326 Ahmed İhsan. 246 s. 8° (A. III/4357).

Bolu. Doküman 2 (1934). 60 S. 4° (B/6080).

BOMBACI, ALESSIO : *Histoire de la Littérature Turque. Çev.: I. Melikoff, Önsöz: Louis Bazin.* Paris 1968 Librairie C. Klincksieck. VIII + 435 S. 8° (A. III/4637).

BORAK, SADİ : *Açıklamalı Atatürk'ün özel mektupları. 2. bs.* Ankara 1970 Varlık Yayınevi. 190 S. = Faydalı Kitaplar 102. 8° (A. III/4709).

BORDENACHE, GABRIELLA : *Sculture Greche de Romane del Museo Nazionale di Antichita di Bucarest. I: Statue e rilievi di culto elementi architettonici e decorativi.* Bucarest 1969 Casa Editrice dell'Accademia. 144 S. 145 Pl. 4° (B/6126).

BOSIO, LUCIANO : *Itinerari e strade della Venetia Romana.* Padova 1970 Edizioni Cedam. 239 S. 2 Pl. = Pubbl. dell; Ist. Arch. dell. Univ. di Padova 5. 8° (A. III/4687).

BOTTÉRO, JEAN : *The first semitic Empire.* London 1967 Weidenfeld and Nicolson. S. 91-131 = The Near East: The Early Civilizations. 8° (A. III/4097).

BOYUNAĞA, YILMAZ : *Dost ve düşman gözü ile Türk-İslâm sentezi.* İstanbul 1970 Yağmur Yayınevi. 293 S. = Fikri Eserler: 29. 8° (A. III/4712).

BRAND, CHARLES M. : *Byzantium confronts the West. 1180 - 1204.* Cambridge 1968 Harvard University Press. X+394 S. 8° (A. III/4556).

BRÉHIER, LOUIS *Le monde byzantin. Vie et mort de Byzance.* Paris 1969 Albin Michel. 632 S. = L. Evolution de l'Humanité 13. 8° (A. III/4952).

BREYER, LEOPOLD *Bilderstreit und Arabersturm in Byzanz.* Graz 1957 Verlag Styria. 242 S. 2 Hr. = Byzantinische Geschichtsschreiber, Band VI. 8° (A. III/4590).

BROCKMAN, ERIC : *The two sieges of Rhodes 1480-1522.* London 1969 John Murray. 184 S. 4 Pl. I Hr. 8° (A. III/4910).

BROMMER, FRANK : *Mythologische Darstellungen auf Vasenfragmenten der Sammlung Chan.* Bern 1970 Francke Verlag. S. 50-65 = Studien zur Griechischen Vasen-Vasenmalerei. 4° (B/6127).

BROWN, JOHN P. : *The Darvishes or Oriental Spiritualism. Yay. Önsöz ve Notlar: H. A. Rose.* London 1968 Frank Cacc. XXIII + 496 S. 8° (A. III/4560).

BROWNE, LAURENCE E. : *The eclipse of Christinity in Asia. From the time of Muhammad till the fourteenth century.* Cambridge 1933 The University Press. V + 198 S. 1 harita. 8° (A. III/4534).

BUĞRA, TARIK : *Küçük ağa.* İstanbul 1870 Millî Eğitim Basımevi. III + 618 S. = Çağdaş Türk yazarları, roman serisi I. 8° (A. III/4799).

Bulgarian Academy of Science. Reference book 1969. Sofia 1969 Publishing House of the Bulgarian Academy of Sciences. 102 S. 8° (A. III/5010).

BURHANEDDİN, AHMED : *Gazinin kızı. Önsöz: Niyazi Ahmet Banoğlu.* İstanbul 1963 Yeni Savaş Matbaası. 40 S. 8° (A. III/4379).

BUSSE, HERIBERT : *Chalif und Grosskönig. Die Buyiden im Iraq (945 - 1055).* Wiesbaden 1969 Franz Steiner Verlag. XIV+610 S. 4 Levha. 2 Hr. = Beiruter Texte und Studien Band 6. 8° (A. III/4612).

BUSSIRI : *Kaside-i Burde. Gedichte Burde Kevakibud-devriyye. Funkelnde Wandelsterne. Çev. ve Yay.: Vincenz Eldem von Rosenzweig.* Wien 1824 Anton Schmid. VI+26 S. 2° (C/499).

BÜRGEL, J. CHRISTOPH : *Die Hofkorrespondenz 'Adud ad-Daulas und ihr Verhältnis zu Buyiden.* Wiesbaden 1965 Otto Harrassowitz. VII + 181 S. 8° (A. III/4579).

BÜYÜKARKIN, BEKİR : *Bozkırda sabah.* İstanbul 1969 Hakan Yayınevi. 468 S. 8° (A. III/4817).

CAFEROĞLU, AHMET : *Kâşgarlı Mahmut.* İstanbul 1970 Millî Eğitim Basımevi. VIII + 63 S. 1 harita. 8° (A. III/4679).

CAFEROĞLU, AHMET : *Türk dili tarihi. I. Cilt.* İstanbul 1970 Edebiyat Fakültesi Basımevi. XIV + 200 S. = İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yay. No. 778. 8° (A. III/4698).

CALATCHI, ROBERT DE : *Orientteppiche.* München 1968 Verlag Georg D. W. Callwey. 239 S. 2° (C/502).

CALLENDER, M. H. : *Roman Amphorae, with index of stamps.* London 1965 Oxford University Press. XXIX + 323 S. 4 Pl. = University of Durtham Pub. 4° (B/6124).

CAMİ, MEVLANA ABDURAHMAN : *Kitab-ı Yusuf-u Züleyha. Joseph und Suleicha. Historisch-Romantisches Gedicht.* Wien 1824 Anton Schmid. VIII + 227 S. 2° (C/499).

CANDIDA, BIANCA : *I calchi rinascimentali della collezione mantova benavides nel museo del liviano a Padova.* Padova 1967 Edizioni Cedam. 100 S. 11 Pl. = Pubbl. dell'Ist. Arch. dell'Univ. di Padova. 2. 8° (A. III/4686).

CANTÜRK, İSMET - ZAFER KANTARCIOĞLU - NURİ SOYUER : *Son değişiklikleri ile içtihatlı gider vergileri kanunu ve ilgili mevzuat.* Ankara 1970 Nam Matbaası. XIII + 573 S. 8° (A. III/4334).

CARY, M. : *The geographic background of Greek and Roman history.* Oxford 1950 Clarendon Press. VIII + 331 S. 1 harita. 8° (A. III/4564).

CASANOVA, P. : *Catalogue des pieces de Verre des époques Byzantine et Arabes de la Collection Fouquet.* Paris 1893 Ernest Leroux. S. 337 - 505 10 Pl. = Mémoires Mission Archéologique Française au Caire: 6. 4° (B/6189).

CASTIGLIONE, L. : *Inverted footprints again. Acta Antiqua Academiae. Scientiarum Hungariae* XVI, I-4 (1968)'den ayrı bs. S. 187 - 189. 8° (A. III/4338).

CASTIGLIONE, L. : *Kunst und Gesellschaft im Römischen Agypten.* Acta Antiqua Academia Scientiarum Hungaricae XV, I - 4 (1967)'den ayrı bs. S. 107 - 152. 8° (A. III/4339).

CELÂLETTİN RUMÎ, MEVLÂNÂ : *The Ruba'yāt of Jalāl al-dīn Rūmī. Çev. : A. J. Arberry.* London 1949 Emery Walker. XXVIII + 209 S. 8° (A. III/4561).

CERRAHOĞLU, DR. İSMAİL : *Yahyā İbn Sallām ve tefsirdeki metodu.* Ankara 1970 Üniversite Basımevi. 224 S. = A. Ü. İlâhiyat Fakültesi Yay. LXXXIX. 8° (A. III/4981).

CHARANIS, P. : *The Armenians in the Byzantine Empire.* Lisboa Livraria Bertrand. 63 S. 8° (A. III/4646).

CHARLESWORTH, M. P. : *Trade-Routes and commerce of the Roman empire.* Hildesheim 1961 Georg Olms Verlagsbuchhandlung XX + 288 S. 8° (A. III/4618).

Checklist of Kentucky State Publications, 1967 and State Directory 1968. Frankfort 1968 State Archives und Records Service. XII + 171 S. 8° (A. III/4694).

CHIRENDYB, B. : *Sans passer par le capitalisme.* Oulan - Bator 1968 Editions d'Etat. 118 S. 10 Pl. 8° (A. III/5093).

CIACHIR, DR. NICOLAE : *România in Sud-Estul Europei (1848 - 1886)*. Bucureşti 1968 Editura Politica. 237 S. (A. III/4417).

CİHAN, ALİ FAİK : *Acı ama gerçek*. İstanbul 1961 Varlık Yayınevi. 109 S. = Varlık Büyük Cep Kitapları : 187. 8° (A. III/5087).

COLLINGE, N. E. : *The structure of Horace's odes*. London 1961 Oxford University Press. XII + 158 S. = University of Durham Publicatinons. 8° (A. III/4310).

CONSTANTINESCU, MIRON : *Etudes d'histoire transylvaine*. Bucarest, 1970 Editions de l'Academie de la Republique Socialiste de Roumanie. 186 S. = Bibliotheca Historica Romaniae 24. 8° (A. III/4425).

CORBIN, HENRY : *Histoire de la philosophie islamique*. I : *Des origines jusqu'a la mort d'Averroes (1198) avec la collaboration de Seyyed Hossein Nasr et Osman Yahya*. (Paris) 1964 Gallimard. 383 S. 8° (A. III/4521).

Corona Regni. Studien über die Krone als Symbol des Staates im späteren Mittelalter. Yay.: Manfred Hellmann. Weimar 1961 Hermann Böhlaus. VI + 558 S. (A. III/4613).

Cronicari Munteni. Yay. : Liviu Onu. Bucureşti 1970 Editura Ştiintifica. 215 S. 6 Pl. 8° (A. III/4397).

CUDDON, J. A. : *The Owl's watchsong. A study of Istanbul*. London 1960 Barrie and Rockliff. XI + 242 S. 121 Pl. 8° (A. III/4738).

The Cultural Heritage of Pakistan. Yay.: S. M. Ikram - Percival Spear. London 1955 Oxford University Press. VII + 204 S. 24 Pl. 8° (A. III/4916).

Cumhuriyet Halk Partisi 1965 Milletvekili genel seçimleri, seçim bildirgesi. Ankara 1965 Rüzgârlı Matbaa. 132 S. 8° (A. III/4715).

Cumhuriyet Halk Partisi Onyedinci Kurultay Bildirisi. Ankara Basım ve Ciltevi. 19 S. 8° (A. III/4719).

Cumhuriyetin 15 inci yılında Eskişehir. İstanbul (1938) Kültür Matbaası. 152 S. 4° (B/6117).

CURTICAPEANU, V. : *Mişcarea culturala Romaneasca pentru unirea din* 1918. Bucureşti 1968 Editura Ştiintifica. 287 S. 26 Pl. 1 Hr. 8° (A. III/4400).

CURZON, ROBERT. JUN : *Visits to monasteries in the levant. Giriş : Seton Dearden*. London 1955 Arthur Barker. 351 S. 4 Pl. I Levha. 8° (A. III/ 4538).

Çankaya'da Müze Köşk. Gazi M. Kemal Atatürk'ün Çankaya Köşkü 1921 - 1932. Ankara 1970 T. T. K. Basımevi. 10 Pl. (A. III/4341).

ÇARIKLI, TARGAN HÂCİM : *Bretton Woods anlaşması ve Türkiye. Önsöz : Faruk A. Sünter*. İstanbul 1947 Stad Matbaası. VII + 214 S. 8° (A. III/4790).

ÇAYCI, DR. ABDURRAHMAN : *Büyük sahra'da Türk-Fransız rekabeti (1858 - 1911). Turkish-French rivalry in the Sahara*. Erzurum 1970 Atatürk Üniversitesi Basımevi VII+247 S. = Atatürk Üniversitesi Yay. No. 73. 8° (A. III/4316).

ÇUKALAS, KONSTANTIN : *Yunanistan dosyası. Çev.: Şeyla*. İstanbul 1970 Osmanbey Matbaası. 240 S. = Ant Yayınları : 38. 8° (A. III/4819).

ÇULPAN, CEVDET : *Antik devirlerden zamanımıza kadar ilâhiyat-edebiyat-tıp ve sanat tarihlerinde serviler*. İstanbul 1961 İsmail Akgün Matbaası. 158 S. 28 pl. 8° (A. III/2204).

DAVENPORT, JOHN : *Hazreti Muhammed ve Kuran-ı Kerim. Çev. : Ömer Rıza Doğrul*. İstanbul 1926 İlhami - Fevzi Matbaası. 176 s. 8° (A. II/9662).

DAVIDOVIÇ, E. A. : *Materiali po metrologii srednevekvoy sredrney asii.* Moskva 1970 İz. Nauka. S. 75 - 148. 8° (A. III/4050).

DEMİREL, SÜLEYMAN : *Kongre konuşmaları ve bazı konular hakkındaki konuşmalarından özetler.* Ankara Doğuş Matbaası. 157 S. 8° (A. III/4849).

DEMİREL, SÜLEYMAN : *Seçim konuşmaları 2. 5 Haziran Kısmî Senato Seçimi öncesi.* Ankara 1966 Doğuş Matbaası. 142 S. 96 Pl. = A. P. Genel Merkez Yay.: 28. 8° (A. III/4376).

DEMİREL, SÜLEYMAN : *Yazdıkları ve söyledikleri.* Ankara 1965 Doğuş Matbaası. 232 S. = Adalet Partisi Genel Merkez Neşriyatı 17. 8° (A. III/4841).

DERİN, HALDUN : *Türkiye'de devletçilik.* İstanbul 1940 Çituri Biraderler Basımevi. VI + 192 + 17 S. 8° (A. III/4789).

Desevîrşirea Unificarii Statului National Român Unirea Transilvaniei cu vechea Românie. Yay.: Prof. Miron Constantinescu - Prof. Ştefan Pascu. Bucureşti 1968 Editura Academiei Republicii Socialiste Româinia. 520 S. I Hr. 1 pl. 8° (A. III/4398).

DESHAYES, JEAN : *Les civilisations de l'Orient Ancien.* Paris 1969 Arthaud. 674 S. 5 Pl. 214 resim. 2 = Les Grandes Civilisations. 2 harita. 8° (A. III/1829-10).

DEVELLİOĞLU, FERİT : *Osmanlıca - Türkçe ansiklopedik lûgat. Eski ve yeni harflerle. İlaveli 2. bs.* Ankara 1970 Doğuş Matbaası. IX + 1439 + 119 S. 1 pl. 8° (A. III/4764).

Le développement de la coopération entre les Etats européens - prémisse d'un climat de paix et de sécurité. Bucarest 1969 A.D.I.R.I. 100 S. 8° (A. III/4351).

Devlet Memurları Kanunu. Bütçe ve Mali Kontrol. Ankara T.C. Ziraat Bankası Matbaası. 150 S. = Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü No : I. 8° (A. III/4335).

DIAKONOS, LEON : *Nikephoros Phokas und Johannes Tzimiskes. Çev.: Franz Loretto.* Graz 1961 Verlag Styria. 193 S. 1 Hr. = Byzantinische Geschichtsschreiber Band X. 8° (A. III/4590).

DİLİBAL, HİLMİ : *Atatürk'üm.* İstanbul 1968 Renk Yayınevi. 64 S. 8° (A. III/4296).

DIMA-DRAGAN, CORNELIU : *Biblioteca unui umanist Roman Constantin Cantacuzino Stolnicul.* Bucureşti 1967 Comitetul de Stat Pentru Culturaşi Arta. XV + 405. S. 8° (A. III/4407).

Diplomatische Aktenstücke betreffend die Ereignisse am Balkan. 13. August 1912 bis 6. November 1913. Wien 1914 K. U. K. Ministrerium des Äussern. XXXIV + 463 S. 4° (B/6200).

DOBLHOFER, ERNST : *Byzantinische Diplomaten und Östliche Barbaren.* Graz 1955 Verlag Sytria. 224 S. 1 Hr. = Byzantinische Geschichtsschreiber. Band IV. 8° (A. III/4590).

DOLLOT, LOUIS : *La Turquie vivante. Önsöz: M. André Siegried.* Paris 1957 Editions Berger-Levrault. 267 S. 12 Pl. I Hr. 8° (A. III/9380).

DOERFER, GERHARD : *Turkische und Mongolische Elemente im Neupersischen. 3 Cilt.* Wiesbaden 1963/67 Franz Steiner Verlag. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Veröffent. d. Orient. Komm. Band XVI, XIX, XX. 8° (A. III/4611).

DONALDSON, DWIGHT M. : *Studies in muslim ethics.* London 1953 S. P. C. K. XI + 304 s. 8° (A. III/4660).

DRAGOMIR, SILVIU : *Avram Iancu.* Bucureşti 1968 Editura Ştiintifica. 368 S. 7 Pl. 8° (A. III/4394).

DUDA, HERBERT W. : *Die Sprache der Qırq Vezir-Erzählungen. I. Ks. Formenlehre.* Leipzig 1930 Verlag von Eduard Pfeiffer. 127 S. = Morgenländische Texte und Forschungen Bd. II, Heft : 2. 8° (A. III/4517).

Durazzo. Nachtrag 23. II. 1906. Depot der k. u. k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. I : 200.000 (H/87-1).

DUVERGER, MAURICE : *Siyasal partiler. Modern devletteki örgütleri ve faaliyetleri. Çev.: Doç. Dr. Ergun Özbudun.* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XV + 452 S. = A. Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları No : 278. 8° (A. III/4770).

Dzumaja. Dépot der k. u. k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. 1: 200 000 (H/87-12)

EBERHARD, ELKE : *Osmanische Polemik gegen die Safawiden im 16. Jahrhundert nach arabischen Handschriften.* Freiburg 1970 Klaus Schwarz Verlag. VII + 257 S. = Islamkundliche Untersuchungen Band 3. 8° (A. III/4553).

EBU RIDVAN MUSTAFA SÂDIK VİCDANÎ : *Hazreti Muhammed niçin çok evlendi.* İstanbul 1928 Orhaniye Matbaası. 151 S. 8° (A. II/9711).

ECEVİT, BÜLEND : *Atatürk ve devrimcilik* (Ankara 1969) Tekin Yayınevi. 125 S. 8° (A. III/4390).

EDGECOMBE, WINNIE S. : *Weeds of Lebanon. Genişletilmiş 3. bs.* Beirut 1970 American University of Beirut. 457 S. 8° (A. III/4744).

EDİBÂLİ, AYKUT : *Millî mücadelede kadroların vazifeleri.* İstanbul 1970 Otağ Yayınevi. 136 S. = Otağ Yayınları : I. 8° (A. III/4372).

Egri Palanka. Nachtrag 3. VI. 1908. Depot der k.u.k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. I : 200 000. (H/87-2).

Elbasan. Nachtr. 29. II. 1904. Depot der k.u.k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. 1 : 200 000. (H/87-14).

ELLIS, KENNETH : *The post office in the eighteenth century.* London 1958 Oxford University Press. XVI + 176 S. = University of Durham 8° (A. III/4311).

Encyklopaedische Übersicht der Wissenschaften des Orients, aus sieben arabischen, persischen und türkischen Werken übersetzt. Leipzig 1804 Breitkopf und Haertel. XIV + 699 S. 8° (A. III/4651).

ENGİN, DR. ARIN : *Atatürkçülük savaşımızda Türk uygarlığı tarihi Sümer Türkleri.* İstanbul 1968 Gün Matbaası. 173 S. 2 Pl. = Atatürkçülük Kültür yayın. 24 8° (A. III/4811).

ENGİN, DR. ARIN : *Atatürkçülük savaşımızda ulusal eğitim ve İslâmda Atatürkçülük.* İstanbul 1970 Gün Matbaası. 128 S. = Atatürkçülük Kültür Yay. 26. 8° (A. III/4812).

ERDOĞAN, FAHRETTİN : *Türk ellerinde hatıralarım.* 1954 Yeni Matbaa. 290 S. 2 Hr. 8° (A. III/4786).

ERGİN, MUHARREM : *Orhun âbideleri.* İstanbul 1970 Millî Eğitim Basımevi. VIII + 157 S. 9 tablo = 1000 Temel Eser : 32. 8° (A. III/4680).

ERİM, NİHAT : *1965 yılı Dış İşleri Bakanlığı bütçesi müzakerelerinde, C. H. P. Meclis Grubu'nun dış politika görüşü.* Ankara 1965 Rüzgârlı Matbaa. 28 S. 8° (A. III/4720).

ERK, PROF. DR. NİHAL - DR. FERRUH DİNÇAR : *Türkiye'de veteriner hekimlik öğretimi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi tarihi.* Ankara 1970 Üniversite Basımevi. XII + 308 S. I Levha. = A. Ü. Veteriner Fak. Yay. 259. 8° (A. III/4551).

ERKER, ŞÜKRÜ GALİP : *Atama topladığım çiçekler.* İstanbul 1941 Sinan Matbaası. 64 S. 8° (A. III/4802).

EROĞLU, DR. CEM : *Demokrat parti (Tarihi ve ideolojisi).* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XIII + 228 S. = A. Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Yay. No. 294. 8° (A. III/4321).

ERTÜZÜN, REŞİT MAZHAR : *Kapıdağı Yarımadası ve çevresindeki adalar tarih ve arkeolojisi üzerinde araştırmalar.* Ankara 1964 Türkiye Ticaret Odaları Matbaası. XV + 302 S. 8° (A. III/4699).

Europa im XV. Jahrhundert von Byzantinern gesehen. Graz 1965 Verlag Styria 191 S. = Byzantinische Geschichtsschreiber Band 2. 8° (A. III/4590).

FALLMERAYER, JACOB PHILIPP : *Geschichte des Kaisertums von Trapezunt.* Hildesheim 1964 (München 1827 basımının tekrar bs.) Georg Olms Verlagsbuchhandlung. XX + 354 S. 8° (A. III/4557).

FEBVRE, LUCIEN : *Le probleme de l'incroyance au XVIe siècle.* Paris 1968 Albin Michel. = L'Evolution de l'Humanité 9. 8° (A. III/4950).

FERİD : *Vahdet-i vücut.* İstanbul 1331 Matbaa-i Âmire. 171 S. 8° (A. II/9703).

FISCHER, WOLFDIETRICH : *Farb-und Formbezeichnungen in der Sprache der altarabischen Dichtung.* Wiesbaden 1965 Otto Harrassowitz. XXIV + 447 S. 8° (A. III/4528).

FLORESCU, ADU : *Ghid arheologis al Dobrogei.* Bucureşti 1968 Editura Meridiane. 96 S. 56 Pl. 8° (A. III/4418).

The Foreign and Yugoslav historiography of Macedonia and the Macedonian people. Skopje 1970 Institute of National History. 204 S. 8° (A. III/4806).

Forschungen zur Kunst Asiens. In Memoriam Kurt Erdmann. Yay.: Prof. Dr. Oktay Aslanapa - Prof. Dr. Rudolf Naumann. İstanbul 1969 Baha Matbaası. XI + 323 S. 3 Pl. 8° (A. III/4408).

Fotoğraflarla Menderes. İstanbul 1969 Sim Matbaası 23 Pl. 8° (A. III/4386).

François Ier. (Paris) 1967 Librairie Hachette. 296 S. = Collection Génies et Réalités. 8° (A. III/4619).

FUCHS, WALTER : *Chinesische und Mandjurische Handschriften und seltene Drucke.* Wiesbaden 1966 Franz Steiner Verlag. XIII + 160 S. 17 pl. = Verzeichnis der Orient. Handschr. in Deutschland Band XII. 4° (B/5059-XII).

GABRIELI, FRANCESCO : *Storici Arabi delle crociate.* Torino 1963 Giulio Einaudi. XXXI + 353 S. = Nuova Universale Einaudi 34. 8° (A. III/4614).

GARDNER, ALICE : *The Lascarids of Nicaea. The story of an empire in exile.* Amsterdam 1964 (1912 bs.nın tekrar bs.) Adolf M. Hakkert. XII + 821 S. 7 Pl. 2 levha. I Hr. 8° (A. III/4524).

AL-GAUZIYA, IBN KAIYEM : *Ahkam ahl ad-Dimma. Yay. ve Notlar: Subhi As-Sālih. 2 cilt.* Şam 1961 Üniversite Matbaası. 8° (A. III/4522).

GAZALİ : *Nasihat al-Muluk. Ghazāli's book of, Counsel for kings. Çev.: F. R. C. Bagley.* London 1964 Oxford University Press. LXXIV + 197 S. 8° (A. III/4312).

Gediz Depremi. 28 Mart 1970. Tatbikî jeomonfolojik etüd. İstanbul 1970 Edebiyat Fak. Matbaası. 40 S. 14 Planş, 4 Pl. = İstanbul Üniv. Coğrafya Ens. Yay. No. 60. 8° (A. III/4305).

GENCEİ, TURHAN : *Il canzoniere di Şāh İsmā'l Hatā'i.* Napoli 1959 Istituto Universitario Orientale. 54 + 163 S. 4 Pl. 8° (A. III/4347).

GIURESCU, CONSTANTIN C. : *The Cambridge Medieval History and the Romanian people.* Rev. Roum. d'Hist. VII, I 91-95 (1958)'den ayrı bs. S. 91-95 8° (A. III/4447).

GIURESCU, CONSTANTIN C. : *Le commerce sur le territoire de la Moldavie pendant la domination tartare (1241 - 1352).* Nouvelles Etudes d'Histoire. Publiees a l'occasion du XIIIe Congres des sciences historiques Vienne (1965)'ten ayrı bs. S. 55 - 70. 8° (A. III/4443).

GIURESCU, CONSTANTIN C. : *Informations sur la population Roumaine e la Dobroudja dans des cartes médiévales et modernes.* Rev. Roum. d'Hist. IV, 2 (1965)'den ayrı bs. S. 441 - 475. 8° (A. III/4445).

GIURESCU, CONSTANTIN C. : *Lupta poporului Român pentru independenta politica inainte de 1877.* Analele Universitatii Bucureşti, Seria Ştiinte Sociale istorie XVI, (1967)'den ayrı bs. S. 55 - 64. 8° (A. III/4446).

GLUBB, SIR JOHN BAGOT : *A soldier with the Arabs.* New York 1957 Harper und Brothers Publishers. 458 S. 12 pl. 8° (A. III/4674).

GOLDZIHER, IGNAZ : *Muslim studies (Muhammedanische Studien). Yay. : S. M. Stern.* London 1967 George Allen and Unwin. 254 S. 8° (A. III/4562).

GOODWIN, DONALD WATSON : *Text-restoration methods in contemporary U.S.A. Biblical Scholarship.* Naples 1969 Istituto Orientale di Napoli. 188 S. = Pubbl. d. Seminario di Semitistica, Ricerche V. 8° (A. III/4350).

GOSTAR, NICOLAE : *Cetatı dacice din Moldova.* Bucureşti 1969 Editura Meridiane. 43 S. 12 Pl. 8° (A. III/4421).

GÖKMAN, MUZAFFER : *Sedat Simavi. Hayatı ve eserleri.* İstanbul 1970 Apa Ofset Basımevi. IX + 508 S. 8° (A. III/4743).

GÖKSEL, ÖMER LÜTFÜ : *En büyük Türk.* Eskişehir 1964 Tam-İş Matbaası. 89 S. 8° (A. III/4714).

GRABLER, FRANZ : *Abenteurer auf dem Kaiserthron.* Graz 1958 Verlag Styria. 291 S. 3. Hr. = Byzantinische Geschichtsschreiber Band VIII. 8° (A. III/4590).

GRANET, MARCEL : *La pensée chinoise.* Paris 1968 Editions Albin Michel. 568 S. = L'Évolution de l'Humanité 3. 8° (A. III/4947).

GRANTOVSKIY, E. A. : *Rannyaya istoriya İranakih plemen peredney Azii.* Moskva 1970 Iz. Nauka. 395 S. 8° (A. III/4411).

Greece. 3 Cilt. 1945 Naval Intelligence Division. = Geographical Handbook series. 8° (A. III/4574).

GRENIER, ALBERT : *Le genie romain. Dans la religion, la pensée et l'art.* Paris 1969 Albin Michel. 506 S. = L'Evolution de l'Humanité 14. 8° (A. III/4953).

GRIERSON, PHILIP : *Bibliorgraphie numismatique.* Bruxelles 1966 Imprimerie Cultura. 235 S. = Cercle d'Etudes Numismatiques Travaux 2. 8° (A. III/4631).

GRIGNASCHI, MARIO : *La nihayatu-l-'Arab fı ahbārı-l-furs wa-l-'Arab. 1. Ks.* Şam 1969 S. 15 - 67. 4° (B/6149).

GRUNEBAUM, G. E. VON : *Modern Islam. The Search for cultural identity.* Berkeley 1962 University of California Press. IX + 303 S. 8° (A. III/4874).

GUIGNEBERT, CHARLES : *Le Christ.* Paris 1969 Albin Michel. 444 S. = L'Evolution de l'Humanité 15. 8° (A. III/4954).

Gutenberg Festschrift zur Feier des 25 jaehrigen Bestehens des Gutenberg Museums in Mainz. Yay.: A. Rupel. Mainz 1925 Verlag der Gutenberg - Gesellschaft. XVI + 448 s. 57 Pl. 4° (B/6187).

GÜNAYSU, AHMET : *İktisadî devlet teşekküllerinin malî bünyeleri (1963 - 1967).* (Ankara) 1970 Güneş Matbaası. 198 S. = Maliye Bakanlığı Maliye Tetkik Kurulu Yay. 1970 - 5. 8° (A. III/4336).

GÜNEL, AZİZ, HOREPİSKOPOS : *Türk süryaniler tarihi.* İstanbul 1970 Oya Matbaası. 446 S. 8° (A. III/4741).

GÜRTUNCA, M. FARUK : *Dokunmayın bu vatana. II. Moskoflara cevap. Resimliyen: Münif Fehim.* İstanbul 1946 Ülkü Kitap Yurdu. 38 S. 4° (B/6213).

GÜVENTÜRK, FARUK, KORGNL. : *İyi bir komutan kurmay subay ve karargâh subayı nasıl olmalıdır.* İstanbul 1966 Çınar Martbaası. 296 S. 8° (A. III/4598).

GÜZELBEY, CEMİL CAHİT - HULÛSİ YETKİN : *Gaziantep şer-i mahkeme sicillerinden örnekler (Cilt: 81 - 141) (Milâdî 1729 - 1820).* Gaziantep 1970 Yeni Matbaa. VIII - 124 S. = Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Broşür Yay. Sayı: 55. 8° (A. III/5016).

HAARMANN, ULRICH : *Quellenstudien zur frühen Mamlukenzeit.* Freiburg im Breisgau 1970 Klaus Schwarz Verlag. 288 + 117 S. = Islamkundliche Untersuchungen Band I. 8° (A. III/4552).

HABERKERN, EUHEN - JOSEPH FRIEDRICH WALLACH : *Hilfswörterbuch für Historiker. Mittelalter und Neuzeit. 2. genişl. bs.* München 1964 Francke Verlag. 678 S. 8° (A. III/4565).

HACHMANN, ROLF : *Vademecum der Grabung Kamid-el-Loz.* Bonn 1969 Rudolf Habelt. 164 S. = Saarbrücker Beiträge Zur Altertumskunde, Band 5. 8° (A. III/4831).

HALİL HÂLİD M. : *Türk hâkimiyeti ve İngiliz cihangirliği.* 1341 Yeni Matbaa. 99 S. 8° (A. II/9657).

Halkiziki (Chalkidike). Dépot der k. u. k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. 1 : 200 000 (H/87-13).

Hallstatt a Byci Sakala. Haz. : Frantisek Sorm - Stefan Schwarz. Bratislava 1969 Çeskoslovenska Akademia Ved Archeologicky Üstav. 116 S. 37 Pl. 8° (A. III/4342).

HANÇERLİOĞLU, ORHAN : *Düşünce tarihi.* İstanbul 1970 Remzi Kitabevi. 365 S. 8° (A. III/4955).

HANFMANN, GEORGE M. A. - JANE C. WALDBAUM : *Kybebe and Artemis : Two Anatolian Goddesses at Sardis.* Arhaeology 22,4 (1969). S. 264 - 269. 4° (B/6103).

HÂŞİM VELİ : *Tercemeli Yâsin-i Şerif.* İstanbul 1343 Kırımî Ziya Efendi Matbaası. 24 S. 8° (A. II/9705).

HATTORI, SHIRO : *An Ainu dialect dictionary. With Ainu, Japannese and English indexes.* Tokyo 1964 Iwanamı Shoten, Publishers. 556 S. 4° (B/6159).

HAWKES, JACQUETTA - LEONARD WOOLLEY : *History of Mankind.* New York 1963 Harper. 8° (A. III/3734).

HELLER, WALTER : *Bütçe politikası ve ekonomik denge. (Dengeli bir ekonomi için maliye politikası). Çev.: Adnan Erdaş.* Ankara 1970 Güneş Matbaacılık 174 S. = Maliye Bakanlığı Maliye Tetkik Kurulu Yay. 8° (A. III/4319).

HEMINGWAY, ERNEST : *İşgal İstanbul'u ve iki dünya savaşından mektuplar. Çev.: M. Ali Kayabal.* (İstanbul) 1970 Sıralar Matbaası. 351 S. = Milliyet Yay. Genel Kültür dizisi : 2. 8° (A. III/4284).

HERODOT : *Herodoti historiae. Yay. Carolus Hude.* Oxonii 1963 E Typographeo Clarendoniano. XVI + 414 S. 8° (A. III/5012).

HIERNAUX, DR. JEAN : *Egalite ou inegalité des races?* (Paris) 1969 Hachette. 221 S. 8° (A. III/4690).

HETZRON, ROBERT : *The verbal system of southern Agaw.* Berkeley 1969 University of California Press. X + 123 S. = U C P, Near Eastern Studies 12. 4° (B/6210).

HINTS, V. : *Musulmanskie meri i vesa s perevodom v metriçeskuyu sistemu. Çev. : Yu. E. Bregel.* Moskva 1970 İz. Nauka. 74 S. 8° (A. III/4050).

Histoire Militaire de la Pologne Problemes Choisis. Varsovie 1970 Edition du Ministere de la Défense Nationale. 570 S. 8° (A. III/4800).

HITTI, PHILIP K. : *The Near East in history. A 5000 year story.* New York 1961 D. Van Nostrand Company XVIII + 574 S. 8° (A. III/4662).

HONIGMANN, ERNST : *Bizans devletinin doğu sınırı. Grekçe, arabca, süryanice ve ermenice kaynaklara göre 363'den 1071'e kadar. Çev.: Prof. Dr. Fikret Işıltan.* İstanbul 1970 Edebiyat Fakültesi Matbaası. LXIV + 282 S. 4 Hr. = I, I. Edebiyat Fak. Yay. No. 1528. 8° (A. III/4427).

HOOKE, S. H. : *Babylonian and Assyrian religion.* London 1953 Hutchinson's Univdersity Library. 128 S. 8° (A. III/4308).

HOPF, CHARLES : *Chroniques Gréco-Romanes.* Bruxelles 1966 (Paris 1873 bs.nın tekrar bs.) Culture et Civilisation. XLXVIII + 538 S. 8° (A. III/4532).

HOSTLER, CHARLES WARREN : *Turkism and the Soviets. The Turks of the world and their political objectives.* London 1957 George Allen and Unwin. XIV + 244 S. 8° (A. III/4875).

HOŞGÖR, İSMAİL AYDIN : *Kurtuluş Savaşında Biga.* Biga 1970 Cahit Renda Matbaası. 132 S. 2 Rs. 8° (A. III/4345).

Human body composition: Approaches and applications. Yay. J. Brozek. Oxford 1965 Pergamon Press. 321 S. 8° (A. III/4391).

HUNGER, HERBERT : *Die Normannen in Thessalonike.* Graz 1965 Verlag Styria. 170 S. = Byzantinische Geschichtsschreiber Band 3. 8° (A. III/4590).

HUREWITZ, J. C. : *Diplomacy in the Near and Middle East. A documentary record: 1535 - 1914, I. Cilt.* New York 1956 D. Van Nostrand Company. XVIII + 291 S. S. 8° (A. III/4641).

Irak'a dair muharebe notları. Çev.: Hüsameddin. İstanbul 1333 Matbaa Askerî. 88 S. 8° (A. III/4608).

IBN AL-IMAD, AL HANBALİ : *Sadharat al-Dhahab. Şehzerâtü'z-zeheb fi Ahbâr-ı men zeheb. 4 cilt birliği içinde 8 cilt.* Beirut The Trading Office Publishing House. 8° (A. III/4587).

İBNİ SİNA : *Avicenna'd de Anima (Arabic text) being the psychological part of Kitāb al-Shifā. Yay.: F. Rahman.* London 1959 Oxford University Press. XII + 300 S. = University of Durhan. 8° (A. III/4313).

İBRAHİM HİLMİ, TÜCCAR ZADE : *Maarifimiz ve servet-i ilmiyemiz. 2 bs.* İstanbul 1329 Matbaa-i Hayriye. 120 S. 8° (A. II/9708).

IERUSALIMSKI, A. S. : *L'Imperialismo Tedesco alla fine del secolo XIX. 2 Cilt.* Roma 1956 Edizioni Rinascita. 8° (A. III/4344).

İkinci beş yıllık plân hakkında C.H.P.'nin görüşü. Ankara 1967 Ulusal Basımevi. 168 S. = T. B. M. M. CHP. Gurup Yayınları No. 6. 8° (A. III/4732)

İLERİ, RASİH NURİ : *Atatürk ve Komünizm.* İstanbul 1970 Sümer Matbaası. 388 S. = May Yayınları. 8° (A. III/4301).

İLİEVSKI, DONE : *Smislata na nekoi otpori protiv avtokefaliyata na Makedonskata pravoslavna tskva.* Skopye 1970 İnstitut za natsionalna İst. 206 S. 8° (A. III 433).

İlinden 1903. Materiyali od simpoziumot po povod 65 - godişninata od ilindenskoto vostanie odrjan na 27, 28 i 29 Maj 1968 god. vo ohrid. Skopye İnst za Natsionalna İst. 665 S. 8° (A. III/4328).

İMÂDU'D-DÎN AL-İSFAHANÎ : *Harîdat al-kasr ve Cerîdet el-Asr. el-Kism el - Irakî. 2 Cild.* 1955-1964. 4° (B/6185).

İmlâ Kılavuzu 3. bs. İstanbul 1948 Millî Eğitim Basımevi. XLIV + 223 S. = T.D.K. 8° (A. III/5088).

İmlâ Kılavuzu. 6. bs. Ankara 1960 Türk Tarih Kurumu Basımevi. XXVIII + 197 S. T. D. K. Yay. : 184. 8° (A. III/5089).

İmran Öktem'e Armağan. Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XII + 659 S. = A. Ü. Hukuk Fak. Yay. No. 275. 8° (A. III/4426).

India in the fifteenth century being a collection of narratives of voyages to India. Yay. ve Giriş: R. H. Major. New York 1857 bs.nın tekrar bs. Burt Franklin. XC + 130 S. = The Hakluyt Society 1. Seri No. XXII. 8° (A. III/4650).

INGHOLT, HARALD : *The Prima Porta statue of Augustus.* Archaeology 22,4 (1969) S. 304 - 318. 4° (B/6103).

IONESCU, ŞTEFAN - PANAIT I. PANAIT : *Constantin Voda Brincoveanu.* Bucureşti 1969 Editura Ştiintifica. 463 S. 26 Pl. 2 Hr. 8° (A. III/4392).

IORGA, NICOLAE : *Istoria Lui Mihai Viteazul.* Bucureşti 1968 Editura Militara. XXIII + 457 S. 8° (A. III/4416).

Iranische Kunst in Deutschen Museen. Yay.: Hanna Erdmann - Kurt Erdmann. Önsöz : Annemarie Schimmel. Wiesbaden 1967 Franz Steiner Verlag. 33+37 S. 75 Pl. 4° (B/6119).

ISKANDAR, A. Z. : *A catalogue of Arabic manuscripts on medicine and science in the Wellcome Historical Medical Library.* London 1967 The Wellcome Historical Medical Library. XVI + 255 S. 36 Pl. 8° (A. III/4559).

İslam. Yay.: John Alden Williams. London 1961 Prentice-Hall International. 256 S. 8° (A. III/4890).

Israel. Carte du Jubilé du K.K.L. 1950 Survey of Israel. I : 400.000 (H/84).

Istoria României compendiu. Bucureşti 1969 Editura şi Pedegogica. 727 S. 16 Hr. 8° (A. III/4403).

İstoriya Azerbaydjana (1920 - 1961) Bibliografiya. Baku 1970 İzdatelstvo Elm. 287 S. 8° (A. III/4327).

IVANKA, ENDRE VON : *Die letzten Tage von Konstantinopel.* Graz 1965 Verlag Styria. 102 S. = Byzantinische Geschichtsschreiber Band I. 8° (A. III/4590).

JUREWICZ, OKTAWIUSZ : *Andronikos I. Komnenos.* Amsterdan 1970 Verlag Adolf M. Hakkert. 159 S. 1 Levha. 8° (A. III/4630).

KALÇAS, EYELYN LYLE : *A Turkish Odyssey. Journeys into spring.* İstanbul 1969 Redhouse Press. 110 S. 2 Hr. 8° (A. III/4822).

KALICZ, NANDOR : *Clay gods. The neonlithic period and Copper Age in Hungary.* Budapest 1970 Corvina Press 82 S. 24 Pl. = Hereditas. 8° (A. III/4337).

KALICZ, NANDOR : *Die Peceler (Badener) Kultur und Anatolien.* Budapest 1963 Verlag der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. 101 S. = Studia Archaeologica II. 8° (B/6139).

KAMAL, AHMAD *The sacred journey being Pilgrimage to Makkah.* Apapa (1961) Times Press. XII + 108 S. 8° (A. III/4701).

KAMID EL-LOZ-KUMIDI : *Schriftdokumente aus Kamid el-Loz.* Bonn 1970 Rudolf Habelt Verlag. 94 S. = Saarbrücker Beitrage zur Altertumskunde Band 7. 8° (A. III/5002).

KANDEMİR, FERİDUN : *En büyük siyaset fırtınası ve neticeleri.* (İstanbul) 1956 Ekicigil Basımevi. 120 S. 8° (A. III/4782).

Kanunî Armağanı. Ankara 1970 T. T. K. Basımevi. VII + 312 S. 47 Pl. = Türk Tarih Kurumu Yay. VII Seri-Sa. 55. 8° (A. III/4325).

KARACA, DOÇ. DR. KURT : *Milliyetçi Türkiye. Milliyetçi-toplumcu düzen.* Ankara 1970 Çınar Yayınevi. 152 S. = Çınar Yayınları. Fikrî eserler: 1. 8° (A. III/4825).

KARAİBRAHİMOĞLU, SACİT : *Giresun (Bütün yönleri ve kazaları ile). 2. bs.* Ankara 1969 Alkan Matbaası. 165 S. 8° (A. III/4815).

KARHAN, PROF. KEMAL : *On Kasım'ın 29. yıldönümünde Atatürk.* Bornova 1968 Ege Üniversitesi Matbaası. 13 S. = Ege Üniversitesi Rektörlük Yay. No. 25. 8° (A. III/4722).

KARST, JOSEF : *Armenisches Rechtsbuch. Sempadscher Kodex aus dem 13. Jahrhundert.* Strassburg 1905 Verlag von Karl J. Trübner. 8° (B/6181).

Katalog, Arabskih, Tyurkskih i Persidskih rukopisey Instituta rukopisney Im. K. S. Kekelidze (kolektsiya K) Tiblisi 1969 İz. Metsniereba. 204 S. 8° (A. III/4413).

KATİP ÇELEBİ : *The balance of truth. Çev. Önsöz ve Not.: G. L. Lewis.* London 1957 George Allen and Unwin. 160 S. 8° (A. III/4617).

Kavala. Nachtrag 12. III. 1904. Depot der k.u.k. Generalstabkarten. Wien Artaria and Co. 1 : 200.000 (H/87-3).

KAYRA, CAHİT : *Türkiye'de serbest piyasada altın ticareti.* Ankara 1970 Güneş Matbaacılık. VII + 130 S. 8 Plan. = Maliye Bakanlığı Maliye Tetkik Kurulu Yay.: I. 8° (A. III/4318).

AL KÄZİ, EBÛ ABDULLAH HÜSEYİN AHMED ZEVZENÛ : *Kitabü'l-Mesâdır. Yay.: Takı Bîniş.* Meşhed 1339 Çâphâne-i Tûs 600 S. 8° (A. III/2960).

KERİMOV, G. M. : *al-Gazali i sufizm.* Baku 1969 İz. Elm. 109 S. 8° (A. III/4326).

KERTBENY, KAROLY : *Magyarorszagra vonatkozo régi német Nyomtatvanyok 1454 - 1600, Ungarn betreffende deutsche Ersteings-Drucke.* Budapest 1880 A Magyar Kır. Egyetemi Könynyomda Kıadvanya. CLXXXIV + 758 S. 8° (A. III/4527).

KEYMAN, DR. SELÂHATTİN : *Ceza Muhakemesinde (Asıl ceza muhakemesinde) savcılık.* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XIII + 326 S. = A. Ü. Hukuk Fak. Yay. No. 266. 8° (A. III/4431).

KISAKÜREK, NECİP FAZIL : *Benim gözümde Adnan Menderes.* İstanbul 1970 Ötüken Yayınevi. 522 S. = Ötüken Yayınları, Tarih eserleri serisi : 6. 8° (A. III/4843).

KISAKÜREK, NECİP FAZIL : *Olanca romaniyle ve son hortlamalariyle Yeniçeri.* İstanbul 1970 Eskin Matbaası. 372 S. 8° (A. III/4823).

KLEINSCHROTH, BALTHASAR : *Flucht und Zuflucht. Das Tagebuch des Priesters Balthasar Kleinschroth aus dem Türkenjahr 1683. Yay.: P. Hermann Watzl.* Graz 1956 Hermann Böhlaus. 251 S. 8 Pl. = Forschungen zur Landeskunde von Niederösterreich Band. 8. 8° (A. III/4624).

KLENGEL, HORST : *Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v. u. z. 2. Cilt.* Berlin 1969 Akademie Verlag. XVI + 485 S. = Deut. Ak. d. Wiss. zu Berlin Inst. für Orient. Veröff. Nr. 70. 8° (A. III/4286.)

KNIBBE, DIETER : *Neue Inschriften aus Ephesos I.* Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes XLVIII'den ayrı bs. S. 2 - 22. 4° (B/6136).

KOCAGÖZ, HALİL : *Atatürk'ün ışığı. Destan.* İzmir 1965 Kovan Kitabevi Yayınları. 60 S. 8° (A. III/4596).

KODAMANOĞLU, M. NURİ : *Türkiye'de eğitim (1923 - 1960). 2. bs.* Ankara 1964 Millî Eğitim Basımevi. IV+79 S. 2 levha. 8° (A. III/4840).

Konferanslar I. Ankara 1970 San Matbaası. 96 S. = Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Maliye ve Vergi Hukuku Enstitüsü Yay. I. 8° (A. III/4349).

Konya İl Yıllığı 1967. Ankara 1969 Güzel Sanatlar Matbaası. XXII + 610 S. 12 Pl. 8 levha 16 Hr. 8° (B/6147).

KORKUD, REFİK : *Atatürk'ün görüşleri. I. Marksizm ve Atatürk 2. Sosyalist diktacılık ve Atatürk.* Ankara Türkiye Fikir Ajansı. 44 2. 8° (A. III/4787).

KORKUD, REFİK : *Sosyalizme karşı Atatürk.* Ankara 1967 Yargıçoğlu Matbaası. 64 S. 8° (A. III/4816).

KORKUT, CEVAT : *Siyasî coğrafya açısından devlet sınırları ve Türkiye'nin sınırları.* İzmir 1970 Karınca Matbaası. 199 S. = İzmir Eğitim Enstitüsü Uyanış Dergisi Yay. No. 11. 8° (A. III/4826).

Kovada Gölü Millî Parkı uzun devreli gelişme plânı. 1970 CM USAID/T. 39 S. 8 Hr. 4° (B/6134).

KUNTAY, MİTHAT CEMAL : *Türkün Şehnâmesinden.* İstanbul 1945 Ebüzziya Matbaası. 143 S. 8° (A. III/4779).

KURAN, AHMED BEDEVÎ : *Osmanlı İmparatorluğu'nda inkılâp hareketleri ve millî Mücadele.* İstanbul 1959 Çeltüt Matbaası. 911 S. 8° (A. III/4717).

KURAN, ERCÜMEND : *Avrupa'da Osmanlı ikâmet elçiliklerinin kuruluşu ve ilk elçilerin siyasî faaliyetleri 1793 - 1821.* Ankara 1968 Ayyıldız Matbaası. 71 S. = Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.: 20 Seri: II Sayı: A 4. 8° (A. III/4317).

KURUÇ, BİLSAY : *Ricardo iktisadı'nın bazı metod sorunları.* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XIII + 155 S. = A. Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Yayınları No. 301. 8° (A. III/4669).

KUTAY, CEMAL : *Beklenen adam. Atatürk'ün yarıda bıraktıklarını tamamlayacak olanın "Not defteri".* İstanbul 1970 Sile Matbaası. 319 S. = Geçmişten Günümüze Türk Kitaplığı : 2. 8° (A. III/4724).

KUTAY, CEMAL : *1913 de Garbi Trakya'da ilk Türk Cumhuriyeti.* İstanbul 1962 Ercan Matbaası. 300 S. 8° (A. III/4602).

KUTAY, CEMAL : *Celâl Bayar. Bir Türk'ün biyografisi.* Onan Matbaası. 121 S. 8° (A. III/4781).

KUTAY, CEMAL : *Millî mücadelede öncekiler ve sonrakiler. Yay : Mustafa Unan.* İstanbul 1963 Ercan Matbaası. 302 S. 8° (A. III/4737).

KUTAY, CEMAL : *Prens Sabahattin bey, Sultan III. Abdülhamit, İttihad ve Terakki. Yay : Mustafa Unan.* İstanbul 1964 Ercan Matbaası. 318 S. 8° (A. III/4601).

KUTAY, CEMAL : *Üç paşalar kavgası. Yay.: Mustafa Unan.* İstanbul 1964 Ercan Matbaası. 301 S. 8° (A. III/4736).

LABİB, SUBHİ Y. : *Handelsgeschichte Agyptens im Spätmittelalter (1171 - 1571).* Wiesbaden 1965 Franz Steiner Verlag. IX + 586 S. = Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte Beihefte Nr. 46. 8° (A. III/4520).

LAMBERT, W. G. — A. R. MILLARD : *Catalogue of the cuneiform tablets in the Kouyunjik collection of the British Museum. Second Supplement.* London 1968 British Museum. XIII + 98 S. 4° (B/6129).

LANG, DAVID MARSHALL : *Armenia. Cradle of civilization.* London 1970 George Allen and Unwin. 320 S. 8 Pl. 4° (B/6333).

LANG, DAVID MARSHALL : *The last years of the Georgian Monarchy 1658 - 1832.* New York 1957 Columbia University Press. XVI + 333 S. S. Pl. 8° (A. III/4625).

Larisa. Nachtrag 12. III. 1904. Depot der k. u. k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. 1 : 200.000 (H/87-4).

LARSON, KNUT : *Rugs and carpets of the orient.* London 1966 Frederick Warne. 219 S. 4° (B/6261).

LAWLER, SYLVIA D. - L. J. LAWLER : *Human blood groups and inheritance. Önsöz: R. R. Race.* Cambridge 1959 Harvard University Press. VIII + 103 S. 8° (A. III/4484).

LEAKEY, L. S. B. : *Fossil Vertebrates of Africa. I. Cilt.* New York 1969 Academic Press. IX + 102 S. 12 Pl. 8° (A. III/4285).

LEGRAS, HENRI : *La table latine d'Héraclée. (La prétendue lex Julia Municipalis).* Paris 1907 Arthur Tousseau. V + 402 S. 1 Hr. 8° (A. III/4924).

LEICHTY, ERLE : *A bibliography of the cuneiform tablets of the Kuyunjik collection in the British Museum.* London 1964 British Museum. XIII + 289 S. 4° (B/6128).

LEMERCIER - QUELQUEJAY, CHANTAL : *La paix mongole. Joug tatar ou paix mongole* Paris 1970 Flammarion. 124 S. 8° (A. III/4689).

LENOBLE, ROBERT : *Esquisse d'une histoire de l'idée de Nature.* Paris 1969 Albin Michel. 446 S. = L'Evolution de l'Humanité 10. 8° (A. III/4951).

LEVI DELLA VIDA, GIORGIO : *Secondo elenco dei Manoscritti Arabi Islamici della Biblioteca Vaticana.* Vaticano 1965 B.A.V. XX + 264 S. = Studi e testi 242. 8° (A. III/45(6).

LEWIS, BERNARD : *The Arabs in history.* London 1966 Hutchinson and Co. XIX + 194 S. 8° (A. III/1871).

LHOTSKY, ALPHONS : *Österreichische Historiographie.* Wien 1962 Verlag für Geschichte und Politik. 235 S. 8° (A. III/4661).

LICHTENSTADTER, ILSE : *Islam and the modern age. An analysis and an appraisal.* London 1959 Vision Press. 228 S. 8° (A. III/4581).

LIGETI, L. : *Bilinmeyen İç-Asya. Çev.: Sadrettin Karatay. 2 Cilt.* İstanbul 1970 Millî Eğitim Basımevi. = 1000 Temel Eser : 33, 34. 8° (A. III/4678).

LINANT DE BELLEFONDS, K.: *Traite de droit Musulman comparé. 2 Cilt.* Paris 1965 Mouton. 8° (A. III/4537).

Lisan Mithurti. Festschrift, Wolfram Freiherr von Soden. Yay.: W. Röllig - M. Dietrich. Neukirchen 1969 Verlag Butzon und Bercker Kevelaer. XXVIII + 331 S. 6 Pl. = Alter Orient und Altes Testament I. 4° (B/6114).

LIUM, ROLF : *Kemal.* Switzerland. 173 S. 8° (A. III/4307).

LOEBENSTEIN, HELENE : *Katalog der Arabischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek. Neuerwerbungen 1868 - 1968.* Wien 1970 Brüder Hollinek. XVII + 343 S. 4° (B/6225).

LOTH, OTTO : *A catalogue of the arabic manuscripts in the library of the India Office.* London 1877 Stephen Austin. VI + 324 S. 4° (B/3709-1)

Lozan Barış Konferansı tutanaklar belgeler. Birinci takım Cilt I, Kitap 2: Genel oturumların protokolleri ve birinci komisoyonun tutanakları ile raporları (Ülke ve askerlik sorunları). Ankara 1970 Üniversite Basımevi. XI + 409 S. = A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. No : 300. 4° (*B*/5990-I, 2).

LUKE, SIR HARRY : Cyprus under the Turks 1571 - 1878. London 1969 (1421 bs.nın tekrar bs.) C. Hurst. XI + 281 S. I Hr. 8° (A. III/4530).

LUMLEY - WOODYEAR, HENRY DE : *Le paleolithique inferieur et moyen du midi Médi-Méditerranéen dans son cadre géologique. I. Cilt:* Paris 1969 Editions du Centre National de la Recherche Scientifique. XII+463 S. 8 Levha. 4° (B/6207).

Maarifin 1928 - 1929 umumî vaziyeti. Devlet Matbaası. I : 2,000 000 (H/85).

La Macédonie et les Macédoniens dans le passé. Skopje 1970 Institut de l'Histoire Nationale. 530 S. 8° (A. III/4805).

MAHMUD, S. F. : *The story of Islam.* London 1959 Oxford University Press. XII+354 S.8° (A. III/4535).

MAKSUDOĞLU, DR. MEHMET : *Arapça dilbilgisi.* Ankara 1969 Üniversite Basımevi. XI+223 S. = A. Ü. İlâhiyat Fakültesi Yayınları. 8° (A. III/4993).

Malazgirt Zaferi ve Alp Arslan. (26 Ağustos 1071). İstanbul 1968 Millî Eğitim Basımevi. 224 S. 8° 224 S. 8° (A. III/4282).

Maliye Enstitüsü konferansları 1968. Ankara 1970 Sevinç Matbaası. 233 S. 2 Tablo. = Maliye Enstitüsü Yay No : 35. 8° (A. III/4322).

MALLWITZ, ALFRED - WOLFGANG SCHIERING : *Der alte Athena-Tempel von Milet.* Istanbuler Mitteilungen 18, (1968)'den ayrı bs. S. 87-160 11 Pl. 4° (B/6931).

MANİZADE, PROF. DR. DERVİŞ : *Behçet Kemal Çağlar'ın ardından.* İstanbul 1970 Yaylacık Matbaası. 112 S. 8° (A. III/4815).

MARSHALL, F. H. : *Catalogue of the finger rings, Greek, Etruscan, and Roman in the departments of antiquities, British Museum.* Oxford 1968 University Press. LIII + 258 S. XXXV Pl. 8° (A. III/4288).

MARSHALL, F. H. : *Catalogue of the jewellery Greek, Etruscan and Roman in the departments of antiquities British Museum.* Oxford 1969 University Press. LXII + 400 S. 73 Pl. 4° (B/6118).

EL-MARZUBANİ : *Mu'ğam as-şua'ara.* Kahire 1969 Dâr-u Ahyâ-i'l-Kütübi'l-Arabiyye 590 S. 4° (B/6173).

MAS'UD İBN HAMDAR : *Sbornik rasskazov pisem i stihov. Faksimile teksta predislovie i ukazateli, V. M. Beylis. Pamyatniki pismennosti vostoka.* Moskva 1970 İz. Nauka. 66 + 308 S. 4° (B/6223).

Materiali po istorii Kazahskih Hanstv. XV-XVIII vekov. Alma-Ata 1969 İz. Nauka Ha-Nauka Hazanhskoy SSR. 651 S. 8° (A. III/4412).

MAUSER, PETER FLORIAN : *Die jungpaläolithische Höhlenstation Petersfels im Hegau. Mit einem Beitrag von Kurt Gerhardt.* Freiburg 1970 Otto Kehrer. = Badische Fundberichte, Sonderheft : 13. 115 pl. 4° (B/6125).

MAYES, STANLEY : *An organ for the Sultan.* London 1956 Putnam. 272 S. 7 Pl. 8° (A. III/4915).

MEHERREMOV, TAHİR : *Epir Hosrov Dehlevinin "Mecnun ve Leyli" poeması.* Bakı 1970 Elm neşriyatı. 154 S. 8° (A. III/4410).

MEHMET : *İnhitat-ı İslâm hakkında bir tecrübe-i kalemiyye.* İstanbul 1334 Matbaa-ı Amire. 31 S. 8° (A. III/4607).

MEHMET MURAD BİN ABDÜLHALİM : *Ma-Hazar.* İstanbul 1287 Hacı İzzet Efendi Matbaası. 448 S. 8° (A. II/9704).

MEHMED SÜREYYA : *Sicill-i Osmanî. Osmanlı devletinde kim kimdi? Yeni bs. Haz.: Dr. Gültekin Oransay. I. Cild : Osmanoğulları.* Ankara 1969 Küğ Yayını. 303 S. 16 S. Ek. 8° (A. III/4769).

MELLAART, JAMES : *Excavations at Hacılar. 2 cilt.* Edinburg 1970 University Press. 4° (B/6208).

Mémoire bibliographique sur les journaux des navigateurs Néerlandais. Anciennes éditions Hollandaises des Journaux de Navigateurs étrangers. Haz.: P. A. Tiele. Amsterdam 1960 (1867'nin tekrar bs.) N. Israel Publishing Department. XII + 372 S. I Pl. 8° (A. III/4529).

MEVLÂNA CELÂLÜDDİN : *Külliyat-ı Şems yâ Dîvan-ı Kebir. Yay.: Bedîüzzeman Fürüzanfer.* Tahran 1345 İntişarat-ı Dânişgâh-ı Tehran. 574 S. 4° (B/5819).

MICHEL LE SYRIEN : *Chronique Michel le Syrien, Patriarche Jacobite d'Antioche (1166-1199). Yay. Çev.: J. - B. Charbot. 3 cilt birliği içinde, 4 Cilt.* Paris 1899/1910 Ernest Leroux. 4° (B/6191).

MİLASLI, DR. İSMAİL HAKKI : *Tezkiyetül-lühum fil-İslâm.* İstanbul 1341 Adliye Matbaası. 22 S. 8° (A. II/9714).

MILLIOT, LOUIS : *Introduction a l'étude du droit Musulman.* Paris 1953 Recueil Sirey. XII + 822 S. 1 Pl. 8° (A. III/4930).

MİMAROĞLU, PROF. DR. SAİT KEMAL : *Ticaret hukuku. I. Cilt. İşletme hukuku. 2 bs.* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XXXXIV + 430 S. = A. Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Yay No : 295. 8° (A. III/4320).

Monastır. Nachtr. 4. VII. 1906 Dépot der k.u.k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. I: 200 000 (H/87-15).

La Moncratie. 2 Cilt. Bruxelles 1969-70 Editions de la Librarie Encyclopédique. = Recueils de la Société Jean Bodin, XX, XXI. 8°. (A. II/7860-XX, XXI).

Montpellier-Heidelbergs Partnerstadt. Heidelberg 1970 Verlag Brausdruck GMBH. 80 S. 4° (B/6132).

MORTENSEN, PEDER : *Tell Shimshara. The Hassuna period. Giriş: Harald Ingholt.* Kobenhavn 1970 Munksgaard. 148 S. = Det Kongeliege Dauske Videnskabernes Selskab Hist. Filos. Skr. 5, 2 8° (B/6140).

The Moslem World of To-Day. Yay. ve Önsöz: John R. Mott. London 1925 Hodder and Stoughton. XV + 420 S. 8° (A. III/4536).

MUNRO, JOHN M.: *The Decadent poetry of the eighteen-nineties.* Beirut 1970 American University of Beirut. 78 S. 8° (A. III/4746).

MUSAHİPZADE CELÂL : *Musahipzade Celâl "Bütün oyunları". Haz.: Orhan Hançerlioğlu.* 1970 Baha Matbaası. 431 S. = Milliyet Yay. Türk Klasikleri Dizisi : 2. 8° (A. III/4594).

MUSTAFA ZİHNİ : *Savabül-Kelâm fi Akaidil-İslâm.* İstanbul 1328 Mahmutbey Matbaası. 363 S. 8° (A. II/9654).

MUTAFÇİEVA, V. P. – STR. A. DIMITROV : *Sur l'etat du systeme des Tımars des XVIIe - XVIIIe SS.* Sofia 1968 Editions de l'Academie Bulgare des Sciences. 271 S. = Institut d'Etudes Balkaniques. 4° (B/6120).

MUYLDERMANS, J. : *La domination Arabe en Arménie.* Paris 1927 Libr. Paul Geuthner. 176 S. 2 Pl. 8° (A. III/4656).

NABİ EFENDİ : *Conseils de Nabi Efendi a son fils Aboul Khair. Çev. Not. Yay.: Pavet de Courteille.* Paris 1857 Impr. Impériale. IV + 100 + 68 S. 8° (A. III/4914).

NACİ, FETHİ : *100 soruda Atatürk'ün temel görüşleri.* İstanbul 1970 Gerçek Yayınevi. 143 S. = 100 soruda dizisi : 2. 8° (A. III/4593).

DER NERSESSIAN, SIRARPIE : *The Armenians.* London 1969 Thames and Hudson. 216 S. 8° (A. III/4588).

Nessebre. 1. Cilt. Sofia 1969 Editions Académie Bulgare des Sciences. 224 S. 1 Pl. 4° (B/6121).

NETEA, VASILE : *Nicolae Titulescu. Önsöz: Mircea Malita.* Bucharest 1969 Meridi-Publishing House. 83 S. 6 Pl. 8° S. 6 Pl. 8° (A. III/4420).

NETEA, VASİLE : *The Union or Transylvania with Tomania.* Bucharest 1968 Meridiane Publishing House. 64 S. 6 Pl. 2 Hr. 8° (A. III/4423).

NEWETT, M. MARGARET : *Canon Pietro Casola's Pilgrimage to Jerusalem in the year 1494.* Manchester 1907 University Press. VI + 427 S. 1 Pl. 8° (A. III/4878).

NICEPHORAS, GREGORAS : *Romanae, hoc est Byzantinae histtoriae Libri.* Basile 1562 Per Ionnem. 11+274+129+38 S. 2 Pl. 18 Levha. 2° (C/500).

NICHOLAS, BARRY : *An introduction to Roman law.* Oxford 1962 Clarendon Prenss. XV + 281 S. 8° (A. III/4580).

NICOLESCO, CORINA : *D'art Roumain Ancien.* Bucarest 1964 Editions Meridiane. 28 S. 64 Pl. 1 Plân 8° (A. III/4422).

Novipazar. Nachtrage Herbst 1908. Depot der k.u.k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. 1 : 200 000. (H/87-5).

AN-NUWAYRÎ : *Nihayat al-Arab. 9 cilt birliği içinde 18 Cilt.* Kahire. 8° (A. III/4540).

ODO OF DEUIL : *De profectione Ludovici VII in orientem. Yay. ve Çev.: Virgina Gingerick Berry.* New York 1948 Columbia University Press. 44 + 154 S. = Records of civilization, Sourees and Studies XLII. 8° (A. III/4913).

OKAY, KURT : *Enver Pascha der grosse Freund Deutschlands.* Berlin 1935 Verlag für Kulturpolitik. 507 S. 8° (A. III/4941).

OKURER, MEHMET : *İzmir. Kuruluştan kurtuluşa.* İzmir 1970 Ticaret Matbaası. 199 S. 8° (A. III/4813).

XV. Cumhuriyet yılında Burdur. Burdur Doğan Basımevi. 77 S. 10 Pl. 8° (A. III/4292).

10 uncu Cumhuriyet Bayramı hatırası. Kastomonu yıllığı. Kastomonu 1933 Vilâyet Matbaası. 367 S. 14 foto. 8° (A. III/4293).

OPIFICIUS, RUTH : *Das Altbabylonische Terrakottarelief.* Berlin 1961 Walter de Gruyter. XII + 279 S. = Untersuchungen zur Assyriologie und Vorderasiatischen Archaologie : 2. 4° (B/6110).

ORAL, KÂMİ - HULÛSİ GÜNAY - M. ŞEVKİ UĞUR : *Türkçe ve Fransızca Türkiye Almanağı.* 1939. 216 + 56 S. 8° (A. III/4385).

ORHAN KEMAL : *Eskici dükkânı.* İstanbul 1970 Cem Yayınevi. 430 S. = Türk Sanatçıları Dizisi : 15 8° (A. III/4299).

ORHONLU, CENGİZ : *Osmanlı tarihine âid belgeler. Telhîsler (1597 - 1607).* İstanbul 1970 Edebiyat Fakültesi Basımevi. XXIX + 149 S. 8 Pl. = İ. Ü. Edebiyat Fak. Yay. No : 1511. 8° (A. III/4314).

Oriental art in Rumania. Giriş.: Prof. George Oprescu. Bucharest 1963 Meridiane Publishing House. 4 S. 138 Pl. 4° (B/6143).

OSMAN MUHTARI : *The Divan of Othman Mokhtarı. Yay.: Celâl Homâı.* Tehran 1962 B. T. N. K. VII + 964 S. 8° (A. III/4584).

Osmanlı sanayii. 1913, 1915 yılları sanayi istatistiki. Yay.: Gündüz Ökçün. Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XIV + 222 S. 4 Levha. = A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını No : 299. 8° (A. III/4672).

OSTROGORSKY, GEORGE : *History of the Byzantine State. Çev.: Joan Hussey.* Oxford 1968 Basil Blackwell. XXXII + 616 S. 6 Hr. 8° (A. III/4647).

OTETEA, PROF. ANDREI : *Istoria lumii in date.* Bucureşti 1969 Editura Enciclopedica Romana. XVI + 615 S. 8° (A. III/4401).

OTETEA, PROF. ANDREI : *Istotia Poporului Român.* Bucureşti 1970 Editure Ştiintifica. 455 s. 50 Pl. 8° (A. III/4406).

OTMANBÖLÜK, GÜNVAR : *İsmet Paşa dosyası. I. Cilt.* İstanbul 1969 Yaylacık Matbaası. 163 S. 8° (A. III/4725).

ÖNER, KENAN : *Siyasî hatıralarım ve bizde demokrasi.* İstanbul 1948 Osmanbey Matbaası. 191 S. 8° (A. III/4377).

ÖZERDİM, KEMAL : *Türk İnkılâp tarihi ve Cumhuriyet rejimi - Notlar - I.* İzmir 1969 95 S. = Ege Mimarlık ve Mühendislik Özel Yüksek Okulu. 4° (B/6150).

ÖZERDİM, DR. MUHADDERE NABİ : *Taiwan'ın (Formosa) ilk halkları ve bunların dini inançları üzerinde bir deneme.* A. Ü. D. T. C. F. Doğu Dilleri 1,2 (1966)'dan ayrı bs. S. 255 - 284 8° (A. III/4437).

ÖZKOL, DR. ADİL : *Uyuşmazlık mahkemesi kararları açısından idarî yargının görev alanı.* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XI + 139 S. = A. Ü. Hukuk Fakültesi Yay. No. 276. 8° (A. III/4793).

ÖZMAN, DR. AYDOĞAN : *Les organisations regionales en Asie du Sud-Est.* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. 94 S. = A. Ü. Hukuk Fak. Yaz. No : 270. 8° (A. III/4428).

ÖZORAN, BERİA REMZİ : *Background of Cyprus question.* Ankara 1969 Ayyıldız Matbaası. 44 S. 8° (A. III/4700).

ÖZTAN, DR. BİLGE : *Medenî hukuk tüzel kişilerinde organ kavramı ve organın fiillerinden doğan sorumluluk.* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XXVIII + 171 S. = A. Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları No. 272. 8° (A. III/4772).

Pamukkale Millî Parkı uzun devreli inkişaf plânı. 1969 CM USAID/T. 61 S. 11 Hr. 4° (B/6135).

PAPADOPULOS - KERAMEUS, A. : *Sbornik istoçnikov po istoriya. Trapezuntskoy Imperii I. Fontes Trapezuntini I.* Amsterdam 1965 (St. Petersbourg 1897 bs. tekrar bs.) Adolf M. Hakkert. XV + 176 S. 8° (A. III/4563).

PAREJA, F. M. : *Islamologie. Yardımcılar: L. Northing — A. Bousani Th. Bois.* Beyrouth 1957 - 1963 Imprimerie Catholique. 1149 S. 4° (B/6177).

PAUNESCU, AL. : *Evolutia uneltelor şi armelor de piatra cioplita descorperite pe teritoriul României.* Bucureşti 1970 Editura Academiei Republicii Socialiste România. 359 S. = Biblioteca de Arheologie XV. 4° (B/6122).

PENROSE, JR., STEPHEN B. L. : *That they may have life. The Story of the American University of Beirut 1866 - 1941.* Beirut 1970 American University of Beirut. XVIII + 347 S. 10 Pl. 1 Lev. 8° (A. III/4747).

PERİN, MİTHAT : *Yassıada ve infazların içyüzü.* İstanbul 1970 M. Çevik Matbaası. 448 S. 8° (A. III/4389).

PERNOUD, RÉGINE : *Die Kreuzzuge in Augenzeugenberichten.* Düsseldorf 1964 Karl Rauch Verlag. 368 S. 8° (A. III/4615).

PERTSCH, WILHELM : *Verzeichniss der Persischen Handschriften.* Berlin 1888 A. Asher and Co. XVI + 1283 S. = Die Handschriften-Verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin IV. Band. 4° (B/6174).

PETRUŞEVSKI Y, I. P. : *Zemledelie i agrarnie otnoşeniya v İrane XIII - XIV veka.* Moskva 1960 İz. Akademii nauk SSSR. 492 S. 4° (B/6130).

PETZHOLDT, DR. JULIUS : *Bibliotheca bibliographica. Kritisches Verzeichniss der das Gesammtgebiet der Bibliographie betreffenden Litteratur des In-und Auslandes.* Leipzig 1866 Verlag Von Wilhelm Engelmann. XII + 939 S. 8° (A. III/4573).

Philippopel. Nachtr. 25. VI. 1908. Dépot der k.u.k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. 1 : 200.000 (H/87-16).

PICHLEROVA, MAGDA : *Nove Kosariska. Kniezacie mohyly zo starsej doby zeleznej.* Bratislava 1969 Slovenské Narodné Muzeum. 296 S. E Levha 8° (A. III/4677).

PIRENNE, HENRI : *Mahomet et Charlemagne.* Paris 1970 Presses Universitaires de France. XII + 218 S. 3 Hr. 8° (A. III/4666).

Plan vipuska literaturı na 1970 god izdatelstvo Leningradskogo universiteta. Leningrad 1970 LGU. 80 S. + 31 S. ek. 8° (A. III/4438).

Plevlje. Nachtrag 26. XI. 1908. Depot der k.u.k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. 1: 200.000 (H/87-6).

Poesia in Sardegna 1956 - 1967. Yay.: Antonio Sanna – Toniono Ledda. Cagliari 1969 Editrice Sarda Fossataro. XV + 902 S. = Premio di Poesia sarda Citta di Ozieri. 8° (A. III/4676).

PONTEIL, FELIX : *Les classes bourgeoises et l'avénement de la démocratie 1815 - 1914.* Paris 1968 Albin Michel. 573 S. = L'Evolution de l'Humanité 4. 4° (A. III/4948).

POPESCU, MARIN MATEI : *Podoabe medievale in Tarile Romane.* Bucureşti 1970 Editura Meridiane. 85 S. 31 Pl. 8° (B/6145).

POPHAM, MERVYN R. : *The destruction of the palace at Knossos. Pottery of the Late Minoan IIIA period.* Lund 1970. 111 S. 50 Pl. = Studies in Mediterranean Archaeology XII. 4° (B/6115).

POURTALES, GUY DE : *Louis II de Baviere ou Hamlet-Roi. 33. bs.* Paris 1928 Librairie Gallimard. 251 S. = Vies des Hommes Illustres-No. 22. 8° (A. III/4801).

PRESCOTT, H. F. M. : *Jerusalem journey. Pilgrimage to the Holy Land in the fifteenth century.* London 1954 Eyre and Spottiswoode. 242 S. 13 Pl. 8° (A. III/4911).

Pristina. Nachtrag 4. II. 1909. Depot der k.u.k. Geeralstabskarten. Wien Artaria and Co. 1 : 200.000 (H/87-7).

PRITCHETT, W. KENDRICK : *The choiseul marble.* Berkeley 1970 University of California Press. VI + 120 S. 5 Pl. 8° (A. III/4346).

Prizren. Nachtrag 5. XII. 1903. Depot der k.u.k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. 1 : 200.000 (H/87-8).

Quinze ans de bibliographie historique en Grece (1950 - 1964). Avec une annexe pour 1965. Athènes 1966 Centre de Recherche Nao-Hellenique. VIII + 293 S. 8° (A. III/4331).

RABIN, CHAIM : *Ancient West-Arabian.* London 1951 Taylor's Foreign Press. XIV + 226 S. 8° (A. III/4583).

RADULESCU ANDREI – IRINA RADULESCU VALASOĞLU: *Pagini din istoria dreptului Româmânesc.* Bucureşti 1970 Editura Ac. Rep. Socialiste Romania. 362 S. 8° (A. III/4393).

RAHİMOV, EBULFEZ : *Abdi bey şirazi (heyat ve yaradıcılığı).* Bakı 1970 Elm Neşriyatı. 160 S. 8° (A. III/4433).

RÂKIM, EL HAC MUSTAFA : *Mürşid-i müteehhilin ve mürşid-i nisa. Evlileri irşad.* İstanbul 1970 Çevik Matbaası. 96 S. 8° (A. III/4851).

RAMAZANİ, ROUHOLLAH K. : *The foreign policy of Iran. A developing nation in world affairs 1500/1941.* Charlottesville 1966 University Press of Virginia. XVIII + 330 S. 8° (A. III/4642).

RAMUSIO, GIAN BATTISTA : *Navigationi et Viaggi. Venice 1563 - 1606. 3 Cilt.* Amsterdam 1967/1968 (Venetia 1583'ün tekrar bs.) Theatrum Orbis Terrarum. = Mundus Novus, First series - Vol. II - IV. 4° (B/6175).

Reisen im Orient. Berichte, deutscher Forscher aus dem 18. und 19. Jahrhundert. Yay.: Herbert Scurla. 2. bs. Berlin 1962 Verlag Der Nation. 624 S. I Hr. 8° (A. III/4877).

Relations des ambassadeurs Vénitiens. Giriş.: Franco Gaeta. Çev.: Jean Chuzeville. Paris 1969 Editions Klincksieck. XXIII + 384 S. 4 Pl. 8° (A. III/4766).

REY, ALAIN : *Littre humaniste et les mots.* Paris 1970 Gallimard 348 S. 8° (A. III/4688).

REYCHMAN, JAN : *Dzieje Turcji, od konca XVIII wieku.* Warszawa 1970 Panstwowe Wydawnictwo Naukowe. 96 S. 8° (A. III/4432).

RHODE, GOTTHOLD : *Die Ostgrenze Polens. Politische Entwicklung, kulturelle Bedeutung und geistige Auswirkung. 1. cilt: Im Mittelalter bis zum Jahre 1401.* Köln 1955 Böhlau Verlag. XVI + 458 S. 9 levha. 6 Hr. 8° (A. III/4629).

RHODES, ANTHONY : *Where the Turk Trod. A journey to Sarajevo with a Slavonic Mussulman.* London 1965 Weidenfeld and Nicolson. 188 S. 24 Pl. 8° (A. III/4891).

RICHARDS, D. S. : *Islam and the trade of Asia.* Oxford 1970 Bruno Cassirer. VI + 267 S. XVI Pl. = Papers on Islamic History: II. 8° (A. III/5076).

RİF'AT, AHMED : *Werd ül-hada'iq (Die Rose der Garten).* Freiburg 1970 (İstanbul 1283' bs. nin tekrar bs.) D. Robischon. 76 S. 8° (A. III/4731).

RIMMER, JOAN : *Ancient musical instruments of Western Asia.* London 1969 British Museum. 51 S. 25 Pl. 8° (A. III/4289).

ROBB, DAVID N. - J. J. GARRISON : *Art in the Western World. 3. bs.* New York 1953 Harper und Brothers Publishers. XXI + 1050 S. 8° (A. III/4653).

ROCCALTA, P. DI : *Angora e Kemal Pascia. Problemi politici ed economici della moderna Turchia.* Roma 1932 A.R.E. 234 S. 8° (A. III/4294).

Rodosto. Depot der k.u.k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. 1 : 200.000 (H/87-9).

ROSENTHAL, FRANZ : *A history of muslim historiography. Genişletilmiş 2. bs.* Leiden 1968 E. J. Brill. XVI + 653 S. 8° (A. III/4568).

ROSTAND, JEAN : *Le courrier d'un biologiste.* (Paris) 1970 Gallimard. 229 S. 8° (A. III/4691).

ROTH, CECIL : *Histoire du peuple Juif.* Paris 1948 Editions de la Terre Retrouvée. 508 S. 8° (A. III/4575).

RÖHRICHT, REINGOLD : *Geschichte des Königreichs Jerusalem. (1100 - 1291).* Amsterdam 1966 (Innsbruck 1898 basımının tekrar bs.) Verlag Adolf M. Hakkert. XXVII + 1105 S. 8° (A. III/4567).

RUNCIMAN, STEVEN : *The last Byzantine renaissance.* Cambridge 1970 University Press. IX + 111 S. 8° (A. III/4309).

RUPEN, ROBERT A. : *Mongols of the twentieth century. 2 Cilt.* Netherlands 1964 Indiana University. = Indiana University Publications Uralic and Altaic Series 37. 8° (A. III/4853).

(RÜSTEMU'L-HUKEMA) MUHAMMED HAŞİM ÂSAF : *Rustemu't-tevârih.* Yay. Muhammed Müşîrî. Tahran 1969. 554 S. 8° (A. III/4006).

ES-SA'ÂLİBÎ, EBÛ MANSÛR ABDULLAH : *Yetimetu'd-Dehr fî mehasini ehli'l-asr. 2 Cild birliği içinde 4 Cild.* Kahire 1956 Matbaatûl Saadet. 8° (A. III/4569).

SALONEN, ARMAS : *Die Fischerei im Alten Mesopotamien nach Sumerisch - Akkadischen Quellen.* Helsinki 1970 Suomalainen Tiedeakatemia. 314 S. LI Pl. = An. Ac. Scient. Fennicae. 8° (A. III/4555).

Saloniki. Dépot der k. u. k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. 1 : 200 000 (H/87-17).

SANNA, ANTONIO : *Il codice di S. Pietro di sorres.* Cagliari 1957 Tip. Valdes. XLIV + 199 S. 2 Fotokopi. 8° (A. III/4702).

SANNA, ANTONIO : *Introduzione agli studi di linguistica sarda.* Cagliari 1957 Tip. P. Valdes. 227 S. 8° (A. III/4692).

SANUTO, MARINO : *I Diarii di Marino Sanuto. 58 Cilt.* Bologna 1879 - 1903 (Ristampa fotomeccanica 1969) Forni Editore. 4° (B/6253).

SAR, DR. CEM : *Uluslararası nehirlerden endüstriyel ve tarımsal amaçlarla faydalanma hakkı.* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XXIV + 349 S. = A. Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Yayınları No. 303.8° (A. III/4664).

SCHAEDER, HANS HEINRICH : *Goethes Erlebnis des Ostens.* Leipzig 1938 J. C. Hinrichs Verlag. VI + 182 S. I Pl. 8° (A. III/4865).

SCHMIDT - DUMON, MARIANNE : *Turkmenische Herrscher des 15. Jahrhunderts in Persien und Mesopotamien nach dem Tarih al-Giyāti.* Freiburg 1970 Klaus Schwarz Verlag. 250 + 58 S. = Islamkundliche Untersuchungen. Band 6. 8° (A. III/4703).

SCHWARZ, KLAUS : *Osmanische Sultansurkunden des Sinai-Klosters in türkischer Sprache.* Freiburg 1970 Klaus Schwarz Verlag. VI + 218 S. 19 fotokopi = Islamkundliche Untersuchungen Band 7. 8° (A. III/4704).

SCHWOEBEL, ROBERT : *The shadow of the crescent: the Renaissance image of the Turk (1453 - 1517).* Nieuwkoop 1967 B. de Graaf. XIV + 257 S. 11 Pl. 8° (A. III/4576).

Seize années d'histoire en 700 photographies. 1914 - 1930. Paris 1931 Ernest Flammarion. 284 S. 8° (A. III/4600).

SELANİKİ, MUSTAFA : *Tarih-i Selāniki. Die Chronik des Selāniki.* Freiburg 1970 Klaus Schwarz. VII + 351 S. 8° (A. III/4306).

SEMİZOĞLU, NECDET : *Yabancı basında Türkiye (1950 den günümüze kadar).* İstanbul 1958 Ekicigil Matbaası. 150 S. = C.H.P. Kadıköy Caferağa Ocağı Yay. 8° (A. III/4353).

SERTOĞLU, MURAD : *Mustafa Sagir.* İstanbul 1963 Çınar Matbaası. 112 S. = Tarihî Eserler Serisi : I. 8° (A. III/4728).

SERVAN - SCHREIBER, J. J. : *Amerika meydan okuyor. Çev.: Necdet Sander. 3. bs.* İstanbul 1970 İstanbul Matbaası. 287 S. = Sander yayınları "Günümüzün sorunları" dizisi : 1. 8° (A. III/4827).

SEVERIN, TIMOTHY : *Tracking Marco Polo.* London 1964 Routledge and Kegan Paul. XII + 164 S. 16 Pl. 8° (A. III/4523).

SEYYİD : *Hilâfet ve Hâkimiyyeti Milliyye.* Ankara 1339. 78 S. 8° (A. II/9660).

SHIROKOGOROFF, S. M. : *Ethnological and linguistical aspects of the Ural-Altaic hypothesis.* Netherlands 1970 Anthropological Publ. 198 s. 8° (A. III/4287).

Skoplje. Nachtr. 31. V. 1906. Dépot der k. u. k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. 1 : 200 000 (H/87-18).

SOBOUL, ALBERT : *La civilisation et la révolution Française.* Paris 1970 Arthaud. 634 S. 8 Pl. 222 resim = Les Grandes Civilisations. 8° (A. III/1829-9).

STAN, APOSTOL — CONSTANTİN VLADUT : *Gheorghe Magheru.* Bucureşti 1969 Editura Ştiintifica. 265 S. 16 Pl. 8° (A. III/4396).

STEFANESCU, STEFAN : *Bania'ın Tara Romaneasca.* Bucureşti 1965 Editura Ştiintifica. 248 S. 20 Pl. 1 Levha. 8° (A. III/4415).

STRACHAN, MICHAEL : *The life and adventures of Thomas Coryate.* London 1962 Oxford University Press. 317 S. 20 Pl. 1 Hr. 8° (A. III/4883).

Studien zur Griechischen Vasenmalerei. Bern 1970 Francke Verlag. 58 S. 30 Pl. 4° = Antike Kunst, Beiheft 7. 4° (B/6127).

SUNAR, DR. CAVİT : *Islâm felsefesi dersleri*. Ankara 1967 Üniversite Basımevi. V + 182 S. = A. Ü. İlâhiyat Fakültesi Yay. LXXX. 8° (A. III/4994).

Les Sûretés Personnelles. 3 Cilt. Bruxelles Editions de la Librairie Encyclopédique = Recueils de la Société Jean Bodin. 8° (A. II/7860 - XXVIII, XXIX, XXX).

SÜLEYMANOV H. S. : *Alişar Navoiy, hikmatli sözler*. Taşkent Uz. SSR Fanlar Akademisi. 152 S. 8° (A. III/4541).

ŞABANOV, F. Ş. : *Gosudarstvenniy stroy i pravovoya sisteme Turtsii v period tanzimata*. Baku 1967 İz. Ak Nauk Az. SSR. 204 S. 8° (A. III/4409).

ŞAHİNGİRAY, CEHDİ : *Bir gazetecinin not defteri*. Ankara İstiklâl Matbaası. 93 S. 8° (A. III/436).

ŞAKİR, ZİYA : *İsmet İnönü*. İstanbul 1939 Ülkü Basımevi. 36 S. 8 Pl. 8° (A. III/4727).

ŞATIROĞLU, AŞIK VEYSEL : *Dostlar beni hatırlasın. Yay.: Ümit Yaşar Oğuzcan*. Ankara 1970 Tisa Matbaası. 302 S.2 pl. = Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Edebiyat Dizisi : 21. 8° (A. III/4748).

ŞEHİDOĞLU, SÜREYYA : *Millî Mücadele'de Adapazarı-Bolu Düzce-Hendek ve yöresi ayaklanmaları*. Ankara 1970 Bilgi Basımevi. 112 S. 8° (A. III/4705).

ŞEHSUVAROĞLU, PROF. DR. BEDİ N. - LEMAN BAKLA - ŞENALP: *Ord. Prof. Dr. Tevfik Salim Sağlam kütüphanesi kataloğu*. İstanbul 1970 İsmail Akgün Matbaası. 168 S. = İ. Ü. Tıp Fak. Tıp Tarihi ve Deontoloji Ens. Yay. 62. 8° (A. III/4304).

ŞEKER, MEHMED : *Selçuk İsa Bey Camii*. İzmir 1970 Endüstri Basım ve Yayınevi. 40 S. 8° (A. III/4818).

ŞENER, ERMAN : *Kurtuluş savaşı ve sinemamız*. İstanbul 1970 Ahmet Sarı Matbaası. 87 S. = Dizi Yay. Sinema dizisi : 1. 8° (A. III/4934).

ŞEYH MUHSİNİ FÂNİ : *İstikbale doğru*. İstanbul 1329 - 1331 Ahmet İhsan. 58 S. 8° (A. III/9709).

Şiirlerle Atatürk. Haz.: Hilmi Dilibal. İstanbul 1968 Renk Yayınevi. 64 S. 8° (A. III/4297).

ŞNUROV, A. - Y. ROZALİYEV : *Türkiye'de kapitalistleşme ve sınıf kavgaları*. İstanbul 1970 Ant Yayınları. 254 S. 8° (A. III/4603).

Tabula Imperii Romani. Romula-Durostorum-Tomis. Bucarest 1969 Académie de la République Socialiste de Roumanie. 79 S. 2 Hr. 8° (A. III/4348).

TAÇALAN, NURDOĞAN : *Ege de Kurtuluş Savaşı başlarken*. İstanbul 1970 Baha Matbaası. 287 S. 4 Pl. = Milliyet Yay. Tarih Kitapları Dizisi: 4. 8° (A. III/4713).

TAFEL, DR. G. L. FR. - DR. G. M. THOMAS : *Urkunden zur älteren Handels-und Staatsgeschichte der Republik Venedig. 3 Cilt*. Amsterdam 1964 (Wien 1856 bs. nın. tekrar bs.) Verlag Adolf M. Hakkert. 8° (A. III/4578).

TAGIRDJANOV A. T. : *Rudaki jizn i tvorçestvo istoriya izuçeniya*. Leningrad 1968 İz. Universiteta. 337 S. 8° (A. III/4434).

TAN, TURGUT : *İdari işlemin geri alınması*. Ankara 1970 Sevinç Matbaası. IX + 167 S. = A. Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Yayınları No. 298. 8° (A. III/4671).

TANYELİ, HALİT - ADNAN TOPSAKALOĞLU : *İzahlı demokrat parti kronolojisi 1945 - 1950. I. Kitap*. İstanbul 1958 İstanbul Matbaası. 172 S. 8° (A. III/4374).

TANYOL, PROF. DR. CAHİT : *Sosyolojik açıdan din, ahlâk, lâiklik ve politika üzerine diyaloglar*. İstanbul 1970 Okat Yayınevi. 301 S. 8° (A. III/4604).

TAPLAMACIOĞLU, PROF. DR. MEHMET : *Din sosyolojisi. Giriş. 2. bs.* Ankara 1967 Üniversite Basımevi. 162 S. = A. Ü. İlâhiyat Fakültesi Yay. LXXIX. 8° (A. III/4995).

TATLISU, MÜFTÜOĞLU MUSTAFA : *Milliyeçiliğimizin meseleleri ve kurtuluş yolumuz.* İstanbul 1970 Eskin Matbaası 94 S. 8° (A. III/4363).

Teaching and Research in Human Biology. Yay.: G. Ainsworth Harrison. London 1964 Pergamon Press. 160 S. = Symposia of the Society for the Study of Human Biology vol. VI. 8° (A. III/4943).

TEMİR, DR. AHMET : *Milliyet ülküsü içinde bilim ve eğitim.* Ankara 1961 Orkun Basım ve Ciltevi. 86 S. = Orkun Yayınları - Nu. 2. 8° (A. III/4847).

TEMİZER, RACİ : *The Ankara Archaeological Museum.* Archaeology 22, 4 (1969) S. 300 - 303 4° (B/6103).

TÉNÉKIDÈS, GEORGES : *Chypre. Histoire récente et perspectives d'avenir.* Paris 1964 Les Editions Nagel. 293 S. I Hr. 8° (A. III/4909).

TEPEDELENLİOĞLU, NİZAMETTİN NAZİF : *İlan-ı hürriyet ve Sultan II. ci Abdülhamit Han.* İstanbul 1960 Yeni Çığır Kitabevi. 72 S. 8° (A. III/4378).

Termessus Millî Parkı uzun devreli gelişme plânı. 1970 CM USAID/T. 55 S. 11 Hr. 4° (B/6133).

TERZİOĞLU, SAİD ARİF : *Türk ordusu.* 102 S. 8° (A. III/4718).

THA'ALİBI : *The latā'if al-ma'ārif of Tha'ālibi. The book of curious and entertaining information. Çev. Önsöz ve Notlar.: C. E. Bosworth.* Edinburg 1968 University Press. XIII + 164 S. 8° (A. III/4577).

TODOROVSKI, G.: *Malorekanskiot Predel.* Skopje 1970 Institut Za Natsionalna Istoriya. 439 S. 8° (A. III/4795).

TOGAN, ORD. PROF. DR. A. ZEKİ VELİDİ : *Umumî Türk tarihine giriş. 1. Cilt: En eski devirlerden 16. asra kadar. 2. bs.* İstanbul 1970 Edebiyat Fakültesi Basımevi. XV + 537 S. = İ. Ü. Edebiyat Fak. Yay. No. 1534, Tarih Araştırmaları : 2. 8° (A. III/4303).

TOKER, METİN : *Tek partiden çok partiye.* İstanbul 1970 Baha Matbaası. 350 S. 4 Pl. = Milliyet Yay. Tarih dizisi : 2. 8° (A. III/4300).

TOOLEY, R. V. : *Maps and map-makers.* London 1949 B. T. Batsford. VIII + 128 S. 40 harita. 8° (A. III/4471).

TOROSLU, DR. NEVZAT : *Cürümlerin tasnifi bakımından suçun hukukî konusu.* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XVI + 387 S. = A. Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları No. 273. 8° (A. III/4771).

TOSUN, DR. MUSTAFA : *Türkiye'de valilik sistemi.* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XI + 143 S. = Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Ens. Yay. No. 118. 8° (A. III/4547).

TÖKİN, FÜRUZAN HUSREV : *Türkiye'de halk hareketleri.* İstanbul 1968 Tipo Neşriyat ve Basımevi. 84 S. 8° (A. III/4388).

TUDOR, D. : *Oraşe, Tîrguri şi şate în dacia Romana.* Bucureşti 1968 Editura Ştiintifica. 432 S. 10 Pl. 6 Hr. 8° (A. III/4405).

TURAN, DR. İLTER : *Cumhuriyet tarihimiz.* İstanbul 1969 Yönet Matbaası 134 S. 8° (A. III/4295).

TURCZYNSKI, EMANUEL : *Ideologie und öffentliche Meinung in Russland und Südosteuropa während des Krieges von 1877/78.* München 1970 Rudolf Trofenik S. 183-194 = Beiträge zur Südosteuropa-Forschung. 8° (A. III/3936).

T.B.M.M. Muhtıra'ya I inci ek Devre : X İçtima : 2. 1955 yılı içinde yapılan değişiklikler ve ilaveler. Ankara 1956 T.B.M.M. Matbaası. 146 S. 8° (A. III/4844).

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 50 nci yıldönümünü kutlarken Atatürk ve demokrasi. Ankara 1970 Kardeş Matbaası. 15 S. 8° (A. III/4716).

Türkiye Reisicumhuru Celâl Bayar'ın Amerika seyahatleri. Haz. : Receb Bilginer – M. Ali Yalçın. İstanbul 1954 Sulhi Garan Matbaası. 200 S. 17 Pl. 8° (B/6215).

Türkiye ve Nato. Ankara Ajans-Türk. 127 S. = Türk Atlantik Andlaşması Derneği Yayınları : No. 1. 8° (A. III/4810).

Türkiye Yıllığı 1963. İstanbul 1963 Atlas Yayınevi. 456 S. 2 Pl. 8° (A. III/4352).

Türkiye'nin Yabancı memleketlerdeki ve Milletlerarası teşekküller nezdindeki Temsilcilikler ve Konsoloslukları. Ankara 1965. 145 S. 8° (A. III/5097).

TÜRKKAN, REHA OĞUZ : *İleri Türkçülük ve partiler.* İstanbul 1946 Sinan Matbaası. 128 S. 8° (A. III/4785).

TÜTENGİL, DR. CAVİT ORHAN : *Az gelişmenin sosyolojisi.* İstanbul 1970 İstanbul Matbaası. XIV + 191 S. = İ. Ü. Yay. No. 1555, İktisat Fak. Yay. No. 282. 8° (A. III/4550).

TÜTENGİL, CAVİT ORHAN : *Doktor Rıza Nur üzerine üç yazı-yankılar-, belgeler.* Ankara 1965 Güven Matbaası. 79 S. = Üçlü Fikir ve Kültür Kitapları Dizisi : I 8° (A. III/4360).

ULUBELEN, EREL : *Çanakkale muharebesi. The story of the great war. New-York 1916 (Diplomatic Edition).* İstanbul 1967 Aykaç Kitabevi. 60 S. 4 Pl. 8° (A. III/4729).

Unirea Transilvaniei cu România 1 Decembrie 1918. Bucureşti 1970 Editura Politica. 789 S. 8° (A. III/4395).

UYGUR, SALİH : *Bulgaristan'dan anavatana göç.* İstanbul 1969 Fakülteler Matbaası. 113 S. 5 Rs. 8° (A. III/4706).

ÜNEN, NURETTİN : *Şef geliyor.* İstanbul 1956 Türkiye Ticaret Postası Matbaası. 114 S. 8° (A. III/4354).

ÜSTÜN, PROF. EMİN FAİK : *Bilim, insan ve üniversite.* İzmir 1969 Ege Üniversitesi Matbaası. 450 S. = Ege Üniversitesi Rektörlük Yay. No: 31. 8° (A. III/4546).

VAKİDİ : *Muhammed in Medina. Das ist Vakidi's kitab al Maghazi in verkürzter deutscher Wiedergabe. Herausgegeben von J. Wellhausen.* Berlin 1882 Druck und Verlag von G. Reimer 472 S. 8° (A. III/4659).

Valona. Nachtr. 3. III. 1904. Depot der k. u. k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. 1 : 200 000 (H/87-20).

Varlık yıllığı 1971. İstanbul 1970 Varlık Yayınevi. 630 S. = Varlık Yıllığı : 12. 8° (A. III/4966).

Vatan 1960 Yıllığı. İstanbul 1960 Vatan Gazetecilik ve Matbaacılık. 544 S. 8° (A. III/4599).

Venetia. Studi miscellanei di archeologia delle Venezie, I. Padova 1967 Edizioni Cedam. 236 S. = Pubbl. dell Ist. Arch. dell'Univ. di Padova. 3. 8° (A. III/4685).

Venezia e l'Oriente fra tardo medioevo e rinascimento. A cura di Agostino Pertusi. Venezia 1966 Sansoni. XV + 594 S. 8° (A. III/4644).

Verzeichniss der Handschriften im Preussischen Staate. Die Handschriften in Göttingen. Berlin 1894 Verlag von A. Bath. VIII + 551 + 244 S. 8° (A. III/4626).

VILNAY, ZEV : *The Holy Land in old prints and maps. Çev.: Esther Vilnay – Max Nurock.* Jerusalem 1963 Rubin Mass. Publisher. XL + 220 S. 8° (B/6188).

VÎRTOSU, EMIL : *Paleografia Româno-Chirilicâ.* Bucureşti 1968 Editura Ştiintifica. 346 S. 16 Pl. 8° (A. III/4402).

Vodena. Depot der k. u. k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. 1 : 200.000 (H/ 87-10).

VOLNEY : *Voyage en Eypte et en Syrie. Yay. Önsöz ve Notlar: Jean Gaulmier.* Paris 1959 Mouton und Co. 425 S. 7 Hr. 2 Pl. = Le Monde d'ouvre-Mer pass'e et présent, deuxième série, Documents II. 8° (A. III/4654).

Voronet. Haz: Maria Ana Musicescu—Sorin Ulea. Bucharest 1969 Meridiane Publishing House. 23 S. 60 pl. 4° (B/6144).

VRIES, WILHELM DE : *Rom und die Patriarchate des Ostens.* Freiburg 1963 Verlag Karl Alber. VIII + 452 S. = Orbis Academieus, Band III/4. 8° (A. III/4526).

WATT, W. MONTGOMERY : *Islamic philosophy and theology.* Edinburg 1962 The University Press. XXIII + 196 S. 8° (A. III/4539).

WEIN, ERWIN J. — RUTH OPIFICIUS : *7000 Jahre Byblos.* Nurnberg 1963 Verlag Hans Carl. 56 S. 68 Pl. 4° (B/6113).

WENDEL, CLARENCE A. : *Land Tilting or Silting? Which Ruined ancient Aegean Harbors?* Archaeology, 22, 4 S. 322 - 324 4° (B/6103).

WERNER, ERNST : *Die Geburt Einer Grossmacht - die Osmanen (1300 - 1481).* Berlin 1966 Akademie Verlag. 358 S. = Forschungen zur Mittelalterlichen Geschichte, Band 13. 8° (A. III/4638).

WHITE, PROF. : *Muharebeden sonra Hilâfet siyaseti ve Türklük siyaseti. Çev.: Habil Adem.* İstanbul 1331 Şems Matbaası. 187 S. 8° (A. II/9627).

WIEDEMANN, EILHARD : *Aufsatze zur arabischen Wissenschafts-Geschichte. Yay.: Woldfdietrich Fischer. 2 cilt.* New York 1970 Georg Olms Verlag. 8° (A. III/4518).

WIET, GASTON : *Soieries Persanes.* Le Caire 1947 Imprimerie de I'Institut Français d'Archéologie Orientale. 251 S. 24 Pl. = Memoires présentes a l'Inst. Egypte : 52. 4° (B/6176).

WILSON, PATRICK : *Two kinds or power. An essay on bibliographical control.* Berkeley 1968 University of California Press. 155 S. = UCP, Librarianship 5. 8° (A. III/476).

WRIGHT, JOHN KIRTLAND : *The Geographical lore of the time of the Crusades.* New York 1965 Dover Publications. XXXIII + 563 S. 8° (A. III/4892).

Xanthi. Dépot der k.u.k. Generalstabskarten. Wien Artaria and Co. 1 : 200 000 (H/87-19).

YALÇIN, HÜSEYİN SUAT : *Gâve Destanı.* İstanbul 1923 Kütüphane-i Sudî. 106 S. 8° (A. III/4381).

YARAR, MEHMET TURAN *Asalakbilim terimleri sözlüğü.* Ankara 1970 Üniversite Basımevi. 213 S. = T. D. K. Yay.: 315. 8° (A. III/4959).

YASA, PROF. DR. İBRAHİM : *Türkiye'nin toplumsal yapısı ve temel sorunları.* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XVI + 226 S. = Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Ens. Yay. No 119. 8° (A. III/4548).

Yeni İmlâ Kılavuzu. 4. bs. Ankara 1969 T. T. K. Basımevi. XXI + 258 S. = T. D. K. Yay. - Sayı : 296. 8° (A. III/5091).

YILMAZ, OSMAN ZEKİ : *Can Atam, Atatürk'ün hayatı, 29 Ekim Cumhuriyet şiirleri, 10 Kasım şiirleri.* İstanbul 1969 Çevre Yayınevi 96 S. 8° (A. III/4359).

YİĞİTBAŞ, M. SADIK : *Kiği ve folkloru.* İstanbul 1965 Hüsnütabiat Matbaası. 424 S. 2 Levha. 8° (A. III/4803).

20. yıl Cumhuriyet rejiminde, İnhisarlar. 1943 İnhisarlar Matbaası. 28 S. 5 pl. 4° (B/6212).

ZEMAHŞERİ, EBU'L-KASIM B. ÖMER : *Asās al Balāgha.* Beyrouth 1965 Dar Sader - Dar Beyrouth. 717 S. 4° (B/6178).

ZEVKLİLER, Dr. AYDIN : *Türk miras hukukunda tarımsal işletmelerin tahsisi.* Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XXXV + 274 S. = A. Ü. Hukuk Fak. Yay. No : 267. 8° (A. III/4429).

ZIADEH, NICOLA A. : *Syria and Lebanon.* New York 1957 Frederick A. Praeger. 312 S. 1 Hr. 8° (A. III/4675).

ZİYA ŞAKİR : *Atatürk. Doğumundan, Cumhuriyetin on beşinci yıldönümüne kadar.* İstanbul 1938 Ülkü Basımevi. 258 S. 1 Pl. 8° (A. III/4730).

B. DERGİLER*

Abhandlungen der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin Klasse für Spachen, Literatur und Kunst 7 (1952); 2 (1956); 1 (1958); 2 (1969); 1 (1970) : 1 (1958) – GABAIN, *Türkische Turfantexte X.* 2 (1956) – GABAIN - WINTER, *Türkische Turfantexte IX.* 7 (1952) - GABAİN, *Türkische Turfantexte VIII.*

Acta Antiqua XVIII, 1 - 2 (1970) : O. HAAS, *Das Problem der Phryger und ihrer Beziehungen zu den Balkanvölkern.* S. 31 - 69.

Acta Archeologica XXII, 1 - 4 (1970).

Acta Asiatica 18 (1970).

Acta Ethnographica XIX, 1 - 4 (1970) : Gyula Ortutay Sexagenario.

Acta Historiae Artium XVI, 1 - 4 (1970) : G. HERRMANN, *Programma der georgischen Monumentalmalerei aus dem 6. bis 11. Jahrhundert.* S. 43 - 56.

Acta Historica XVI, 1 - 2 (1970).

Acta Orientalia XXIII, 2, 3 (1970) : P. ZIEME, *Ein manichaeisch-türkisches Fragment in Manichaeischer Schrift.* S. 157 - 166. L. LIEGETI, *A propos de quelques textes mongols préclassiques.* S. 251 - 284. S. KAKUK, *Über die Türkische Blumensprache.* S. 285 - 296.

Alba Regie X (1969).

Das Altertum XVI, 1 - 4 (1970) : SCHAFIK ALLAM, *Zur Stellung der Frau im Alten Aegypten.* S. 67 - 81. M. RIEMSCHNEIDER, *Urartäische Stadtanlagen.* S. 131 - 136. B. BRENTJES, *Das Rätsel der "Goldenen Kurgane"?* S. 137 - 143. G. VON LÜCKEN, *Von der Berliner Altertumswissenschaftum die Jahrhundertwende.* S. 175 - 179.

* Dergilerde yalnız Türkiye ve Türklerin tarihini ilgilendiren makalelerin adları verilmiştir.

American Historical Review LXXV, 4 - 7 (1970). LXXV, 6 - K. H. KARPAT, *The Military and Politics in Turkey*. S. 1654 - 1683. LXXV, 7 - A. C. HESS, *The evolution of the ottoman seaborne empire in the age of the aceanic discoveries, 1453 - 1525*. S. 1892 - 1919.

American Journal of Archaeology LXXIV, 3 (1970) : *Chronologies in Old World Archaeology, 1968 - 1969*. S. 221. V. BURTON - A. BONIN - J. LOURIE - T. SPISELMAN, *The Computer and Archaeology*. S. 221 - 222. R. GHIRSHMAN, *The Elamite Levels at Susa and their Chronological Significance*. S. 223 - 225. M. R. POPHAM, *Late Minoan Chronology*. S. 226 - 228. M. J. MELLINK, *Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı, Lycia, 1969*. S. 245 - 252. J. L. ANGEL, *Human Skeletal Remains at Karataş*. S. 253 - 260. S. SYMEONOGLOU, *A chart of Mycenaeans and Late Minoan Pottery*. S. 285 - 287. C. P. KARDARA, *The Head of Zeus*. S. 325 - 330. G. M. A. RICHTER : *Newcomers*. S. 331 - 334. G. F. BASS, *A Hoard of Trojan and Sumerian Jewelery*. S. 335 - 342. G. R. EDWARDS - M. THOMPSON, *A Hoard of Gold Coins of Philip and Alexander from Corinth*. S. 343 - 350. P. P. BETANCOURT, *The Maikop Copper Tools and their Relationship to Cretan Metallurgy*. S. 351 - 358. K. NICOLAOU, *Archaeological News from Cyprus, 1969*. S. 391 - 400. A. FINGARETTE, *The Marmaria Puzzles*. S. 401 - 404. J. J. Reich, *The Date of the Hieroglyphic Deposit at Knossos*. S. 406.

American Journal of Philology XCI, 1 - 3 (1970).

Amme İdaresi Dergisi III, 2 - 4 (1970) : III, 2 — C. KAYRA, *Defterdar Sarı Mehmet Paşa'nın dramı*. S. 116 - 124. III, 3 — *Hocamız Tahsin Bekir Balta'nın ardından*. S. 3 - 4.

Anadolu XII (1968) : Ç. ANLAĞAN, *Akkuzulu Timülüsü kazısı*. S. 1 - 7. M. KULAOĞLU, *Tarihçi Titus Livius ve tarihinin birinci kitabının önsözü*. S. 9 - 15. G. ÖNEY, *Anadolu Selçuklu mimarisinde Antik Devir malzemesi*. S. 17 - 38. K. BALKAN, *Ani'de iki Selçuklu hamamı*. S. 39 - 57. R. AMIRAN, *Similarities between the pottery of the MB II period and the pottery of the Assyrian Colonies and their Implications*. S. 59 - 62. Y. BOYSAL, *Turgut kazısı 1969 yılı raporu*. S. 63 - 93.

Anatolian Studies XX (1970) : *Recent Archaeological Research in Turkey*. S. 7 - 36. B. LEVICK, *Dedications to Men Askaenos*. S. 37 - 50. E. N. LANE, *Theree New Inscriptions from Ayasören*. S. 51 - 54. J. MELLART, *The Second Millennium Chronology of Beycesultan*. S. 55 - 68. J. D. HAWKINS, *Hieroglyphic Hittite Inscriptions of Commagene*. S. 69 - 110. W. G. LAMBERT, *The Sultantepe Tablets*. S. 111 - 118. H. R. COHEN, *The Palaeoecology of South Central Anatolia at the end of the Pleistocene and the beginning of the Holocene*. S. 119 - 138. D. H. FRENCH, *Notes on Site Distribution in the Çumra*. S. 139 - 148. R. P. HARPER, *Podandus and the Via Tauri*. S. 149 - 154. P. HULIN, *A New Duplicate Fragment of the Hittite Instructions to Temple Officials*. S. 155 - 157.

Anatolica III (1969-70) : H. ALKIM, *Explorations and Excavations in Turkey, 1967 and 1968*. S. 1 - 91. E. LAROCHE, *Nişantaş*. S. 93 - 98. A. M. DİNÇOL - M. DARGA, *Die Feste von Karahna*. S. 99 - 118. D. KLIMOVA - RYCHNOVA, *Quelques reflexions sur les motifs démonologiques en Europe et leurs sources en Proche-Orient-Ancien*. S. 119 - 138. S. KANTMAN, *A microanalytic study of some ground stone artefacts from Tilman Höyük and Gedikli-Karahöyük (southeastern Anatolia) contributions to func-*

tional typology. S. 139 - 145. D. A. WAS, *The kingdom of Pylos. Its topography and defence*. S. 147 - 176. M. SÖZEN, *Eine Moschee von seltenem Typ in Anatolien: Die Şeyh Fethullah Moschee in Gaziantep*. S. 175 - 187. S. ÖGEL, *Bemerkungen über die Quellen der anatolisch-seldschukischen Steinornamentik*. S. 187 - 194. G. ÖNEY, *Sun and moon rosettes in the shape of human heads in Anatolian Seljuk Architecture*. S. 195 - 203. G. FEHER, *Les chandeliers de Buda de époque den la renaissance conservés a Sainte-Sophie à Istamboul*. S. 205-211. S. BALIC, *Der ethische Habitus der patriarchalischen Bosniaken*. S. 213 - 235. S. BALIC, *Orientalischer Handschriftenschatz von Bosnien und sein kultureller Hintergrund*. S. 237 - 242.

Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi II, 2 (1970).

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi XXV, 3-4 (1967); XXVI, 1-4 (1968) : XXVI, 1-2 (1968) — O. ACIPAYAMLI, *Türkiye folklorunda halk hekimliği ve özellikleri*. S. 1 - 9. *Türkiye folklorunun bazı özellikleri*. S. 10 - 21 *Sarılık hastalığı*. S. 23-38. D. AKSAN, *Birkaç Türkçe yeradı ve bunların dilbilimi ve kültür bakımından önemi*. S. 81 - 85.

A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi XVI (1968) : İ. CERRAHOĞLU, *Muhammed İbn Cerir et-Taberi ve tefsiri*. S. 79 - 102.

A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi XXV, 3 - 4 (1970).

Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska XXI (1966); XXII (1967).

Annali XIX, 1-4 (1969) : F. C. FENSHAM, *The obliteration of the family as motif in the Near Eastern literature*. S. 191 - 200.

Annuaire 1969/1970.

The Annual of the British School at Athens 65 (1970) : B. ASHMOLE, *Aegean Marble: Science and common sense*. S. 1 - 2. J. BOARDMAN, *Cypriot finger rings*. S. 5 - 15. S. HOOD, *Isles of refuge in the early Byzantine period*. S. 37 - 45. M. POPHAM, *A late minoan shrine at Knossos*. S. 191 - 194. M. POPHAM, *Late minoan IIIB pottery from Knossos*. S. 195 - 202.

L'Anthropologie 74, 1 - 8 (1970) : J. HAHN, *Recherches sur l'aurignacien en Europe centrale et orientale*. S. 195 - 220.

Anthropos 65, 1 - 6 (1970).

Antike Kunst XIII (1970) : J. İNAN, *Three Statues from Side*. S. 17 - 33. K. SCHEFOLD, *Die Thronende, Euthesion und Antigenes*. S. 103 - 112.

Antiquaries Journal L, 1 - 2 (1970); Gen. Index XXI - XXX.

Anuarul V (1968 - 1970) : T. GEMIL, *L'Association des "Jeunes Turcs" en Roumanie*. S. 173 - 198.

Anzeiger, Öster. Ak. der Wiss. 106 (1969) : F. EICHLER, *Ephesos, Grabungsbericht 1968*. S. 131 - 146. K. JAHN, *Wissenschaftliche Kontakte zwischen Iran und China in der Mongolenzeit*. S. 199 - 211.

Araştırma II (1964); III (1965); V (1967); VI (1968) : III (1965) - M. TÜRKER - KÜYEL, *Fârâbi'ye atfedilen küçük bir eser*. S. 1 - 63. S. TEKELİ, *Takiyüddin'de kiriş 2° ve Sin 1° nin hesabı*. S. 123 - 131. V (1967) - S. TEKELİ, *İslâm Dünyasında Güneş Parametrelerinin hesabı*. S. 1 - 45. VI (1968) - S. TEKELİ, *Takiyüddin'in Delos problemi ile ilgili çalışmaları*. S. 1 - 24. M. TÜRKER - KÜYEL, *L'abrégé de Peri Hermeneias Fait Par al-Fârâbî*. S. 25 - 34.

Archaeologiai Ertesitö XCVII, 1 (1970).

Archaeologische Bibliographie 1968.

Archaeologische Mitteilungen aus Iran III (1970) : W. KLEISS, *Ausgrabungen in der urartäischen Festung Bastam (Rusahinili)* 1969 S. 7 - 66. S. KROLL, *Die Keramik aus der Ausgrabung Bastam 1969*. S. 67 - 92. E. v. SCHULER, *Urartäische Inschriften aus Bastam* S. 93 - 106. G. GROPP, *Ein Relief aus Persepolis in Bombay*. S. 169 - 172. W. KLEISS, *Das safavidische Karawanserei von Bisutun*. S. 289 - 308. G. A. HOMAYOUN, *Iran in Historisch - Geographischen Werken Europäischer Gelehrter im 16. Jht.* S. 309 - 316.

Archaeologischer Anzeiger 4 (1969); 1, 2 (1970): 4 (1969) — O. MASSON, *Une Nouvelle epitaphe Chypriote en Caracteres Paphiens*. S. 407 - 410. K. OTTO - DORN, *Bericht über die Grabung in Kobadabad 1966*. S. 438 - 506. 1 (1970) – S. KASPER, *Eine Nekropole nordwestlich von Soma*. S. 71 - 84. 2 (1970) – G. P. SCHIEMENZ, *Zur Chronologie der kappadokischen Felsmalereien*. S. 253 - 273. H. SICHTERMANN, *Beiträge zu den Meerwesensarkophagen*. S. 214 - 241. O. ZIEGENAUS - G. DE LUCA, *Die Ausgrabungen zu Pergamon im Asklepieion*. S. 176 - 214.

Archiv Orientalni 37, 1 - 4 (1969); 38, 1 - 4 (1970) : 37 (1969) – A. JIRKU, *Ugaritische Eigennamen als Quelle des ugaritischen Lexikons*. S.8 - 11. Z. VESELA -PRENOSILOVA, *Le décret impérial (nişânı hümayûn) délivré pour le consul général del'Autriche - Hongrie à Alexandrie*. S. 12 - 18. Z. VESELA -PRENOSILOVA, *Prof. Dr. Josef Kabrda*. S. 149 - 155. L. MATOUS, *Der Streit um den Nachlass des Puzur-Assur*. S. 156 - 180. J. RYPKA *(Jiri Becka)*. S. 309 - 317. Z. VESELA - PRENOSILOVA, *A propos de la Protection exercée par le gouvernement Ottoman sur le ...* S. 326 - 338. B. HRUSKA, *Das spätbabylonische Lehrgedicht "Inannas Erhöhung"* S. 473-522. 38 (1970) – A. JIRKU, *Die Umschrift ugaritischer Laryngale durch den akkadischen Buchstaben Ú*. S. 129-130. L. MATOUS, *Bemerkungen zur akkadischen Lexikographie*. S. 131 - 134. SIEGELOVA, *Ein hethitisches Fragment des Atra-hasis Epos*. S. 135 - 139. M. MATOUSOVA, *Quelques remarques sur la danse en Mesopotamie*. S. 140 - 147. V. SOUCEK, *Zur Sprache der Hethitischen Gesetze*. S. 269-276. W. DRESSLER, *Grundsätzliches zur Funktion der altanatolischen Satzpartikeiln*. S. 385 - 390.

Archiv für Orientforschung XXIII (1970) : R. BORGER, *Vier Grenzsteinurkunden Merodachbaladans I*. S. 1 - 26. A. WESTENHOLZ, *Berutum, dantum, and Old Akkadian KI. GAL : Burial of dead enemiens in Ancient Mesopotamia*. S. 27 - 31. H. OTTEN - J. SIEGELOVA, *Die hethitischen Guls-Gottheiten und die Erschaffung der Menschen*. S. 32 - 38. M. - L. UND H. ERLENMEYER, *Über Schlangen-Darstellungen in der frühen Bildkunst des Alten Orients*. S. 52 - 62. J. VAN DIJK, *Remarques sur l'histoire d'Elam et d'Esnunna*. S. 62 - 70. H. HIRSCH, *Zwei mittelassyrische Protokolle über die Gestellung von Dienstmannen*. S. 79 - 83.

Arhaiologiki Efimeris (1969).

Arsbok 1970.

Athenaeum XLVIII, 1 - 4 (1970).

Atiqot 5, 6 (1969).

Aussenpolitik XXI, 4 (1970);

Az Iparmüvészeti Muzeum Evkönyvei XI (1968).

Aziya i Afrika 12 (1970).

Balkan Studies XI, 1 (1970) : P. CHARANIS, *Observations on the History of Greece during the Early Middle Ages*. S. 1 - 34. H. N. HOWARD, *The Turkish Straits After World War II: Problems and Prospects*. S. 35 - 60. P. J. ZEPOS, *La politique sociale des princes Phanariotes*. S. 81 - 90. W. KIEL, *Notes on the History of Some Turkish Monuments in Thessaloniki and their Founders*. S. 123 - 156.

Bayerische Vorgeschichtsblaetter 34, 1 - 2 (1969).

Belgelerle Türk Tarihi Dergisi 34 - 40 (1970) : 34 – E. Z. ÖKTE, *Lozan Barış Antlaşması, Millî Siyaset ve Millî Birlik*. S. 2 - 3. MUSTAFA KEMAL, *Lozan Andlaşması nedir? Sevr ve diğer teklifler nedir?* S. 4 - 11. C. KÜRŞAT, *T.B.M.M. nde Lozan Murahhas Heyetine verilen talimatlar*. S. 12 - 32. N. EREZ, *Lozan Konferansı ve İsviçre halkoyu*. S. 33 - 35. Y. ALTUĞ, *Lozan sınırlar sorunu*. S. 36 - 47. C. H. TARAY, *Lozan Andlaşması münasebetiyle Atatürk ve dış politika*. S. 48 - 56. T. IŞIKSAL, *Kapitülasyonlar, Lozanda verilen gizli rapor*. S. 57 - 63. 35 – M. F. KIRZIOĞLU, *Yayınlanmamış, belgelerle Erzurum Kongresinin ilk günü*. S. 4 - 33. H. N. HOWARD, *Paris-San Remo-Sevr'de Türkiye'yi yok etme plânları*. S. 34 - 45. T. IŞIKSAL, *Kapitülâsyonlar, Lozan'da İngiliz Heyetine verilen gizli raporun metni*. S. 46 - 49. *Anadolunun Sesi "Hâkimiyeti Milliye'nin Zafer sayısı"* S. 50 - 56. A. BÜYÜKTUĞRUL, *Akdeniz Stratejisinde Türk Boğazları*. S. 57 - 61. M. SERTOĞLU, *Osmanlı İmparatorluğunda XV. ve XVI. yüzyıllarda girişilen toprak reformları ve sonuçları*. S. 68 - 71. 36 – MUSTAFA KEMAL, *Mütarekeden B. M. M. nin açılışına kadar olaylar ve belgeler*. S. 4 - 19. H. N. HOWARD, *Paris-San Remo-Sevr'de Türkiye'yi yok etme plânları*. S. 20 - 27. N. ULUĞ, *Sakarya zaferi yeni Türk devletinin kuruluşuna etkisi*. S. 28 - 32. İ. ILGAR, *Türk Genel Kurmayının gizli harekât plânı*. S. 33 - 44. T. IŞIKSAL, *Kapitülâsyonlar, Lozan'da İngiliz Heyetine verilen gizli raporun metni*. S. 45 - 52. 38 – B. DÂVER, *Atatürk ve Emperyalizm*. S. 4 - 7. N. SEVGEN, *Kerkük Türkleri*. S. 8 - 12. T. DURAN, *Bolşeviklerin Batılılarla ilk Diplomatik İlişkileri: Brest-Litovsk Andlaşması ve Türkiye*. S. 13 - 20. E. Z. ÖKTE, *Türk-Yunan (Grek) ilişkilerinde: Yunan dostluğu mu?* S. 2 - 3. M. GÖNLÜBOL, *Birleşmiş Milletler Teşkilâtının 25. Yılı*. S. 4 - 6. F. BELEN, *Binlerce şehide malolan Kafkas Seferi ve Sarıkamış Savaşı*. S. 7 - 12. N. SEVGEN, *Kerkük Türkleri*. S. 13 - 16.

Berytus XVIII (1969) : O. TUFNELL, *The Pottery from Royal Tomas I - III at Byblos*. S. 5 - 34. E. C. DODD, *The Image of the Word; Notes on the Religious Iconography of Islam*. S. 35 - 80. G. T. MARTIN, *A Ruler of Byblos of the Second Intermediate Period*. S. 81 - 84. J. MUDARRES, *Syria and Lebanon in Antiquity; Biography for 1968*. S. 143 - 158.

Biblica LI, 2 - 4 (1970).

The Biblical Archaeologist XXXIII, 3, 4 (1970).

Bibliografia Storica Nazionale 1 (1939) - XXIX (1967)

Bibliographie d'Etudes Balkaniques III (1968)

Bibliotheca Orientalis XXVII, 1 - 6 (1970) : J. A. BRINKMAN, *Notes on Mosopotamian History in the Thirteenth Century B. C.* S. 301 - 314. F. CORNELIUS, *Indogermanen im Alten Orient*. S. 314 - 316. B. BRENTJES, *Zur Entwicklung der Archäologie in Sowjet-Mittelasien an Hand einiger grundlegender Werke*. S. 316 - 322.

Biblos I, 3 - 4 (1952) - XIX, 2 (1970).

British Museum Quarterly XXXIV, 3 - 4 (1970) : G. M. MEREDITH - OWENS, *An early illustrated Timurid miscellany*. S. 125 - 135.

Bulletin AIESEE VIII, 1 - 2 (1970) : *Le Deuxieme Congres International d'Etudes Sud-est Européennes. (Athènes, 7 - 13 mai 1970)* S. 5 - 39.

Bulletin of the American Schools of Oriental Research 198 - 200 (1970) : 199 – G. M. A. HANFMANN - J. C. WALDBAUM, *The eleventh and twelfth Campaigns at Sardis (1968 - 1969)*. S. 7 - 58. 200 – F. M. CROSS, *William Foxwell Albright: Orientalist*. S. 7 - 11. J. BLAU - J. C. GREENFIELD, *Ugaritic glosses*. S. 11 - 17.

Bulletin Analytique d'Histoire Romaine V (1966).

Bulletin de Correspondance Hellenique XCIV, 1, 2 (1970) : R. TREUIL, *Les sites néolitihiques de Crète occidentale*. S. 5 - 25. V. KARAGEORGHIS, *Naiskoi de Chypre*. S. 27 - 33. V. KARAGEORGHIS, *Note on Sigynnae and Obeloi*. S. 35 - 44. V. KARAGEORGHIS, *Chronique des fouilles et découvertes archéologiques a Chypre en 1969*. S. 191 - 300. J. P. OLIVIER - F. VANDENABEELE, *Idéogrammes archéologiques non identiflés du Linéaire B*. S. 301 - 309. M. YON, *Sur une représentation figurée chypriote*. S. 311 - 317. P. ZAPHIROPOULOU, *Vases peints du musée de Salonique*. S. 361 - 435. I. MICHAELIDOU - NICOLAOU, *Une nouvelle table à jeu de Chypre*. S. 549 - 550.

Bulletin of the Institute of Archaeology 8, 9 (1968-69).

Bulletin of the Institute of Historical Research XLIII, 107, 108 (1970).

Bulletin et Memoires de la Société d'Anthropologie de Paris 1, 2 (1970).

Bulletin of the School of Oriental and African Studies XXXIII, 2, 3, (1970).

Bulletin Scientifique VI, 10 - 12 (1970).

Bulletin de la Société d'Histoire et d'Archéologie de Genéve XIV (1969).

Bulletins et Mémoires de la Société d'Anthropologie de Paris VI, 4 (1970).

Bustan XI, 1 (1970) : H. GOTTSCHALK, *Nordafrika unter den Muslimen*. S. 3 - 9.

Byzantinische Forschungen I (1966) : B. HEMMERDINGER, *Les lettres latines à Constantinople jusqu'a Justinien*. S. 174 - 178. J. MEYENDORFF, *Grecs, Turcs et Juifs en Asie mineure au XIVe siècle*. S. 211 - 217. I. MELIKOFF, *Documents d'Histoire Ottomane : La Correspondance de Thomas-Xavier Bianchi et d'Amable Jourdain*. S. 218 - 229.

Byzantinische Zeitschrift 60 (1967); 63 (1970) : 63 – W. L. DULIERE, *Protection permanente contre des animaux nuisibles aussurée par Apollonius de Tyane dans Byzance et Antioche. Evolution de son mythe*. S. 247 - 277.

Byzantion XXXIX (1969); XL, 1 (1970) : XXXIX – TH. DREW - BEAR - C. FOSS, *The Epitaph or Thomas : a Middle-Byzantine Verse Inscription from Afyon*. S. 74-85.

Cahiers de Civilisation Médiévale XII, (1969); XIII, 2 - 4 (1970); XII – Bibliographie. XIII – J. SOURDEL - THOMINE, *La mosquée et la madrasa*. S. 97 - 115. F. GABRIELI, *Introduction aux historiens arabes des croisades*. S. 221 - 228.

Cahiers du Monde Russe et Sovietique XI, 1 - 3 (1970) : Ö. GÖKBİLGİN - D. DESAIVE, *Le khanat de Crimée et les campagnes militaires de l'Empire ottoman-fin du XVIIe - début du XVIIIe siècle. 1687 - 1736*. S. 110 - 117. T. GÖKBİLGİN, *L'expédition ottomane contre Astrakhan en 1569*. S. 118 - 123. A. BENNIGSEN - C. LEMERCIER -QUELQUEJAY, *Les marchands de la cour ottomane et le commerce des fourrures moscovites dans la seconde moitié du XVIe siècle*. S. 363 - 390. H. CARRERE D'ENCAUSSE, *Les routes commerciales de l'Asie Centrale et les tentatives de reconquête d Astrakhan*. S. 391 - 422. J. - L. BACQUE - GRAMMONT, *Une liste ottomane de princes et d'apa-*

nages abu'l-khayrides. S. 423 - 453. C. LEMERCIER - QUELQUEJAY, *Les relations entre la Porte ottomane et les Cosaques Zaporogues au milieu du XVIIe siècle*. S. 454 - 461. Ö. GÖKBİLGİN, *Quelques sources manuscrites su l'époque de Sahib Giray Ier, khan de Crimée (1532 - 1551) - A Istanbul, Paris et Leningrad*. S. 462 - 469.

Les Cahiers de Tunisie XVII, 65 - 68 (1969).

Central Asiatic Journal XIII 3, 4 (1969); XIV, 1 - 4 (1970): XIII - K. H. MENGET, *International Conference on Central Asia*. S. 241 - 252. J. ECKMANN, *Shahi, a hitherto unknown Chagatay poet of the fifteenth century*. S. 263 - 286. J. ECKMANN, *Two fragments of a Koran manuscript with interlinear Persian and Turkic translations*. S. 287 - 290. C. MACKERRAS, *Sino-Uighur diplomatic and trade contacts (744-840)*. S. 215-240. XIV - *To the memory of our pour friend and colleague A. Zeki Togan (1890 - 1970). Raşid al - Din Celebration Seminar 1 - 6 November 1969*. S. 1 - 4. I. AFSHAR, *The Autograph Copy of Rashid-al-Din's Vaqfnamen*. S. 4 - 13. A. A. ALİ - ZADE, *Nizam al-Mulk, Rashid ad-Din, and Mohammed Nachchivani (in Russian)*. S. 14 - 39. A. K. ARENDS, *The Study of Rashid ad-Din's Jami u't-Tawarikh in the Soviet Union*. S. 40 - 61. J. A. BOYLE, *Rashid al-din and the Franks*. S. 62 - 67. G. DOERFER, *Der Name der Mongolen bei Rasid ad-Din*. S. 68 - 77. E. ESİN, *The Court Attendants in Turkish Iconography*. S. 78 - 117. A. I. FALINA, *On the History of the "Correspondence" of Rashid al-Din (in Russian)*. S. 118 - 124. L. HAMBIS, *L'Histoire des Mongols avant Gengis-Khan d'aprés les sources chinoises et mongoles, et la documentation conservée par Rasidu-d-'Din*. S. 125 - 133. K. JAHN, *Some Ideas of Rashid al-Din on Chinese Culture*. S. 134 - 147. I. P. PETRUSHEVSKY, *Rashid al-Din's Conception of the State*. S. 148 - 162. P. RATCHNEVSKY, *Rasid ad-Din über die Mohammedaner - Verfolgungen in China unter Qubilai*. S. 163 - 180. D. T. RICE, *Who were the Painters of the Edinburgh Rashid al-din*. S. 181 - 185. J. RICHARD, *Isol le Pisan: Un aventurier France Gouverneur d'une province mongole*. S. 186 - 194. V. V. BARTHOLD - J. M. ROGERS, *The Burial Rites of the Turks and the Mongols*. S. 195 - 227. K. JETTMAR, *Cross-Dating in Central Asia*. S. 253 - 276. Z. V. TOGAN, *The Topography of Balkh down to the Middle of the Seventeenth Centruy*. S. 277-288. H. W. BRANDS, *Neuere Krimtatarische Sprach-und Literaturzeugnisse aus Mittelasien*. S. 289 - 308. *Nachruf. Z. V. Togan*. S. 309 - 310.

Coğrafya, İstanbul Üniversitesi IX, 17 (1970).

Current Anthropology XI, 3 (1970).

Dacia XIII (1969); XIV (1970).

Dania Polyglotta 1969.

Dergi 60 - 62 (1970) : S. TEKİNER, *Azerbaycan ve Kazakistan Sovyet Cumhuriyetlerinin 50 yıllığı*. S. 3 - 17. E. KIRIMAL, *İsmail Bey Gaspıralı*. S. 60-64.

Dışişleri Bakanlığı Belleteni 62 - 73 (1970).

Doğu Dilleri I - 3, 4 (1969 - 70). 1, 3 (1969) - B. ÜÇOK, *Les souverains-femmes dans l'-Histoire de l'Islam*. S. 1 - 13. M. A. KÖYMEN, *Selçuklu devri kaynaklarına dair araştırmalar II. Risale-i Senceriyye*. S. 15 - 55. İ. SEYF, *Beyazit vak'ası*. S. 173 - 202. 1, 4 (1970) İ. SEYF, *Beyazit vak'ası*. S. 155 - 202.

Dumbarton Oaks Papers 23 - 24 (1969 - 1970) : P. A. Underwood, *In memoriam and Bibliography*. S. 1 - 6. R. J. H. JENKINS, *In memoriam and Bibliography*. S. 7-14. H. İNALCIK, *The Policy of Mehmet II toward the Greek Population of Istanbul*

and the Byzantine Buildings of the City. S. 229 - 250. S. VRYONİS, JR., *The Byzantine legacy and Ottoman forms*. S. 251 - 308. R. J. MAINSTONE, *The reconstruction of the Tympana of St. Sophia at Istanbul*. S. 353 - 368.

Durham University Journal LXIII, 1, 2 (1970).

East European Quarterly IV, 2 - 4 (1970).

Erasmus XXII, 9 - 24 (1970).

Ethnology IX, 2 - 4 (1970).

Etudes Balkaniques 2 - 4 (1970). 2 - V. BESEVLIEV, *Aus der Geschichte der Protobulgaren*. S. 39 - 56. 3 - D. HAKOV, *Nouvelles nuances dans la politique de la Turquie dans l'Orient arabe après le coup d'Etat militaire du 27 mai 1960*. S. 19 - 35.

Etudes Historiques V (1970) : A. FOL, *Parallèses Thraco-Bithyniens de l'époque préromaine*. S. 177 - 190. P. KOLEDAROV, *West Black Sea Coast Ports in the Late Middle Ages*. S. 241 - 272. B. CVETKOVA, *Changements intervenus dans la condition de la population des terres bulgares*. S. 291 - 318. CV. GEORGIEVA, *Organisation et fonction du corps des janissaires dans les terres bulgares du XVIe jusqu'au millieu duXVIII^e siècles*. S. 319 - 338. EL. STATELOVA, *Sur la question des relations Bulgaro-Turques au cours de la période 1909 - 1911*. S. 443 - 460.

Expedition XI, 1 - 4 (1968/69); XII, 2 (1970).

The Florida Anthropologist XXII, 1 - 4 (1969); XXIII, 1 - 4 (1970).

Folia Orientalia XI (1969) : T. CIECIERSKA - CHLAPOWA, *A propos d'une question litigieuse concernant les relations entre Pologne et Turquie a la frontière de Dniestr (XVIIIe s.)*. S. 71 - 78. J. CIOPINSKI, *Kesik Bas Kitaby. Variante de Kazan*. S. 79 - 87. T. HABRASZEWSKI, *A Brief Account of Evliya Çelebi on a Violent Death Practised in the Southern Sudan (1672)*. S. 145 - 156. T. MARSZEWSKI, *The 'Cedar-Land'' Motif in the Sumerian Poem about Gilgamesh : The Problem of its Origin*. S. 201 - 222. S. STACHOWSKI, *Ein türkisches Wörterverzeichnis aus dem J. 1688*. S. 259 - 264.

Fornvaennen 65 (1970).

Genava XVIII, 1 (1970).

Germania 47, 1 - 2 (1969).

Glasnik XIV, 1 (1970).

Glasnik, na Institutot za Natsionalna Istoriya XIII, 3 (1969); XIV, 1 - 3 (1970): XIV – K. STRUKOVA, *Vers la question de la situation sociale et économique du sandzak de Thessalonique dans les années 60 du XIX siècle*. S. 125 - 134.

Göttinger Jahrbuch 1970.

Hamizrah Hehadash XX, 1 - 4 (1970) : *Nizam-ı Jedid: Military Reform in Egypt under Mehmed 'Ali*. S. 325 - 348.

Harvard Journal of Asiatic Studies 30 (1970).

Hayat Tarih Mecmuası 7 - 12 (1970): 7 (1970) – Y. ÖZTUNA, *Kür şad ihtilâli*. S. 4 - 7. M. AND, *XVI. yüzyılda zimmîler*. S. 8 - 11. U. DERMAN, *Yazma Kur'ân-ı Kerîmler nasıl hazırlanırdı?* S. 12 - 15. Ş. KUTLU, *Tevfik Fikret*. S. 16 - 21. B. S. NOYAN, *Ertuğrul Firkateyninin batışı*. S. 40 - 45. R. UZMAN, *İstanbul'un bilinmeyen köşeleri*. S. 65 - 72. Ş. R. ZOBU, *I. Dünya Harbinde kanala hücum*. S. 73 - 75. S. ÜNVER, *Fâtih Dârü'ş-şifâsı*. S. 76 - 77. 8 (1970) – Y. ÖZTUNA, *Orhun Âbideleri*. S. 4 - 7. M. AND, *Güllü Agop ve Osmanlı tiyatrosu*. S. 8 - 12. H. KINAYLI, *İstanbul'un*

eski dükkânları. S. 13 - 15. A. Giz, *Sekiz Ayşe Sultan*. S. 16 - 19. *Zeki Velîdî Togan'ı kaybettik*. S. 24 - 26. Ş. Kutlu, *Tevrik Fikret'in son yılları*. S. 27 - 33. O. Öndeş, *Malta camii*. S. 34 - 37. *Tab'-Hâne-i Âmire'den Millî Eğitim Basımevi'ne*. S. 52 - 61. R. Uzman, *Eski İstanbul'da azınlıklar*. S. 80 - 87. 9 (1970) – Ş. Kutlu, *Ali Kemal*. S. 1 - 23. B. Lewis, *II. Abdülhamid devrinde Türk basını*. S. 26-33. T. Tunali, *II. Osman'ın inkılâp hareketleri*. S. 34-35. H. Takaz, *Amasya'da Türk mumyaları*. S. 88 - 89. 10 (1970) – Ş. Kutlu, *Ali Kemal*. S. 15 - 21. S. Uzunca, *Kurtuba Camii*. S. 22 - 24. R. Ş. Yeşim, *İki celâlî başı*. S. 25 - 29. Falih Rıfkı *anlatıyor* : "*Atatürk büyük devrimciydi*". S. 35 - 40. S. Kumbaracılar, *İstanbul konakları*. S. 41 - 45. *Trabzon'da tarihî bir manastır: Sumela*. S. 52 - 55. O. Öndeş, *Turgut Reis geliyor*. S. 56 - 61. Ö. Erektiren, *Medine teslim oluyor*. S. 66 - 71. 11 (1970) – Ş. Taşçıoğlu, *Yahyâ Kemal'de Vatan ve Ölüm*. 8 - 12. Y. Öztuna, *Cem Sultan ve II. Bâyezid*. S. 13 - 22. R. E. Koçu, *Bayram hâtıraları* S. 23-26. *Bir Büyük Fransız Öldü*. S. 27-32. J. Babeluk, *Efes'teki Arkeolojik Çalışmalar*. S. 33-35. O. Öndeş, *Malta Sürgünleri*. S. 44-49. Ş. Kutlu, *Ali Kemal*. S. 67-74. A. Hünalp, *Rauf Orbay ile bir konuşma*. S. 80. 12 (1970)– Dr. F. Tevetoğlu, *Namık Kemal ve Mustara Kemal*. S. 4 - 7. C. Farrere, *Üç Türk şehidi*. S. 8 - 11. Y. Öztuna, *Türkler'in menşei*. S. 12 - 13. *Sultan Reşad'ın Başmâbeyincisi Tevfik Bey'in günlük notları*. S. 14 - 19. K. Sinan, *Abdülhak Hâmid'in hayatından yapraklar*. S. 20 - 27. R. Maner, *Fethe ve Fâtih'e dair*. S. 28 - 34. O. Yüksel, 197. *Kuruluş yıldönümünde Deniz Harp Okulu*. S. 41 - 49. K. E. Uykucu, *Tarihte Üsküdar*. S. 52 - 53. N. Anafarta, *İstanbul'daki eski sayımlar*. S. 60 - 61.

Hebrew Union College Annual XL - XLI (1969-1970)

Hesperia XXXIX, 3 (1970).

Historica XVI, XVII (1969).

The Historical Journal XIII, 3, 4 (1970).

Historical Journal, Univ. of Birmingham XII (1970) : A. Vincent, *The two sultanas: The Cretan war of 1645 - 1669 in south Slav oral poetry*. S. 237 - 242. R. Clogg, *Benjamin Barker's journal of a tour in Thrace (1823)*. S. 243 - 260.

Historische Zeitschrift 210, 1 - 3 (1970): 210 – Th. Nipperdey, *Brest-Lito wskund Versailles. Ein Vergleich zweier Friedensschlüsse*. S. 583 - 619.

L'Homme X, 2 - 4 (1970): J. Couisenier, *Une tente Turque d'Anatolie Centrale*. S. 59 - 72.

International Journal of Middle East Studies I, 3, 4 (1970) I - H. A. R. Gibb, *The Heritage of Islam in the Modern World (II)*. S. 221 - 237. G. Makdisi, *The Marriage of Tughril Beg*. S. 259 - 275. *In Memoriam, Arthur Upham Pope*. S. 276 - 277. C. V. Findley, *The legacy of tradition to reform : Origins of the Ottoman Foreign Ministry*. S. 334 - 357.

Iraq XXXII, 1, 2 (1970) : J. N. Postgate, *A Neo-Assyrian Tablet from Tell al Rimah*. S. 31 - 35. P. R. S. Moorey, *Pictorial Evidence for the History of Horse-Riding in Iraq before the Kassite Period*. S. 36 - 50. J. S. Cooper, *A Sumerian Su-il-la from Nimrud with a Prayer for Sin-sar-iskun*. S. 51 - 67. G. Turner, *Tell Nebi Yunus: The Ekal Masarti of Nineveh*. S. 68 - 85. J. N. Postgate, *More 'Assyrian Deeds and Documents'*. S. 129 - 164. K. R. M. Hyslop, *An Illustration to a Mari Inventory*. S. 165 - 166. A. R. Millard, *Fragments of Historical Texts from Nineveh:*

Middle Assyrian and Later Kings. S. 167 - 176. G. TURNER, *The State Apartments of Late Assyrian Palaces*. S. 177 - 213.

Der Islam XLVI, 3 : T. NAGEL, *Ein früher Bericht über den Aufstand von Muhammad b*. S. 227 - 262. H. SOHRWEIDE, *Dichter und Gelehrte aus dem Osten im Osmanischen Reich (1453 - 1600)*. S. 263 - 302. *Jan Rypka 1886 - 1918*. S. 303 - 306. *Lajos Fekete 1891 - 1969*. S. 307 - 310.

Israel Exploration Journal XIX, 3, 4 (1969); XX, 1 - 2 (1970).

Istorie Veche XXI, 1 - 4 (1970) : 2 – E. CONDURACHI, *Dodona şi raporturile sale cu lumea balcanica*. S. 235 - 245. 4 – E. CONDURACHI, *Dunarea in orizontul georafic antic*. S. 533 - 541.

Istorijski Casopic XVI - XVII (1966 - 1967).

Istorija SSSR 3 (1970).

Izvestiya na Arheologiçeskiya Institut XXXII (1970).

Izvestiya na Instituta za Istoriya 21 (1970).

Jaarbericht, Ex Oriente Lux 21 (1969 - 1970) : TH. A. BUSINK, *L'origine et l'évolution de la Ziggurat Babylonienne*. S. 91 - 142.

Jahrbuch, Akademie der Wissenschaften und der Literatur 1969.

Jahrbuch des Deutschen Archaeologischen Instituts 84 (1969): Carl Weickert zum 24. Februar 1970 gewidmet : K. FITTSCHEN, *Bemerkungen zu den Porträts des 3. Jahrhunderts nach Christus*. S. 197 - 237. G. HAFNER, *Das Bildnis des Dionysios I. von Syrakus*. S. 47 - 59. W. - D. HEILMEYER, *Giessereibetriebe in Olympia*. S. 1 - 29. A. RÜSCH, *Das kaiserzeitliche Porträt in Makedonien*. S. 59-197.

Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik 1 (1951) - 19 (1969) : 18 – V. GEORGESCO, *Les ouvrages juridiques de la Bibliothèque des Maurocordato*. S. 195 - 220. 19 – P. KARLIN - HAYTER, *Le synode à Constantinople de 886 à 912 et le rôle de Nicolas le Mystique dans l'affaire de la tétragamie*. S. 59 - 102. R. GUILLAND, *Etudes sur le Grand Palais de Constantinople*. S. 103 - 108. A. KAMBYLIS, *Texkritisches 15. Buch der Alexias der Anna Komnene*. S. 121 - 134. W. LACKNER, *Westliche Heilige des 5. und 6. Jahrhunderts im Synaxarium ecclesiae Constantinopolitanae*. S. 185 - 202. M. RESTLE, *Zum Datum der Karabaş - Kilise im Soğanlı dere*. S. 261 - 265.

Jahrbücher für Geschichte Osteuropas XVIII, 1 - 4 (1970).

Jahresbericht, Schweizerisches Landesmuseum 78 (1969).

Journal of the American Oriental Society 90, 3, 4 (1970) : K. S. FREEDY - D. B. REDFORD, *The Dates in Ezekiel in Relation to Biblical, Babylonian and Egyptian Sources*. S. 462 - 485. J. E. MANDAVILLE, *The Ottoman Province of al-Hasa in the Sixteenth and Seventeeth Centuries*. S. 486 - 515.

Journal Asiatique CCLVI, 2 - 4 (1968); CCLVII, 1 - 4 (1969) : CCLVI, (1968) – J. P. ROUX, *Recherche des survivances pré - islamiques dans les textes Turcs musulmans*. S. 247 - 263. C. E. BOSWORTH, *A propos de deux actes de waqf*. S. 449 - 454. CCLVII (1969) – M. IZEDDİN, *Notes sur les mariages princiers en Orient au Moyen Âge*. S. 139 - 156. G. LAZARD, *Henri Massé (1886 - 1969)*. S. 205 - 212. M. - B. PATHE, *Traité de la conformité des hommes à leur temps, par Ya'qubi*. S. 361 - 386.

Journal of Cuneiform Studies XXIII, 1 - 2 (1970) : H. A. HOFFNER, *Remarks on the Hittite version of the Naram - Sin legend*. S. 17 - 22. S. D. WALTERS, *The Sorceress*

and her Apprentice. S. 27 - 38. A. GOETZE, *Early Dynastic Dedication Inscriptions from Nippur*. S. 39 - 47.

The Journal of Hellenic Studies XC (1970) : R. M. ERRINGTON, *From Babylon to Triparadeisos*. S. 49 - 77. C. H. KAHN, *On Early Greek Astronomy*. S. 99 - 116. C. G. THOMAS, *A Mycenaean Hegemony? A reconsideration*. S. 184 - 192.

Journal of Near Eastern Studies XXIX, 2 - 4 (1970) : H. G. GÜTERBOCK, *The Predecessors of Suppiluliuma again*. S. 73 - 77. D. USSISHKIN, *The Syro-Hittite Ritual Burial of Monuments*. S. 124 - 128. P. ALBENDA, *An Assyrian Relief Depicting a Nude Captive in Wellesley College*. S. 145 - 150. E. P. UPHILL, *The Per Aten at Amarna*. S. 151 - 166. B. ODED, *Observations on Methods of Assyrian Ku'e in Transjordania after the Palestinian Campaign of Tiglath-Pileser III*. S. 177 - 186.

Journal of the Pakistan Historical Society XVIII, 4 (1970); P. LUFT, *Islamic Studies in Germany*. S. 221 - 236. A. Z. KHAN, *The Tarkhans*. S. 237 - 253.

Journal of the Warburg and Courtauld Institutes XXXIII (1970).

Kirche im Osten XIII (1970).

Kirjath Sepher XLV, 3, 4 (1970); XLVI, 1 (1970).

Laografia Deltion XXIII (1964).

Letopis XX (1970).

Leveltarı Közlemenyek 1, 2 (1969).

Libyca XVII (1969).

Madrider Mitteilungen 11 (1970).

Makedonika 1970.

Man V, 2 - 4 (1970).

Materiali şi Cercetari Arheologice IX (1970).

Melanges de l'Université Saint-Joseph XLV (1969).

Metropolitan Museum of Art Bulletin XXVIII 8, 9 (1970); XXIX, 1 - 4 (1970).

The Middle East Journal XXIV, 2 - 4 (1970) : G. S. HARRIS, *The causes or the 1960 revolution in Turkey*. S. 438 - 454.

Mitteilungen des Deutschen Archaeologischen Instituts, Athenische Abteilung 83 (1968), 84 (1969).

Mitteilungen den Deutschen Archaeologischen Instituts, Abteilung Kairo 24 (1969); 25 (1969); 26 (1970) : 26 (1970) – G. KIRCHER, *Die Moschee des Muhammad b. Hairûn ("Drei-Tore-Moschee") in Qairawân/Tunesien*. S. 141 - 167.

Mitteilungen des Deutschen Archaeologischen Instituts, Römische Abteilung 76, 77 (1970) : ARMIN VON GERKAN, *Bibliographie* S. VII - XVIII.

Mitteilungen der Deutschen Orient - Gesellschaft 102 (1970) : K. BITTEL - P. NEVE, *Vorlaeufiger Bericht über die Ausgrabungen in Boğazköy im Jahre 1969*. S. 5 - 26. D. O. EDZARD - K. HECKER. *Ein Brief aus der altassyrischen Korrespondenz Sallim-ahum/Pusu-ken*. S. 86 - 88. R. BEHM - BLANCKE MANFRED - R. DESSA, *Der "Aslantaş" von Eflatun Pınar*. S. 89 - 99. E. STROMMENGER, *Ergaenzung zur "Neuassyrischen Rundskulptur"*. S. 104. *Bericht über das Jahr 1969 - 1970*. S. 105 - 106.

Mizan XII, 1 - 2 (1970) : A. SHEEHY, *The Baluchis of the Turkmen SSR*. S. 43 - 54.

Mundus VI, 2 - 4 (1970).

Muslim World LX, 4 (1970).

Naroda Azii i Afriki 1 - 5 (1970).

The National Geographic Magazine 138, 4 - 6 (1970).
Novaya Noveişaya Istoriya 6 (1970).
Offa 25/26 (1968/1969).
Orientalia XXXIX, 3, 4 (1970); M. SALVINI, *Einige neue urartaeisch-hurritische Wortgleichungen*. S. 409 - 411.
Orientalistische Literaturzeitung 65, 3 - 2 (1970).
Oriente Moderno L, 3 - 8 (1970).
Önasya V, 59 - 65 (1970): 59 - 60 – B. KARAMAĞARALI, *Ahlat mezartaşları*. S. 2 - 3. H. KARAMAĞARALI, *Ahlat'da bulunan tümülüs tarzındaki Türk mezarları*. S. 4 - 5. Y. ÖNGE, *Ahlat, Emir Bayındır kümbeti ve mesciti*. S. 6 - 7. E. YURDAKUL, *Tokat vilâyetinde bilinmeyen bir Selçuklu hankâhı*. S. 8 - 9. H. GÜRÇAY, *Erzurum Müzesi*. S. 10 - 11. E. B. ŞAPOLYO, *Tersaneler*. S. 12 - 13. B. S. ORANSAY, *Nuh'un oğulları*. S. 14 - 18. G. FEHER, *Macar Millî Müzesinde ve Bulgar Arkeoloji Müzesinde bulunan Türk bezeme karakterini taşıyan taslar*. S. 19. 61 - 62 – H. KARAMAĞARALI, *Anadolu Selçuklu Kervansarayları*. S. 2 - 3. Y. ÖNGE, *Antalya limanındaki bir harabe hakkında*. S. 7 - 8. H. GÜRÇAY, *Kütahya müzesi*. S. 12 - 13. G. FEHER, *Macar tarihine ait XVI. asır Türk minyatürleri*. S. 14 - 15. Y. ÖNGE, *Türk çarşılarında dua kubbeleri*. S. 4 - 5. 63 – H. GÜRÇAY, *Çorum müzesi*. S. 12 - 13. B. S. ORANSAY, *Prof. N. Marr ne diyordu?* S. 16 - 21. 64 – S. ÜNVER, *J. von Hammer Kütüphanesinde "Revnak'ül Mecalis"*. S. 3. H. Z. KOŞAY, *Dünyada bir bask davası var*. S. 4 - 5. M. Y. ÖNGE, *Anadolu Türk mimarisinde üstten tabiî aydınlatma: Aydınlık feneri*. S. 6 - 7. H. GÜRÇAY, *Urfa Müzesi*. S. 12. B. S. ORANSAY, *Teknik ve kültürün beşiği Anadolu*. S. 16 - 20. 65 – M. AKOK, *Unutulan Türk tarihi, Türk sanatı ve geleneğin sanatkârları için ağıt*. S. 3 - 5. Y. ÖNGE, *Bozkır'da bir köy camii*. S. 6 - 7. O. C. TUNÇER, *Diyarbakır evleri*. S. 8 - 9. H. GÜRÇAY, *Sinop Müzesi*. S. 12 - 13. B. S. ORANSAY, *Teknik ve kültürün beşiği Anadolu*. S. 17 - 20.
Österreichische Zeitschrift für Volkskunde XXIV, 3, 4 (1970).
Papers of the British School at Rome XXXVII (1969).
Philosophy and History III, 1 (1970).
Praehistorische Zeitschrift 45, 1 (1970): R. ROLLE, *Bericht über die Ausgrabung skythischer Kurgane im nördlichen Schwarzmeergebiet*. S. 89 - 97.
Proceedings of the British Academy LV (1969).
Przeglad Orientalistyczny 3, 4 (1970).
Radovi XXXV (1970).
Rassegna Storica del Risorgimento LVII, 2 - 4 (1970).
Report of the Department of Antiquities Cyprus, 1970 : V. KARAGEORGHIS, *Two Religious Documents of the Early Cypriote Bronze Age*. S. 10 - 13. H. FROST, *Some Cypriot Stone Anchors from Land Sties and from the Sea*. S. 14 - 24. F. G. MAIER, *Excavations at Kouklia (Palaepaphos), 1969. S.* 75 - 80. L. COURTOIS, *Note Preliminaire sur l'Origine des Differents Fabriques de la Poterie du Chypriote Recent*. S. 81-85. E. GJERSTAD, *A Late Protocorinthian Aryballos in Cypriote Find - Context*. S. 86 - 91.
Revista Arhivelor 2 (1969): 1 (1970); 2 (1969) – A. SACERDOTIANU, *Colectia Hurmuzaki*. S. 31 - 58.
Revue d'Assyriologie et d'Archéologie Orientale LXIV, 1 (1970) : I. J. GELB, *Makkan and Meluhha in early Mesopotamian sources*. S. 1 - 8. H. G. GÜTERBOCK, *Musical notation in Ugarit*. S. 45 - 52. E. REINER, *Hammurapi god of kings?* S. 73.

Revue des Etudes Armeniennes I, III, IV, VI (1964-1969): IV. – G. DUMEZIL, *Trois récits dans le parler des Arméniens musulmans de Hemşin* S. 19 - 35. S. BROCK, *A Medieval Armenian pilgrim's description of Constantinople*. S. 81 - 102. S. DER NERSESSIAN, *Un évangile Cilicien du 13e siècle*. S. 103 - 119. T. A. IZMAILOVA, *L'Iconographie du cycle des fêtes d'un groupe de codex arméniens d'Asie Mineure*. S. 125 - 166. M. CANARD, *Le royaume d'Arménie-cilicie et les Mamelouks jusqu'au traité de 1285*. S. 217-259. VI-H. BARTIKIAN, *L'énoikion a Byzance et dans la capitale des Bagratides, Ani, a l'époque de la domination Byzantine*. (1045 - 1064). S. 283 - 298. D. KOUYMJIAN, *Mxit'ar d'Ani on the Seljuqs*. S. 331 - 353. YA. DACHKEVYTCH, *L'imprimerie arménienne a Lvov (Ukraine) au XVIIe s.* S. 355 - 371.

Revue des Etudes Byzantines XXVIII (1970).

Revue des Etudes Islamiques XXXVIII, 1, 2 (1970) : *Henri Massè (1886 - 1969)*. S. 3 - 5. G. CIORANESCO, *Un orientaliste peu connu*. S. 55 - 73. N. BELLDICEANU, *A propos du code coutumier de Mehmed II et de...* S. 163 - 172. B. A. CVETKOVA, *Vie économique de villes et ports Balkaniques aux XVe et XVIe siecles*. S. 267 - 355.

Revue des Etudes Sud-Est Européennes VIII, 1 - 4 (1970) : J. IRMSCHER, *Nikaea als Zentrum des griechischen Patriotismus*. S. 33 - 48. P. CERNOVODEANU, *Le voyage de Henry Cavendish dans les Balkans au cours de l'année 1589*. S. 419 - 434. G. F. CUSHING, *Dr. Dalloway's itinerary*. S. 461 - 480. R. GUILLAND, *Contribution à la Prosopographie de l'Empire byzantin*. S. 593 - 610. V. CINDEA, *Les intellectuels du Sud-Est Européen au XVII siècle (II)*. S. 623 - 668.

Revue de'l Institut des Manuscrits Arabes 1 (1956); 8 (1962).

Revue Roumaine d'Etudes Internationales 1 (1969); 1 - 4 (1970).

Revue Roumaine d'Histoire 6 (1970): C. C. GIURESCU, *La politique des grandes puissances dans le Sud-Est européen aux XVIIe et XVIIIe siècles*. S. 945 - 951.

Revue de Synthèse 57 - 58 (1970).

Rivista degli Studi Orientali XLIV, 3 - 4 (1969) : M. LIVERANI, *Il corpo di guardia del Palazzo di Ugarit*. S. 191 - 198.

Rocznik Orientalistyczny XXXIII, 2 (1970); A. ZAJACZKOWSKI, *Le traité de l'art chevaleresque en version mamelouk-kiptchak*. S. 21 - 66.

Ruperto-Carola XXII, 48 (1970).

Saeculum XXI, 1 - 4 (1970); *Gewidmet an Joseph Vogt:* A. TOYNBEE, *Die "Alte Geschichte" und die Universalhistoire*. S. 91 - 105. K. CHRIST, *Joseph Vogt und die Geschichte des Altertums*. S. 106 - 150. H. BRUNNER, *Zum Verständnis der archaisierenden Tendenzen in der ägyptischen Spätzeit*. S. 151 - 161. H. OTTEN, *Sororat im Alten Kleinasien?* S. 162 - 165. J. KROYMANN, *Götterneid und Menschenwahn*. S. 166 - 179. F. MATZ, *Der Sarkophag - eines Centurio der Ersten Cohors Praetoria*. S. 180 - 184. A. MOMIGLIANO, *Hellenismus und Gnosis*. S. 185 - 188. H. VON CAMPENHAUSEN, *Die Entstehung der Heilsgeschichte*. S. 189 - 213. H. DÖRRIES, *Die Messalianer im Zeugnis ihrer Bestreiter*. S. 213. R. PARET, *Toleranz und Intoleranz im Islam*. S. 344 - 365. E. EICKHOFF, *Der Krieg von Kandia in der maritimen Geschichte*. S. 373 - 382. V. GLÖTZNER, *Das Moskauer Cartum und die byzantinische Kaiseridee*. S. 393 - 418.

Sanat Tarihi Yıllığı III (1969 - 1970) : R. H. ÜNAL, *Iğdır yakınlarında bir Selçuklu Kervansarayı ve Doğubayezid-Batum kervan yolu hakkında notlar*. S. 7 - 15. T. REYHANLI, *Balî Bey Camii, Yenişehir*. S. 17 - 31. G. GÜREŞSEVER - A. ALTUN, *Bayburt*

Köylerinde Türk Mimarî eserleri. S. 33 - 47. E. YÜCEL, *Mimar Sinan Mescidi*. S. 49 - 58. O. ASLANAPA, *Bursa Yenişehir'inde Reyhan Paşa'nın 734 (1333) tarihli mezartaşı ve lâhdi*. S. 59 - 67. Ş. YETKİN, *Sultan I. Alâaddin Keykubat'ın Alara Ka-Kalesi Kasrı Hamamı'ndaki Freskler*. S. 69 - 88. C. ÇULPAN, *Artukoğulları Devri Taş köprüleri ve özellikleri*. S. 89 - 120. M. ÖNDER, *Kubadâbâd Çinilerinde Sultan Alâeddin Keykûbat'ın iki portresi*. S. 121 - 124. E. LUCIUS, *Eine Seldschukische Schale aus Eski Kâhta*. S. 125 - 134. G. ÖNEY, *Anadolu Selçuklu ve Beylikler devri ahşap teknikler*. S. 135 - 149. Z. AKALAY, *Tarihî konularda Türk minyatürleri*. S. 151 - 166. N. ATASOY, *1958 tarihli "Süleymanname" ve Macar Nakkaş Pervane*. S. 167 - 196. G. İNAL, *Topkapı müzesindeki hazine 1509 nolu şehname'nin minyatürleri*. S. 197 - 220. Y. DEMİRİZ, *Konya müzesindeki özel durumdaki bir kabartma hakkında*. S. 221 - 230. E. ESİN, *Bağdaş ve çökme, Türk töresinde iki oturuş şeklinin kâdim ikonografisi*. S. 231 - 242. K. ÇIĞ, *Türk lâke müzehhipleri ve eserleri*. S. 243 - 252. A. ALTUN, *Mardin'de iki Artuklu medresesi*. S. 253 - 263. C. ÇULPAN, *Diyarbakır Kuzeyi, Devegeçidi suyu köprüsü : Artuk Oğulları Devri*. S. 287 - 290.

Sbornik Radova 1 (1952) ; 8 (1963).

Schweizerische Zeitschrift für Geschichte XX, 1 - 3 (1970).

Scripta Minora 1968 - 1969.

Slovenska Archeologia XVII, 2 (1969); XVIII, 1 (1970).

Soviet Anthropology and Archeology VIII 1 - 4 (1970); IX, 1 - 3 (1970): IX - M. I. ARTAMONOV, *The Origin of Scythian Art*. S. 50 - 83. G. P. SNESAREV, *Remnants of pre-islamic beliefs and rituals among the Khorezm Uzbeks*. S. 204 - 225.

Soviet Studies in History VIII, 4 (1970); IX, 1 - 4 (1970) : IX – M. A. KOROSTOVTSEV, *On the Concept "The Ancient East"*. S. 107 - 132.

Speculum XLV, 1 - 4 (1970) : M. S. TORSELLO, *Byzantium and the Turks : The Background to the Anti-Turkish League of 1332 - 1334*. S. 374 - 392. E. LOURIE, *Free moslems in the Balearics under Christian Rule in the Thirteenth Century*. S. 624 - 649.

Studi Etruschi XXXVII (1969); XXXVIII (1970).

Studia et Acta Orientalia VII (1968) : M. GUBOĞLU, *Le voyage d'Evliya Çelebi efendi dans le Banat*. S. 35 - 76. M. ALEXANDRESCU - DERSCA - BULGARU, *Contribution a l'étude des relations de Seid Abdullah Ramiz Pacha avec les Principautés Roumaines*. S. 77 - 94. I. MATEI, *Sur les relations d'Ahmed Vefik Pacha avec les Roumains*. S. 95-132. E. POPESCU - JUDET, *Dimitrie Cantemir et la musique turque*. S. 199-214. V. CÂNDEA, *Le modèle vénitien de la relation de Franco Sivori sur son voyage á Constantinople en 1581*. S. 237 - 242. M. FANESCU, *Un sécrataire inconnu de Pazvantoğlu*. S. 243 - 248. M. GUBOĞLU, *Les inscriptions orientales de la ville de Bucarest*. S. 249 - 258. E. ISACESCU, *Les monnaies ottomanes en Valachie au XVIe siècle*. S. 263 - 272. H. DJ. SIRUNI - C. VLADESCU - C. KÖNIG, *Armes turques du XVIe au XIXe siècles au Musée Militaire Central de Bucarest* S. 277 - 288. I. MATEI, *Un agronome roumain dans l'Empire ottoman pendant les années 1849 - 1859*. S. 295 - 302.

Studia Albanica I (1970).

Studia Balcanica I - Recherches de Geographie Historique II - Prouçvaniya po sluçai II Kongres po Balkanistika III - La villa Balkanique XVe - XIXe ss.

Studia Islamica XXXI - XXXII (1970) - Voluminis Memoriae J. Schacht Dedicati : XXXI - R. BRUNSCHVIG, *Joseph Schacht*. S. v - ix. G. - C. ANAWATI,

La notion de "Péché originel" existet-elle dans l'Islam. S. 29 - 40. J. N. D. ANDERSON, *Reforms in the law of divorce in the Muslim world.* S. 41 - 52. M. ARKOUN, *Révélation, vérité et histoire d'après l'oeuvre de Gazâlî.* S. 53 - 70. C. CAHEN, *A propos des Shuhud.* S. 71 - 80. A. A. FYZEE, *Aspects of Fatimid law.* S. 81 - 92. F. GABRIELI, *Omayyades d'Espagne et Abbasides.* S. 93 - 100. S. D. GOITEIN, *Minority selfrule and government control in Islam.* S. 101 - 116. W. HARTNER, *La Science dans la monde de l'Islam après la chute du Califat.* S. 135 - 152. Y. L. DE BELLEFONDS, *Le "Hul" sans compensation en droit Hanafite.* S. 185 - 196. M. MAHDÎ, *Remarks on the Theologus Autodidactus of Ibn al-Nafis.* S. 197 - 210. CH. PELLAT, *Christologie Gahizienne.* S. 219-232. F. ROSENTHAL, *The empty Throne.* S. 233-238. D. SOURDEL, *La classification des sectes islamiques dans le Kitab al-Milal d'al-Sahrastani.* S. 239 - 248. E. TYAN, *La condition juridique de "l'Absent" (Mafkud) en droit musulman, particulièrement dans le Madhab Hanafite.* S. 249-256. J. VAN ESS, *Les Qadarites et la Gailaniya de Yazid III.* S. 269 - 286. XXXII – A. ABEL, *La djizya: tribut ou rançon?* S. 5 - 20. R. ARNALDEZ, *La place du Coran dans les Usul al-Fiqh, d'après le Muhalla d'Ibn Hazm.* S. 21 - 30. R. BRUNSCHVIG, *De la fiction légale dans l'Islam médiéval.* S. 41 - 52. N. ÇAĞATAY, *Riba and interest concept and banking in the Ottoman Empire.* S. 53 - 68. J. P. CHARNAY, *Dialectique entre droit musulman et juridisme industriel.* S. 77 - 88. L. GARDET, *De quelques questions posées par l'étude du 'Ilm al-Kalam.* S. 129 - 142. G. F. HOURANI, *The early growth of the secular sciences in Andalusia* S. 143 - 156. H. R. IDRIS, *Le mariage en Occident musulman.* S. 157 - 168. A. K. S. LAMBTON, *A nineteenth century view of Jihad.* S. 181 - 192. T. LEWICKI, *Les origines de l'Islam dans les tribus berbères du Sahara occidental.* S. 203-214. B. LEWIS, *On the revolutions in early Islam.* S. 215-232. G. MAKDISI, *Madrasa and University in the Middle Ages.* S. 255 - 264. S. PINES, *Ibn Khaldun and Maimonides. A comparison between two texts.* S. 265 - 274.

Studia Orientalia XLI; XLII (1970) : XLI – E. SALONEN, *Über das Erwerbsleben im alten Mesopotamien.* S. 1 - 344. XLII – Y. DAHER, *Agricultura Anatolica.* S. 1 - 162. XXXIX pl.

Studies in Bibliography and Booklore IX, 2 - 3 (1970) : C. ROTH, *Judah Abenzara's map of the Mediterranean World, 1500.* S. 116 - 120.

Studies in Islam VII, 1 - 2 (1970) : M. LEVEY - S. S. SOURYAL, *Some Fifteenth Century Muslim Scientists.* S 1 - 8. F. A. SANKARI, *Plato and al-Farabi.* S. 9 - 18.

Studii, Revista de Istorie XXIII, 3 - 4, 6 (1970).

Studime Historike XXXIX, 1 (1970); XXIV, 3 (1970).

Syria XLVI, 3-4 (1969); XLVII, 3-4 (1970) : XLVI – A. PARROT, *Les fouilles de Mari.* S. 192 - 208. M. C. WILLIAMSON, *Les harpes sculptées du temple d'Ishtar a Mari.* S. 209 - 224. A. CAQUOT, *Nouveaux documents ugaritiens.* S. 241 - 265. CL. F. A. SCHAFFER, *Chars de culte de Chypre.* S. 267 - 276. XLVII – A. PARROT, *Les fouilles de Mari. Dix-huitieme campagne (automne 1969)* S. 225 - 243. M. LAMBERT, *Textes de Mari. XVIIIe campagne 1969.* S. 245 - 260. O. PELON, *Rapport préliminaire sur la première campagne de fouilles a Porsuk - Ulukışla (Turquie).* S. 179 - 286. P. BERNARD, *Sièges et lits en ivoire d'époque hellènistique en Asie centrale.* S. 327 - 347. G. WIET, *Un chandelier en cuivre au nom de la sultane Fatima épouse du Sultan Mamlouk Qaitbay.* S. 345 - 355.

Szazadok 103 (1969); 104, 3-4 (1970).

Tarih Araştırmaları Dergisi V, 8 - 9 (1967); M. A. KÖYMEN, *Alp Arslan zamanı Selçuklu askerî teşkilâtı*. S. 1 - 74. A. TANERİ, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nda vezîrlik*. S. 75 - 188. T. GÜLENSOY, *Moğolların gizli tarihine ve Altan Tobçi'ye göre Çinggis - Han'ın şeceresi*. S. 189 - 191. F. KINAL, *Yamhad Kırallığı*. S. 193 - 211. G. WAGNER, *Das Osmanenreich und Österreich*. S. 213 - 239. V. VINAVER, *Jugoslawien und die Türkei 1918 - 1934*. S. 241 - 286. A. N. KURAT, *Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki münasebetlere ait arşiv vesikaları*. S. 287 - 371. R. ŞAH, *Açi Padişahı Sultan Alâeddin'in Kanunî Sultan Süleyman'a mektubu*. S. 373 - 409. H. Y. ERCAN, *Fener ve Türk Ortodoks Patrikhanesi*. S. 411 - 438. M. EROL, *Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlık meselesi*. S. 439 - 441. H. DEMİRCİOĞLU, *Roma Devletinin Eyalet (Provincia) sistemi hakkında* S. 443 - 459.

Tarih Dergisi 24 (1970): Ş. TEKİNDAĞ, *Bayezid'in ölümü meselesi*. S. 1 - 16. T. TARHAN, *Bozkır medeniyetlerinin kısa kronolojisi*. S. 17 - 32. A. PEKMAN, *Yazılı kaynaklara göre Pergamon (Bergama) şehrinin kurucusu ve kuruluşu hakkında*. S. 33 - 34. E. MERÇİL, *Gaznelilerin Kirman hakimiyeti*. S. 35 - 44. M. AKTEPE, *İpşir Mustafa Paşa ve kendisi ile ilgili bazı belgeler*. S. 45 - 58. M. KAFALI, *Cuci Ulusu ve Ak-Orda (Altın-Orda), Gök-Orda hanlıkları*. S. 59 - 68. A. TÜREK - F. Ç. DERİN, *Feyzullah Efendi'nin kendi kaleminden hâl tercümesi*. S. 69 - 93. S. EYICE, *Elçi Hanı*. S. 93 - 130.

Tarih Enstitüsü Dergisi 1 (1970) : İ. KAFESOĞLU, *Yazılışının 900. yılı münasebetiyle Kutadku Bilig ve kültür tarihimizdeki yeri*. S. 1 - 38. C. ORHONLU, *Seydi Ali Reis*. S. 39 - 56. S. ÖZBARAN, *Portekiz Devlet Arşivi "Torre do Tombo"nun XVI. yüzyıl Osmanlı Tarihi için önemi*. S. 57 - 62. N. GÖYÜNÇ, *Eski Malatya'de Silâhdar Mustafa Paşa Hanı*. S. 63 - 92. E. ÖZBİLGEN, *Eski Malatya'da Silâhdar Mustafa Paşa Hanı'nın restitüsyonu hakkında*. S. 93 - 102. M. KAFALI, *Cuci sülâlesi ve şu'beleri*. S. 103 - 120. M. DARGA, *Hitit çivi yazısı belgelerinde geçen LÛMES hilammatti kelimesinin anlamı*. S. 121 - 130. M. AKTEPE, *Baltacı Mehmet Paşa'nın 1711 Prut seferi ile ilgili emirleri*. S. 131 - 170. S. EYİCE, *Trakya'da İnecik'de bir tabhâneli câmi*. S. 171 - 196. Ş. TEKİNDAĞ, *Selim-nâmeler*. S. 197 - 230. R. ŞEŞEN, *Câhız'ın eserleri hakkında bazı yeni malzemeler*. S. 231 - 271.

Tarih Felsefe Hukuk (Baku), 4 (1969).

Tiyatro Araştırmaları Dergisi 1 (1971).

The Tôhô Gakuhô 41 (1970).

Tohogaku 39 (1970).

Traditio 1 (1943) - 20 (1964).

Történelmi Szemle XII, 3 - 4 (1969); XIII 1 - 3 (1970).

Turcica I (1969) : L. BAZIN, *Formules propitiatoires et genres oraux traditionnels* S. 9 - 25. J. HAMILTON, *Un acte ouigour de vente de terrain provenant de Yar-Khoto*. S. 26 - 52. C. CAHEN, *Baba Ishaq*. S. 53 - 64. J. AUBIN, *L'Ethnogénèse des Qaraunas*. S. 65 - 94. P. N. BORATAV, *Le conte et la narration épico-romanesque*. S. 95 - 122. I. MELIKOFF, *Bayezid II et Venise*. S. 123 - 149. H. AHRWEILER, *Une lettere en grec du Sultan Bayezid II (1481 - 1512)*. S. 150 - 160. J. DENY - J. LAROCHE, *L'expédition en Provence de l'armée de mer du Sultan Suleyman sous le commendement de l'Amiral Hayreddin Pacha, dit Barbarousse (1543 - 1544)*. S. 161-211 S. J. SHAW, *Selim III and the Ottoman Navy*. S. 212 - 241.

Türk Arkeoloji Dergisi XVIII, 1 - 2 (1969) : 1 – M. Akok, *Konya'da Sırçalı Medresenin rölöve ve mimarisi*. S. 5 - 35. O. Sümer, *Hacıbektaş Kazısı ön raporu*, 1968. S. 37 - 49. U. Esin, *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Prehistorya Kürsüsü Tepecik kazısı 1968 raporu*. S. 51 - 60. G. M. A. Hanfmann, *Excavations at Sardis - 1969*. S. 61 - 75. R. M. Harrison, *Trakyada uzun duvar*. S. 77 - 83. J. Morganstern - R. E. Stone, *The Church at Dereağzı Second Preliminary Report*. S. 85 - 97. A. Palmieri, *Exvations at Arslantepe (Malatya) 1968*. S. 99 - 107. J. Röder, *Bericht über Arbeiten in den Antiken Steinbrüchen von Iscehisar (Dokimeion)* S. 109 - 116. İ. Tunay, *Sardes Artemis mabedi*. S. 117 - 122. 2 – M. Akok, *Konya'da Karatay Medresesi röleve ve mimarisi*. S. 5 - 28. B. Alkim, *İslâhiye bölgesi çalışmaları ve Tilmen Höyük kazısı* (1969). S. 29-35. E. Alföldi-G. Huber-A. Akat-P. Taylor, *Excavations and restorations at Anemurium (eski Anamur) 1969*. S. 37 - 39. A. Akat, *Restoration work in the Odeon of Anemurium 1969*. S. 41–46. G. Huber, *Die Restaurierung der Therle II 7 A in Anamur*. S. 47 - 58. J. Bordaz, *A Preliminary Report of the 1969 Excavation at Erbaba, a neolithic site near Beyşehir, Turkey*. S. 59 - 64. J. Borchhart, *Bericht der 1. Grabungskampagne im Heroon von Limyra*. S. 65 - 86. K. T. Erim, *The ninth Campaign of Excavations at Aphrodisias in Garia* 1969. S. 87-110. H. Hauptmann, *Die Grabungen auf dem Norşun-Tepe 1969* S. 111 - 121. M. van Loon–Hans, G. Güterbock, *The 1969 excavation at Korucutepe near Elâzığ*. S. 123 - 128. A. M. Mansel, *1969 Perge kazılarına dair ön rapor*. S. 129 - 135. M. J. Mellink, *Excavations at Karataş-Semayük 1969*. S. 137 - 139. M. J. Mellink, *Excavation of a Lycian Painted Tomb near Elmalı, Kızılbel*. S. 141 - 144 H. Metzger, *Fouille du Letôon de Xanthos en 1969*. S. 145 - 150. P. Neve, *Bericht über die Ausgrabungen der Deutschen Boğazköy-Expedition im Jahre 1969*. S. 151 - 167. O. Pelon, *Fouilles de l'Institut Français d'Archéologie d'Istanbul, Site de Porsuk-Ulukışla, Campagne 1969* S. 169 - 171. H. Vetters, *Die Österreichischen Ausgrabungen in Ephesos 1969*. S. 173 - 180. O. Ziegenaus, *Schlussbericht über die Ausgrabungen im Asklepieion von Pergamon bis zum Ende des Jahres 1969*. S. 181 - 189. R. M. Harrison - N. Firatli, *Excavations at Saraçhane in Istanbul 1968*. S. 191 - 198.

Türk Dili 227 - 236 (1970): 230 – *Atatürk 1881 - 1938*. 233 – Ö. A. Aksoy, *Türkiye'de hakimler var*. S. 341 - 352. 234 – *Eleştiri Özel Sayısı*. A. S. Levend, *Türkiye Türkçesinin tarihsel sözlüğü*, S. 97 - 101. 235 – A. S. Levend, *Sözlüklerimiz*. S. 4-6.

Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1970 : A. Caferoğlu, *Çayka'dan Şayka'ya*. S. 1 - 11. F. İz, *Macuncuzade Mustafa'nın Malta anıları*. S. 69 - 122.

Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi XVIII (1970) : A. Caferoğlu, *1969 yılı bilim kongreleri*. S. 9 - 24.

Türk İdare Dergisi 325, 327 (1970).

Türk Kültürü 93 - 98 (1970).: 93–F. Tevetoğlu, *Atatürk'le Samsun'a çıkanlar IX Üsteğmen Arif Hikmet Bey*. S. 569 - 577. S. R. Sonyel, *Kurtuluş savaşımızla ilgili Yunan kaynakları*. S. 577 - 588. O. F. Köprülü, *Profesör Fuat Köprülü için yazılmış bibliyografyalar ve bunlara bazı ilâveler*. S. 616 - 620. T. Mayor, *Macaristan ve Trianon muahedesi*. S. 621 - 624. 94 – F. K. Timurtaş, *Devletimizin 900. yıldönümü*. S. 633 - 639. M. Ş. Ülkütaşır, *Askerlik tarihimizde ağustos ayı ve Mercidâbık - Sakarya meydan savaşları*. S. 640 - 644 : H. Şekercioğlu, *Tunus ve Cezayir Beylerbeyi Koca Haydar Paşa*. S. 645 - 658. E. Esin, *Selçuklu devrinde Türkiye'de yapıl-*

mış üç alp tasvîri. S. 712 - 724. D. F. TEVETOĞLU, *Millî Mücadelenin gizli kuruluşlarından Karakol Cemiyeti*. S. 725 - 732. O. F. KÖPRÜLÜ, *1897 Osmanlı–Yunan Harbine ait yeni vesikalar*. S. 733 - 736. 95 – K. PEKER, *Atatürk'le Samsun'a çıkan Ali Mümtaz Tünay'a ait hatıram*. S. 753 - 756. F. TEVETOĞLU, *Millî Mücadelenin kuruluşlarından Karakol Cemiyeti*. S. 757 - 763. M. Ş. ÜLKÜTAŞIR, *Söğüt Beyliği üzerinde bir araştırma*. S. 769 - 775. O. F. KÖPRÜLÜ, *Dr. Adnan Adıvar ve İslâm Ansiklopedisi*. S. 786 - 790. S. ÖNAL, *190. Ölüm yıldönümünde Erzurumlu İbrahim Hakkı (1703 - 1780)*. S. 791 - 797. A. GÜLEÇ, *Eski Türk hayatında "Kımız" ve sağlıktaki önemi*. S. 806 - 810. 96 – B. R. ÖZORAN, *Kıbrıs'ta Türk ilköğretim tarihinden birkaç yaprak*. S. 826 - 836. T. ÜNAL, *Karaman'daki Hatuniye Medresesi*. S. 841 - 848. H. ÖZÖNDER, *Hattat Mustafa Halim Özyazıcı ve üslûbu*. S. 849 - 858. 97 – *Atatürk'ün mühim bir nutku*. S. 5 - 16. N. GÖYÜNÇ, *Atatürk ve aydınlar*. S. 17 - 20. H. F. ALASYA, *Atatürk dünyanın güneşi*. S. 21 - 22. S. R. SONYEL, *Bir yabancı gözü ile Atatürk*. S. 23 - 25. A. N. KURAT, *Kurtuluş Savaşının başlarında Mustafa Kemal tarafından Lenin'e yazıldığı iddia edilen bir "mektup"un mevcut olmadığı anlaşıldı*. S. 26 - 28. E. B. ŞAPOLYO, *Atatürk ve bayrak*. S. 29 - 31. 98 – M. Ş. ÜLKÜTAŞIR, *Mustafa Kemal Atatürk*. S. 32 - 36. T. GÜLENSOY, *Millî Mücadele'den önce Atatürk'ün savaştığı cepheler*. S. 37 - 42. F. TEVETOĞLU, *Atatürk'ün toplanmamış yazıları*. S. 45 - 48. M. Ş. ÜLKÜTAŞIR, *Yusuf Hâs Hâcib ve Kutadgu Bilig üzerine küçük bir araştırma*. S. 91 - 94. S. ÇAĞATAY, *Kutadgu Bilig'de Ögdülmiş*. S. 95 - 111. A. İNAN, *Yusuf Hâs Hâcib ve eseri Kutadgu Bilig üzerine notlar*. S. 112 - 126. A. F. KARAMANLIOĞLU, *Kutadgu Bilig'in diline ve adına dair*. S. 127 - 131. E. ESİN, *Zerefşan kıyılarında, "Türk Meliğinin Şehri" Kökşibagan'da Hakanlı devrinden mescid*. S. 132 - 156.

Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni XVIII, 3 - 4 (1969); XIX, 1, 2 (1970).

Türkiye Bibliyografyası 3 - 4 (1969); 1 - 3 (1970).

Türkiye Makaleler Bibliyografyası 1 - 4 (1969); 1 - 3 (1970).

Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni 305 - 307 (1970) : 305 – D. KUBAN, *Amasya ve Sivas*. S. 2 - 8. E. YÜCEL, *Amasya*. S. 9 - 14. L. A. TURGUT, *Amasya, Tokat, Sivas*. S. 21 - 31. İ. MASAR, *Das Hinterland des Östl. Schwarzmeers*. S. 31 - 35. C. E. ADELSEN, *Erzurum, Fortress city of the East*. S. 37 - 39. 306 – F. DİRİMTEKİN, *Commagene - Kummachi - Tegaramme*. S. 3 - 10. M. SÖZEN, *Keban'da Türk eserleri*. S. 11 - 16. A. KOYUNLU, *Keban Barajı ile gelenler*. S. 17 - 18. S. ATASOY, *Altıbin yıllık kültürün kurtarılması çabası*. S. 19. 307 – E. YÜCEL, *Ani*. S. 3 - 9. M. ÖNDER, *Ahlat açık hava müzesi*. S. 10 - 11. M. Z. KALUSBERGER, *Reise nach Ost - Anatolien von Hopa nach Kars-Ağrı-Van*. S. 21 - 27.

Türkiyemiz 1 - 2 (1970) : 1 – M. UYANIK, *Anadolu'da kaya resimleri sanatı*. S. 2 - 10. S. H. ELDEM, *Birgideki Çakırağa Konağı*. S. 11 - 15. N. FIRATLI, - Y. MERİÇBOYU, *Küçük plastik eserler, heykelcikler*. S. 16 - 22. 2 – H. ÖRS, *Haremin Muamması*. S. 2 - 12. R. DURU, *Anadolunun en eski süs takıları*. S. 13 - 20. H. TARCAN, *Anadolu etnik müziğinin tarih içindeki kökleri*. S. 28 - 34.

Ulster Journal of Archaeology XXXIII (1970).

University Studies V, 1 (1968).

Ural - Altaische Jahrbücher XL, 1 - 4 (1970) : V. KIPARSKY, *Finnougrier und Slaven zu Anfang der historischen Zeit*. S. 1 - 8. M. MOLLOVA, *Sur l'histoire de vocalis-*

me turk. S. 58 - 68. N. GADZIEVA, *Bauformen zusammengesetzer Sätze in den Turksprachen*. S. 69 - 76. M. HAMRAJEV, *Bilal Nazim-ein Klassiker der uigurischen Literatur*. S. 77 - 90. I. ENGELKE, *Ali Sir Neva'i als Kritiker der Verse des Sultans Husain Baiqara*. S. 91 - 114.

Varlık (1970).

Vestnik Drevney Istorii 3, 4 (1970).

Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte XVIII, 1 - 4 (1970).

Viking XXXIII (1969).

Voprosi Istorii 4, 9)1970).

Die Welt des Islams XII, 1 - 4 (1969). E. SÖNMEZ, *Turkish women in Turkish Literature of the 19th century*. S. 1 - 73. G. JAESCHKE, *Die deutsche - türkischen Vertraege vom 27. November 1917*. S. 90 - 92. G. JAESCHKE, *Das deutsch-georgischen Abkommen vom 28. Mai 1918*. S. 93 - 96. R. KREUTEL, *Osmanische Brerichte über Kara Mustafas Feldzug gegen Wien*. S. 196 - 227.

Wiadomosci Archeologiczne XXXIV, 3 - 4 (1969); XXXV, 1, 2 (1970).

Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin-Luther-Universitaet, XVIII, 6 (1969); XIX, 1 - 4 (1970); Gesamtregister der Jahrgaenge 1 - XV: XIX, 2 - T. M. GARIPOV, - S. G. URAKSIN, *50 Jahre baschkirische Sprachwissenschaft*. S. 67 - 71.

World Archaeology I, 1 (1969).

The Yale Review LIX, 4 (1970); LX, 2.

Yearbook of Physical Anthropology 11 (1963) - 15 (1967).

Yeni Yayınlar XV, 7 - 12 (1970).

Zeitschrift für Assyriologie LX (1970): B. KIENAST, *Benno Landsberger 1890 - 1968*. S. 1 - 7. D. O. EDZARD, *Die bukanum - Formel der altbabylonischen Kaufverträge und ihre sumerische Entsprechung*. S. 8 - 53. H. SAUREN, *Zum Bürgschaftsrecht in neusumerischer Zeit*. S. 54 - 69. M. DIETRICH - O. LORETZ, *Die soziale Struktur von Alalah und Ugarit*. S. 70 - 87. K. EMRE, *Eine neue Gussform aus Kültepe*. S. 134 - 142. U. MOORTGAT - CORRENS, *Rollsiegel und Stempel aus Kommagene*. S. 143 - 156.

Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie XVII, 3 (1970).

Zeitschrift der Deutschen Morgenlaendischen Gesellschaft 120, 1 (1970).

Zeitschrift für Geschichtswissenschaft 7 - 12 (1970).

Zeitschrift für Kulturaustausch XX, 3, 4 (1970).

Zeitschrift für Schweizerische Archaeologie und Kunstgeschichte XXVII, 2 - 4 (1970).

Zion XXXIV, 3 - 4 (1969).

BİR DÜZELTME

a) 137 sayılı Belletenin 103 ve 104 üncü sahifelerindeki ve 221, 223 numaralı notlarda Murat Sertoğlu'na izafe edilen belge Mithat Sertoğlu tarafından 128 sayılı Belletende yayınlanmıştır.

Propriétaire: La Société Turque d'Histoire
Directeur responsable: Uluğ İğdemir

TABLE DES MATIÈRES

Articles, Etudes : **Page**

Uçankuş, Hasan, T. : Bas-relief hittite, découvert récemment à Emirdağ (en turc.- 1 carte et 25 illustrations) 359

Bakirer, Ömür : Mihrab en bois de la mosquée Taşkın Paşa, au village de Damsa (Ürgüp) (en turc.- 11 fig.) 367

——— : Résumé en anglais de l'article ci-dessus mentionné 379

Maciu, Vasile : Les Relations Roumano-Turques pendant la Révolution de 1848 (en français) 383

——— : Résumé en turc de l'article précité 403

Uzunçarşılı, Ord. Prof. İ. H. : Kadı Abdurrahman Paşa, homme d'Etat de l'époque du Nizam-ı Cedid (Nouvel Ordre), II (en turc) 409

Demircioğlu, Halil : L'Histoire, Nous les Turcs et Atatürk (en turc) 453

Bibliographie :

Oransay, Bekir Sitki : Shikogoroff, *Ethnological and Linguistical Aspects of the Ural-Altaic Hypothesis and Materials* 457

Livres et Périodiques reçus à la Bibliothèque de la Société durant le second semestre de l'année 1970. 467

Sur la couverture : Tête de statuette en terre cuite trouvée aux fouilles de la Société Turque d'Histoire à Kültepe. - Dernier quart du troisième millénaire avant note ère.

BELLETEN

PÉRIODIQUE TRIMESTRIEL

REVUE PUBLIÉE PAR LA
SOCIÉTÉ TURQUE D'HISTOIRE

Tome : XXXV No : 139

Juillet 1971

ANKARA — IMPRIMERIE DE LA SOCIÉTÉ TURQUE D'HISTOIRE

1 9 7 1